

SBORNÍK

2001

Státní okresní archiv
Přerov

SBORNÍK
Státního okresního archivu
Přerov

Přerov 2001

ISBN 80-238-8009-8

Obsah

Předmluva	5
Jiří Kohoutek, Problematika vývoje středověkého města Přerova ve světle archeologických pramenů	7
Leoš Mlčák, Štukové figurální stropy na zámku v Dřevohosticích	40
Ivan Krška, Dům č. p. 27 v Potštátě	47
Milan Zdráhal–František Hanák, K historii hraničního kamene v Grymově	51
František Hanák–Jiří Hudeček, Kamenná orlice na přerovském zámku	54
Jan Štěpán, K původnímu kostelíku sv. Havla opata a duchovní správě v Dolním Újezdě 1775–1846	59
František Hanák–Jiří Hudeček– Petr Hudeček, Tovačovské bojiště z roku 1866 – stav památek na konci 20. století (K 135. výročí bitvy u Tovačova)	66
Irena Marie Kubešová, K historii přerovského městského hřbitova na Šířavě I	71
Věra Fišmistrová, Příběh o tanečnici a špionce Hedvice Navrátilové alias Gaby Deslys	86
Marta Jandová, Historie a vývoj Moravského ornitologického spolku Moravské ornitologické stanice v Přerově (K 70. výročí založení v roce 1932)	105
František Hanák, Apendix	129
Václav Bednář, Druhá světová válka posuzovaná z Hranic	140
Oldřich Fiala, Třicet pět let jazzových festivalů v Přerově	151
Jiří Lapáček, Josef Kainar a Přerov	182

Předmluva

Nové číslo Sborníku Státního okresního archivu přináší dosud nejrozsáhlejší soubor příspěvků s velmi širokým tematickým zaměřením a velmi početnou obrazovou přílohou. Na prvním místě bych upozornil na příspěvek PhDr. Jiřího Kohoutka, a to nejen proto, že je prvním v pořadí. Jedná se totiž o dosud nejrozsáhlejší shrnutí výsledků archeologických výzkumů prováděných v areálu města, ale především na Horním náměstí od 80. let 20. století do současnosti. Příspěvek je možné srovnat s textem článku PhDr. Jiří Lapáčka ze sborníku vydaného v roce 1999.

Následuje příspěvek PhDr. Leoše Mlčáka, který těží ze stavebně historického průzkumu na zámku v Dřevohosticích. Obdobnou tematiku, ovšem viděno očima archiváře, obsahuje článek PhDr. Ivana Kršky o bývalé sladovně v Potštátě. O historických památkách nás informují i drobnější příspěvky o historii hraničního kamene v Grymově, o kamenná orlice na přerovském zámku, o původní podobě kostelíku sv. Havla opata a duchovní správě v Dolním Újezdě 1775–1846 a o památnících z tovačovského bojiště 1866.

První část rozsáhlejší práce o přerovském hřbitově s uměnovědným a památkovým zaměřením zaslala do sborníku PhDr. Irena Kubešová. Příspěvek bude doplněn již v jednom z předchozích čísel sborníku uveřejněné práce Václava Krejčího. Příznivci špionážních příběhů jistě ocení vylíčení života rodačky z Horní Moštěnice Hedviky Novákové alias Gaby Deslys z pera Věry Fišmistrové. Přerov je sídlem Moravské ornitologické společnosti. Její historii zpracovala Marta Jandová a RNDr. František Hanák, současný vedoucí Moravské ornitologické stanice, která je součástí Muzea Komenského v Přerově. Václav Bednář svým příspěvkem představuje velmi zajímavé kronikářské záznamy, popisující dění v Hranicích během 2. světové války a krátce po ní, od Alfonze V. Musiola. Příspěvek je třeba chápat jako přípravnou práci k vydání edice tohoto pramene. Příznivci přerovského džezového festivalu jistě ocení bibliografii časopiseckých příspěvků s touto tematikou, kterou zpracoval Oldřich Fiala. Na závěr PhDr. Jiří Lapáček shromáždil informace o letech strávených Josefem Kainarem v rodném městě Přerově. Příspěvek je připomínkou 30. výročí úmrtí básníka.

Redakce

Jiří Kohoutek

Problematika vývoje středověkého města Přerova ve světle archeologických pramenů

Prakticky již téměř patnáct let je věnována zvýšená pozornost jedné z nejvýznamnějších lokalit v regionu střední Moravy, a to poloze Horního náměstí v jádru města Přerova (obr.1). Areál Horního náměstí v Přerově, označovaný v minulosti v písemných pramenech také jako Horní město nebo Kopec (Kohoutek 1995, 187) je situován na temeni travertinové kupy na levém břehu řeky Bečvy a převyšuje okolní inundační terén řeky o téměř 10–12 m, delší osa náhorního plató návrší, orientovaná zhruba ve směru severozápad–jihovýchod dosahuje délky kolem 350 m, šířka plochy nepřesahuje 220 m. Nejnovější poznatky, které byly získány především v posledních dvou letech, zřejmě povedou k určité korekci dosavadních názorů na celkový vývoj osídlení této polohy, a to především v období raného středověku, ale jak ukazují poslední výzkumy, tak i na samém počátku dějin.

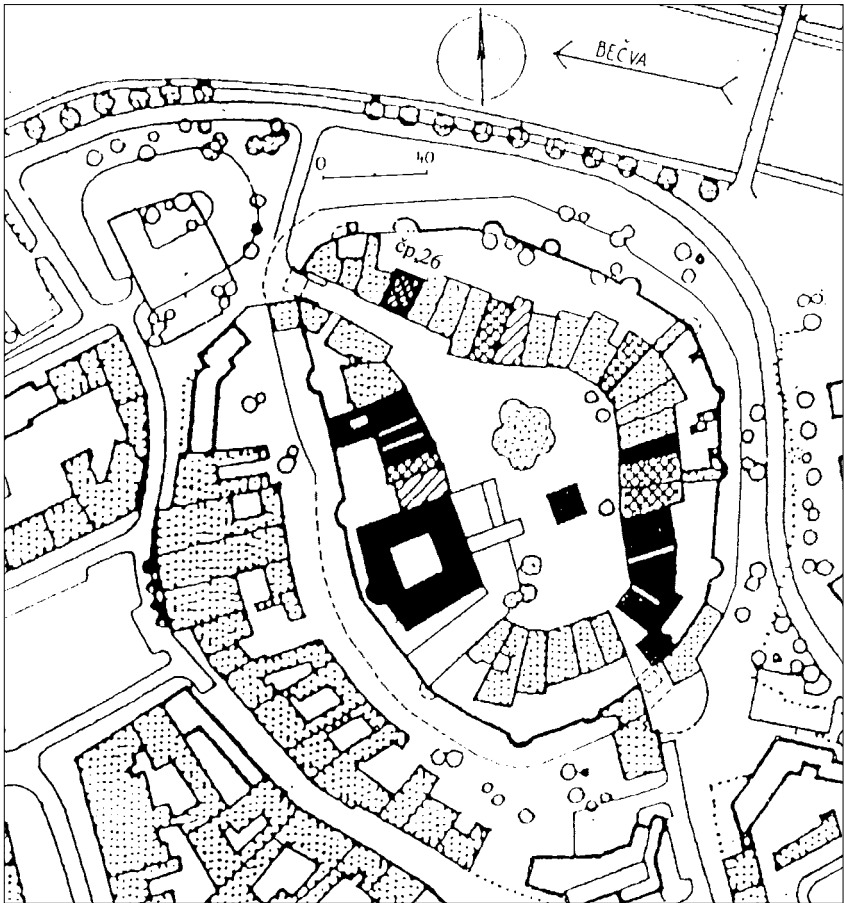
Výzkum začal zcela náhodně, a to když v letních měsících roku 1984 byly při rekonstrukci měšťanských domů čp. 8 a 9 a jejich následné přestavbě na kulturní zařízení Přerovských strojiren narušeny vrstvy z mladohradištního období s pozůstatky dřevěné fortifikace, uchované v relativně dobrém stavu. Přestože v počáteční etapě přestavby došlo vlastně ke zničení kulturních vrstev od raného po závěr vrcholného středověku na ploše téměř 450 m², podařilo se v následné etapě výzkumu od konce srpna do konce října zachytit zbytky celého souvrství na parcele domu čp. 8 v těsné blízkosti stavby kostela sv. Jiří (Staňa 1998, 53). Již zde se prokázalo a výzkum v následujících letech (1985–1986) to plně potvrdil, že zbytky dřevěných konstrukcí, a to jak části dřevohlinité fortifikace, tak i obytných objektů lze celkem bezpečně klást do počátku 11. století (dendrochronologické měření prokázalo datum 1005 a 1006 – Staňa 1999, 762) a že nad staršími vrstvami z 10. století zde bylo vytvořeno umělé vyrovnaní terénu, předcházející výstavbě impozantního hradiska z počátku 11. století. Hradební tzv. háková konstrukce, použitá v tělese valu, která byla zjištěna jak při výzkumu na ploše domu čp. 8 (obr. 20), tak i nádvořního traktu domu čp. 21 v roce 1986 (Staňa 1998, 61), nemá zatím na našem území prokazatelnou analogii a je shodná s výstavbou opevnění v polském prostředí (např. Hnězdno, Poznaň, aj.). V průběhu tří výzkumných sezón byly zjištěny i stopy další stavební činnosti z tohoto období (existence obytných staveb, zbytky dřevěné komunikace, apod.). Celá tato výstavba pak byla spojována s výbojnou aktivitou polského krále Boleslava Chrabrého (obr. 21), do jehož sféry vlivu se naše země na přelomu 10. a 11. století

Obr. 1. Letecký pohled na areál Horního města (Horní náměstí) v Přerově

dostaly (Staňa 1998, 49–69). Souběžně bylo také zpochybněno stáří kostela sv. Jiří, který byl až do této doby považován za pozůstatek původního velkofarního kostela v Přerově, doloženého písemnými prameny do období první poloviny 12. století a poukázáno na tu skutečnost, že základy současné stavby nemohou být starší než ze druhé poloviny 13. století (Staňa 1987, 46). Podařilo se také prokázat, že areál Horního města či Kopce byl osídlen již v pravěkém období, kdy zde existovalo starobronzové hradisko věteřovské kultury (obr. 8). Výzkum v roce 1989 pokračoval v nádvořním traktu domu čp. 26 a prokázal poměrně intenzivní osídlení v prostoru dnešní Kozlovské ulice mezi Žerotínovým náměstím a tokem řeky Bečvy (Procházka 1993, 115).

V roce 1990 proběhla další etapa výzkumu na severní straně Horního náměstí, a to v místě proluky po destrukci dvou měšťanských domů čp. 19 a 20 (parc. č. 342 a 343). Větší pozornost byla věnována ploše bývalého domu čp. 19, kde se podařilo zachytit částečné půdorysy tří obytných objektů, stavěných srubovou technikou, spolu s pozůstatky cesty, dlážděné dřevěnými prkny (obr. 16). Přestože se v průběhu výzkumu nepodařilo zcela odhalit celý a neporušený půdorys obytné stavby, nálezová situace umožňuje předpokládat, že jednotlivé objekty měly kvadratický půdorys o délce jednotlivých stran kolem 4 m (obr. 17). V případě dvou srubů (obj. č. I a II) se podařilo zachytit také otopné zařízení, které představovala kamenná pec, umístěná v rohu vnitřní plochy objektu (Kohoutek 1995, 191). Celý tento nálezový horizont lze poměrně bezpečně datovat do první čtvrtiny 11. století (mimo jiné zde byly nalezeny tzv. křížové denáry saské provenience, ražené právě v době přelomu 10. a 11. století). Na ploše

Obr. 2. Půdorys Horního náměstí v Přerově s vyznačením domu čp. 26 (parc. č. 330)

parc. č. 342 a 343 se tak podařilo odkrýt část vnitřní zástavby hradiska, chráněného hradbou tzv. hákové konstrukce, odkrýté při výzkumu v letech 1984–1987 (obr. 18). Spojitost s vlivy z polského prostředí potvrzuje i další zajímavý poznatek – pod nárožím jednoho srubu byla objevena lebka koně, uložena zde zjevně jako votivní předmět a obdobně i v Polsku byly pod nároží obytných staveb v období raného středověku ukládány například hlavy zubra (Blaszyk 1976, 31). Tento nálezový horizont z počátku 11. století překryl starší vrstvy se středohradištním materiálem z 9. a 10. století a s pravěkými nálezy věteřovské kultury. Poprvé se také v areálu Horního náměstí podařilo prokázat existenci laténské kultury z mladší doby železné, i když tyto nálezy byly získány vesměs z poloh druhotného uložení (Kohoutek 1995, 191).

Obr. 3. Hrotitý oblouk průchodu v suterénu domu čp. 26.
Foto J. Hanáková

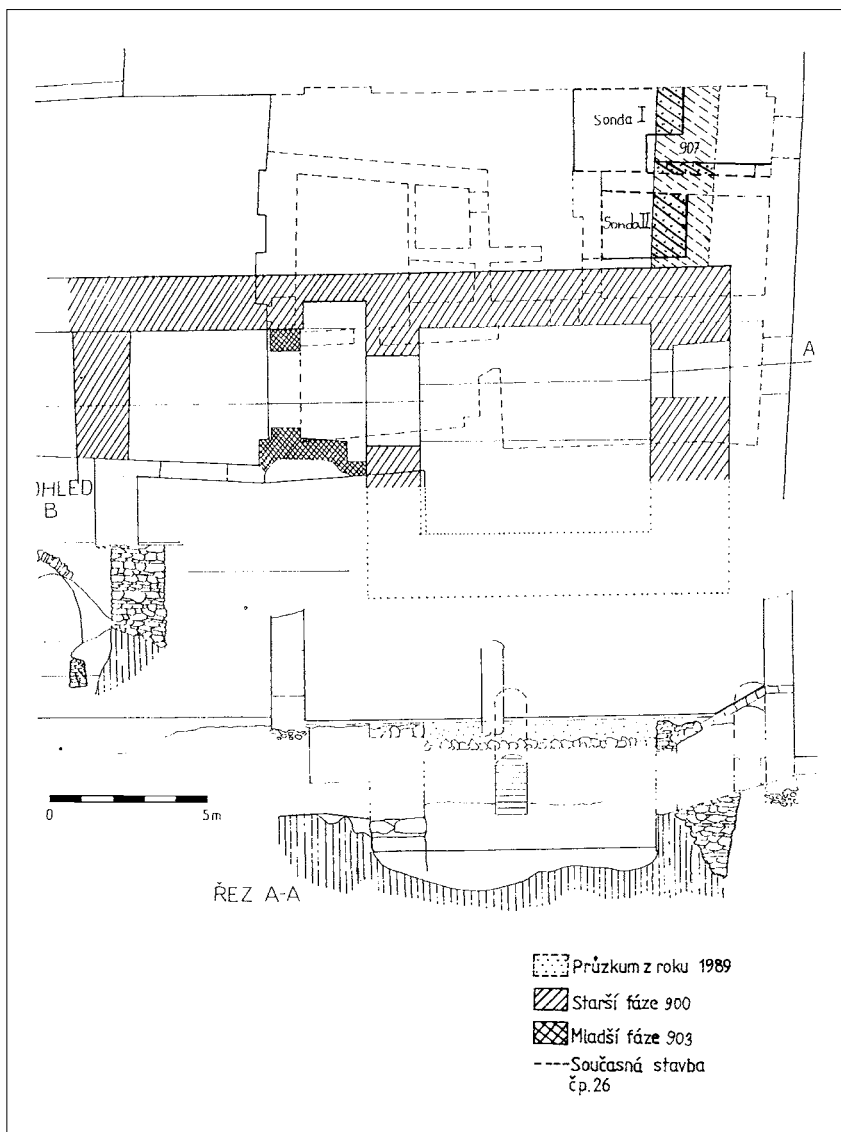
V roce 1994 proběhla další etapa výzkumu, a to v parkánu, přiléhajícím ke zmíněným parcelám č. 342 a 343 (domy čp. 19 a 20). Tento výzkum odkryl základy další válcové věže městského opevnění a prokázal i v tomto prostoru pod mohutným souvrstvím ze 17. a 18. století přítomnost kulturních vrstev z doby mladohradištní a pravěké věteřovské kultury (Kohoutek 2000, 213).

Roku 1998 byla zahájena další etapa víceméně téměř systematického průzkumu v areálu Horního náměstí. Její počáteční fází bylo pokračování výzkumu na ploše parcely č. 343 (dům čp. 20), který nebyl v roce 1990 dokončen. Po odstranění recentních vrstev, které vznikly při sanaci domu čp. 20, se podařilo částečně vymezit půdorys pozdně středověkého domu s jádrem v čelní severní frontě zástavby náměstí a přístavbou v nádvořním traktu, která se skládala z částečně zapuštěného polosuterénu s podlahou z keramických dlaždic a další suterenní prostory, zaklenuté valenou klenbou. Na základě stratigrafie a získaných nálezů lze tento objekt datovat do počátku 16. století, tedy do doby rozsáhlé výstavby Horního města

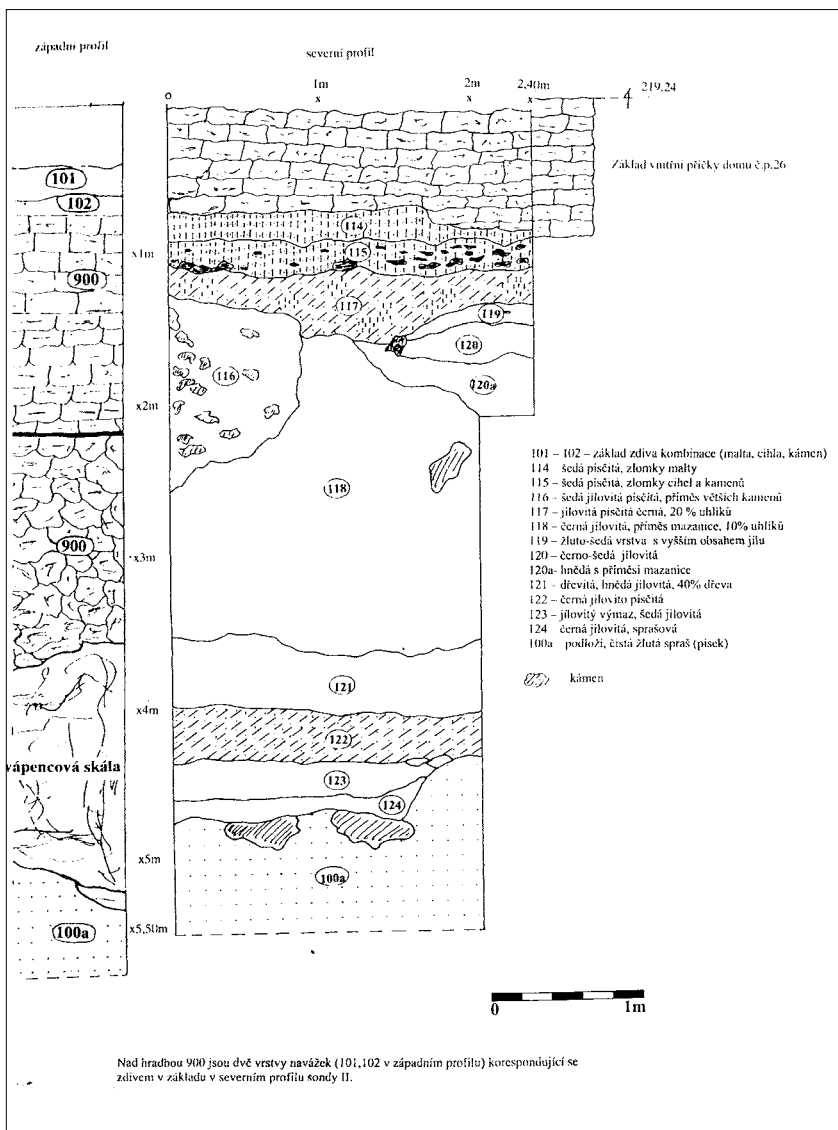
Obr. 4. Pohled na zdivo obj. č. 900 v sondě E na dvorku čp. 26.
Foto J. Hanáková

za vlády Pernštejnů. Pod vrstvami 16. a 17. století se objevil výrazný sídlištní horizont z doby kolem poloviny 15. století. Náležela k němu především kamenná pec kvadratického půdorysu s předpeční jámou, ale hlavně zahlobený sídlištní objekt (polozemnice?), jehož nadzemí část měla patrně dřevěné stěny omazané hlinou (ve výplni objektu byly vedle zuhelnatělých kusů dřev zjištěny bloky mazanice). Z tohoto objektu se podařilo získat rozsáhlou kolekci nálezů, kterou představovala v převážné míře keramika, ale také fragmenty železného pásového kování. Za nejvýznamnější nález však lze považovat soubor stříbrných mincí. Jednalo se vesměs o ražby moravské a rakouské provenience z období první poloviny 15. století, z doby vlády markraběte Albrechta V. a jeho nástupce Ladislava Pohrobka. Nalezené mince zahrnují údobí mezi lety 1426 až 1452 (nejstarší mincí je vídeňský fenik, ražený po roce 1426, a nejmladším exemplářem pak mince s ražbou moravské orlice s prsním štítkem, která byla ražena právě do roku 1452 – jejich odborné vyhodnocení provedl Mgr. M. Chumchal z přerovského muzea). Lze proto oprávněně předpokládat, že se v tom-

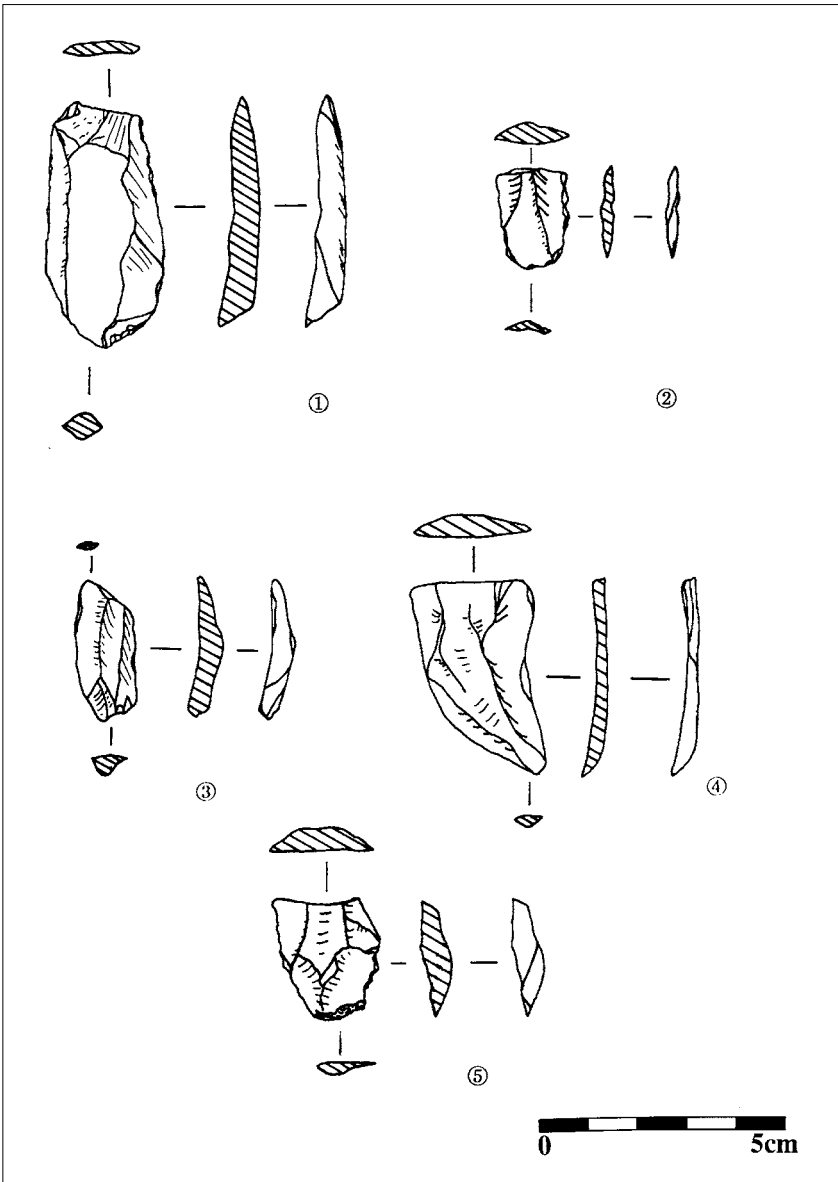
Obr. 5. Půdorys objektu č. 900 s hradbou č. 907 a vyznačením sond I a II/2000

to případě jedná o pozůstatek sídlištního objektu z období po ukončení husitských válek, kdy byl Přerov v roce 1423 dobyt vojskem Diviše Bořka z Miletínka a podle dobových zpráv značně poškozen. V roce 1427 jej znovu obsadil Jan Tovačovský z Cimburka, jeden z předních protagonistů kališnické strany na Moravě. Po částečném uklidnění poměrů po roce 1434 (zemský landfrýd) se město dostalo na krátký čas opět do správy markra-

Obr. 6. Stratigrafie sondy I/2000

běte, ale po Albrechtově smrti v roce 1439 získal město Vilém Puklice z Pozořic a v roce 1442 jej zástavou získal opět Jan Tovačovský z Cimburka, který jej držel až do roku 1464. Zjištěná nálezová situace sídlištního horizontu v jihozápadním sektoru zkoumané plochy na parcele č. 343 skutečně navozuje představu jakéhosi provizorního polního ležení v době kolem poloviny 15. století, což vzhledem k údajnému značnému poškoze-

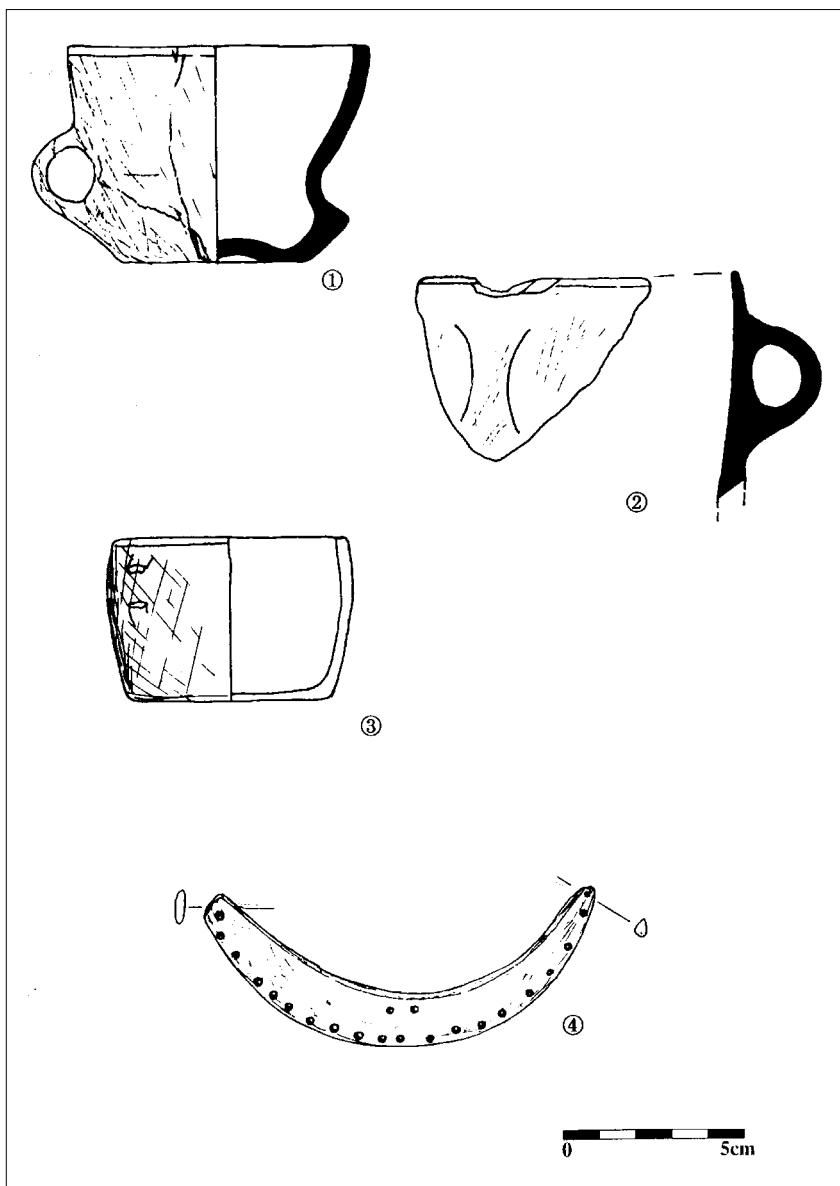

Obr. 7. Nálezy čepelové industrie z období gravettienu (vrstva k. č. 109).
Kresba P. Pavlíčková

ní Přerova v roce 1423 a prokázané existenci stálé vojenské posádky v těchto místech v dalších letech lze do jisté míry považovat za reálné.

K nejzávažnějším zjištěním v průběhu výzkumu na parcele č. 343 v roce 1998 patří objev kostrového hrobu (H 1), který byl bohužel bez doprovod-

Obr. 8. Nálezy ze starobronzového hradiska (kultura věteřovská)
v Přerově – Horním náměstí

ného inventáře, ale z nálezové situace jednoznačně vyplývá, že náleží do hradištního období. Vzhledem k naprosté absenci milodarů jej sice nelze jednoznačně datovat, ale hrobovou jámu překrývalo souvrství s mladohradištním materiálem a zlomky keramiky hradištního rázu byly naleze-

Obr. 9. Základové zdivo obj. č. 900 a hradby č. 905. Foto J. Hanáková

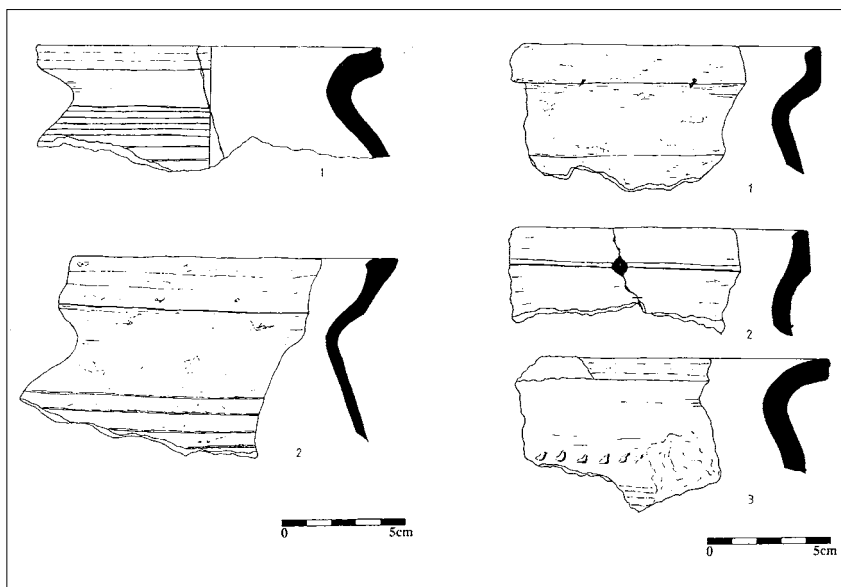
ny i v zásypu hrobové jámy. Pohřbený jedinec mužského pohlaví ve věku 40–50 let ležel na zádech hlavou k západu a dno hrobové jámy bylo částečně zasekáno do skalního podloží. Dalším významným objevem byl nález základové partie zdiva na jižním okraji samotné parcely již směrem do dnešní plochy náměstí. Průběh této zdi pokračoval sice západním směrem, zde jej ale nebylo možno sledovat, neboť v těchto místech byl překryt základy čelní fronty domu čp. 20 a dosud stojícího objektu domu čp. 21. Na východní straně bylo nově objevené zdivo porušeno velkou jámou, zavalenou kamennou destrukcí, která byla podle nalezeného materiálu zasypana již někdy v průběhu druhé poloviny 15. století. Základ zdiva byl z větších plochých pískovcových kamenů, spojovaných jílovitým výmazem, a byl evidentně překryt kulturními vrstvami, obsahujícími výhradně mladohradištní keramický materiál, datovatelný do období 11. století a teprve výše stratigraficky položená vrstva obsahovala zlomky keramiky, datovatelné do 12., případně počátku 13. století. Také se v případě jednoho zahloubeného objektu podařilo získat nevelký soubor fragmentů kerami-

Obr. 10. Pohled na vnitřní prostor jižní části obj. č. 900. Foto J. Hanáková

ky z období laténské kultury, což prokázalo poprvé bezpečně přítomnost keltského osídlení na této lokalitě (všechny ostatní nálezy z tohoto období byly získány z druhotně přemístěného uložení).

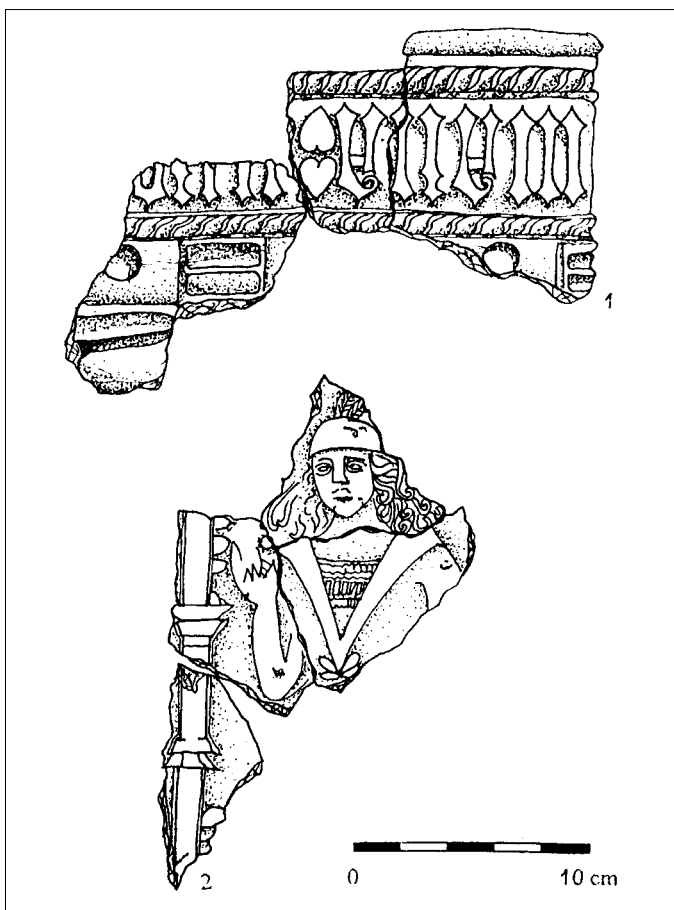
Další záchranný průzkum byl realizován v říjnu a listopadu téhož roku 1998, a to v prostoru Mostní ulice, vycházející severním směrem z dnešního Masarykova (Dolního) náměstí k řece Bečvě. Právě v místě vyústění Mostní ulice do Masarykova náměstí přechází komunikace výraznou terénní vlnu a v těchto místech se podařilo při rekonstrukci vozovky zachytit v relativně malé hloubce stopy po sídlištních objektech kultury věteřovské a z doby středohradištní (období existence velkomoravské říše). Vzhledem k pozdnímu ohlášení nálezu a rychle pokračujícím stavebním aktivitám se podařilo jen částečně zdokumentovat úsek jihozápadního profilu opravované komunikace. Pod vrstvami recentních navážek se rýsovala kulturní vrstva s mladohradištním materiálem (11. stol.), která překrývala vrstvu s nálezy středohradištní keramiky, z nichž se podařilo některé částečně zrekonstruovat. Teprve pod středohradištní vrstvou se na profilu rýsovala další vrstva o mocnosti kolem 0,4 m, obsahující pravěký věteřovský materiál. Přítomnost věteřovské kultury v těchto místech nebyla žádným překvapením, nedaleko odtud byl již dříve objeven kostrový hrob z tohoto období (Jašková 1970, 117) a samotná poloha naleziště na Mostní ulici je těsně na úpatí návrší tzv. Horního města (Kopce), věteřovského hradiska. Poprvé se ale v prostoru jádra města Přerova podařilo prokázat výraznější kulturní vrstvu z doby středohradištní, takže nyní již nelze pochybovat o významu polohy přerovského Horního města ve velkomoravském období.

Obr. 11. Keramika z kulturních vrstev nad základovou spárou stavby č. 900. Kresba P. Pavlíčková

Další dílčí záchranné akce na katastru města proběhly při rekonstrukci kanalizace na Jiráskově a Kratochvílově ulici. Zde výkop profal a narušil část původního středověkého hřbitova u kostela sv. Vavřince a částečně zachytil základy měšťanských domů ze 16. a 17. století. Při stavbě bloku garáží za severní frontou Žerotínova náměstí se podařilo prokázat poměrně intenzivní osídlení z doby mladohradištní. Právě do prostoru Žerotínova náměstí a přilehlé Kozlovské ulice lze klást ve shodě s již předchozími poznatky polohu původního předhradí mladohradištního přerovského hradiška na Horním městě (Procházka 1993, 115, Kohoutek 1995, 196).

V zimních měsících roku 1998 proběhl v souvislosti se stavebními úpravami suterénních prostor západního a jižního křídla přerovského zámku v rámci přípravy realizace stálé archeologické expozice v těchto místech další archeologický zjišťovací výzkum (Kohoutek 2000, 214). V suterénu západního křídla byly položeny tři zjišťovací sondy, v jižním křídle pak další dvě. V jedné sondě, položené v jihozápadním nároží jižního suterénu se objevila kulturní vrstva s nálezy 12. století a počátku 13. století, která překrývala zbytky jílovité podlahy, pod níž se podařilo vypreparovat nároží srubové stavby, resp. základového věnce srubu, který byl zbudován již na úrovni travertinového podloží. Pod nárožím srubu byla uložena lebka koně, zcela analogický příklad se podařilo zjistit při výzkumu na parcele č. 342 v roce 1990. Významným přínosem se ale ukázal poznatek, že obě obvodové zdi jižního suterénního traktu byly postaveny teprve na konci 15. století, celkem bezpečně to dokládají nálezy mincí Vladislava II. Jagelonské-

Obr. 12. Renesanční kachle z vrstvy č. 110 v sondě C v nádvořním traktu domu čp. 26. Kresba M. Jelínková

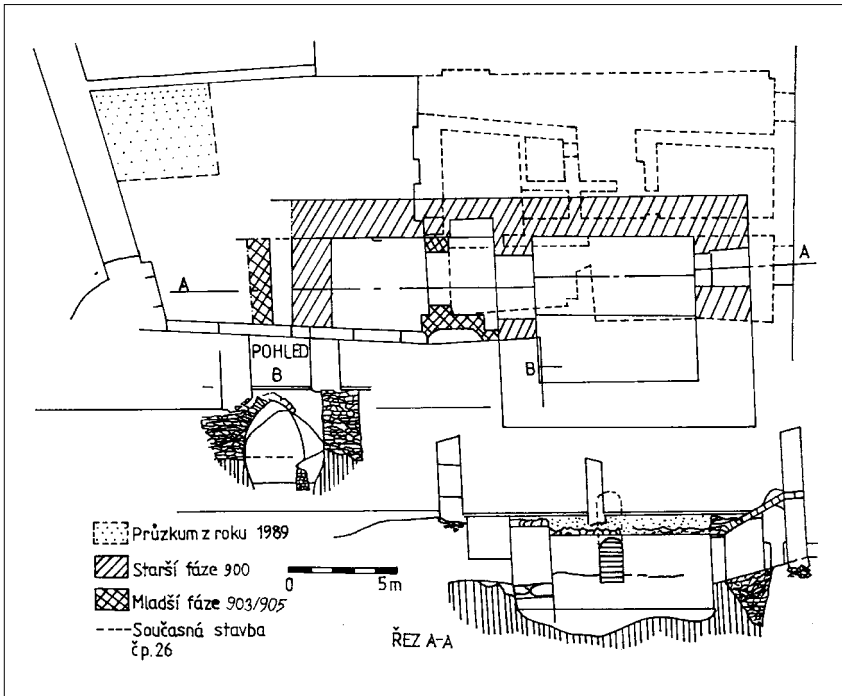
ho v materiálu získaném z výkopové rýhy pro jižní zeď (v případě severní zdi to dokládají pouze nálezy keramiky).

Ve druhém čtvrtletí roku 1999 proběhl záchranný výzkum na ploše nádvořního traktu domu čp. 26 (parcela č. 330) na Horním náměstí v Přerově, který navázal na předchozí etapu výzkumu v zimních měsících (prosinec 1998–leden 1999), kdy byla v suterénu domu čp. 26 prováděna rozsáhlá stavební rekonstrukce (obr. 2). Archeologický výzkum v nádvořním traktu v roce 1999 byl realizován formou Harrisovy kontextuální metody, kdy byla zkoumaná plocha prořazena jednotlivými zjišťovacími sondami (A–E), v suterénu stavby byly sledovány jednotlivé řezy, označené jako F, G a H. Již v průběhu rekonstrukčních prací se podařilo odhalit, že v západní části suterénu domu čp. 26 se dochovaly základy obdélné stavby, orientované delší osou přibližně ve směru sever–jih (obj. č. 900). V suterénu

Obr. 13. Pohled na jižní stěnu obj. č. 900 a obvodovou hradbu č. 907.
Foto J. Hanáková

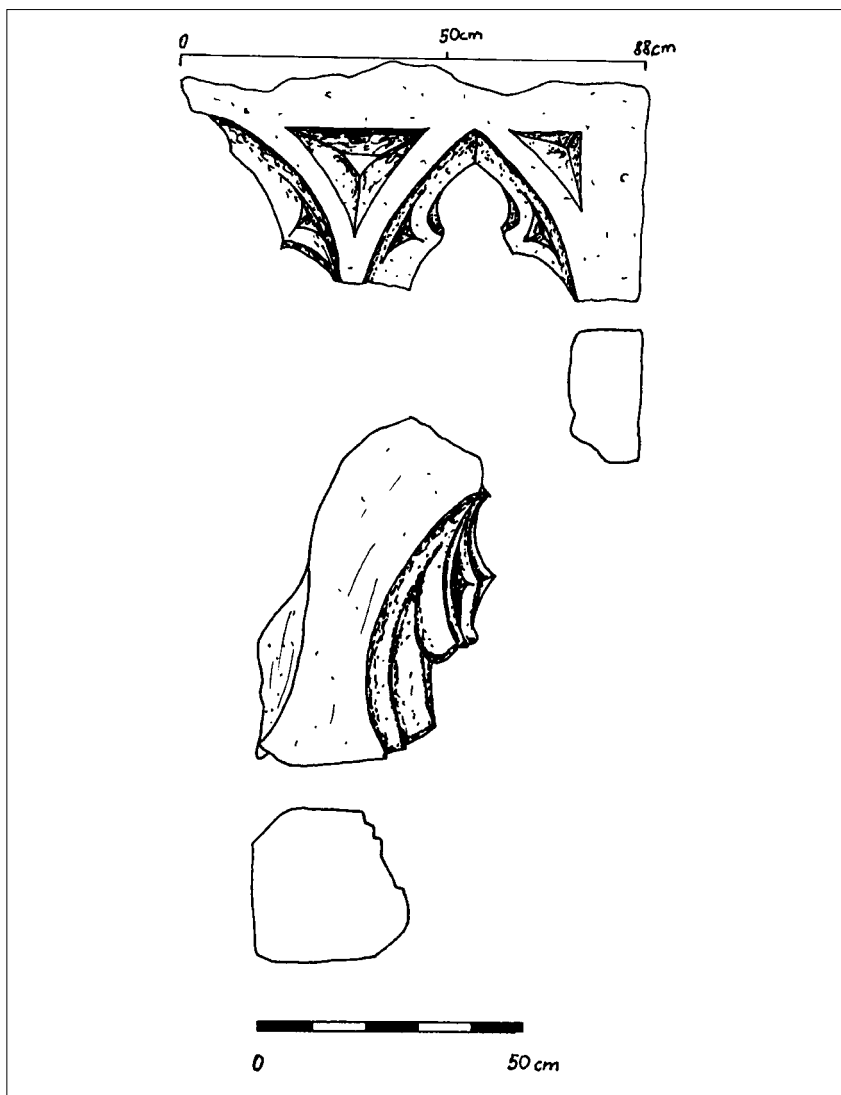
se podařilo vymezit pouze jižní polovinu stavby (délka – 11,5 m, zjištěná šířka vnitř. prostoru – cca 4 m). Výzkum v roce 1999 jednoznačně prokázal pokračování tohoto objektu do nádvorního traktu, kde byla také zachycena jeho severní strana (obr. 13). Celková délka stavby je tedy 23 m, zjištěná šířka vnitřního prostoru se pohybuje mezi 3,8–4,1 m, neboť západní část objektu je dosud skryta pod sousedním domem čp. 27. Vnitřní prostor stavby je uprostřed rozdělen dělicí příčkou o síle 1,7 m na dvě části a v této příčce je zbudována brána, zaklenutá hrotitým obloukem (obr. 3). Šířka průchodu u základového prahu je 2,85 m, výška dosahuje 2,7 m. Je však zcela pravděpodobné, že dělicí příčka s průchodem představuje mladší stavební etapu a do prostoru objektu č. 900 byla vložena dodatečně. Výzkum v nádvorním traktu a také jeho pokračování v září 2000 zjistil šířku zdiva obj. č. 900, která dosahovala 1,9–2 m. Zdivo stavby je z větších lomových kamenů, kladených do pravidelných horizontálních vrstev, za použití velmi kvalitní vápenné malty. Zatímco ve vnitřním prostoru

Obr. 14. Půdorys stavby č. 900 a mladší hradby č. 903–905 z pol. 15. stol.

dosahovala výška základů stavby č. 900 maximální výšky kolem 0,8 m, v nádvořním traktu byla při průzkumu v roce 1999 zjištěna maximální dochovaná výška kolem 1,5 m. Základy stavby č. 900 byly položeny přímo na skalním podloží, tvořeném v těchto místech výrazným výchozem travertinu (obr. 4). Vzhledem k tomu, že vnitřní prostor jižní poloviny objektu č. 900 byl po úpravách v období renesance a především pak po požáru v roce 1767, kdy patrně dům čp. 26 získal svůj dnešní vzhled, vždy využívan jako suterén, nepodařilo se zde zachytit vůbec žádnou archeologickou situaci (podlahu objektu v těchto místech tvořil převážně povrch skalního podloží). Podstatně jiná situace se projevila při úpravě suterénu vně identifikované stavby č. 900, a to východním směrem. Zde se podařilo zachytit stratigrafii jednotlivých vrstev na více místech (řezy F a G, sonda H) a obdobná byla i situace při výzkumu nádvořního traktu. Důležité z hlediska datování stavby č. 900 se ukázaly především profily v sondách D a E, kde její základovou spáru překrývaly vrstvy s mladohradištním a pozdněhradištním materiálem (obr. 11). Stejná stratigrafická situace se ukázala i v suterénu, kde základová spára objektu byla překryta vrstvami, opět obsahujícími mlado- a pozdněhradištní materiál (vrstvy č. 136, 143 a 147 v případě severního a jižního profilu sondy H).

Potvrzení těchto stratigrafických situací pak přinesla i s novými překvapujícími výsledky další etapa záchranného průzkumu na podzim roku

Obr. 15. Fragментy okenní kružby (nález z domu čp. 27).
Kresba P. Pavlíčková

2000. Tehdy byly položeny dvě nové zjišťovací sondy (I a II/2000), z nichž první (I) byla realizována ve vstupní chodbě domu čp. 26 a druhá (II) pak v místech vně jihovýchodního nároží stavby č. 900. Již v sondě I/2000 se zjistilo, že k jihovýchodnímu nároží objektu č. 900 byla přiložena hradba o šířce téměř 2 m, která byla orientována východním směrem (obr. 5). Při průzkumu této sondy se prokázalo, že horizont staršího osídlení zasahoval v některých místech relativně vysoko pod úroveň současného terénu.

Obr. 16. Přerov 1990 – parc. č. 342, celkový pohled na zkoumanou plochu

Již v hloubce 0,5–0,6 m pod podlahou chodby se objevily vrstvy s mladohradištním materiálem, datovatelným již do 11. století. Jednalo se o výraznou požárovou vrstvu se zbytky spálených dřev nad podlahou objektu, tvořenou hlinitým výmazem. Stratigraficky pod touto situací byla vrstva č. 106, ze které byly získány zlomky mladohradištní a středohradištní keramiky, která překrývala zdivo (č. 910) z neopracovaných zlomků travertinů, spojovaných pouze hlínou. Zdivo č. 910 dosahovalo šířky kolem 1 m a bylo orientováno přibližně ve směru západ–východ (jeho další průběh tak pokračoval pod sousední dům čp. 25). Analogickou situaci jsme zachytili již při průzkumu na parcele č. 343 v roce 1998 (Čižmář–Kohoutek 1999, 155). Následující vrstva č. 107 již obsahovala nálezy věteřovské kultury a ta již překrývala horizont žluté písčité spraše (č. 108) bez jakýchkoli nálezů. V této vrstvě se ale v hloubce kolem 215,3 m n. m. objevila nevýrazná vrstva tmavšího zabarvení o mocnosti 0,08–0,1 m, ze které byla získána kolekce čepelové industrie z období gravettien (cca 26 000 př. n. l.) spolu s paleontologickými nálezy.¹ Jedná se tak o *nejstarší zatím dolo-*

Obr. 17. Přerov 1990 – parc. č. 342, nároží dřevěného srubu s částí komunikace (dřevěné dláždění)

žený doklad sídlištní aktivity v areálu Horního náměstí v jádru města Přerova (obr.7). Překvapivé doklady paleolitického osídlení v prostoru Horního náměstí v Přerově tak jen dokazují skutečnost, že v době existence rozsáhlého sídliště v Předmostí na pravém břehu řeky Bečvy hrálo stejně významnou roli i travertinové návrší na jejím levém břehu.

Neméně závažné poznatky přinesl odkryv v sondě II/2000. Zde se ukázalo, že v místě svého severovýchodního nároží se objekt č. 900 uchoval v téměř ve výšce 5 m (obr. 6). V hloubce 2,8 m od úrovně současného povrchu terénu končilo pravidelně lícované zdivo, které nasedalo na základové zdivo z větších nepravidelně opracovaných kvádrů, v němž byl v hloubce kolem 3,3 m patrný rozšířený základový stupeň a tento základ zasahoval až na původní skalní podloží v hloubce kolem 5 m od povrchu terénu (niveleta 214,21 m n. m.). V místech, kde končil skalní výchoz, bylo severovýchodní nároží objektu č. 900 zajištěno ještě vyzděným pilířem, který byl zapuštěn do spraše (základ pilíře byl v úrovni nivelety 213,64 m – tedy v hloubce kolem 5,8 m pod úrovní současného terénu!). Do základu stavby č. 900 byla vevázána základová partie hradby (č. 907), úroveň základové spáry však byla podstatně výše než u obj. č. 900 (niveleta 214,87 m n. m.). Nadstavba hradební zdi nad jejím základem byla z větších, nepravidelně kladených kamenů a ke zdivu obj. č. 900 byla přiložena na spáru (obr. 13). Tato hradba (č. 907) pokračovala východním směrem pod objekt domu čp. 25 a před ní se ještě podařilo zachytit část kamenné dlážděné středové komunikace, která ležela nad mladohradištním souvrstvím.

V případě sondy II/2000 se nepodařilo ani u severního a nebo jižního profilu prokázat existenci výkopové spáry pro objekt č. 900; nejméně od

Obr. 18. Přerov 1990 – parc. č. 342, základový věnec srubu II s kamennou pecí

vrstvy k. č. 116 po základové partii stavby nebyla rozeznatelná (opěrný pilíř pod jihovýchodním nárožím objektu byl vlastně zapuštěn až pod úroveň vrstvy č. 100 a s paleolitickými nálezy!), ale porovnáním s ostatní stratigrafickou situací, která byla v případě objektu č. 900 zjištěna v sondách v nádvořním traktu domu (A–E) můžeme oprávněně předpokládat, že obdélná stavba obj. č. 900 byla zbudována někdy v rozmezí konce 12. a počátku 13. století. Z tohoto výzkumu také vyplývá, že zánik objektu lze spojovat s událostmi v období první poloviny 15. století (patrně v důsledku husitských válek) a jeho destrukce pak z větší části vyplnila celou severní polovinu jeho vnitřního prostoru (řez G v suterénu, sondy B a C na ploše dvora – destrukční vrstva k. č. 109). Teprve nad ní se objevily vrstvy s nálezy ze 16. století, a to jak architektonické fragmenty, tak i reliéfní kachle (obr. 12). Výzkum v nádvořním traktu zachytil také část nového opevnění, které podle nálezové situace muselo vzniknout někdy ve třetí čtvrtině 15. století (zdivo k. č. 903–905 – obr. 14). Tyto stavební aktivity, které snad můžeme s jistotou pravděpodobností spojovat s osobou Ctibora z Cimburka, pak vzaly za své při výstavbě nové mohutné fortifikace za Pernštejnů na přelomu 15. a 16. století.

Shrneme-li ve stručnosti nejdůležitější výsledky záchranného a zjišťovacího archeologického výzkumu v Přerově – Horním náměstí a jeho blízkém okolí v posledních patnácti letech, můžeme se pokusit o předložení následného obrazu vývoje osídlení na této lokalitě. Nejstarší fázi osídlení zde nyní představuje **kultura gravettienu z období mladšího paleolitu (cca 26–25 000 př. n. l)** dokládající tak vlastně pokračování osídlení

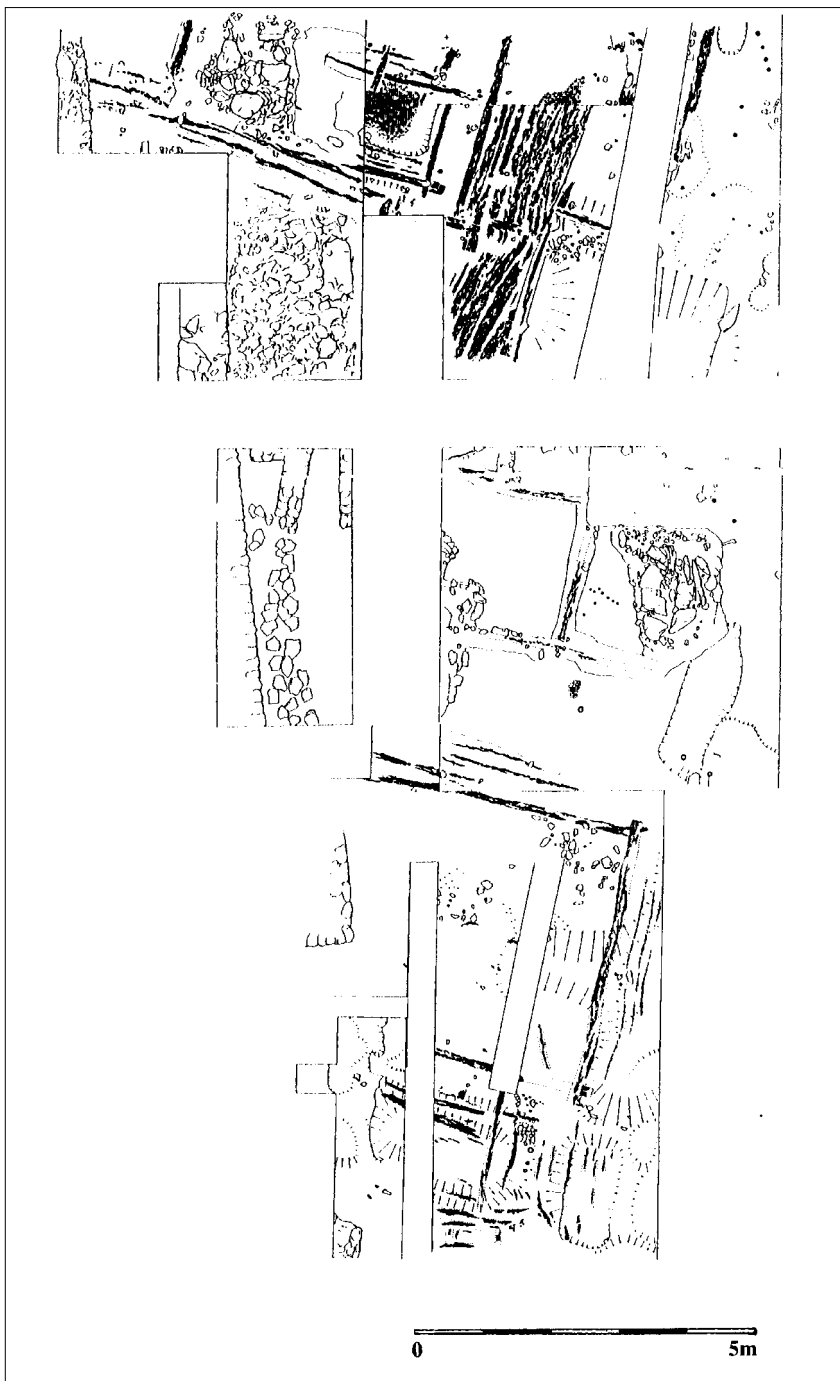
v prostoru světoznámého naleziště v Předmostí také na levém břehu řeky Bečvy. Další etapu osídlení prostoru dnešního Horního náměstí můžeme na základě archeologických výzkumů zcela bezpečně klást na konec starší doby bronzové, kdy se podstatná část střední Moravy dostala do sféry vlivu **věteřovské kultury (kolem 1600 př. n. l.)**, kdy zde vzniká opevněné sídliště (hradisko). Vedle Přerova – Horního náměstí známe z této doby na střední Moravě také další lokality, např. Hradisko u Kroměříže, Kokory a nebo Dómské návrší v Olomouci. V případě výzkumu na parcele č. 343 (dům čp. 20) v roce 1998 se poprvé bezpečně podařilo prokázat osídlení tohoto návrší nad řekou Bečvou v období **laténské kultury v její starší fázi (4.–3. stol. př. n. l.)**. Již při výzkumech v roce 1990 a posléze i v roce 2000 se sice podařilo nalézt sporadicky zlomky laténské keramiky, ale vesměs v sekundární poloze ve vrstvách mladohradištního osídlení. Teprve nález sídlištního objektu této kultury potvrdil existenci osídlení uvedené lokality i v tomto období. Obdobně lze mít za bezpečně potvrzenou existenci osídlení tzv. Horního města v **době středohradištní (800–950 n. l.)**, i když se zatím nepodařilo zachytit výraznější sídlištní vrstvu z tohoto období. Nález kostrového pohřbu v řezu F umožňuje předpokládat v tomto prostoru existenci většího pohřebiště, jehož počátky můžeme patrně položit do doby středohradištní. Hroby z tohoto období, které byly na Horním náměstí objeveny v roce 1974 (Jašková 1975, 49–50) jsou od pohřbu, objeveného v roce 1990, vzdáleny cca 15–20 m (oba pohřby byly v roce 1974 objeveny v podloubí domů čp. 21 a 22, tedy v těsném sousedství parc. č. 343 – domu čp. 20). V této souvislosti je také otázkou datace zdíva k. č. 905 (řez D), eventuelně jeho případné funkce. Vzhledem k tomu, že bylo objeveno v prostoru, kde lze předpokládat existenci zmíněného pohřebiště, a z celkové stratigrafické situace jednoznačně vyplývá, že se jedná o nejstarší zatím zjištěnou zděnou architekturu v prostoru tzv. Horního města v Přerově. Lze s jistou dávkou opatrnosti předpokládat, že se v tomto případě snad může jednat o torzo základu původní sakrální stavby, předchůdce velkofarního přerovského kostela ze Zdíkovy listiny z roku 1141. Obdobný fragment zdíva, který byl překryt vrstvami s mladohradištním materiálem, byl zachycen i při výzkumu v roce 2000 v domě čp. 26 (parc. č. 330), ale zde nejsou náleзовé souvislosti tak jednoznačné (viz výše). O významu polohy Kopce v době středohradištní svědčí také poměrně výrazná kulturní vrstva v prostoru Mostní ulice, kde můžeme s největší pravděpodobností hledat západní předhradí vlastního hradiska na Kopci (Horní náměstí). Vzhledem k dalším středohradištním lokalitám (pohřebiště) na katastru Předmostí můžeme pokládat Přerov za jedno z důležitých středisek v době velkomoravské, střežící přechod přes řeku Bečvu na obchodní cestě spojující Balt s Podunajím. V **době mladohradištní (10.–12. stol.)** na samém počátku 11. století vzniká v prostoru návrší Horního města (Kopce) významné hradisko, opevněné mohutnou dřevohlinitou hradbou tzv. hákové konstrukce v našem prostředí zcela ojedinělou; snad přímý import vlivu polského krále Boleslava Chrabrého na území Moravy. Vnitřní zástavbu areálu hradiska tvořily dřevěné sruby kvadratického půdorysu s kamennými pecemi v rozích, jednotlivé domy oddělovala komunikace, dlážděná dřevěnými prkny. Pod nárožím obydlí

se jako votivní předměty objevily v některých případech uložené koňské lebky a tento jev má také analogie právě v polském prostředí. Někdy na přelomu první a druhé čtvrtiny 11. století se patrně i Přerov dostal pod vliv českého knížectví v souvislosti s obsazením Moravy a jejím následným předáním do správy Břetislava I., jak tomu nasvědčuje i nález mincovního závaží při výzkumu na ploše domu čp. 8 (Staňa 1999, 765). Také v průběhu následujícího 12. století představoval Přerov (resp. hradisko v prostoru Horního náměstí) jeden z hlavních opěrných bodů moci vládnoucí přemyslovské dynastie na Moravě. Patřil mezi šest hlavních center hradské soustavy na Moravě, vedle Brna, Olomouce, Znojma, Spytihněvi a Břeclavi, které byly zároveň sídlem archipresbyteriátu. Právě nové překvapivé objevy při výzkumu v areálu domu čp. 26 (parc. č. 330) na Horním náměstí v Přerově v konfrontaci s výsledky výzkumu v suterénních prostorech přerovského zámku a na parcele č. 343 (Horní náměstí – čp. 20) nastolily celou řadu nových otázek ohledně lokalizace původního královského hradu v Přerově, situování nejstaršího jádra města povýšeného Přemyslem Otakarem II. v roce 1256 mezi města královská a v neposlední řadě také problematiku nejstarších sakrálních staveb na území přerovské městské aglomerace.

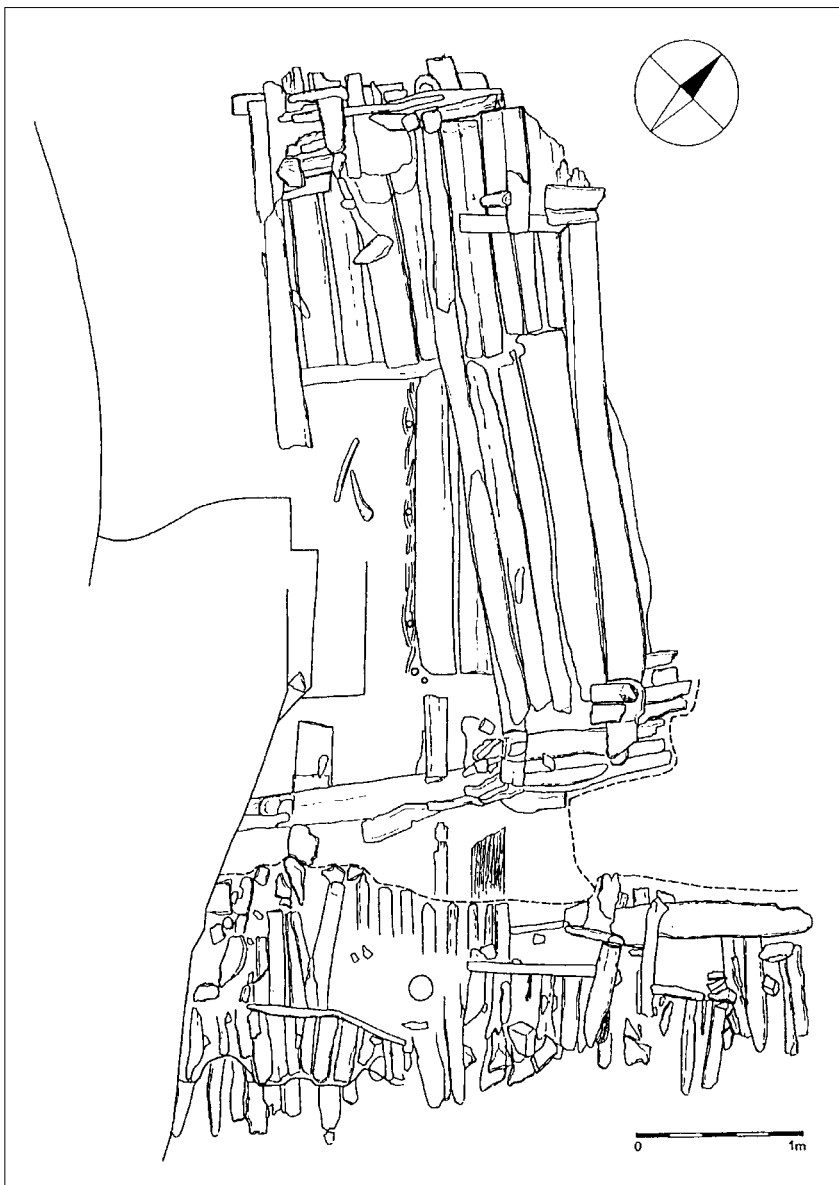
Poprvé se Přerov objevuje v historických pramenech ve spojení s odváděním poplatku ve falzu listiny staroboleslavské kapituly k roku 1046, kdy je uváděn pod označením „urbs“ (CDB I, č. 382). Ve falzu zakládací listiny benediktýnského kláštera v Opatovicích, hlásícího se k roku 1073, vystupuje Přerov pod označením „civitas“ (CDB I, č. 386). Pravá listina biskupa Jindřicha Zdíka z roku 1141 (první bezpečná zpráva o existenci Přerova – Bistrický 1979, 33–35) dokládá, že před polovinou 12. století byl Přerov centrem hradského obvodu značného rozsahu s arcijáhenským (velkofarním) kostelem. Prvním doloženým kastelánem na Přerově a správcem provincie je doložen jinak neznámý Jaroš v letech 1174 a patrně také 1183 (CDB I, č. 270, č. 402), na začátku 13. století vystupují v této roli Bludovci, rod pocházející z oblasti severně od Olomouce, působící ve významných funkcích královských kastelánů v Olomouci a Přerově, jejichž nejvýznamnější rodovou větví byli pozdější páni ze Žerotína. Roku 1213 je přerovským kastelánem Blud (CDB II, č. 109, 110), první známý člen tohoto rodu, v roce 1222 je na Přerově uváděn Čestibor, zatímco Oneš z rodu Bludoviců byl kastelánem v Olomouci. V roce 1234 byl kastelánem přerovským Gerhard ze Zbraslavi, který již ale o dva roky později vystupuje v téměř úřadě v Olomouci a na jeho místě v Přerově jej střídá opět člen rodu Bludoviců, Viktor (CDB III, č. 141). Působením Gerharda ze Zbraslavi na Přerově lze snad vysvětlit vztah jeho syna Smila, kastelána královského hradu Brumova na moravsko-uherském pomezí k tomuto místu, neboť na jeho přímluvu byl Přerov v roce 1256 povýšen na královské město za věrnost a utrpěné škody při uherském vpádu v roce 1253 (CDB V, č. 70). Patrně se snad stal také na krátký čas (1254–1255) přímo kastelánem přerovským, neboť v listině, vydané 12. srpna 1255 Robertem, opatem kláštera Hradisko u Olomouce, je Smil uveden jako „...Smilone, castellano Prerouiensi ...“ (CDB V, č. 50). Přerovský hrad „castrum Pirillo“ se v písemných pramenech objevuje právě v souvislosti s tažením uher-

ského krále Bely IV. na Moravu v roce 1253 (Hosák 1960, 282). Stručný nástin dalších dějin Přerova až do nástupu Pernštejnů na konci 15. století byl již několikrát publikován (např. Dějiny města Přerova, 1971; Kohoutek 1995, 197–200) a ve studii z roku 1995 byla také předložena hypotéza o hlavních etapách vývoje osídlení v prostoru přerovské městské aglomerace, kterou však bude nutno vzhledem k nově získaným poznatkům poněkud revidovat.

Především je to v otázce lokalizace původního královského hradu v Přerově. Dosavadní literatura téměř bez výjimky kladla jeho umístění do prostoru areálu nynějšího přerovského zámku (naposledy Kohoutek 1995, 196, Plaček 1996, 287–288) a za jeho pozůstatek byla vesměs považována válcová věž na jeho západní straně. Jeho areál je situován při západním okraji areálu Horního náměstí. Stavba tvoří nepravidelný čtyřúhelník lichoběžníkovitého půdorysu, přičemž jižní, západní a východní křídla stavby jsou dvoupatrová (pouze severní křídlo je přízemní). Vstup do areálu ze strany Horního náměstí je veden po zděném rampovém mostě a ústí na ploše nádvoří čtvercového půdorysu (obr. 2). Všechny dosud provedené stavebně historické průzkumy považovaly vedle hlavní věže shodně za nejstarší část areálu zámku jeho jižní, resp. západní křídlo. Zatímco starší průzkum z roku 1990 považoval západní křídlo za výstavbu z doby Pernštejnů a jižní křídlo dokonce datoval na přelom 13. a 14. století (!), nejnověji provedený rozbor M. Plačkem v roce 1999 konstatoval s největší pravděpodobností shodnou výstavbu západního a jižního křídla ve stejné stavební etapě, a to v období pozdní gotiky, kdy za vlády Pernštejnů došlo ke komplexní výstavbě Horního města v Přerově. Tyto nově zjištěné skutečnosti vedou k určitým pochybnostem, zda je vůbec možné i nadále uvažovat o lokalizaci původního královského hradu do míst nynějšího přerovského zámku. Dosud se nepodařilo v jeho areálu zjistit pozůstatky zděných konstrukcí, které by byly starší než z druhé poloviny 15. století (tuto situaci potvrdil i další výzkum přerovského muzea v suterénu jižního křídla, kde byly zjišťovací sondy položeny i u základů zámecké věže – i zde byl z vrstev nad podloží získán nejstarší materiál z druhé poloviny 15. století). Spornou sice zůstává otázka datování zámecké věže, ale jak se ukázalo při prováděném výzkumu, její zdivo z lomového kamene má stejnou skladbu jako zděné konstrukce z období perňštejnské výstavby a zcela jasně se odlišuje od skladby zdiva věže na olomouckém hradě, s níž byla dříve srovnávána. Lze vcelku oprávněně předpokládat, že **královský hrad v Přerově patrně zaujímal ve své počáteční fázi na přelomu 12./13. století tedy celý rozsah předchozího mladohradištního hradiska** (areál dnešního Horního náměstí) a na severozápadním okraji jeho obvodu v místě dnešní parcely č. 330 (dům čp. 26) již stála v tomto období na izolovaném skalním bloku kamenná obdélná stavba, obehnaná zděnou fortifikací, která ji chránila a oddělovala od ostatní plochy areálu bývalého hradiska. Umístění tohoto jednoho z nejstarších zděných objektů, dosud v prostoru Horního náměstí odkrytého archeologickým průzkumem, do těchto míst lze také celkem dobře vysvětlit velmi dobrou možností kontroly ochrany důležitého přechodu přes řeku Bečvu na západním úpatí travertinového návrší pozdějšího Horního města („Kopce“). Důležitost

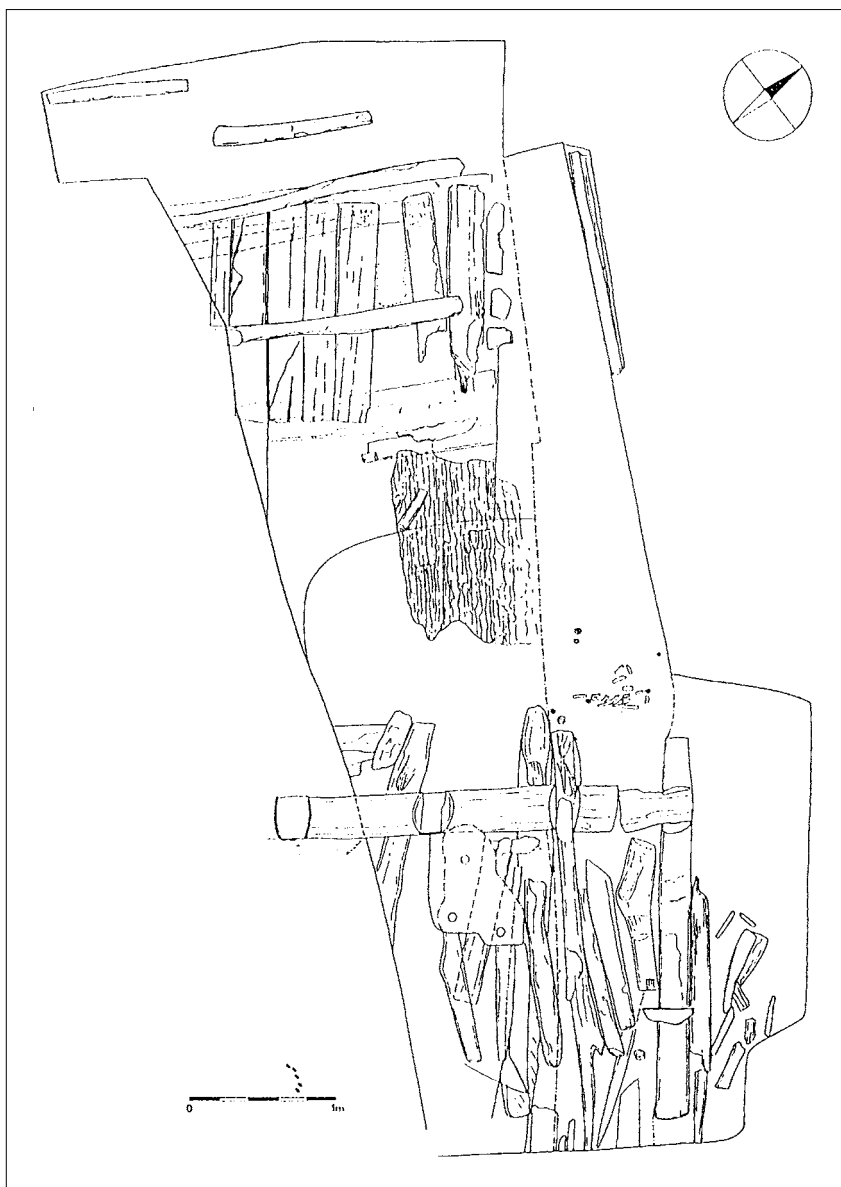
Obr. 19. Přerov 1990, celkový půdorys vnitřní zástavby hradiska ze začátku 11. století (parc. č. 342 a 343)

Obr. 20. Přerov 1986, tzv. háková konstrukce hradby z výzkumu na staveništi u kaple sv. Jiří (podle Č. Stani)

a význam tohoto komunikačního bodu ve středověku dokládá nejen bitva zde svedená v roce 1253, ale i zmínka o existenci mostu v těchto místech již v roce 1275 (Kohoutek 1990, 193). Výstavba zděných objektů (věž, palác) v areálu dřívějších mladohradištních hradisek má na Moravě několik ana-

Obr. 21. Přerov 1984, tzv. háková konstrukce hřadby z výzkumu na dvoře domu čp. 8 (podle Č. Stani)

logií, např. Znojmo nebo Bítov (Plaček 1996, 82, 377); obdélné objekty, plnící funkci obytných věží („Wohnturm“), jsou známy např. z oblastí Němceka, a to již ve 12. století (Bernhard – Barz 1991, 167, 169). Stavba objevená v suterénu domu čp. 26 byla sice již dříve interpretována jako

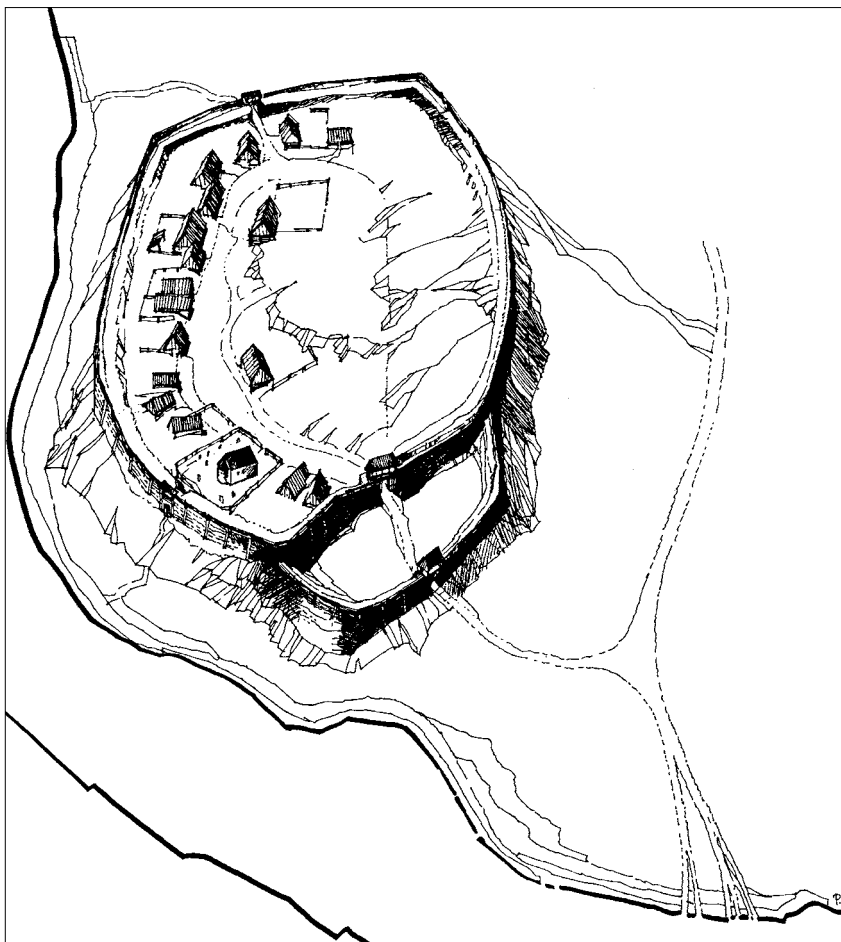
pozůstatek hranolové městské brány z období vrcholného středověku (tehdy však byla známa jen její jižní polovina a hrotitý oblouk průchodu ve střední dělicí příčce), a to na základě průzkumu, provedeného Z. Gardavským (Žurek 1999, 224), ale proti této hypotéze mluví hned několik důvodů. Jednak archeologický výzkum odkryl její severní polovinu, čímž se potvrdilo, že se jednalo o uzavřený objekt, a navíc by musela přístupová cesta do hypotetické brány překonat na velmi krátkém úseku výškový rozdíl téměř 7 m (!), což by bylo možné jen při případném spojení středověkého stavitele s temnými silami. Jak prokázaly výsledky archeologické sondáže, tato stavba zanikla někdy v 1. pol. 15. století (snad po dobytí Přerova Janem Tovačovským z Cimburka) a není vyloučeno, že teprve Vilém z Pernštejna začal po roce 1484 se souhlasem krále Matyáše Korvína budovat nové sídlo v poloze dnešního zámku. Tento předpoklad je ale nutné ověřit dalším případným výzkumem, a to především v prostoru dnešní zámecské stavby, který by byl v tomto ohledu nanejvýš žádoucí.

Dalším problémem se jeví otázka situování nejstaršího městského jádra, povýšeného v roce 1256 na královské město. V dosavadní literatuře byla tato osada téměř vždy kladena do prostoru kolem Dolního náměstí (dnes náměstí TGM), ležícího jižně od návrší Horního města a v písemných pramenech 16. století důsledně označována jako Dolní město (Kohoutek 1995, 196). Již z předchozích výzkumů bylo známo, že podhradí původního mladohradištního hradiska se nacházelo v prostoru dnešního Žerotínova náměstí, Kozlovské ulice a Šířavy (východně od prostoru Horního města) a nově bylo lokalizováno další předhradí do prostoru náměstí Na Marku a Mostní ulice (západně od Horního města – Čížmář – Kohoutek 1999, 159). Z prostoru Dolního města dosud nejsou známy žádné nálezy z mladohradištního období, ale ani z období 13. a 14. století (což ale může být dáno stavem dosavadních výzkumů), které je naopak v prostoru Horního města doloženo. Založení a výstavba Horního města byla doposud vždy jednoznačně připisována Pernštejnům, ale existují jisté indicie, že již před perňštejnským obdobím zde existovala stavební aktivita přerovských měšťanů. Důležitou v tomto směru je zmínka v listině moravského markraběte Jošta z roku 1386, kde se mluví o měšťanech v Přerově, žijících „...uvnitř opevnění i mimo ně...“ („...ipsis et eorum hereditibus posteris et successoribus tam intra municionem quam extra...“).² Dále pak Vilém z Pernštejna při výstavbě a osazování Horního města, které zahájil v roce 1479, kupuje od Jana z Rácova již stojící dům na Horním městě, který se pak stal společnou radnicí pro obě města (Dolní a Horní) po jejich sloučení v roce 1520 (Kouřil 1971, 171–252). A v neposlední řadě je zde odpověď Ctibora z Cimburka na žalobu moravského podkomořího Karla z Vlašimě po polovině 15. století, že Kopec (Horní město) je již ode dávna osazen a on neprovádí stavbu nového opevnění, ale pouze jeho opravu a rozšíření (Kohoutek 1995, 196). Není tedy zcela vyloučeno, že původní jádro města můžeme hledat spíše v prostoru východního předhradí (Šířava, Žerotínovo nám.), kde patrně již v 1. pol. 13. století lze předpokládat sídliště tržního charakteru, a zůstává otevřenou otázkou, zda je půdorys dnešního Dolního města s centrem na náměstí TGM výsledkem lokačního pokusu již z doby po polovině 13. století, a nebo byl utvářen až v podstatně mlad-

ší době v důsledku razantních změn městské aglomerace, které proběhly až za Pernštejnů na počátku 16. století. Stejně tak nelze zatím za současného stavu poznání vyloučit eventualitu, že po polovině 13. století zůstávalo rozložení jednotlivých sídlištních celků na území Přerova ve své původní předpokládané podobě, tedy z areálu staršího hradiska na Horním náměstí s královským hradem, který však již mohl představovat samostatnou vyčleněnou jednotku z celkové plochy původního fortifikačního útvaru, a ze dvou sídlišť preurbárního charakteru v místech západního a východního podhradí. Tyto sídlištní útvary spojovala již zmiňovaná trasa obchodní cesty, spojující sever a jih Moravy, která nyní obcházela návrší Kopce po jeho jižním úbočí. Zřejmě již také přinejmenším v průběhu 14. století můžeme počítat s trvalejším osídlením v prostoru Kopce, tedy v areálu bývalého hradiska, kdy Horní město spolu s hradem představovalo v rámci přerovské sídlištní struktury fortifikační prvek (Kohoutek 1995, 196). Válečné události z let 1423, 1427 a případně i 1431 lze jednoznačně vztáhnout k areálu Horního města a jeho znovuosídlování za doby Pernštejnů je patrně velkolepým aktem obnovy a nové přestavby předchozími válečnými událostmi poškozeného centrálního jádra přerovské aglomerace.

Posledním problémem, který vyplynul z pokračování archeologických výzkumů v areálu Horního města, resp. Horního náměstí v Přerově, je otázka lokalizace jednotlivých církevních staveb v rámci přerovské městské aglomerace. Zcela bezpečně již nyní lze zamítnout názor, tradovaný ve starší literatuře, že nejstarším sakrálním objektem na území Přerova je kaple sv. Jiří v prostoru Horního náměstí. Současná stojící stavba je z období první poloviny 16. století, a zda měla případně staršího předchůdce, nelze v současnosti nikterak ověřit. Na základě provedeného výzkumu v letech 1935–1936 (Čáp 1938, 3–20) nelze bohužel vyvozovat žádné podstatnější závěry ke stáří případného předchůdce na místě dnešního kostela sv. Jiří a dokladat jeho románský či snad ještě předrománský původ na základě Čápy publikované zprávy není v žádném ohledu možné. Například vůbec není jasné, zda ony „staré zdi kladené na hlinu“ (Čáp 1938, 19) jsou vůbec pozůstatkem nějaké sakrální stavby (není zde například orientace západ–východ, což by se u sakrálního objektu ze 13. století dalo předpokládat) a dále již vůbec nelze prokázat souvislost tohoto zdiva s vrstvami „starého spáleniště“, z něhož navíc publikovaný keramický materiál zahrnuje poměrně velký časový úsek (11.–15. století). Výsledky výzkumu Č. Stani, který vyloučil jeho mladohradištní původ a domnívá se, že snad mohl být založen již v někdy v 2. pol. 13. století, byly zatím publikovány jen informativní formou (Staňa 1987, 46–47). Ale i jím publikovaný jihozápadní profil výzkumu u kaple sv. Jiří dokládá jen existenci vrstev z přelomu 12. a 13. století a naopak prokazuje výraznou stavební aktivitu na počátku 16. století (Staňa 1998, 54–55). V prostoru Horního náměstí zatím lze s jistotou dávkou opatrnosti uvažovat o předpokládané sakrální stavbě v místě s nálezy středohradištních pohřbů na parcele č. 343 (Čižmár–Kohoutek 1998, 157). Ve světle nových zjištění můžeme také pokládat za velmi starý kostel sv. Michala na Šířavě, u něhož nelze vyloučit ani mladohradištní původ, jak tomu napovídá jeho lokalizace do pro-

storu východního předhradí (Šířava, Žerotínovo náměstí). K obdobnému závěru lze také dospět se na základě rozboru písemných pramenů (Lapáček 1999, 33). K roku 1324 je v Přerově doložena existence dalšího sakrálního objektu, zasvěceného sv. Vavřinci a označovaného v písemných pramenech jako „capella regia“ (Kohoutek 1995, 194). Také její lokalizace do míst nynějšího farního kostela sv. Vavřince na Dolním městě byla novějším badáním zpochybněna, není totiž vyloučeno, že kaple sv. Vavřince je dokonce oním objektem na Horním náměstí, nyní zasvěceným sv. Jiří, jak to dokládá žádost Johanky Trčkové z Lípy, aby po své mrti byla pohřbena vedle svého manžela, Zdeňka Kavky z Říčan, v kostelíku u sv. Vavřince na Kopci (!), kde jsou pohřbeni také jejich děti a další příbuzní (Lapáček 1999, 26). Zcela bezpečně víme, že zde byli členové rodu Kavků z Říčan opravdu pohřbeni; dochoval se náhrobní kámen Přemysla, syna Zdeňka Kavky. S jistými problémy je spojena také otázka datace posledního přerovského kostela, zasvěceného sv. Marku. Stával v prostoru druhého, západního podhradí přímo nad místem, kde byl veden přes Bečvu onen již dříve zmiňovaný důležitý přechod na důležité obchodní cestě, spojující oblast jižní Moravy s Olomoucí a Krakovem. Z rozboru písemných zpráv, k němu se vztahujících, není známa doba jeho vzniku a patrně ho nelze zřejmě vůbec spojovat s bratrským sborem, který sice stál v jeho blízkosti. Po požáru v roce 1664 nebyl již používán, ale byl ohrazen novou zdí a po velkém požáru města v roce 1749 zůstal v ruinách (jejich zbytky byly údajně strženy až po polovině 19. století a použity při stavbě nového kláštera na Šířavě). Podle tradované pověsti byl stavební materiál z tohoto kostela po velkém požáru v roce 1749 použit na přestavbu a úpravu domů v prostoru Horního náměstí. Při výzkumu v domě čp. 26 byla nalezena celá řada vesměs pozdněgotických architektonických fragmentů (např. v horních vrstvách záspy jižní poloviny obj. č. 900, při odstraňování základu dělicí příčky mezi sondami I a II/2000, apod.). Lze předpokládat, že tyto články pocházely spíše z předchozí výstavby měšťanských domů na Horním náměstí za perštejnské přestavby, ale v nádvorním traktu sousedního domu čp. 27 jsou uchovány fragmenty okenní kružby (obr.16), které byly nalezeny ve zdivu tohoto domu při jeho generální přestavbě v 80. letech 20. století (informace majitele objektu). Svým provedením patří nepochybně spíše sakrálnímu objektu než světské stavbě a lze je datovat nejspíše do období poslední čtvrtiny 14. století. Jedná se tak zatím o nejstarší architektonické fragmenty objevené v prostoru Horního náměstí v Přerově. Není tedy vyloučeno, že pocházejí opravdu z kostela sv. Marka, který by tak mohl být oním hledaným farním kostelem z období 14. století, což předpokládala i starší církevní tradice, zachycená přerovským historikem Struškou na konci třetí čtvrtiny 19. století (Lapáček 1999, 14–15). V rámci objektivnosti je však nutné uvést, že lze v případě sv. Marka také uvažovat jako o stavbě bratrské modlitebny ze 16. století (údajně měl být založen na den sv. Marka 25. dubna 1554), a to na základě analogie se stavbou podobného objektu v sousedství špitálu v místě další výrazné aktivity českobratrské církve v Ivančicích. Toto původně královské město se stalo stejně jako Přerov v 15. století městem poddanským a výstavba bratrského sboru zde

Obr. 22. Předpokládaný vzhled centrálního hradiska v Přerově ve 12. století (podle arch. P. Šimečka)

probíhala na počátku 16. století, tedy v době, kdy město spravoval za nezletilého Jindřicha z Lipé právě majitel Přerova, Vilém z Pernštejna.³

Kdybychom se ve světle nových poznatků měli pokusit o přibližný nástin vývoje Přerova v rozmezí 12. až 15. století, lze vytvořit následující hypotézu, a to i s vědomím, že i nadále zde zůstává řada nejasností, které snad pomůže odstranit až budoucí historické bádání o této problematice.

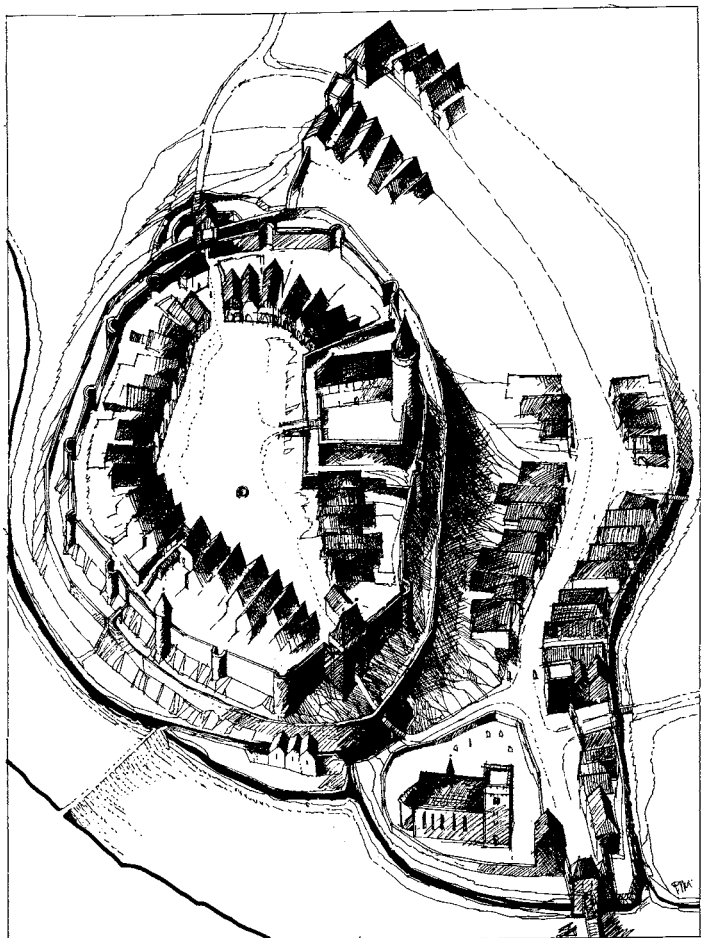
12. století – jádrem osídlení je hradisko v prostoru Kopce (Horního náměstí), které navazuje na svého staršího předchůdce z 11. století. V areálu hradiska lze předpokládat existenci velkofarního kostela, uváděného v listině olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Není ovšem vyloučeno, že tento kostel mohl také stát na předhradí vlastního hradiska na Kopci, a to jak východního (v prostoru Žerotínova náměstí a Šířavy – zde by eventu-

Obr. 23. Předpokládaný vzhled královského hradu a západního předhradí v Přerově kolem poloviny 13. století (podle arch. P. Šimečka)

elně mohl přicházet v úvahu předchůdce dnešního kostela sv. Michala) a nebo západního (v prostoru náměstí Na Marku, Mostní ulice).

13. století (1. polovina) – královský hrad v Přerově stále zaujímá celou plochu původního mladohradištního hradiska v prostoru dnešního Horního náměstí. V severozápadní části areálu vzniká zděná obdélná budova „Wohnturm“, chráněná vůči zbylé ploše areálu zděnou hradbou, která tvoří vlastní jádro královského hradu. Sakrální stavba, plnící funkci původního velkofarního kostela, zůstává na svém místě z předchozího století, ale je docela možné, že vzniká nová stavba v prostoru západního předhradí v prostoru dnešního náměstí Na Marku v těsném sousedství jádra královského hradu a v blízkosti komunikační trasy přes řeku Bečvu, ale stej-

Obr. 24. Předpokládaný vzhled Horního města v Přerově za Pernštejnů v první polovině 16. století (podle arch. P. Šimečka)

ně dobře je možné, že funkci farního kostela mohla zastávat svatyně v místě dnešního kostela sv. Michala v areálu východního předhradí.

13. století (2. polovina) – po válečných událostech v polovině tohoto století v souvislosti s povýšením Přerova na královské město dochází k několika možným změnám. S největší pravděpodobností se součástí Kopce (Horního města) stává také západní předhradí (východní předhradí v prostoru dnešní Šířavy a Žerotínova náměstí zničeno za válečného konfliktu). Nedošlo k lokaci nového města v prostoru Dolního náměstí (dnes TGM), ale jádro města tvořila vyvýšenina Kopece s královským hradem spolu s plochou západního předhradí, kde lze hledat také stavbu farního kostela. Další, byť podle mého soudu dosti nepravděpodobnou, variantou je

možnost nové výstavby tohoto objektu („capella regia“ písemných pramenů) na místě dnešního kostelíka sv. Jiří.

14. století – sídlištní dispozice se nemění, ale osídlení se nyní rozšiřuje výraznou měrou do prostoru bývalého východního předhradí (vznik samostatné osady Šířavy) a také na trase dálkové obchodní komunikace pod návrším Kopce. Na protějším břehu řeky Bečvy roste význam osady Předmostí.

15. století (2. polovina)–16. století (1. polovina) – dochází k zásadním změnám v urbanistické dispozici města. Přerov těžce poškozen především za husitských válek (areál Kopce – Horního města představuje v určitém období pouze vojenskou strategickou základnu kališnických oddílů). S nástupem Pernštejnů v posledních dvou desetiletích 15. století dochází k výstavbě nového farního kostela (dnešní kostel sv. Vavřince) v prostoru Dolního města, na nějž bylo přeneseno původní patrocinium starší stavby z Horního města, poškozené za husitských válek; Šířava je spojena se starším osídlením v prostoru pod Kopcem (Horním městem) v jeden celek – Dolní město. Zcela radikálně přestavěno Horní město – výstavba nového sídla v místech dnešního zámku (původní hrad zcela pobořen), stavba impozantního opevnění kolem znovu osídleného městského jádra, parkánovou zdí také opevněn sídlištní celek v poloze Na Marku, kde posléze vzniká bratrský sbor a hospodářské jednotky panského dominia (pivovar, mlýn). V téže době byl také zcela nově postaven v areálu Horního města dnešní kostelík sv. Jiří (podle mého soudu se spíše v jeho případě ale jedná o onu luteránskou svatyni, postavenou v roce 1525. Tam pohřbený Zdeněk Kavka z Řičan proslul na svých východomoravských statcích právě horlivým prosazováním tohoto nového vyznání).

Závěrem lze konstatovat, že pokračující archeologický výzkum v jádru města Přerova přinesl celou řadu nových poznatků, které umožnily jak dílčí korekci, tak i upřesnění či zamítnutí některých představ o vývoji této zajímavé lokality v období středověku a dokonce i pravěku. Do jaké míry se podařilo přiblížit skutečnému obrazu historického vývoje samotného Přerova, to prokáže až případný další výzkum.⁴

Poznámky

- 1 Za odbornou konzultaci k těmto nálezům děkuji Dr. Jiřímu Svobodovi, DrSc., z ARÚ AV ČR Brno.
- 2 Jedná se o listinu krále Václava IV. z 20. června 1411, kde v přesném znění potvrzuje listiny svých předchůdců krále Přemysla Otakara II., markrabat Jana Jindřicha a Jošta ohledně práv a výsad města Přerova (Prameny. 2. Archivy jiné – Kapitulní archiv v Olomouci. In: Ročenka městského muzea v Přerově (II). Přerov 1936, s. 121–127.).
- 3 V roce 1555 vydal Vratislav z Pernštejna ve Vídni listinu, kterou povoluje bratrské obci v Přerově, aby si na místě domu Jana Malečka, soukeníka nad Bečvou, postavili svůj sbor a po jeho dostavbě jej bere v ochranu. Z pamětní listiny, vložené do makovice vížky sboru v roce 1579, je zřejmé, že sbor byl založen v roce 1554 na den sv. Marka Evangelisty a v roce 1579 byla provedena jeho dostavba. Je tedy nanejvýš pravděpodobné, že se v případě sv. Marka, zobrazeného na Willenbergeřově vedutě z roku 1593, opravdu jedná o novostavbu ze 16. století. Ale i tak všechny nové poznatky ukazují na skutečnost, že původní velkofarní kostel v Přerově (nebyl-li jím sv. Michal), je nutno hledat v prostoru Horního města (Kopce) a nebo

jeho západního předhradí. Za konzultaci k problému děkuji PhDr. J. Lapáčkovi, řediteli okresního archívu v Přerově.

- 4 Tento článek je rozšířenou a upravenou verzí studie, která je připravena k publikaci v časopise *Archaeologia Historica* 26/2001, Brno 2001 (Problematika lokalizace královského hradu a vývoje středověkého města v Přerově). Autor si je plně vědom zatím nedostatečného stavu výzkumu v rámci přerovské městské aglomerace a nelze tedy vyloučit, že všechno může být úplně jinak, jak již tvrdil ctihodný židovský rabín na smrtelném loži.

Použité prameny a literatura

- CDB I–V: Codex dipolomaticus et epistolaris regni Bohemiae, 1908–1974.
- BERNHARD, H.–BARZ, D., 1991: Frühe Burgen in der Pfalz. Burgen der Salierzeit (Teil 2 in den südlichen Landschaften des Reiches). J. Thorbecke Verlag Sigma- ringen, 165–175.
- BISTRICKÝ, J., 1979: Mikulovská sympozia 78, 33–35.
- BLASZCZYK, W., 1971: Počátky polských měst ve světle archeologických výzkumů. Brno.
- Čáp, A., 1938: Výzkum u sv. Jiří v Přerově, Ročenka městského muzea v Přerově, ročník II, 2–20.
- ČIŽMÁŘ, Z.–KOHOUTEK, J., 1999: Výzkum v historickém jádru Přerova, *Archaeologia Historica* 24, Brno, 151–160.
- HOSÁK, L., 1960: Uhersko–kumánský vpád na Moravu r. 1253, *Acta Universitatis Palackinae Olomucensis (Historica I)*, 279–284.
- JÁŠKOVÁ, M., 1971: Archeologické nálezy z Přerova, in *Dějiny města Přerova*, 1151–126.
- JÁŠKOVÁ, M., 1975: Hroby ze střední doby hradištní v Přerově, okr. Přerov, *Přehled výzkumů 1974*, Brno, 49–50.
- KOHOUTEK, J., 1995: Počátky města Přerova, *Archaeologia Historica* 20, Brno, 187–200.
- KOHOUTEK, J., 2000: Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998, Brno, 213–214.
- KOUŘIL, M., 1971: Přerov v době předbělohorské, in *Dějiny města Přerova*, 171–252.
- LAPÁČEK, J., 1999: Otazníky nad počátky města Přerova, *Sborník SOKA Přerov*, 9–42.
- PLAČEK, M., 1996: Hrad a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Procházka, R., 1993: Výzkumy v Přerově roku 1989, okr. Přerov, *Přehled výzkumů 1989*, Brno, 115.
- STAŇA, Č., 1987: Pokračování výzkumu na Horním náměstí v Přerově, *PV 1985*, Brno, 46–47.
- STAŇA, Č., 1998: Přerov – eine Burg des Boleslaw Chrobry in Mähren, *Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa*, Bonn, 49–69.
- STAŇA, Č., 1999: Dva unikátní raně středověké nálezy z Přerova na Moravě, *Archeologické rozhledy LI* (4), 760–773.
- ŽUREK, K., 1999: Přerov. Od gotiky k renesanci – Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400– 1450 (Katalog výstavy), Olomouc, 224.

Leoš Mlčák

Štukové figurální stropy na zámku v Dřevohosticích

Na zámku v Dřevohosticích na Přerovsku se dochovaly dva zajímavé figurálně a ornamentálně zdobené štukové stropy. Shodou okolností pocházejí z obou nejvýznamnějších stavebních etap výstavby zámku, pozdně renesanční a raně barokní. Celý renesančně barokní stavební komplex tvoří čtyřkřídlý dvoupatrový zámek, s vnitřními arkádami na třech stranách nádvoří, a trojkřídle předzámčí s válcovými nárožními bastiony. V lichoběžníkové dispozici zámku je v jádru zachován zbytek někdejší gotické tvrze.

Starší z obou stropů, situovaných do bočních křídel prvního patra, pochází z pozdně renesanční přestavby gotické tvrze na arkádový zámek a je ovlivněn seversky orientovanou manýristickou architekturou závěru 16. a počátku 17. století. Mladší raně barokní strop vznikl krátce před koncem 17. století.

Dřevohostice se v pramenech poprvé připomínají v roce 1326, původně asi jako ves lidí Třebohostových. Před rokem 1368 drželi Dřevohostice Jan a Hereš z Dřevohostic, kteří se ještě v roce 1365 psali podle sousední vsi s tvrzí jako páni z Turovic. Patrně oni si v Dřevohosticích postavili gotickou tvrz. V roce 1368 prodali oba bratři polovinu městečka Dřevohostice s tvrzí a půl sousední vsi Turovic Cecílii, vdově po Ješkovi z Konice a Ctiborovi z Cimburka. Ctibor z Cimburka získal v roce 1371 také druhou polovinu majetku od Drslava z Šelemberka.

Jan z Cimburka postoupil Dřevohostice v roce 1447 Oldřichu Stošovi z Bránic. Ten je prodal před rokem 1480 bratrům Janovi, Bernartovi a Jindřichovi ze Žerotína. Od roku 1566 do roku 1590 se v držbě panství vystřídalo několik majitelů. V roce 1590 získal panství Karel starší ze Žerotína. V jeho majetku zůstalo do roku 1614, kdy ho prodal Janu Skrbenskému z Hřiště. Tomu bylo panství v roce 1622 konfiskováno. Po té došlo k dalšímu četnému střídání držitelů. Raně barokní úpravy provedli na zámku Kaltschmiedové z Eisenberku a páni z Oppersdorfu. Páni z Oppersdorfu drželi panství v letech 1693–1805. V letech 1693–1696 Bedřich a od roku 1696 jeho mladší syn Jiří Bedřich hrabě z Oppersdorfu.¹

Starší manýristický strop je situován do patra západního křídla. Strop obdélného sálu pokrývají symetricky komponovaná štuková zrcadla. Jádro kompozice tvoří kříž z pěti obdélných štukových ráámů. Do středního z nich je vloženo zrcadlo ve tvaru obdélného kvadrilobu, k němuž v rozích přiléhají čtyři kartuše. Do čtyřech ostatních, v rozích okosením zdvojených štukových ráámů, jsou vložena obdélná zrcadla. Štukové ráamy i vložená zrcadla jsou ornamentálně zdobeny motivy závitnic, listovců a perlovce.

Zbývající čtyři volná rohová pole stropu zdobí diagonálně umístěné okřídlené karyatidy, které ve svých dolních částech přecházejí do stylizovaných stáčených akantových ornamentů. Na hlavách ženských figur, s odhalenými vystouplými břichy, jsou vázovité mísy s ovocem. V plochách štukových zrcadel byly původně namalovány fresky, jejichž zbytky byly zjištěny sondážním průzkumem. Omítka stropu se štukami byla nanášena na rákosové podbití, které bylo připevněno bez deštění přímo na hrubě otesanou nosnou trámovou konstrukci. Zhlaví trámové konstrukce je na většině míst značně destruováno a vykazuje statické poruchy.

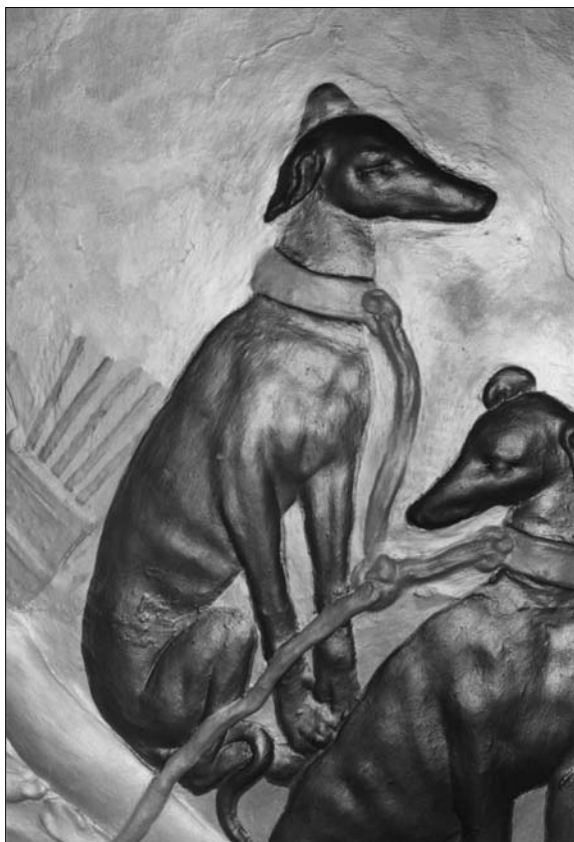
V prosinci roku 2000 byl na omítkách stropu proveden podpovrchový restaurátorský průzkum. Průzkumem byl pověřen pražský akademický malíř restaurátor Jan Živný. Stratigrafickými plošnými sondami byly zjištěny tři vrstvy maleb a polychromie. Nejstarší manýristická polychromie se souvisleji dochovala pouze na plastické ornamentální a figurální štukové výzdobě. V plochách zrcadel se pozdně renesanční polychromie z převážné části nedochovala, protože omítka byla v těchto místech upravována jako podklad pro figurální barokní fresku. Hrubší omítková vrstva s barokní nese stopy starých opravovaných trhlin, jejichž vznik asi souvisí s dlouhodobými vlivy statických poruch. Poškozené barokní fresky, kterým schází vrchní vrstva secco, byly v 19. století překryty další vrstvou vápenné omítky. Na této nové omítce byla pak provedena poměrně kvalitní klasicistní ornamentální malba, později rovněž překrytá dalšími vápennými nátěry.²

Druhý mladší raněbarokní štukový strop je situován do patra východního křídla. Delší vnější strana nárožního sálu je prolomena třemi okny se segmentovými záklenky, kratší sruženým oknem se segmentovým záklenkem. Nad sruženým oknem, prolomeným do zámeckého průčelí, drží dva geniové hraběcí korunu. Dvě další obdobné figury s akantovým ornamentem zdobí obě krajní suprafenestry oken na delší straně. Vstup se segmentovým záklenkem je situován do delší vnitřní strany.

V roce 1993 byl strop restaurován. Vlivem dlouhodobého zatékání byla zhlaví jeho nosných trámů i dřevěný podhled v havarijním stavu. Štukové reliéfy byly na řadě míst uvolněny od nosné konstrukce. Strop byl místy až o 15 cm prohnut. Reliéfy byly popraskané a zcela znečitelněné 8 vrstvami přemaleb. Horní vrstva byla dokonce provedena nepropustnými barevnými latexovými nátěry.

Ještě před zahájením statického zajištění stropu rubovou nosnou konstrukcí byla nejvíce ohrožená místa štukové reliéfní výzdoby injektována. Injektáž byla prováděna i v průběhu následného ukotvení, při němž byl celý strop postupně reponován a fixován na dřevěnou konstrukci. Malá část jednoho z figurálních reliéfů musela být při statickém zajišťování nosné konstrukce na krátký čas sejmuta.

Po skončení statického zajišťování a fixaci štukového podhledu k nosné konstrukci byly postupně snímány všechny druhotné vápenné, hlinkové a latexové nátěry. Očištěná originální povrchová vrstva byla petrifikována a trhliny v ní vyplněny jemným maltovým štukem. Úplně rekonstruován byl oběžný stropní fabion. Po zatmělení a domodelování byl povrch

Detail štukové výzdoby s motivem dvojice chrtů. Stav před restaurováním

stropu konzervován a lazurně dotónován scelujícím lomeným bílým vápeným nátěrem.

Plocha stropu s rekonstruovanou oběžnou fabionovou římsou je po obvodu vymezena obdélným profilovaným rámem a členěna dvěma štukovými zrcadly ve tvaru protáhlého kvadrilobu. Do kvadrilobů jsou vkomponovány štukové figurální reliéfy. Námětem reliéfu blíže vstupu do sálu je sedící antická bohyně Diana, s atributem půlměsíce ve vlasech. Mladá bohyně, s frivolně odhaleným břichem i poprsím, drží v levé ruce kopí a v pravé vodící šňůru se dvěma chrti. Vedle ní leží luk a toulec se šípy. Obojky psů zdobí ryté monogramy, vztahující se k raně barokním držitelům panství a objednavatelům výzdoby sálu pánům z Oppersdorfu. V levé dolní části kompozice je zobrazena stylizovaná veduta Dřevohostic s charakteristickou renesanční věží, v pravé zámek bez věže, s fasádou členěnou kvádrováním.

Bohyně Diana, řecká Artemis, je jednou z 12 olympských bohyň a bohů. Byla dcerou Dia a bohyně Léty. V předřecké mytologii byla panenskou

bohyní země a jedna z jejich funkcí spočívala v ochraně divokého přirozeného života. Protože se narodila jako první a pomáhala matce při porodu svého dvojčete Apollóna, byla pokládána za panenskou ochránkyni matek. Ve svých třech letech si vyprosila od svého otce Dia věčné panenství, luk a šípy, které by byly stejné jako zbraně Apollónovy. Spolu s ním mohla rozdávat smrtelníkům náhlou smrt i nemoc, stejně tak je ale mohla i uzdravovat. Pán ji daroval smečku krvežíznivých psů.

V Římě byla považována za bohyní světla a života. Později byla částečně ztotožněna s kultem bohyně měsíce (Selény). Jako personifikace čistoty nosívala štít k ochraně proti šípům lásky. Hrdá a nedůtklivá bohyně zůstala celý život pannou a střežila čistotu mladých chlapců a dívek, které se snažila uchránit od vlivů bohyně lásky Afrodity. V Dřevohosticích je Diana zobrazena uprostřed stylizované krajiny, prostovlasá, s kopím, lukem a šípy a s dvojicí loveckých psů.

Námětem druhé kompozice je Dianin protiklad Venuše, řecká Afrodité. Také ona patřila k 12 velkým olympským bohům. Podle některých mýtů byla dcerou Dia a bohyně Dióny. Venuše byla původně staroitalskou bohyní jara a probouzející se přírody, která byla teprve později považována za bohyní krásy. Po první punské válce byla Venuše ztotožněna s řeckou bohyní lásky Afroditou.

Podle Hésioda se zrodila z mořské pěny, kterou oplodnilo unikající semeno z Úranova údu, který mu uřízl Kronos a vhodil ho do moře. Ztělesňuje tvořivou milostnou touhu, která si bez výjimky podmaňuje nejen lidi a zvířata, ale i samotné bohy. V Dřevohosticích je zobrazena sedící ve volné krajině, s obnaženými nadry i břichem a s varovně vztyčeným prstem pravé ruky, kterým se obrací na letícího Kupida. Kupido v oblacích nad ní má zavázané oči a chystá se vystřelit z luku šíp milostné touhy. V pravé dolní části kompozice je zobrazena patrová zděná budova selského statku, s vjezdem v nároží. Kupido, nebo také Amor, řecky Erós, je bohem milostné touhy a smyslné lásky. Je nelegitimním synem bohyně Venuše a boha války Marta, řeckého Area. Kupidovy zavázané oči jsou narážkou na zaslíbenost lásky, která bývá často spojena s hříchem.³

Ve čtyřech rozích stropu sálu jsou vymodelovány alegorie čtyř ročních období spojené zvlněnou stuhou. U sdruženého okna jaro a podzim, na protilehlé straně léto a zima. Zima je umístěna v rohu stropu poblíž vstupu, kde lze předpokládat umístění kachlových kamen. V souladu s klasickou ikonografií je jaro symbolizováno dvojicí puttů trhajících květiny, léto dvojicí žnoucí obilí, podzim dvojicí sklizející vinné hrozny a zima dvojicí v pláštích a čepicích hřející se u ohně. Kromě obecného významu neustále se střídajících ročních cyklů lze tyto figurální reliéfy vztáhnout i na uzavřené manželství, v němž po obdobích milostného vzplanutí a citové zralosti přicházejí období vzájemného naplnění a láskyplné opory.

Střední části stropu na delších stranách sálu, který patrně sloužil jako slavnostní jídelna, jsou zdobené panopliálními motivy, které se vztahují k bohu války Martovi a zřejmě odrážejí i doznívající ohlasy nedávných tureckých válek. Nad středním oknem je to štít zdobený maskaronem, dělo, puška, šavle, hák, oštěp, halapartna a prapor; na protilehlé straně brnění, buben, píka, toulec se šípy, luk, řemdich, sekera, halapartna, prapor

s překříženými ostrvami a korouhev s tradičním označením římských legií. Všechny reliéfy v sále jsou provedeny klasickou metodou maltového štuku, v nízkém reliéfu, s poměrně virtuózní modelací a rukopisným akcentem ryté kresby.⁴

Štuková výzdoba sálu nepostrádá zjevný mravoličný obsah. Hraběcí korunou, obrácenou k předzámčí a k městečku, je připomenuta urozenost rodu, který byl 21. června 1554 císařem Ferdinandem I. povýšen do říšského panského stavu. Dne 22. srpna 1626 byli páni z Oppersdorfu povýšení mezi hrabata.⁵ Rod se psal podle Oppersdorfu poblíž Nisy. Původní erb se stříbrnou korunovanou gryfí hlavou v červeném poli byl v roce 1554 polepšen přidáním zlaté čtvrti, v níž obrněná ruka drží tasený meč se zlatým jílcem. K původnímu klenotu gryfí hlavy přibyl nový klenot, v němž obrněná ruka, vyčnívající nad červenobílým turbanem, třímala červený praporec se stříbrným půlměsícem. Později byl připojen ještě stříbrný srdeční štítek s černým korunovaným orlem. Turban byl po roce 1626 nahrazen hraběcí korunou. Dva rodové znaky pánů z Oppersdorfu, které drží erbovní figury lvů, zdobí rozebrané kladi bosovaného edikulového vstupního portálu dřevohostického zámku.

Řada členů rodu dosáhla koncem 17. století, kdy štuková výzdoba stropu vznikla, významného postavení. Jan Jiří hrabě z Oppersdorfu byl zemským hejtmanem v Opolsku. Zemřel v Ratibořicích 23. listopadu 1693. Václav Vejkart hrabě z Oppersdorfu byl hejtmanem v Krnově a komorním radou v Horních Uhrách. Zemřel 17. dubna 1713.

Bedřich hrabě z Oppersdorfu byl v letech 1679–1697 několikrát nejvyšším sudím a po té nejvyšším moravským komorníkem. Jeho první manželkou byla Helena Jakardovská, druhou Eleonora z Ditrichštejna. Zemřel v Brně 1. ledna 1699. Měl dva syny, z nichž starší František Josef zemřel bez potomků 22. května 1714, mladší Jiří Bedřich, který převzal po otci Dřevohostice, v roce 1743. Starší syn František Josef byl v roce 1702 jmenován hejtmanem ve Svidnici. V roce 1704 se stal po Karlu Maxmiliánovi hraběti z Thurnu a Valsassiny zemským hejtmanem na Moravě.⁶

V Olomouci vlastnili Oppersdorfové výstavný právovárečný palácový dům čp. 367 na Horním náměstí č. 5. V roce 1679 se jako majitel uvádí podkomoří Bedřich hrabě z Oppersdorfu, v roce 1703 jeho starší syn podkomoří František Josef hrabě z Oppersdorfu, v roce 1711 Jiří Bedřich hrabě z Oppersdorfu. V roce 1718 koupilo dům, tradičně v Olomouci nazývaný Edelmanův palác, město a umístilo v něm různé úřady.⁷

Bedřich z Oppersdorfu i oba jeho synové byly členy bratrstva Anděla Strážce, založeného v roce 1689 při poutním kostele na Svatém Kopečku. Bratrstvo mělo vždy pouze 33 členů a bylo doplňováno jen při jejich úmrtí. Symbolický počet sodálů odpovídal 33 letům Kristova pobytu na zemi. Členy bratrstva byly převážně významní církevní preláti a šlechtici. Jedním z předních cílů bratrstva byl zbožný a mravný život.

Čtnost panenské čistoty, symbolizovaná bohyní Dianou, je vztažena k panskému rodu a k místní církevní a světské autoritě, které jsou v kompozici zastoupeny silně stylizovanými reliéfy dřevohostického zámku a městečka s kostelem a renesanční věží. Spontánnější a smyslnější milostná láska, aludovaná bohyní Venuší, je provázena erotickou žádostivostí

a často i hříchem. Je bližší spíše lidem prostšího rodu v předzámčí, což naznačuje patrová budova statku na reliéfu s Venuší. Mravní střet obou protikladů je ale současně i životadárným zdrojem neustále se proměňujících cyklů přírody a lidské existence.

Významným symbolem, který patrně určuje hlavní smysl a účel plastické výzdoby sálu, je dvojice chrtů. Jejich vodítka jsou uzlem spojena do společného vodícího řemene, který ovládá panensky čistá bohyně Diana. Uzel je aluzí nerozlučného manželského spojení a symbolizuje pouta lásky. Jména manželů jsou zastoupena monogramy na obojících psů, kteří jsou tradiční alegorií věrných manželských párů.

Písmena na prvním obojku: „G F G O“ znamenají jméno manžela Graff Fridrich Georg von Oppersdorf. Písmena na druhém z obojků „G B V O“ lze číst jako Gräffin Barbara Valdstein von Oppersdorf. Barbara Tereza Josefa hraběnka z Valdštejna byla první manželkou hraběte Bedřicha Jiřího z Oppersdorfu.⁸ Jiří Bedřich z Oppersdorfu se narodil 18. dubna 1653 v Hodoníně. Zemřel devadesátiletý v Horním Hlohově 9. července 1743. S hraběnkou z Valdštejna se oženil až ve zralém věku 39 let v roce 1692. Jeho manželka zemřela v Horním Hlohově 4. září 1719 a svému manželovi odkázala Miletín. Jiří Bedřich hrabě z Oppersdorfu se oženil celkem třikrát. Jeho poslední manželkou byla Františka, rozená Serenyiová.⁹

Podle ikonografického programu raně barokní plastické výzdoby stropu lze soudit, že interiér sálu byl zřejmě upraven k prvnímu sňatku Jiřího Bedřicha hraběte z Oppersdorfu s hraběnkou Barborou Terezií z Valdštejna. Slavnostní memoriální svatební sály mají v zámecké architektuře poměrně bohatou historickou tradici a jejich významné příklady se objevují už v rané italské renesanci. Na střední Moravě ale jde, a to nejen v raném baroku, o jeho poměrně vzácný doklad.

Významu poměrně intaktně dochovaného interiéru plně odpovídá ikonografie jeho štukové figurální výzdoby, s aluzemi na věrný manželský život, předpokládanou panenskou čistotu nevěsty i obdobné mravní čnosti jejího ženicha. Objednavatelem štukové výzdoby byl patrně ženichův otec Bedřich z Oppersdorfu, který jejím prostřednictvím zřejmě chtěl svému synovi připomenout mravní hodnoty a smysl manželského života. V době předpokládaného vzniku výzdoby svatebního sálu byl asi stále ještě majitelem dřevohostického panství, což nepřímou potvrzuje i poněkud neobvyklý výskyt dvou totožných rodových erbů nad zámeckým vstupním portálem.

Figurálními štukami je zdoben také přilehlý salonek, zaklenutý valeňnou klenbou se třemi styčnými lunetami. V jedné třetině hloubkově orientované dispozice salonku je interiér dělen dvěma sloupy s kompozitními hlavicemi, které nesou na obou koncích zaoblené profilované kladí. Na kladí dosedá lunetová výplň, zdobená stylizovaným závěsem a květinovými girlandami. Uprostřed ní je vymodelován oválný medailon, který nese dvojice puttů. Na medailonu, jehož stáčená stuha zdobí přilehlou část klenby, je zobrazena nahá dívka stojící na okřídlené zeměkouli. Dívka je personifikací vrtkavé bohyně štěstí a příznivé náhody Fortuny. Nad oknem, na protilehlé straně salonku, doplňuje štukovou výzdobu interiéru lovecká scéna, která znázorňuje lovce a smečku psů štvoucích kance.

Poznámky

- 1 KUČA, K.: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl I. Praha 1966, s. 768.
- 2 ŽIVNÝ, J.: Restaurátorský průzkum poškozeného renesančního stropu na zámku v Dřevohosticích. Restaurátorská zpráva z roku 2000 uložená na obecním úřadě v Dřevohosticích.
- 3 Odkazy na antické mytologické tradice jsou převzaty ze Slovníku řecko-římské mytologie a kultury, Praha 1993 a ze Slovníku antické kultury, Praha 1974.
- 4 Překřížené ostrve měl ve znaku mimo jiné i rod pánů Saků z Bohuňovic. Není asi náhodou, že jeden z členů rodu, Zikmund Leopold Sak z Bohuňovic, byl podobně jako Bedřich z Oppersdorfu zakládajícím členem bratrstva Anděla Strážce na Svatém Kopečku.
- 5 SEDLÁČEK, A.: Českomoravská heraldika. II. Praha 1925, s. 550.
- 6 Ottův slovník naučný. Díl XVIII. S. 826–827.
- 7 ČERMÁK, M.: Nástin vývoje pohostinství v Olomouci. In: Výroční zpráva Okresního archivu v Olomouci za rok 1988. Olomouc 1989, s. 109–110.
- 8 Ottův slovník naučný. Díl XVIII. S. 827.
- 9 Zemský archiv v Opavě, Pozůstalost Josefa Nirtla, inv. č. 54, karton 7a. Za upozornění na tento pramen děkuji řediteli archivu dr. Karlu Müllerovi.

Ivan Krška

Dům č. p. 27 v Potštátě

Mezi nemovité kulturní památky přerovského okresu patří bezesporu i patrová budova lesní správy na někdejší potštátském dolním předměstí. V budově se nejen dochovaly původní klenby a částečně i původní trámové stropy, ale nápis na ní klade její vznik do let 1750–1753. Jde o bývalou sladovnu právovárečného měšťanstva v Potštátě, jemuž dala základ nejstarší městská privilegia z 19. listopadu 1388 a 30. listopadu 1394.¹

V prvním Boček z Kunštátu a Poděbrad věnoval městu pivovar, stojící v jeho středu, ve druhém markrabě Prokop stanovil mimo jiné též várečné právo města, kdy rychtáři vsí potštátského panství si mohli zjednávat a kupovat pivo výhradně v Potštátě, pokud sami nebyli na jeho vaření zařizeni. Toto právo si město ovšem v plném rozsahu neudrželo. Za ponechání polí a luk v dědičném užívání z tehdy pustých Heřmáněk a za další výhody si v privilegii Jindřicha Podstatského z Prusinovic z 23. dubna 1582 vymínilo výhradní právo výčepu městského piva, kromě Potštátu, pouze pro Kovářov a Padesát Lánů.²

O existenci právovárečného měšťanstva v Potštátě nás pak dále informuje privilegium Jana Štastného Podstatského z Prusinovic ze 7. listopadu 1615, kterým osvobodil držitele šenkovních domů na potštátském náměstí v počtu 33, od povinného odběru panského vína. Tento poslední předbělohorský držitel potštátského dominia se ve výše uvedeném privilegii, jež zbavilo město též stavění vdov a sirotků před vrchnost, též zavázal, že vrchnost nebude zvyšovat počet šenkovních domů ve městě, žádný šenkovní dům si nekoupí a nedovolí, aby si ho koupila osoba rytířského stavu. Též si neotevře krčmu na šenk piva nebo vína v Potštátě, Padesáti Lánech či v Kovářově, protože by to odporovalo dosavadním privilegiím města.³

I za nových pobělohorských poměrů se právovárečné měšťanstvo i město dokázalo privilegiem regenta Martina Desmareze ze 16. července 1651 zbavit nepohodlné konkurence šenku piva, vína a pálenky, na domě a dvoru Tomáše Mitschkese, který jako pustý přešel do rukou nové vrchnosti, když ho srovnalo se zemí a z jeho pozemků, darovaných též regentem, se zavázalo ročně přispívat na varhaníka, jenž zastával i funkci učitele.⁴

V roce 1693 dosáhlo město potvrzení všech svých dosavadních privilegií Janem Jiřím Walderodem a od roku 1701 potvrzovali jeho privilegia i Habsburkové.⁵

Tím ovšem není nikterak řečeno, že by se Walderodové nesnažili výše uvedené výsady města a právovárečného měšťanstva narušit. Tak v roce 1750 musel krajský úřad vrchnosti zakázat šenkovat vlastní pivo v Potštátě a v roce 1772 musela vrchnost na žádost právovárečného měšťanstva

potrestat kovářovského rychtáře vězením, když z vrchnostenského pivovaru převzal vědro piva.

I za takto napjatých poměrů se právováreční měšťané v letech 1750–1753 ujali stavby nové sladovny. Dosavadní budova byla stržena do základů a vystavěna zcela znovu za celkový obnos 2500 zlatých konvenční mince. Právováreční měšťané museli dodat dřevo ke stavbě a každý měšťan musel ke stavbě bezplatně přivést dva a půl sáhu kamene. Průčelí nové budovy bylo pak ozdobeno nápisem s chronogramem v tomto znění:

+Vnser (!). MŤhe.sey.
zVr.gottes.Ehre+ob
Dessen.zIehL.Ist.Vn
ser.thVen.Vnß.o gro
ser.gott.besChere+
sorgen.LIeb.treV.
VereInIgte.rVhen
Anno 1753

Kdežto římské číslice (písmena) jsou psány latinkou (kapitálou), ostatní písmena jsou psána gotickým písmem (frakturou, švabachem).⁶

Chronogram dává součet 1750, kdy bylo zřejmě se stavbou započato, rok 1753 je rokem dokončení stavby. Nejstarší dochovaná kronika Potštátu, Karla Schuberta, klade vznik stavby do roku 1752. Na sklonku 18. století nesla budova č. 44, po přečíslování v dalším století dostala č. 127, které jí již zůstalo.⁷

Ani tato nová budova ovšem neunikla takovým pohromám, jaké tehdy pro Potštát představovaly požáry. Těžce ji poškodil zejména požár z 3. června 1813.⁸ Právováreční měšťané ji však opět dokázali zrenovovat. Požáru z 28. srpna 1866 sladovna zůstala naštěstí ušetřena.⁹ V této souvislosti je třeba uvést, že této pohromě ušla i budova pivovaru na náměstí, která je dodnes znatelná na Reychonnově veduté Potštátu z roku 1826. Táž veduta zobrazuje i budovu sladovny vlevo pod farní budovou.¹⁰ Pivovar na náměstí však shořel i s přílehlým skladištěm hadic 9. prosince 1867 a nebyl již obnoven.¹¹ V roce 1868 byla jeho budova stržena a prodána právovárečným měšťanstvem městu. Její sklepy byly zasypány a byly odstraněny i k budově přiléhající masné krámy. Právováreční měšťané si pak nově vystavěli pivovar na náměstí při dnes již neexistujícím čísle 2.

V průběhu druhé poloviny 19. století nedokázalo potštátské pivo s výrobky jiných pivovarů konkurovat. Kolem roku 1880 se v Potštátě pivo přestalo vařit a jako poslední sládek je uváděn Antonín Riedl, jenž spolu s potštátským měšťanem Emilem Hegerem stál u zrodu sboru dobrovolných hasičů. V místech zaniklého pivovaru dalo pak město vybudovat kašnu. V konkurenci s výrobky jiných pivovarů neobstál ani pivovar vrchnostenský (po roce 1848 velkostatkový), kdysi tak konkurující právovárečným měšťanům. Výroba tu byla zastavena v letech 1883–1884, kdy funkci posledního sládky vykonával Siegesbert Friedl.

Zastavení várek piva znamenalo i konec funkce sladovny. Byla změněna v obytný dům a právovárečné měšťanstvo se roce 1914 rozešlo.¹²

Kromě zbytků pivovaru za dnešní budovou nákupního střediska Jednoty a budovy bývalé sladovny, zůstávají dodnes jako trvalá vzpomínka

Dům čp. 127 v Potštátě (bývalá sladovna). Foto Milan Střílka, Potštát

na jeho existenci také protokolní knihy od roku 1767, plány nového pivovaru při č. 2 a pečeti ze zeleného skla, kde na pečeti obraz před budovou pivovaru zápasí dva chasníci s bečkou piva.¹³

Nové využití bývalé sladovny přinesly poválečné poměry na Potštátsku, umocněné navíc zřízením vojenského výcvikového prostoru Libavá. Tak se budova v roce 1953 stala sídlem ředitelství Vojenských lesů a statků (LS) a po jeho přesídlení do Lipníka nad Bečvou sídlem potštátské lesní správy. Tomuto účelu slouží budova podnes i s tím, že je rovněž využívána k bytovým účelům pro zaměstnance LS.¹⁴

Z dosavadních oprav na budově je se třeba zmínit o generální opravě v roce 1978, která byla zaměřena i na rekonstrukci (renovaci) nápisu s chronogramem na průčelí budovy. Zásahu v tomto směru si vydobyl především tehdejší pracovník LS, ing. Přemek Štipl, který se zasloužil zejména o zakonzervování nápisu v minulosti povětrnostními vlivy silně narušeného. Text nápisu byl v důsledku toho těžce čitelný, některá písmena zmizela vůbec. Obtížnost rekonstrukce spočívala v tom, že nejde o pískovcovou desku, jak se před GO mylně soudilo, ale o nápis v omítce v rozměrech tabule 630 x 1,055 mm. Jako pomůcka při rekonstrukci mohly ovšem sloužit výpisy z archivních materiálů i s opisy pamětních nápisů, jejichž autorem je německý historik Potštátska Karl Raab. V této dvousvazkové práci, šťastně nalezené v bývalém domově důchodců v Partutovicích, bylo možno objevit i text zmíněného nápisu. Tak spolu s rekonstrukcí podle nevyloženého půdorysu, bylo možno text nápisu zcela obnovit, rozluštit chronogram a pokusit se o jeho český překlad.¹⁵ Součástí technické zprá-

vy z 23. května 1978, jejímž autorem je výše uvedený pracovník, je i údaj o postupu opravy a použitých materiálech při rekonstrukci.¹⁶

Zub času nicméně po 23 letech provedl opět své, některá písmena jsou opět nečitelná, avšak provést obnovu nápisu při příležitosti letošní opravy budovy zabránilo zatím nečekané a tragické úmrtí jejího správce. S obnovou bude zřejmě nutno prozatím posečkat do doby, kdy budova bude zařazena mezi chráněné nemovité památky, k nimž – jak bylo již uvedeno v úvodu příspěvku – bezesporu náleží.¹⁷

Poznámky

- 1 CDM XI, č. 522, CDM XII, č. 220. Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKa Přerov), Archiv města Potštát, inv. č. 1–2. Dále jen AM Potštát. Těž KRŠKA, I.: 600 let privilegia markraběte Prokopa pro Potštát. Oderské vrchy (dále jen OV), IX, 1994, s. 1–7.
- 2 SOKa Přerov, AM Potštát, inv. č. 6.
- 3 SOKa Přerov, AM Potštát, inv. č. 8.
- 4 KRŠKA, I. : Z minulosti potštátského školství. In: Sborník SOKa Přerov. Přerov 2000, s. 223–225, 233 (pozn. č. 8–14, 16–19, 21).
- 5 SOKa Přerov, AM Potštát, inv. č. 9–10.
- 6 Nápis je umístěn v prvním poschodí průčelí budovy vlevo mezi dvěma prvními okny (hleděno od průčelí budovy). Vereinigte je psáno VereInIgtee, přičemž druhé e je položeno o něco níže. Jde patrně o následek zásahu dřívějšího restaurátora.
- 7 Ke sporům mezi městem a právovárečnými měšťany na jedné, a Walderody na druhé straně, přehledně informuje nejstarší dochovaná potštátská kronika měšťana a představeného města Karla Schuberta (SOKa Přerov, AM Potštát, inv. č. 16). Táž informuje i o stavbě sladovny a o přečíslování domů na obou potštátských předměstích. Ke kronice viz KRŠKA, I. : O nejstarší kronice z Potštátu. OV, XV, 2000, s. 69–74.
- 8 Zemský archiv Opava, pracoviště Olomouc, Velkostatek Potštát, inv. č. 805.
- 9 RAAB, K.: Bodensadt im Jahre 1866. Potštát 1936, s. 14–16 (seznam domů zničených požárem a jejich vlastníků).
- 10 Týž s. 20, dále INDRA, B.: Neznámé veduty severomoravských měst. Vlastivědné listy, 9/1983, č. 1, s. 13. Těž SOKa Přerov, AM Potštát, inv. č. 19 (výpisy z archivních materiálů k dějinám Potštátu K. Raaba).
- 11 Viz předchozí poznámku.
- 12 K uváděným údajům viz Heimatbuch, Kreis Bärn. Marburg 1987, Bodensadt, s. 256–259, dále GAJDŮŠEK, M.: Kulturně historické a přírodní hodnoty území. Potštát, černobílý květ severovýchodu přerovského okresu. Potštát 1996, s. 47.
- 13 SOKa Přerov, Právovárečné měšťanstvo Potštát, inv. č. 1–4 (protokolní knihy, plány pivovaru na č. 2, pečetidlo). Č. 2 na náměstí nebylo po r. 1945 osídleno. Počátkem šedesátých let bylo podrobena demolici spolu s čísly 3 a 4 a později (r. 1964) i s č. 5, ačkoliv tu šlo o jediný dům na náměstí, u něhož se dochovala výzdoba průčelí, hlásící se do první poloviny 19. století. Na vzniklé proluce byla pak v r. 1973 vybudována panelová budova NS Jednota. Že svým vzhledem náměstí narušila, je nabíledni.
- 14 Za sdělení děkuji pracovníkům LS.
- 15 Naše námaha budiž ke cti boží; jestliže jeho cílem je naše počínání, nás, ó velký Bože, ochraň! Starosti, láska, věrnost, spojené spočívají. Léta 1753. K výpisům a opisům K. Raaba viz. pozn. č. 10.
- 16 Za zaslání technické zprávy děkuji srdečně ing. P. Štiplovi, t. č. vyučujícímu na SLŠ v Hranicích.
- 17 Ve věci renovace nápisu je v současné době jednáno z iniciativy funkcionářů OÚ v Potštátě. Toto úsilí vykazalo úspěch v měsíci říjnu 2001, kdy ve dnech 16.–18. 10. ji úspěšně provedl PhDr. Lubomír Dvořák, restaurátor z Olomouce.

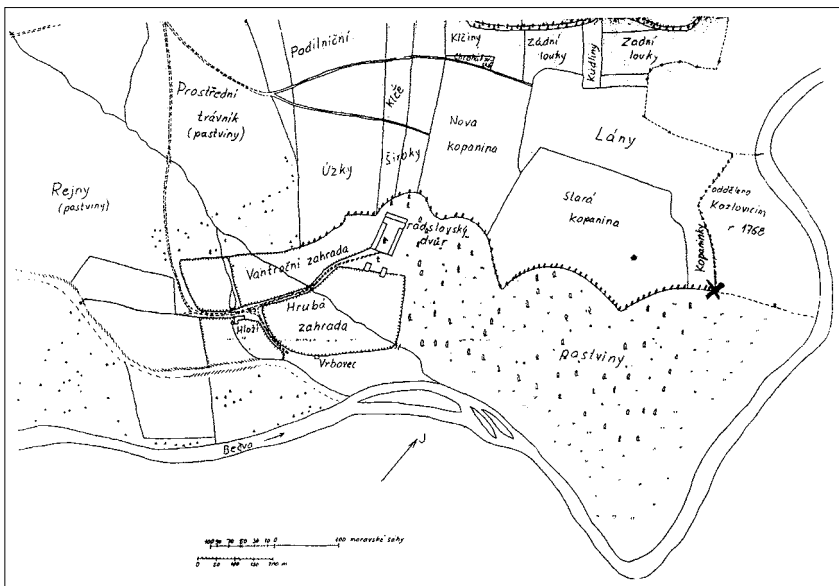
K historii hraničního kamene v Grymově

V práci Hanáka (2000) je popisován hraniční kámen z Grymova (včetně fotografie) z parčíku na návsi obce před kaplí s tím, že je zapadlý v zemi a má nečitelné nápisy. Literatura (Kol. 1993) udává, že pochází z roku 1768. Tento údaj potvrzuje Zdráhal (2000) a doplňuje jej dalšími zajímavými informacemi k tomuto hranečníku.

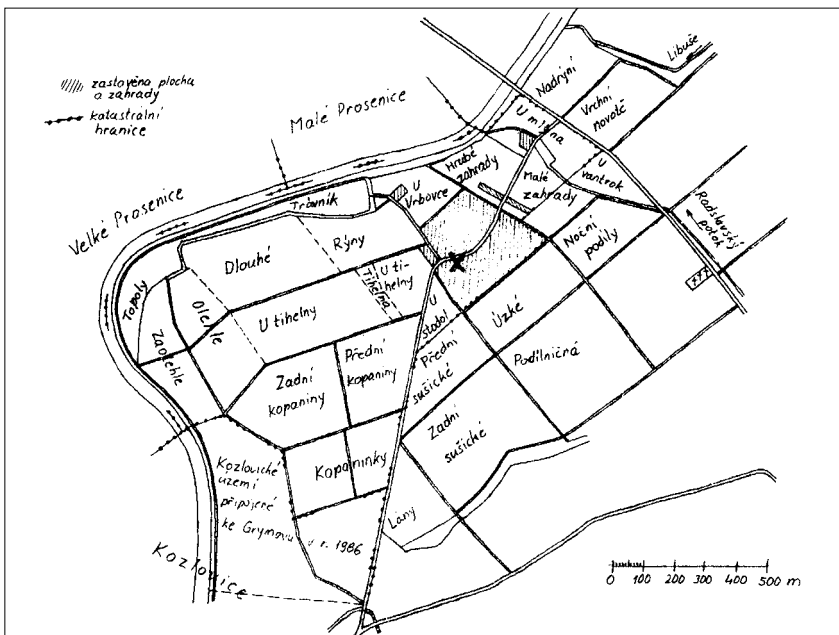
První zpráva, která se týká grymovského území, je z roku 1496. Tehdy se jednalo o urovnání sporu mezi kozlovickými poddanými Viléma z Pernštejna a radslavickými a sušickými poddanými olomoucké diecézní kapituly o dva závrbyky a pozemky v lese u Bečvy. Bylo dohodnuto právo spolupastvy na sporném radslavickém území Kozlovickými za jistý roční poplatek s tím, že kácení stromů jim zde nebylo povoleno. Právo spolupastvy bylo dodržováno až do roku 1764, kdy si kapitula stěžuje na kozlovické poddané, že jí příliš daleko zahánějí svůj dobytek na pastviny tehdejšího kapitulního radslavického dvora. Spor byl ukončen roku 1768 oddělením části pastvin (asi 48 měřic) od kapitulních pozemků a předáním Kozlovickým. Nová hranice byla vyznačena kamennými hranečníky a dubovými sloupky. Jeden z hraničních kamenů byl trojhranný a opatřený písmeny ODC (Olomoucká diecézní kapitula=Olomucense dioeceseum capitulum nebo Panství Olomoucké kapituly=Olomucensis dominium capituli) a letopočtem 1768. Olomoucká diecézní kapitula vlastnila tehdy jako feudální vrchnost Radslavice, kam spadalo dnešní grymovské území.

Řešení sporu z let 1764 až 1768 je obsaženo ve spise, který je uložen v Zemském archivu Opava, pracoviště Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc (MCO). V tomto spise je zdokumentováno oddělení radslavické pastviny, která byla předána do výlučného vlastnictví Kozlovickým. Dle popisu se oddělená pastvina nacházela pod radslavickými činžovními poli (polní tratě Kopaninky a Lány) a sahala až k Bečvě. Dále se v archivních materiálech uvádí, že hlavní hraniční kámen, kterým se označuje hranice oddělené pastviny, je třírohý kámen posazený do rohu činžovního pole. Měl být poznačen na dvou stranách písmeny ODC, na třetí straně písmeny PDK a letopočtem 1768. Dále směrem k Bečvě měla být hranice označena třemi dubovými sloupky. Původní umístění hraničního kamene je zobrazeno na obr. 1. Na katastrální mapě Radslavic z roku 1830, která je uložena v Moravském zemském archivu v Brně, je označen hranečník písmeny ODC na hranici s Kozlovicemi v místech, kde se stýkají polní tratě Zaolehle, Kopaninky a Olehle (tj. na pozemku uvedeném v popise z roku 1768).

Trojhranný kámen s označením ODC a letopočtem 1768 se nachází nyní v parčíku před grymovskou kaplí. Byl nalezen při přestavbě domu čp. 23 (majitel Vitoslavský) v roce 1933. V obecní kronice Grymova je v roce 1933

Označení původního umístění hraničního kamene na hranici oddělující radslavické a kozlovické pastviny na výseku mapy z roku 1773 s radslavským dvorem a jeho polnostmi (x – umístění hranečnicku)

Označení dnešního umístění hraničního kamene v Grymově v parčíku před kaplí na katastrální mapě Grymova z roku 1932 s polními tratěmi po scelování (x – umístění hranečnicku)

zaznamenáno: „U Vitoslavských č. 23 byl nalezen při stavbě kámen s leto- počtem 1768. Podle usnesení obecního zastupitelstva bude tento kámen zasazen u Raškové zdi, kde začíná dvůr.“ Dle jednoho z pamětníků měřil tento kámen asi 50 cm a byl skutečně zasazen u zdi domu čp. 1 (majitel Raška), kde byl původně vjezd do dvora (z něhož vznikl roku 1787 Gry- mov). Kolem roku 1940 byl přesunut kámen tehdejší mládeží při úpravě parčíku na dnešní místo před kaplí. Kámen je označen ODC 1768 jen na jedné straně, označení PDK chybí. Dnes jsou nápisy nečitelné proto, že je hranečník zapadlý v zemi. Dnešní umístění hraničního kamene je zobra- zeno na obr. 2.

Zatím sice nebyl nalezen písemný doklad o tom, že kámen u kaple je totožný s kamenem, který byl zasazen jako hranečník v roce 1768. Proto- že však rok 1768 byl rokem, kdy byl vyřešen spor mezi Kozlovickými a Rad- slavickými a hraniční kámen nese právě tento letopočet, lze téměř s jisto- tou prohlásit, že se jedná o výše uvedený hraniční kámen. Jak se dostal do čp. 23, není známo. Je pravděpodobné, že byl vyvrácen při povodni (asi roku 1840) a pak použit jako stavební kámen v čp. 23. Hranečník je památ- kou na urovnání sporu z let 1764 až 1768.

Literatura

- Zemský archiv Opava, prac. Olomouc, fond MCO, inv. č. 3971, sign. G44/6, kart. 383:
Spory obce Sušice a Radslavice s vrchností a obcemi Kozlovice, Osek, Prosenice
a městem Olomouc o pozemkovou držbu a pastviny.
- HANÁK, F., 2000: Starobylé kamenné kříže a křížové kameny v širším okolí Přerova.
– Sborník SOKA Přerov 2000: 19–28.
- Kolektiv, 1993: Seznam nemovitých památek okresu Přerov. – PÚ Olomouc a OkÚ
Přerov, Olomouc.
- ZDRÁHAL, M., 2000: Z minulosti Grymova. – Obecní úřad, Grymov.

Kamenná orlice na přerovském zámku

Při generální opravě přerovského zámku v letech 1927 až 1930 (Zapletal 1936, Kleckerová 1982), kdy byla odstraněna stará a pořízena nová fasáda, byly objeveny pod starým povrchem na průčelí zámku dvě zazděné kamenné památky. Do té doby byly zakryty omítkou. Mezi prvním a druhým patrem se nacházela orlice v letu a o něco výše mezi okny zubří hlava s houžví v nozdrách (obr. 1 a 2). Po opravě zůstaly tyto kamenné obrazy odkryty a dobře viditelné na fasádě zámku.

Zubří hlava je znak pánů z Pernštejna, kterým patřil přerovský zámek v letech 1487 až 1596 (Bayer 1893, Kreutz 1927). Komu však patří kamenná orlice v letu (obr. 3), která se běžně neobjevuje v heraldice? První vysvětlení k této skutečnosti podávají F. N. (1933) a Zapletal (1936). Orlice v letu byla znakem pánů ze Zahrádky, které měl mezi předky Fridrich starší ze Žerotína, majitel přerovského panství a zámku od roku 1596. Po jeho smrti v roce 1598 se stal jeho nástupcem a dědicem Karel starší ze Žerotína, který nechal v letech 1512 až 1515 rozšířit budovu přerovského zámku (F. N. 1933, Kleckerová 1982). Tehdy došlo k zasazení těchto kamenných znaků do průčelí zámku (F. N. 1933).

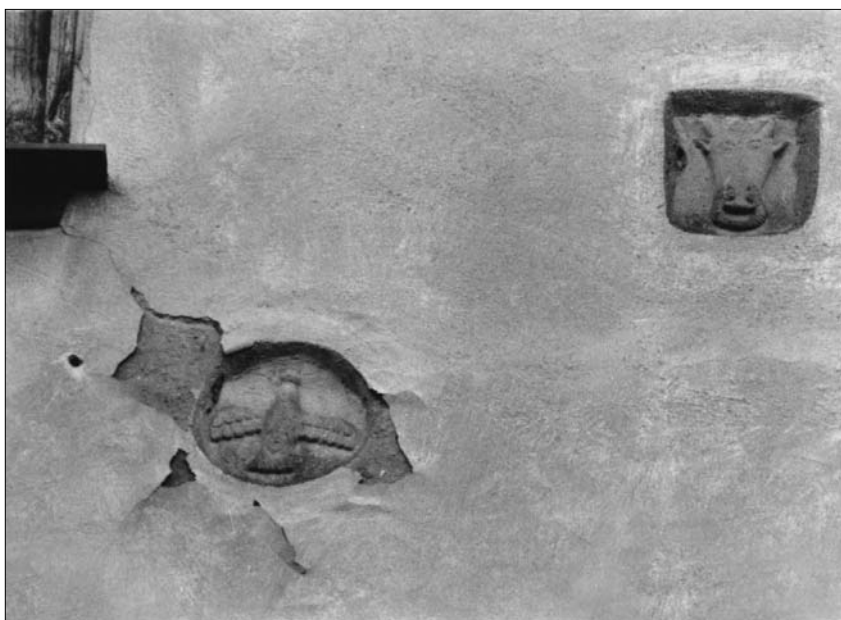
Při prohlídce moravských zemských desek v Zemském archivu v Brně byl zaznamenán u knihy Fridricha staršího ze Žerotína levý horní znak jako erb pánů ze Zahrádky s orlicí (obr. 4, Pilnáček 1930). Tato orlice je na erbu zobrazena jako letící nebo vzlétající, viděná pozorovatelem zespodu s hlavou pootočenou do levého kouta (heraldicky vpravo). Babičkou Fridricha staršího ze Žerotína byla Anna ze Zahrádky. Páni ze Zahrádky byli vladyskou rodinou z krajiny okolo Sedlčan a patřili k starobylé české šlechtě.

Na Moravě je nejdříve uváděn Přibík ze Zahrádky, který nabyt zboží v okolí Jihlavy v roce 1378 (d'Elvert 1870, Sedláček 1908, Pilnáček 1930). Jan (Johann) Svojshe ze Zahrádky, účastník tažení do Uher v roce 1464¹ (Kosina 1940), nabyt kolem roku 1460 Jevíčko a Napajedla. Jako jeho potomci jsou vzpomínáni kolem roku 1480 bratři Jaroslav, Václav Sturm (Šturm), Petr (Peter), Přibík a Diviš (Diwisch, Dionys, Dionysius) ze Zahrádky. Diviš (+ mezi lety 1515 až 1517) zanechal dceru Annu ze Zahrádky a byl posledním mužem ve větvi rodu vlastníci Napajedla a Buchlov² (d'Elvert 1870). Buchlov odkázal své dceři v roce 1515. Manželem Anny ze Zahrádky se stal Václav ze Žerotína. Déle žili potomci Niklase (Nicolauxe) ze Zahrádky bratři Heinrich, Carl, Georg, Johann, Wilhelm a Wenzel ze Zahrádky, kteří byli výnosem císaře Matyáše přijati v roce 1615 do stavu svobodných pánů. V pobělohorské době byli tito bratři postíženi konfiskací majetku a zejména Georg ze Zahrádky byl nazván „moravským rebelem první třídy“. Později byl na Moravě znám jen Jiří Smil

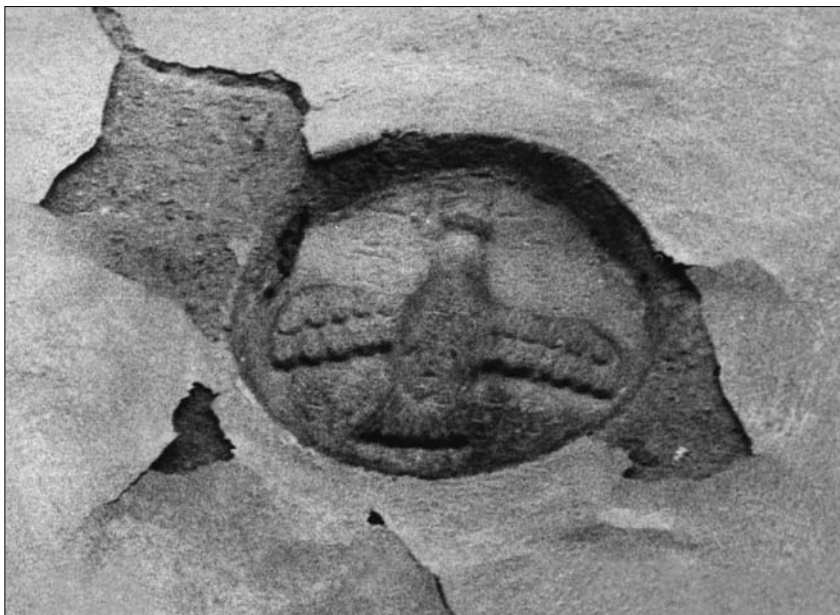

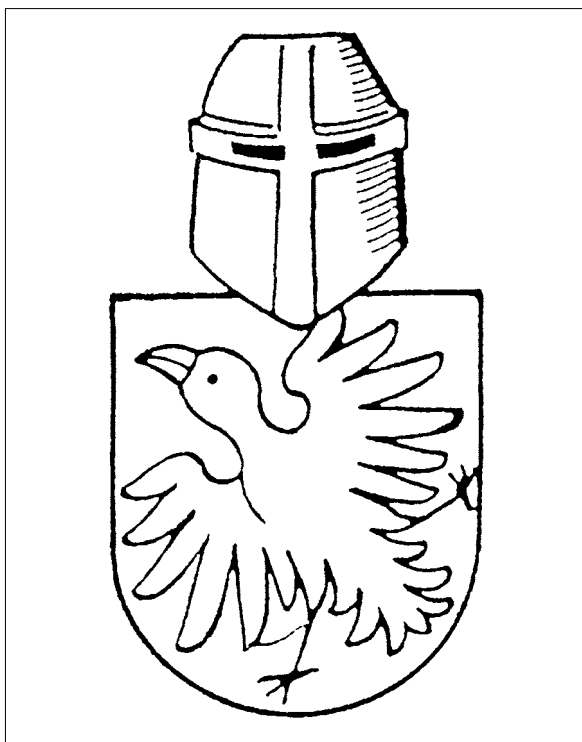
Pohled na umístění kamenných znaků na průčelí přerovského zámku.
Foto: F. Hanák

Detailnější pohled na obě kamenné památky (zejména zubří hlavu).
Foto: F. Hanák

Kamenná orlice v letu. Foto: F. Hanák

Znak rodu pánů ze Zahrádky s orlicí v letu nebo ve vzletu

Zahrádecký ze Zahrádky a jeho bratr Ernst (v letech 1669 až 1680). Poslední člen rodu pánů ze Zahrádky byl z rodové větve žijící ve Slezsku a zemřel v roce 1712 v Olawě (nyní v Polsku, d'Elvert 1870).

Anna ze Zahrádky (Divišova dcera) se stala manželkou Václava ze Žerotína, syna Bernarta ze Žerotína (+ kolem roku 1480) a Johanky z Posutic. Vyženil tak Napajedla a Buchlov, které získali Žerotínové dědičně v roce 1520³ (Sedláček 1908, Slavík 1908, Kreutz 1927, Bartošek & Svoboda 1956). Jejich syn Pavel ze Žerotína (+ kolem roku 1600) byl otcem několika dětí spolu s Eliškou z Kunovic, mezi nimi i syna Fridricha (Bedřicha). Pavlova dcera Alžběta ze Žerotína se provdala za Niklase Zahrádeckého ze Zahrádky (d'Elvert 1870).

Vnuk Anny ze Zahrádky, Fridrich starší ze Žerotína (+ 31. 5. 1598) byl ve službách císařů Karla V., Ferdinanda I. a Maxmiliána II. u císařského dvora ve Španělsku. Od Jana z Pernštejna koupil v roce 1596 panství přerovské (Bayer 1893, Anonymus 1903, Kreutz 1927, Zapletal 1936, Vožda 1988). Jeho třetí manželka, Magdalena Slavatová z Chlumu (sňatek v roce 1593), byla předtím oddána s jeho příbuzným Janem starším (+ 28. 2. 1583), který byl horlivým vyznavačem bratrské víry. Jan starší ze Žerotína a jeho první manželka, Marianna Černohorská z Boskovic (+ 14. 10. 1574) byli rodiči Karla staršího ze Žerotína. Magdalena Slavatová z Chlumu byla tedy nevlastní matkou Karla staršího.

Karel starší ze Žerotína (15. 9. 1564 – 9. 10. 1636) prodal svá moravská panství svému příbuznému, vévodovi Frýdlantskému, Albrechtovi z Valdštejna (Janáček 1978). Žil ve Vratislavi a občas na své statky v Čechách a na Moravě zajížděl, přičemž na zámku v Přerově zemřel.

Starobyloou moravskou vladyckou, později panskou rodinou, která pocházela ze zaniklé vesnice Zahrádky v okolí Nové Říše u Telče, byli také páni Zahrádečtí ze Zahrádek (Halada 1999). V erbů měli ovšem na modrém štítě stříbrné břevno a v klenotu nosili nad přilbou stříbrnou věž. Páni ze Zahrádek vymřeli po meči kolem roku 1650 (posledním členem rodu byl Karel Bohobud Zahrádecký ze Zahrádek). Příbuzenskými svazky byli spojeni s Leskovci z Leskovce, s Thurny a s pány z Řičan. Nelze je zaměňovat s pány ze Zahrádky.

Souhrn

Kamenná orlice na přerovském zámku je spojena s rodem pánů ze Žerotína a ze Zahrádky. Rod pánů ze Žerotína (na Moravě) je připomínán kolem roku 1200, páni ze Zahrádky (v Čechách) v 2. polovině 14. století. Přerovské panství koupil vnuk Anny ze Zahrádky Fridrich starší ze Žerotína v roce 1596. Přerov drželi Žerotínové do roku 1688. Nevlastní matka Karla staršího ze Žerotína byla manželkou Fridricha staršího ze Žerotína a také Jana staršího ze Žerotína, jeho vlastního otce. Vztah rodu pánů ze Zahrádky k rodu Žerotínů je tedy znám ve dvou případech: Anna ze Zahrádky byla manželkou Václava ze Žerotína a Alžběta ze Žerotína (dcera Pavla ze Žerotína a Elišky z Kunovic, sestra Fridricha staršího ze Žerotína) byla manželkou Niklase Zahrádeckého ze Zahrádky.

Poznámky

- 1 Války českého krále Jiřího z Poděbrad s uherským králem Matyášem Korvínem.
- 2 Buchlov vlastnil v roce 1499 Petr Příbík ze Zahrádky, Napajedla v roce 1505 týž s Václavem Sturmem ze Zahrádky.
- 3 Bartošek, Svoboda (1956) zmiňují jako vlastníky Buchlova jen pány ze Žerotína.

Literatura

- Anonymus, 1903: Přerov (Prerau). In: Ottův slovník naučný, 1. díl, str. 637–638. J. Otto, Praha.
- BARTOŠEK, A., SVOBODA K., 1956: Státní hrad Buchlov. In: Kol.: Buchlov, státní hrad a okolí., str. 1–12. Vyd. Státní tělov. nakl. pro SPS, Praha.
- BAYER, F., 1893: Přerovsko. Město i hejtmanství. Přerov.
- d'ELVERT, Ch., 1870: Die Freiherren von Zahradek. Notizen-Blatt der Mitt. Ges. Ackerb. Brünn, Nro. 12: 91–97.
- F. N., 1933: Je na zámku v Přerově holubice nebo orlice? Záhorská kronika, 16: 43–44.
- HALADA, J., 1999: Lexikon české šlechty. Albatros, Praha.
- JANÁČEK, J., 1978: Valdštejn a jeho doba. Svoboda, Praha.
- KLECKEROVÁ, M. H., 1982: Přerovský zámek. OVM JAK, Přerov
- KOSINA, J., 1940: Ilustrované dějiny světové. Díl 2. Středověk. Nakl. J. R. Vilímek, Praha.
- KREUTZ, R., 1927: Vlastivěda Moravská. II. Místopis. Přerovský okres. Nákl. Mus. Spol., Brno.
- PILNÁČEK, J., 1930: Staromoravští rodové. Nákl. J. Pilnáčka, Vídeň.
- SEDLÁČEK, A., 1908: Ze Zahrádky. In: Ottův slovník naučný, 27. díl, str. 374–375, J. Otto, Praha.
- SLAVÍK, J., 1908: Ze Žerotína Karel starší. In: Ottův slovník naučný, 27. díl, str. 820–823, J. Otto, Praha.
- VOŽDA, G., 1988: Z nejstarších dějin – do roku 1848. In: Vožda, G., ed., Okres Přerov, str. 14–22. Nakl. Profil, Ostrava.
- ZAPLETAL, F., 1936: Přerov v minulosti. Zvláštní otisk z Ročenky Městského musea v Přerově, roč. 1., Nákl. Měst. musea, Přerov.

Jan Štěpán

K původnímu kostelíku sv. Havla opata a duchovní správě v Dolním Újezdě 1775–1846

V Dolním Újezdě, patřícím do roku 1787 k osecké farnosti, původně zřejmě stávala malá zvonička s jedním zvonom, není však známo, z jaké doby pocházela. Zmínka o zvonu v obci je v popisu diecéze ze 70. let 18. století.¹ Na mapě² zachycující západní část loučského polesí nad Dolním Újezdem je pravděpodobně tato zvonička zachycena,³ navzdory tomu, že podle datace souboru map již v té době neměla stát. Naštěstí byla buď překreslena z nějaké starší nedochované mapy, nebo byla tato mapa vyhotovena již dříve, a celý soubor tak vznikal postupně. Na dalších mapách⁴ zobrazujících polesí, která nebyla začleněna do žádného většího lesního celku,⁵ se nachází jedna, která zachycuje prostor mezi Tupcem a nejmenovanou vesnicí. Vzhledem k umístění této vesnice se jedná také o Dolní Újezd, ale na této mapě je již zachycen s dnes již neexistujícím kostelíkem sv. Havla. Kostel byl vystavěn nákladem obce Dolního Újezda a stavěl se pravděpodobně v letech 1775–1776. V roce 1776 ho vysvětil tehdejší osecký farář Jiří Benedikt Pinka,⁶ a na mapě z roku 1778 se již tedy vyskytovat může. Mimo to je ještě kostel zachycen v půdorysu na katastrální mapě⁷ z roku 1835 se stavem z roku 1830.

Samotný vzhled kostela je popsán v inventáři,⁸ který v roce 1806 vyhotovil P. František Ludwig, tehdejší lokální kaplan. Kostel byl kamenný, dlouhý 9 sáhů (cca 15,3 m), široký 5 sáhů (cca 8,5 m) a po vrchol zdí vysoký 4 sáhy (cca 6,8 m). Měl dvě věže – velkou a malou, která se nacházela nad presbytářem. Obě měly plechové makovice a stejně jako kostel byly kryté šindelovou střechou. Strop v kostele i sakristii byl zděný, klenbový a podlahu pokrývaly cihly. Na pravé straně kostela byla tři okna, na levé dvě a vpředu bylo okno jedno. Věž měla okna tři a v sakristii bylo jedno malé zamřížované okénko. Před vstupními dveřmi do kostela byly napravo dveře na věž, na kterou se šlo po dřevěném točitém schodišti. Kůr se nacházel v zadní části kostela a šlo se na něj po jednoduchém schodišti dvířky nalevo od vchodu. Vpředu kůr spočíval na oblouku, měl dřevěnou podlahu a modrou balustrádu, u které stál malý positiv. V kostele stálo celkem devět lavic.

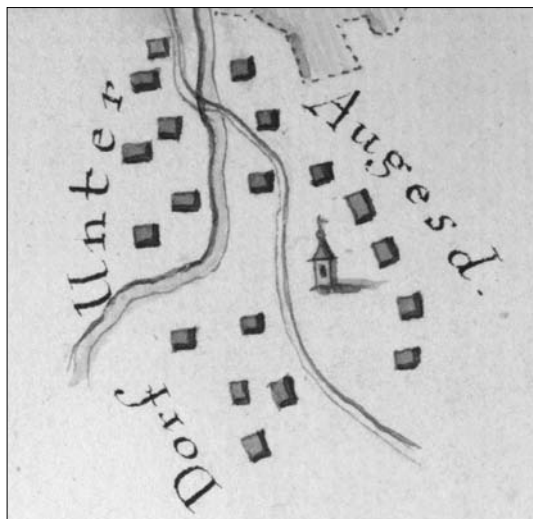
Nalevo od hlavního oltáře byla dřevěná kazatelna a vchod do sakristie, přistavěné z levé strany kostela (viz výřez katastrální mapy), napravo pak stála dřevěná křtitelnice s modrým pultíkem. Oltář byl v kostele jediný, zděný, s dřevěným tabernáklem a ozdobami, tmavě zelené barvy. Byl vyřezávaný a zdobily jej dvě bílé sošky andělů. Oltářní obraz sv. Havla opata pocházel od olomouckého malíře Pilze staršího⁹ a nad oltářem ještě visel

dřevěný kříž. Portatil, neboli přenosný oltářík, na hlavním oltáři posvětil, podle nápisu v něm, 2. prosince 1776 tehdejší světící biskup hrabě Choryňský s ostatky sv. mučedníků Inocence a Verekunda. Druhý v sakristii vysvětil 9. listopadu 1717 světící biskup hrabě z Braidy a byly v něm ostatky sv. Jiřího, jáhna a mučedníka, sv. Fulgencie a sv. Konstancie, mučednic¹⁰. V kostele byl dále Boží hrob, dvě korouhve a na bočních stěnách čtyři pašijové obrazy.

Věž kostela měla v roce 1806 tyto dva zvony: větší o váze 120 funtů (cca 77,7 kg) pocházel z roku 1729, byl s obrazem P. Marie a nesl nápis „Sancta Maria ora pro nobis“, druhý zvon vážil 95 funtů (cca 53,2 kg). Vyrobil jej v Brně roku 1777 Libor Martin. Na něm byly obrazy Matky Boží a sv. Prokopa. Na věžičce nad presbytářem se nacházel malý dvanáctifuntový zvonek (cca 6,7 kg).

Jakožto filiální kostel byl využíván pravděpodobně jen v termínech dohodnutých s oseckým farářem či kooperátory a povolených konsistoří. Přesto však jednou došlo k události, kdy se stal kostelem takřka farním.¹¹ V neděli na Svatou Trojici (21. května) roku 1780 totiž vypukl v Oseku obrovský požár, při kterém shořel také osecký farní kostel. Hned druhého dne o tom podal na konsistoř zprávu lipenský děkan Jan Suchánek s tím, že prozatím budou slouženy mše v malém přístřešku u portatilu. 26. června 1780 pak osecký farář Pinka žádá konsistoř, zda by se mohly mše sloužit v novém dolnoújezdském kostele, který je dostatečně velký, aby pojal většinu věřících z farnosti a žádá o udělení licence. Ta byla udělena, ale již 1. srpna téhož roku posílá lipenský děkan Suchánek další zprávu, ve které uvádí, že díky polním pracím nepovolil ředitel lipenského velkostatku opravu kostela a teprve po skončení prací bude možno znovu započít s tím, že nejprve má být nově pokryta střecha lipenského zámku a následně starou krytinou osecký kostel. Do doby, než bude kostel opraven, mají být pro Osecké slouženy mše v místní kapliče a pro zbývající čtyři vsi v dolnoújezdském filiálním kostele.

Kostel stál tedy již v roce 1776, ale teprve 15. listopadu 1784¹² došlo z konsistoře rozhodnutí, že by zde mělo být zřízeno místo lokálního kaplana. 3. února 1785 moravsko-slezské gubernium a 12. února konsistoř povolily na toto místo dosadit kněze, kterým měl být pensionovaný duchovní, s tím, že bude-li tento kněz dosazen, může být k Dolnímu Újezdu přifařen ještě Tupec¹³. O něco později, 30. září téhož roku,¹⁴ bylo dokonce nařízeno, aby byl na tohoto duchovního vypsán konkurs, a katalog kněžstva z roku 1786 již místo lokálního kaplana v Dolním Újezdě eviduje.¹⁵ Přesto však ještě zůstalo neobsazené. 11. dubna a 1. května 1787¹⁶ se totiž v dalších dopisech gubernia konsistoři uvádí, že se tak doposud nestalo a místo má být obsazeno. 25. července 1787¹⁷ pak gubernium na konsistoř zaslalo další dopis, ve kterém uvádí, že kněz by měl být dosazen spíše do Slavkova, protože v Újezdě prý není kostel a kněz by tak zde byl nevyužitý. Z čeho se tak usuzovalo, je otázkou, ale zřejmě k chybě došlo na samotném guberniu, protože odpověď konsistoře z 18. srpna 1787¹⁸ poněkud výsměšně uvádí věci na pravou míru, včetně existence kostela. V tomto roce došlo v Újezdě¹⁹ také k velkému požáru, ale kostel byl ohně ušetřen. Zároveň je zde již napevno stanoveno, že k újezdské kuracii má být připojen

Obr. 1. Mapa zachycující západní část loučského polesí. ZAOpO, Velkostatek Lipník n. B., mapový soubor č. 11, 1778

také Tupec a Trnávka, a to z důvodu velké vzdálenosti oseckého farního kostela od obou vesnic a časté neprůchodnosti cesty v zimě zaváté, na jaře a na podzim rozbahněné či zatopené potokem Lubení. Z popisu filiálních kostelů na panství Lipník nad Bečvou²⁰ se ještě dozvídáme, že v kostele se

Obr. 2. Mapa polesí mezi Tupcem a Dolním Újezdem. ZAOpO, Velkostatek Lipník n. B., mapový soubor č. 11, 1778

sloužily mše každou třetí neděli v měsíci, a že kostelní nářadí potřebné k bohoslužbě bylo nutné pokaždé znovu nosit z farního kostela v Oseku.

O něco později 12. března byl dosazen a 2. dubna 1788 nastoupil jako první lokální kaplan do Dolního Újezda kapucín P. Justus Polák. Narodil se 20. listopadu 1740, ale jeho osoba je poněkud záhadou. Jednak je jeho jméno pravděpodobně řádové a jednak není jisté, odkud vlastně pocházel. Podle katalogu kněžstva se narodil v Pakraci (v dnešním Chorvatsku), podle inventáře z roku 1806 v Ōedeburgu (Šoproň v dnešním Maďarsku) a podle zápisu v matrice biskupských úkonů, kdy byl 20. září 1764 vysvěcen na kněze, je to snad Bakara (zřejmě též v dnešním Chorvatsku). V době svěcení žil ve znojenském kapucinském konventu, ale není známo, ve kterém pak dalších patnáct let (pravděpodobně do jeho zrušení) působil. Poté vykonával čtyři roky kněžskou službu jako kooperátor ve Šternberku²¹. Na místo duchovního nastoupil v Dolním Újezdě 30. dubna 1788, přičemž rozhodnutím z 19. června 1788 mu byl vyměřen roční důchod 300 zlatých z náboženského fondu.²² V tomtéž roce byla v Újezdě také postavena budova pro lokálního kaplana. Vzhledem k tomu, že zde doposud žádná nestála, je možné, že ve zmíněném dopise gubernia z roku 1787 zaměnili úředníci kostel s obydlím duchovního. P. Polák byl pravděpodobně již v roce 1805, kdy jej zastupoval jako administrátor osecký kooperátor Jan Webersik²³, nemocen a 18. ledna 1806 zemřel.

Na jeho místo přišel 13. května 1806 dosavadní dolanský kooperátor P. František Ludwig, již zmíněný v souvislosti s inventářem z roku 1806. Narodil se 28. května 1772 v Dlouhé Vsi.²⁴ Když se v roce 1811 uprázdnilo místo faráře v Hrozenkově, přihlásil se do kandidatury a poté, co místo získal, z Dolního Újezda odešel. Po jeho odchodu zde zhruba půl roku působil administrátor Karel Jelec,²⁵ až nastoupil 17. srpna 1812 na místo duchovního správce P. František Juříčka.

P. Juříčka se narodil 17. července 1780 v Měrotíně a kněžské svěcení získal 2. září 1804. Než nastoupil do Újezda, působil jako kooperátor v Cholině, Měrotíně a v Křelově.²⁶ Za něj je pravděpodobně poprvé zmíněno možné zvětšení kostela v dopisech lipenského děkana z 26. ledna a 13. května 1825, zároveň je však v této souvislosti uvedena snaha o vyfáření Trnávky a Tupce, ale ani jedno nebylo doporučeno a ani jedno se také neuskutečnilo.²⁷ Za jeho působení také v Újezdě znovu hořelo, a to 23. března 1812²⁸ kolem desáté hodiny dopolední, přičemž kostel, lokálie i škola stojící uprostřed návsi byly jako zázrakem ohně uchráněny,²⁹ ač shořely prakticky všechny domy obklopující náves. P. Juříčka ale stejně jako jeho předchůdce mířil výše, a poté co uspěl 5. srpna 1826 v kandidatuře na místo faráře v Přemyslovicích, i on místo lokálního kaplana opustil. Než se našel nový duchovní správce, působil v Újezdě jako administrátor Ignác Navrátil³⁰.

Dne 9. ledna 1827 se uprázdněného místa lokálního kaplana ujal P. František Václav Medelský. Ten se narodil 22. září 1793 v Lipníku, na kněze byl vysvěcen 4. září roku 1816 a než nastoupil v Újezdě, působil jako kaplan v Drahotuších.³¹ Jeho nástupce P. Rozehnal v Pamětní knize³² uvádí, že se i P. Medelský snažil o rozšíření stávajícího kostela. P. Medelský byl však zřejmě chatrného zdraví, neboť jej často zastupovali kooperátor

Obr. 3. ZAOpO, Katastrální mapa z r. 1835 se stavem z r. 1830

Tomáš Coufal a administrátor Jan Winkler,³³ a v roce 1835 na vlastní žádost odešel z činné služby. Je také možné, že na jeho zdraví se podepsala i sama újezdská lokálie, protože, opět dle zmíněné Rozehnalovy knihy, byla vlhká a temná. Zemřel 23. ledna 1836 v Lipníku, kde je dodnes jeho náhrobní kámen na zdi hřbitovní kaple.

Posledním lokálním kaplanem v Dolním Újezdě se 21. července 1836 stal P. Ondřej Rozehnal. Narodil se 26. listopadu 1792 v Hulíně, na kněze byl vysvěcen 3. května 1816 a původně působil jako kooperátor v Knínicích, Německé Jesenici, Cotkytli a Kyjově.³⁴ O jeho působení máme nejvíce zpráv díky „Gedenkbuch“,³⁵ kterou pečlivě vedl celou dobu svého dvacetisedmiletého působení v Dolním Újezdě. Již v roce 1836 mu při opravě školy navrhl krajský inženýr rozšíření stávajícího či postavení nového kostela. P. Rozehnal sice zmiňuje, že měl v této souvislosti jisté obavy, ale nakonec poslal žádosti na příslušná místa, a tak již v roce 1837 přišlo povolení Zemského úřadu. Věc se však protahovala až do roku 1840, kdy byla stanovena i cena oprav, ale díky stavbě dráhy stouply ceny materiálu natolik, že nikdo nebyl ochoten za navrženou sumu práci provést. V roce 1841 došlo k revizi předchozího rozpočtu, ale zároveň bylo navrženo postavení nového kostela. O rok později P. Rozehnal poprvé výslovně zmiňuje špatný stav kostela a z toho důvodu prý také nepřistoupil k některým opravám, ani k plánovanému nátěru oken. V tomto roce také někdo prorazil kamenem oltářní obraz a ten byl při opravě upevněn na pevnou desku.

Obrat ve věci přišel po zasedání c. k. krajské komise 12. října 1843 v Dolním Újezdě, která vydala nařízení, že kostel musí být pro špatný stav policejně uzavřen a pro bohoslužby má být postavena prozatímní dřevěná kaple 2 sáhy (cca 3,8 m) vysoká a široká a 2 a 1/2 sáhu (cca 4,7 m) dlouhá. 31. ledna 1844 pak P. Rozehnal psal na konsistoř, že kaple nedaleko kostela již byla postavena a žádal o povolení v ní sloužit bohoslužby³⁶. 14. května 1844 byla ve starém kostele naposledy sloužena mše, po níž byla Svátost oltářní za velikého nářku věřících přenesena do kaple. Brzy poté (11. června) v Dolním Újezdě proběhla generální visitace,³⁷ při níž u této kapličky udílel arcibiskup Somerau–Beeck svátost biřmování celkem 71 biřmovancům a prý si tehdy neodpustil poznámku, že je to jako v Americe. V pro-

tokolu visitace je konstatován zmíněný stav a je zde uvedeno, že kostel má dva zvony.

Takto to trvalo až do roku 1846, kdy padl konečný verdikt postavit nový kostel s tím, že prý oproti původním návrhům musí nová budova stát na místě starého kostela. 6. července se započalo s rozebíráním starého kostelíka, ale z důvodu konání polních prací byly demoliční práce hotovy až 13. srpna a již 1. září byly hotovy základy nového kostela. Starý kostelík ale nebyl rozebrán úplně, neboť ještě donedávna byly vidět zbytky jeho základů podél východní zdi dnešního kostela, a překryl je až nově udělaný chodník.

P. Rozehnalovi se tak povedlo završit sny svých předchůdců, a nejen to, dokázal je i překonat, protože v roce 1859 se mu podařilo dosáhnout povýšení dolnoújezdské kuracie na farnost a sám se tak stal prvním farářem.³⁸ Až do své smrti 24. července 1863 se stále snažil kostel zvelebovat a je pochován na místním hřbitově v kněžském hrobu. A ještě jedna zajímavost na konec. Patrocinium sv. Havla opata obou dolnoújezdských kostelů zřejmě vycházelo ze starší tradice. Ve sporu z roku 1713 je totiž uveden osecký kantor Jan Kaul, který kvůli pohřbu ve Velkém Újezdě nemohl zpívat na svatohavelských hodech v Dolním Újezdě.³⁹ Zmínka je tedy o více než šedesát let starší než stavba kostelíka z let 1775–1776.

Poznámky

- 1 Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc (ZAOpO), fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (ACO), kniha č. 25, Popis olomoucké diecése podle stavu zjištěného při generální visitaci, 70. léta 18. stol., s. 442–3.
- 2 Viz obrázek č. 1.
- 3 ZAOpO, Velkostatek Lipník nad Bečvou (dále jen VS), Mapový soubor č. 11, Reperitorium lesů panství Lipník 1778, vytvořil Maxmilián Theodor Wolfrom, část N – revír Loučka.
- 4 Tamtéž části F, G – jednotlivé lesy do revírů nezačleněné.
- 5 Viz obrázek č. 2.
- 6 ZAOpO, ACO, kart. č. 8290, inventář kostela a lokální kuracie v Dolním Újezdě z roku 1806.
- 7 ZAOpO, VS Lipník, Katastrální mapa Dolního Újezda a kolonie Skoky stav z roku 1830, Dotzler a Müller, 1835, sekce IV., mapa č. 68, viz obrázek č. 3.
- 8 Viz poznámka č. 6 a dále zkráceně In: WOLNÝ, Gregor: Kirchliche Topographie von Mähren. I. Abteilung. V. Band. Brünn 1863, s. 137–138.
- 9 Jedná se o malíře Josefa Františka Pilze (*1711, Retz – +1797, Horní Bečva); Mlčák Leoš: Malířské dílo Josefa Františka Pilze (1711–1797). In: Sborník památkové péče v SM kraji. 5. Ostrava 1982, s. 68–108; obraz sv. Havla zde uveden není a jeho datace je neurčitelná, Pilz ale na Přerovsku působil a mimo jiné byly jeho obrazy v Hranicích, Lipníku n. Bečvou a Soběchlebích, dále na s. 74 a v pozn. 53 uvádí obraz Křest Krista z roku 1776, který byl přemístěný z Dolního Újezda do Palkovic (okr. Místek) a je prý pravděpodobně také od Pilze.
- 10 Portatil na hl. oltáři: *Anno Domini 1776, die 2da Mensis Decembris: Ego Matthias Franciscus S:R:I: Comes Chorinsky Episcopus Samariensis Cathedralis Ecclesiae Olomucensis Canonicus Capitularis denominatus Suffraganeus && consecravi tabulam hanc et in ea Reliquias SS: MM: Innocentii et Verecundi inclusi.* Portatil v sakristii: *Anno Domini 1717 die nona Mensis Novembris Ego Franciscus Iulianus Sac: Rom: Imp: Comes a Braida [:Titl:] Episcopus Hypponensis Cathelis Ecclesiae Olomucensis Suffraganeus et Canonicus Altare hoc Portatile consec-*

- ravi in eoque Reliquias SS: Georgii Diaconi Martyris, S: Fulgentiae et S. Constantiae Virginum et Martyrum inclusi.*
- 11 ZAOpO, ACO, kart. č. 4644, sign. G 1, stavby, přestavby a opravy kostelů, Osek n. Bečvou z let 1755–1926.
  - 12 ZAOpO, Arcibiskupství Olomouc (AO), kart. č. 304, sign. Ba 142 – parochialia, Dolní Újezd z let 1784–1813; ACO, kart. č. 3296, sign. E 8, zřizování, rozdělení, přenesení a regulace obročí, Dolní Újezd z let 1784–1859.
  - 13 Tamtéž.
  - 14 Tamtéž.
  - 15 Catalogus venerabilis cleri archidioecesis olomucensis, Olomucii 1786, s. 4.
  - 16 AO, kart. č. 304, sign. Ba 142 – parochialia, Dolní Újezd z let 1784–1813.
  - 17 Tamtéž.
  - 18 Tamtéž.
  - 19 ZAOpO, VS Lipník, kart. č. 892, sign. 4 b, i. č. 2176, Požáry a podpora pohořelých na lipenském panství z let 1681–1828.
  - 20 ZAO, VS Lipník, kart. č. 201, sign. 37, i. č. 1051, Popis filiálních kostelů na panství Lipník 1786–1790
  - 21 ACO, kn. č. 98, Katalog kněžstva diecése z roku 1801, totéž kn. č. 99 z let 1801–1830; kn. č. 121, Seznam lokálních kaplanů z let 1734–1806, Dolní Újezd s. 469; kn. č. 8, 9, Matriky biskupských úkonů provedených biskupem Maxmiliánem Hamiltonem z let 1761–1773.
  - 22 ACO, kart. č. 3625, sign. E 9, důchody, obročí, štola a desátek, Dolní Újezd z let 1785–1912.
  - 23 ZAOpO, ACO, kart. č. 3105, sign. E 7, investitury kooperátorů, Dolní Újezd z let 1792–1826, dále Fond matrik, matriky FÚ Dolní Újezd, M 6700–6711, rodné, oddací a úmrtí pro Dolní Újezd, Trnávku, Tupec a Skoky z let 1788 – cca 1891.
  - 24 ACO, kn. č. 98, 99.
  - 25 Viz poznámka č. 22.
  - 26 Viz poznámka č. 23.
  - 27 ACO, kart. č. 4697, sign. G1, stavby, přestavby a opravy kostelů, Dolní Újezd z let 1821–1914.
  - 28 ZAOpO, Fond matrik, M 6700, Dolní Újezd rodná z let 1788–1834, pag. 133 „*Anno 1812, die 23 Martii, feria II majoris hebdomadae circa horam decimam ante meridiem fuit magnum incendium Unteraugezdae, 15 rustici et 3 hortulani privabantur igne suis domicili, nemine praesente, in pago, sed versantibus fere omnibus viris et foeminis Lipnicii vendendi frumenti causa, durante penuria maxima, caritie ad huc majore, nulla stabili pecunia, et instante bello russo cum approvisione pro urbe Olomucensi enormi, regnante Francisco Imo Austriae imperatore.*“
  - 29 Viz poznámka č. 19.
  - 30 Viz poznámka č. 22.
  - 31 Viz poznámka č. 23.
  - 32 „Gedenkbuch P. Ondřeje Rozehnal, prvního faráře v Dol. Újezdě 1836–1863“, překlad, který provedl P. Alois Zatloukal v roce 1963, jeden z výtisků v majetku autora, originál SOKA Přerov, ŘKFÚ Dolní Újezd 1779–1945, Pamětní kniha fary 1836–1863, inv. č. 1.
  - 33 Viz poznámka č. 21, a ACO, kart. č. 3172, sign. E 7, investitury kooperátorů, Dolní Újezd z let 1835–1863.
  - 34 Viz poznámka č. 23.
  - 35 Pokud nebude uvedeno jinak, vše viz poznámka č. 32.
  - 36 ACO, kart. č. 4697, sign. G1, stavby, přestavby a opravy kostelů, Dolní Újezd z let 1821–1914.
  - 37 AO, kart. č. 1288, generální visitace lipenského děkanství 1844.
  - 38 ACO, kart. č. 3010, sign. E 7, investitury farářů, Dolní Újezd z let 1859–1910; Baďura Jan: Lipenský okres. Brno, Vlastivěda moravská 1919, s. 347–348.
  - 39 ZAOpO, VS Lipník, kart. č. 93, sign. K 1113, i. č. 743, různé věcné a osobní žaloby v obci Dolní Újezd z let 1702–1783.

Tovačovské bojiště z roku 1866 – stav památek na konci 20. století (K 135. výročí bitvy u Tovačova)

Úvod

Děje krvavého střetu pruských a rakouských vojsk u Tovačova jsou dobře zpracovány literárně jednak v kontextu šířeji zaměřených studií války na území Čech, Moravy a Slezska (Jedlička 1883, Heller 1895, Volf 1927, Kudr 1935, 1936, Obršlík 1966, Kolečka 1986, Urban 1986 aj.), jednak regionálně, co se týče okolí Olomouce a Prostějova (Simon 1926a, b, 1927, 1936–1937) a okolí Tovačova (Loserth 1902, Burian 1956, 1959, 1996, Wondrák 1989). Podrobně byly zpracovány i tovačovské funerální památky na rok 1866 (Burian 1956, 1979, 1996). Celkový sumář a pohled na jejich rozmístění v českých zemích přináší Rokyta (1968) a Vycpálek (2000). Funerální památky na území města Tovačova jsme prohlédli v posledním roce 20. století a odstup od jejich poslední kontroly v délce 25–45 let (Burian 1979, 1996) nás opravňuje k zveřejnění výsledků. Jeden z nás (P. Hudeček) je členem Komitétu pro udržování památek z války roku 1866. Příspěvek je koncipován jako vzpomínka k 135. výročí bitvy u Tovačova.

Bitva u Tovačova

Prusko–rakouská válka je zahájena vyhlášením války 21.6.1866 v Osvětimi a ve Zlatých Horách (dříve Cukmantlu). Šarvátky předvojí v okolí Hradce Králové přerostly 3.7. do rozsáhlejších bojů a posléze v kolosální bitvu u Sadové s bilancí 42812 postižených rakouských vojáků (z toho 5658 mrtvých), 1501 vojáků saských spojenců a 9172 pruských vojáků. Po prohrané bitvě dochází k ústupu rakouských vojsk údolím Moravy směrem k Dunaji pochodem po obou březích řeky dne 14.7.

V rovinách kolem města Tovačova je 8. rakouský sbor 15.7. napaden pruským vojskem a v průběhu bojů (bitva začala v 9 hodin ráno) z větší části rozbit a donucen k ústupu na levý břeh řeky Moravy a dále k východu. Podobně byly rakouské jednotky zatlačeny i u Rokytnice. Boje u Tovačova, nejkrvavější v závěrečné fázi války, měly bilanci 1584 různě postižených mužů (z toho 265 padlých) na rakouské straně a 306 mužů na straně pruské (cf. Burian 1959, 1996, mírně odlišná čísla uvádí Urban 1986). Tuhé boje se odehrávaly v dnes již neexistujícím lese Bažantnici (také Bažantici, cf. Anonymus 1994) i v jiných místech Tovačova. Katastrofa ústupu rakouských vojsk při ústupu od Hradce Králové k Tovačovu je připisována více než Benedekovi velícím Habsburkům a nižším velitelům

Pomník Eduarda von Behra, stav 5. 7. 2000. Foto Jiří Hudeček

Pomník u Bezedného dolu, stav 5. 7. 2000. Foto Jiří Hudeček

(cf. Urban 1986, Burian 1996). K ukončení války došlo podpisem předběžné smlouvy o míru na zámku v Mikulově 26.7. mezi pruskou a rakouskou stranou s podmínkami zrušení Německého spolku a vůdčí úlohy Rakous-

Pomník u Bezedného dolu, stav 5. 7. 2000. Foto Jiří Hudeček

ka mimo dalších podmínek a úhrad nákladů. V Tovačově byl slavnostně odhalen hlavní pomník obětem bitvy 13. 10. 1867 (Stéger 1935–1936, Burián 1956, 1979, 1996) a zmiňuje ho např. Houdek (1906). Po 1. světové válce byl pomník vandalsky poničen podobně jako i jiné podobné památky v okolí Tovačova. Později ale došlo k jejich opravám a udržování.

Funerální památky na rok 1866 v městě Tovačově (stav ke dni 5. 7. 2000)

1. Památník Eduarda von Behra (obr. 1).

Sypaná mohyla s kamenným jehlanem v místě, kde zahynul velitel pruských fizilírů (Burián 1959, 1979, 1996).

Na přední straně je nápis : „Hier starb den Heldentod der kgl. Oberst-lautnant und Kommandeur des Fusisser–Batallions des Ostpreussischen Infanterie–Regiments Nro. 44. Eduard von Behr am 15. Juli 1866“. Na levém boku : „+Gewidmet von seiner Kamaraden. Restauriert im J. 1901“. Na zadní straně : „Na těchto místech padl dne 1.(!) července 1866 král.“

pruský major Eduard z Béhrů. K pomníku není přístupové cesty, nutno se prodírat vzrostlými polními plodinami.

2. Kříž u domu čp. 303.

Kovový kříž byl opatřen dnes již téměř nečitelným nápisem (Burian 1979).

Památka před správní budovou bývalého JZD je černě natřená s podpěrou, nápis je nečitelný, některé části zrezivělé.

3. Kříž „Za Stodolama“.

Kříž u černých vrat, směrem k rybníkům, litinový, s prostým datem (Burian 1996).

Nyní je bez nápisu a sošky Krista.

4. Pomník u Bezedného dolu (obr. 2a, 2b).

Památník se nachází v místě ohniska bojů (bývalý les Bažantnice). Je tam pohřbeno 108 rakouských a 1 pruský voják (Burian 1979, v mapě Tovačova místo označeno jako „U kamenného kříže“).

Opsán epigrafický údaj : „Zde v Pánu odpočívá 108 rakouských a jeden pruský voják padlí v bitvě dne 15. července 1866. Hier ruhen in Gott 108 österreichische und ein preussischer Soldat, welche im Gesechte am 15. Juli 1866 den Heldentod fanden.“

5. Pomník Emanuela Součka.

Postaven soukromými dárci (jeho příbuznými). E. Souček (Souczek) byl hejtmanem I. třídy rakouské armády (Burian 1959, 1979, 1996).

Opsán nápis, patrně již ne zcela úplně čitelný: „J.C.I. Hauptmann Emanuel Souczek...von...Bernard u. A...d. Veik.“

6. Hlavní pomník z roku 1867.

Je při silnici do Olomouce (Houdek 1906). Slavnostně byl odhalen 13. 10. 1867 (cf. Burian 1979), poškozen záměrně po 1. světové válce. Stéger (1935–1936) pořídil opis jmen na desce pomníku v roce 1923, šlo asi o 282 jmen padlých rakouských vojáků. Pomník byl vybudován nákladem Moravského spolku podporovacího.

Dnes je deska velmi špatně čitelná co se týká jednotlivých jmen padlých.

7. Památka „U pomníku“ na Hradecké hrázi.

U mlýnské strouhy u Hradeckého rybníka (rakouský důstojník?, Burian 1979).

Opsán nápis: „Zde odpočívá v Pánu c.k. rak. udatný voják za vlast padlý r. 1866. Památce jeho budiž věčná sláva. Prachu pokoj, duši milost.“

8. Hrob ve Skašově.

Zmiňuje ho Burian (1996), podobně jako i jiné zaniklé hroby.

Námi nebyl navštíven.

Souhrn

Príspevek, koncipovaný jako vzpomínka na 135. výročí bitvy u Tovačova a prusko-rakouské války v roce 1866 vůbec, přináší stručný přehled dějů na bojišti a výsledky kontroly stavu funerálních památek na tovačovskou bitvu, která byla provedena v roce 2000. Součástí článku je bibliografie základních prací k probranému tématu.

Literatura

- Anonymus, Orientační plán města Tovačov. Vyd. Měst. úřad Tovačov, 1994.
- BURIAN V., Devadesáté výročí bitvy u Tovačova. – Naše vlast, 4: 117, 1956.
- BURIAN V., Bitva u Tovačova r. 1866. – Sbor. Vlastivěd. muz. v Olomouci, B, 5: 75–94, 1959.
- BURIAN V., Pohřebiště obětí bojů u Tovačova roku 1866. – Sbor. Památkové péče v Severomor. kraji, 4: 128–155, 1979.
- BURIAN V., Bitva u Tovačova roku 1866. Vyd. DANAL, Olomouc, 89 str., 1996.
- HELLER S., Válka z roku 1866 v Čechách, její vznik, děje a následky. E. Beaufort, Praha, 476 str., 1895.
- HOUDEK V., Tovačov (Tobitschau). Str. 618. Ottův slovník naučný, 25. díl, J. Otto, Praha, 995 str., 1906.
- JEDLIČKA O., Boje v Čechách a na Moravě za války roku 1866. F. V. Hoblík, Pardubice, I.–III., 164+112+111 str., 1883.
- KOLEJKA J., Bitva u Hradce Králové 1866. Slovo k historii. Melantrich, Praha, 40 str., 1986.
- KUDR K., Válka rakousko-pruská r. 1866 v Čechách a na Moravě. Česká stráž, Náchod, 470 str., 1935.
- KUDR K., Válka rakousko-pruská r. 1866 v Čechách a na Moravě. Čsl. akc. tiskárna, Praha, 464 str., 1936.
- LOSERTH O., Bitva u Tovačova–Dubu dne 15. července 1866. A. Píša, Brno, 87 str., 1902.
- OBRŠLÍK J., Morava za prusko-rakouské války v roce 1866. – Vlastivěd. věst. morav., 18: 190–205, 1966.
- ROKYTA H., Památky a vojenské hřbitovy z války v roce 1866. Památková péče, 28: 314–316, 1968.
- SIMON J., Benedek u Olomouce na ústupu a bitva u Tovačova. Nákl. vlastním, Prostějov, 9 str., 1926a.
- SIMON J., Na polích smrti 1866. Nákl. vlastním, Prostějov, 110 str., 1926b.
- SIMON J., Prostějov a nejbližší okolí za války r. 1866. – Ročenka Národopis. a průmysl. mus., Prostějov, 4: 91–130, 1927.
- SIMON J., Prostějov a nejbližší okolí za války roku 1866. – Vlastivěd. sbor. pro mládež župy Olomoucké, 5: 7–10, 1936–1937.
- STÉGER K., Pomníky padlých v boji u Tovačova 1866. – Vlastivěd. sbor. střední a severní Moravy, 14: 147–149, 1935–1936.
- URBAN O., Vzpomínka na Hradec Králové. (Drama roku 1866). Panorama, Praha, 432 str., 1986.
- VOLF J., Vzpomínky na válečný rok 1866. Novina, Hradec Králové, 127 str., 1927.
- VYCPÁLEK M., Generální katalog památek z války roku 1866 (aktualizovaný přehled – stav září roku 2000). – Bellum 1866, 11: 100–106, 2000.
- WONDRÁK E., Krev smyly deště. Osudy a utrpení roku 1866. Kruh, Hradec Králové, 94 str., 1989.

Irena Marie Kubešová

K historii přerovského městského hřbitova na Šířavě I

Od doby svého založení v poslední čtvrtině 19. století prošel přerovský městský hřbitov dlouhým a zajímavým vývojem.

Tak jako zde vznikla a přetrvávala díky péči obyvatel Přerova o místa posledního odpočinku svých blízkých mnohá umělecká díla, dochovala se starší, historická část hřbitova do dnešní doby v poměrně dobrém stavu i díky zájmu samosprávy a městského úřadu. Představitelé města Přerova, jak lze doložit z historických pramenů, věnovali nemalé částky na údržbu, obnovu i provoz hřbitova.

Díky více než stoleté historii má toto pietní místo nezaměnitelného „genia loci“. Přesto, že není možné zapsat všechny „staré“ náhrobky do seznamu památek, bylo by jistě škoda, kdyby jejich postupným mizením a nahrazováním novými tato atmosféra přerovského hřbitova vzala za své. Na tomto místě je nutno poznamenat, že dosud v seznamu nemovitých kulturních památek okresu Přerov figurují pouze dvě památky z přerovského hřbitova – pomník na hrobě Slavomíra Kratochvíla (NKP č. 548) a pomník obětem nacismu (NKP č. 2255).

V současné době jsou průběžně odstraňovány mnohé staré náhrobky či jejich části (mj. cenné secesní mříže). Každoročně tak přerovský hřbitov přichází bez náhrady o kus své historie. Nezbyvá než s povděkem kvitovat snahu městského úřadu o postupnou úpravu a rehabilitaci hřbitova a doufat, že Přerované nenechají tuto část historie svého města zaniknout. Dnešní přerovský městský hřbitov, nazývaný V černém, byl založen jako pátý městský hřbitov.¹ Nachází se za Šířavou před Lešetínem. Jako rok založení je všeobecně uváděn rok 1877,² přípravy však započaly o mnoho let dříve.

O výstavbě nového hřbitova bylo rozhodnuto již v roce 1866. 25. října 1866 totiž byly uzavřeny kupní smlouvy na pozemky, určené ke zřízení nového hřbitova. Ze smluv vyplývá, že manželé Leopold a Marianna Skřečkovi prodali městu Přerovu od svého gruntu č. 362 v Přerově z role nazvané „V černém“, č. top. 628, částku č. 1017 o výměře 979 čtverečních sáhů za 734 zlatých 25 krejcarů, manželé Karolina a František Skřečkovi od gruntu č. 293 v Přerově „V černém“, č. top. 630, část č. 1019 o výměře 2 jitra a 68 čtverečních sáhů za 2451 zlatých a František Vlach pak od gruntu 291 v Přerově „V černém“, č. top. 629, část č. 1018 o výměře 1 jitra a 708 čtverečních sáhů – z ceny 1731 zlatých byla část poukázána na majitelovy dluhy, v hotovosti bylo Františku Vlachovi vyplaceno 156 zlatých.³

Přípravy na výstavbu hřbitova a vlastní realizace však proběhly až za starosty Jindřicha Matzenauera (1874–1883),⁴ jemuž byl také mj. roku

1875 adresován dopis c. k. okresního soudu v Přerově, týkající se vkladu pozemků, na něž byly uzavřeny kupní smlouvy v roce 1866, na statky obce města Přerova v pozemkové knize.⁵ Nový hřbitov byl zřizován „z ohledů zdravotních“, neboť starý hřbitov byl již přeplněný.⁶ Byť byla plocha, určená původně pro nový hřbitov, mnohem menší, než je jeho nynější rozloha, přesto výrazně přesahovala rozměry tehdejšího starého hřbitova v Kroměřížské (Palackého) ulici na parcele č. 4406 (dle starého číslování 114), která činila 1532 čtverečních sáhů.⁷

Při výstavbě nového hřbitova byl jako stavební materiál mj. využíván štěrk z řeky Bečvy. Tehdejší „hřbitovní dům“ postavil přerovský stavitel Albert Mrkva nákladem 1000 zlatých. Centrální kříž zhotovil Ernst Melnitzký z Olomouce na základě výběru obce – dochovaný přehled nabízených křížů mistra Melnitzkého obsahoval celkem sedm typů různých velikostí v cenových relacích od 309 do 1970 zlatých.⁸ Hřbitov byl dokončen v říjnu roku 1877 a světil se na základě povolení konsistoře posvěcením ústředního kříže⁹ P. Arnoštem Vychodilem dne 1. 11. 1877. První pohřeb se zde konal hned první den po vysvěcení.¹⁰ Následujícího roku zhotovil stavební mistr Ignác Richter z Velkého Újezda kolem nového hřbitova dřevěnou ohradu „v délce 299 a 1/2° běžné míry“.¹¹

Na starém hřbitově se přestalo pohřbívat v tentýž den, kdy byl vysvěcen nový hřbitov. Hned o rok později se obec pokusila prodat hřbitovní budovu na starém hřbitově, ovšem bezúspěšně – podle dochovaných záznamů v archivních materiálech se k dražbě nikdo nedostavil.¹² Po uplynutí patnáctileté lhůty byli přerovští občané vyzváni vyhláškou městské rady z 18. 9. 1893 k přenesení pozůstatků ze starého hřbitova a k odstranění pomníků. Pozemek starého hřbitova měl být poté využit jako stavební místo. Definitivně byl starý hřbitov zrušen usnesením městské rady 1. 12. 1893.¹³ Ostatky, které nepřevezli občané, byly vykopány a přeloženy na nový hřbitov pod záhonem před II. oddělením hrobek nákladem obce.¹⁴ V literatuře se vesměs uvádí, že staré náhrobky nebyly přenášeny – údajně jediný starý tepaný kříž byl odevzdán správcem městských sadů a hřbitovů, architektem Františkem Procházkou, městskému muzeu¹⁵ – ovšem na základě několika dosud dochovaných soch a náhrobků na novém hřbitově lze tuto skutečnost vyvrátit.¹⁶

Z expertízy, provedené na žádost městské rady v tomtéž roce na novém hřbitově, pak vyplynulo, že na novém hřbitově nebude možné znovuvykopávání hrobů dříve než po čtrnácti letech. Zpracovatel zprávy, dr. František Skácelík, obci také doporučil, „aby již nyní s ohledem na rychlé rozrůstání obyvatelstva na rozšíření hřbitova pomýšleno bylo“.¹⁷ Jeho výzva zřejmě padla na úrodnou půdu. Rozloha hřbitova na plánu města z roku 1900 sice ještě odpovídá katastrální mapě z 80. let 19. století (hlavní kříž stál tehdy uprostřed a hrobky byly rozmístěny kolem tří stran hřbitova, přičemž sektory V.–VIII. zřejmě zaujímaly původně polovinu plochy a hrobky zde byly přistavěny rovnou ke zdi¹⁸), ale podle dochovaných náhrobků muselo dojít k prvnímu rozšíření hřbitova ještě před koncem minulého století, nejspíš za starosty Františka Tropera (1896–1910),¹⁹ a to alespoň v bezprostřední blízkosti sektorů V.–VIII.²⁰ Dokladem uskutečněného rozšíření je ostatně již plán vydaný roku 1903.

Morovna na městském hřbitově v Přerově. 24. 2. 1921.
SOkA Přerov, fond Fotoarchiv, př. č. 402

Městský hřbitov. Vjezdí brána se špalírem růží. Asi 1926.
SOkA Přerov, fond Fotoarchiv, př. č. 399

Z kusých archivních materiálů, do současné doby bohužel neutříděných, jednoznačně vyplývá, že i na počátku 20. století bylo o hřbitov ze strany města pečováno. Známe dokonce jména několika hrobníků, kteří počátkem století hřbitov spravovali. V letech 1907 a 1908 jsou zmiňováni Ignác Skříček a Stanislav Vojtek (v roce 1908 činilo jejich služné 600 K ročně), o dvě

Urnový háj na městském hřbitově. 1933. SOkA Prerov,
fond fotoarchiv, př. č. 405

léta později, v roce 1910 a pak i v roce 1911 hrobník Jindřich Skřiček.²¹ Roku 1908 byla nad hřbitovními vraty zřízena nová mříž, zhotovená zámečnickým mistrem Edmundem Zezulou dle nákresu „stavební kanceláře“, nátěr provedl Josef Polame.²² Stará dřevěná ohrada z roku 1898 byla v té době zřejmě již dávno minulostí.

Roku 1910 bylo rozhodnuto o pořízení nové parcelace a zaměření hřbitova stavením úřadem v Prerově,²³ o rok později zřídila obec na hřbitově veřejné záchodky, které dostal do správy hrobník.²⁴

Parcelace byla zřejmě prováděna v souvislosti s dalším rozšiřováním hřbitova. Na plánu z roku 1912 byl hřbitov rozšířen dle novější literatury až k řadě hrobek v sektorech IX. a X. (posledním rozšiřováním hřbitova tímto směrem pak byla později zřízená oddělení Sk.).²⁵ Zmínky v dobové literatuře ale spíš nasvědčují pomalejšímu a postupnému rozšiřování.²⁶

Roku 1913 byl referát hřbitov a nemocnice přidělen městskému radnímu Mg. Ph. Františku Matoušovi, který jej měl na starosti až do roku 1919.²⁷ Hned roku 1913 byl vypracován podrobný Hřbitovní řád a Pravidla pro správu městského hřbitova v Prerově a stanoveny městské poplatky. Z nich se dovídáme, že na hřbitově byly v této době pronajímány následující kategorie hrobových míst: čestné hrobky, hrobky rodinné, hroby zákupní, hroby skupinové. Bylo pamatováno i na vzhled hřbitova – nártěk každého pomníku musel být předkládán stavebnímu úřadu ke schválení.²⁸ Během první světové války pak byl zřízen městský pohřební ústav.²⁹

Události světové války pak samozřejmě zanechaly své stopy i na přerovském městském hřbitově. Na počátku války, v roce 1914 byli vojáci pochováváni do pole H. Později bylo zřízeno zvláštní oddělení, kde byli pochováváni vojáci až do konce války. Pozůstatky celkem 28 vojáků z pole

H pak byly přeneseny a uloženy do hrobů na vojenském oddělení.³⁰ Pro vojenské oddělení byl vymezen prostor v polích R a T. Rakouské ministerstvo války požadovalo důstojné uložení pozůstatků padlých vojáků. V Přerově byl již roku 1915 postaven padlým pomník – černý obelisk v poli R IV. Na pomník finančně přispěl německý baron, velkostatkář a majitel přerovských cukrovarů JUDr. Alfred Skene a ředitel cukrovarů Karel Brier.³¹ Pomník byl vysvěcen městským farářem 2. 11. 1916³² a postupně kolem něj bylo pohřbeno celkem 291 vojáků různých národností – Turci, Maďari, Italové, Rusové, Poláci, Němci, Rusíni, Chorvati, Slováci, Slovinci i četní naši, kteří zemřeli v přerovských válečných lazaretech.³³ Ještě roku 1916 byly městem u firmy J. Krátký, továrna na stroje (její nabídka zvítězila v konkurenci dalších firem – Ed. Kokora a spol., továrna na stroje a A. Kulková, továrna na stroje) objednány litinové kříže na vojenské hroby – za války se firmě nepodařilo zajistit dostatek materiálu, spor o dodání a cenu objednaných 200 křížů se protáhl až do roku 1920 a zakázka nakonec nebyla realizována.³⁴

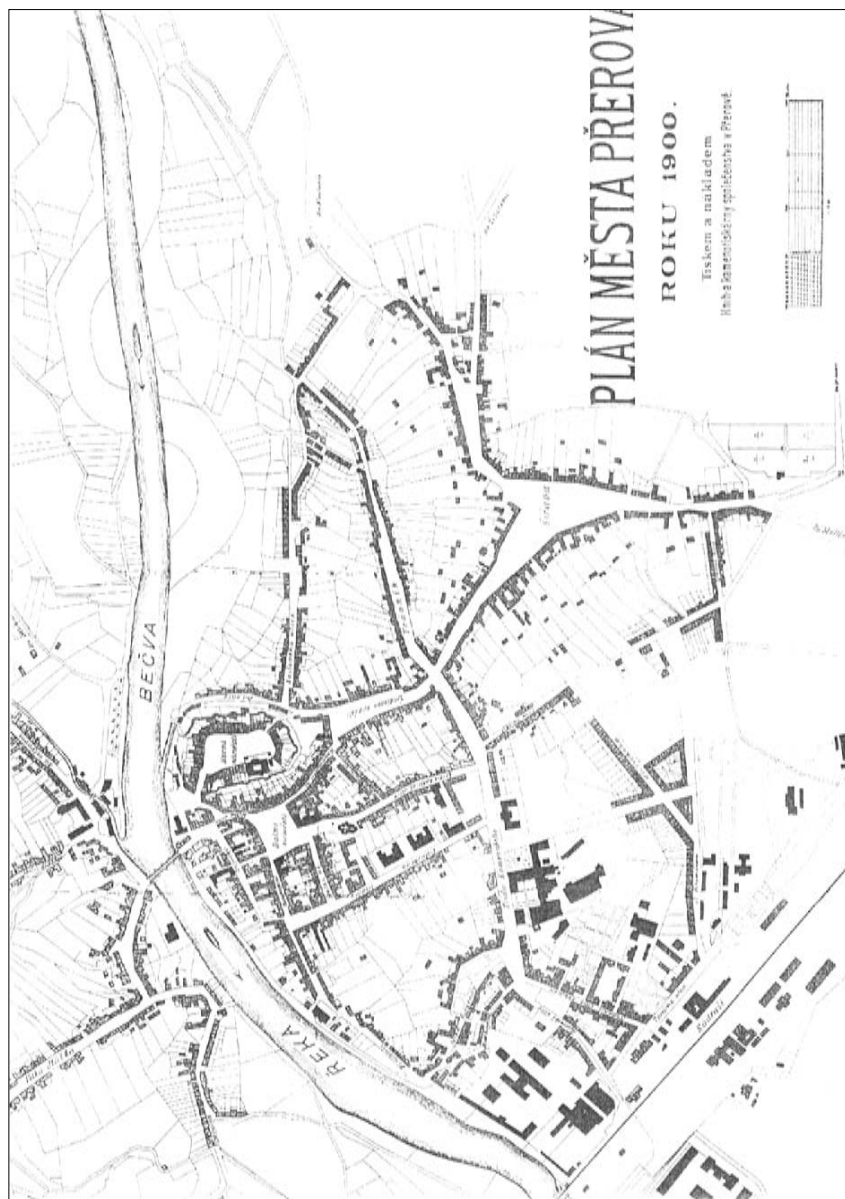
Ani za války nezůstal stranou zájem o civilní část hřbitova. V archívních materiálech je dokladováno věnování pozornosti hrobům významných osob – dopisem z 26. 11. 1916 udělil starosta plnou moc správě hřbitova ve věci provádění méně nákladných opatření (na základě „přednesených stížností“), nákladnější úpravy projednávala městská rada.³⁵

Roku 1918 byl zřízen také pomník zajatým italským vojákům, kteří byli za 1. světové války zavražděni na naše území a kteří zde zemřeli. Původně byl ovšem umístěn na jiném místě vojenského sektoru hřbitova, než v dnešní době.³⁶ Dne 30. 10. 1918 se přerovská městská rada usnesla o okrášlení vojenských hrobů kovovým věncem s trikolórovou stuhou a nápisem „Město Přerov padlým hrdinům“.³⁷

Hned 5. 1. 1919 se v Přerově konal manifestační pohřeb převezřených ostatků Slavomíra Kratochvíla a později i Jiljiho Matějky, dvou popravených přerovských občanů – obětí světové války.³⁸ Dne 28. 11. 1920 byl Slavomíru Kratochvílovi na jeho hrobě odhalen pomník.³⁹

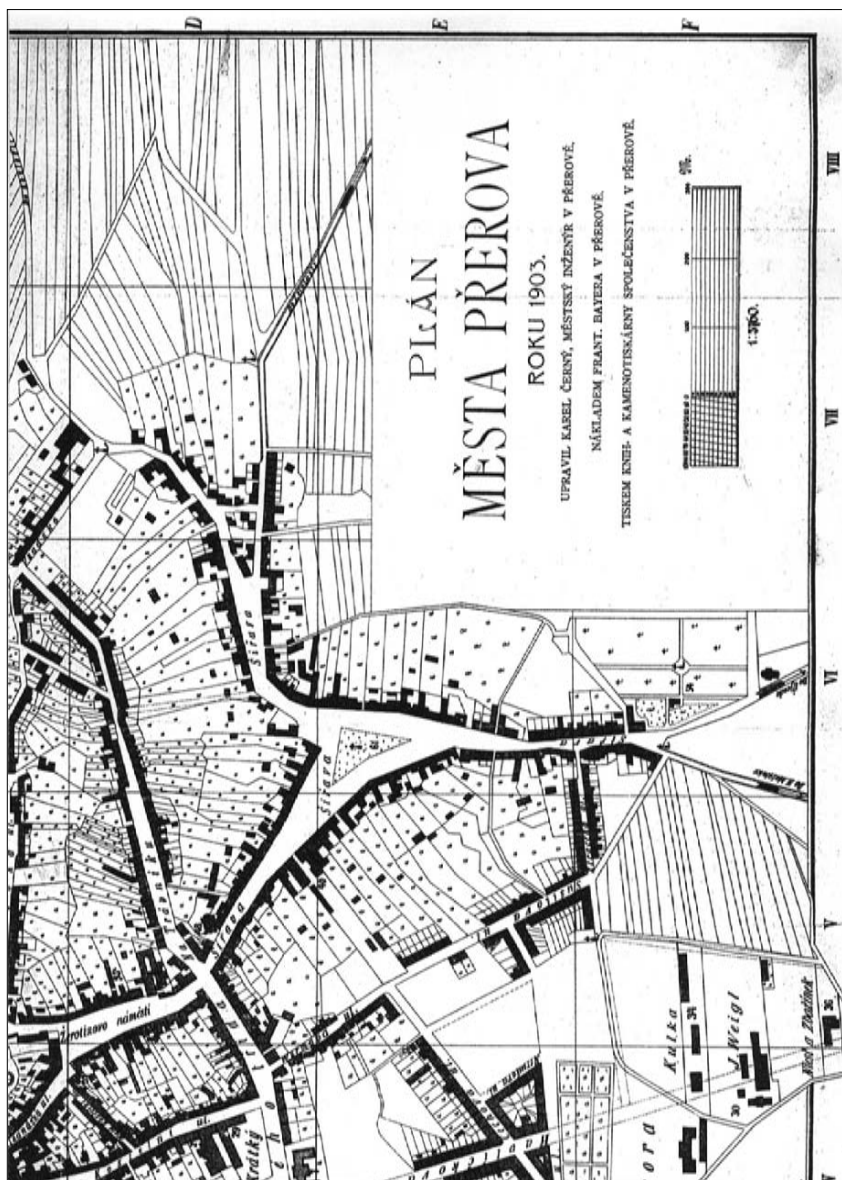
Po převratu byl přijat návrh na zřízení krematoria. Ve volebním období 1919–1923, kdy měl pohřební ústav na starosti poslanec Jaroslav Marek⁴⁰ a starostou Přerova byl Josef Vdolek (pak i v období 1927–1931),⁴¹ byly opatřeny pozemky na rozšíření hřbitova a propracován hřbitovní řád.⁴² V městské radě byl také přijat návrh na úpravu obelisku na vojenském oddělení. Obelisk měl být opatřen nápisem a na stupně obelisku měl být položen věnec, opatřený nápisy – k realizaci tohoto usnesení ale došlo až v roce 1925.⁴³

Na žádost Čsl. posádkového velitelství byl v roce 1922 zjišťován počet vojenských hrobů na hřbitově. Starosta Josef Vdolek dopisem z 29. 11. 1922 Čsl. posádkovému velitelství sděloval tehdejší počet vojenských hrobů – bylo jich celkem 289, z toho 233 ve zvláštním vojenském oddělení, 56 „po různu“, hroby dobrovolně a bez jakéhokoli závazku spravovala obec Přerov. Správa hřbitova písemně informovala radu města v tomtéž roce o osázení a ošetření všech hrobů ve vojenském oddělení s tím, že zbylých 56 hrobů bude upraveno co nejdřív. Na úpravy bylo v roce 1922 mj. použito daru 220,80 Kč Družiny válečných poškozenců a invalidů.⁴⁴

Plán města Přerova roku 1900, 1 : 5760. SOkA Přerov

Ve volebním období 1923–1927 odpovídal za sady a hřbitov radní Vojtěch Tšpon.⁴⁵ Za jeho působení byly opatřeny další pozemky na rozšíření hřbitova⁴⁶ a s vojenskou správou byla dojednána úmluva o udržování vojenských hrobů.⁴⁷ Originál smlouvy mezi městem a vojenskou správou o vojenských hrobech z 18. 3. 1924, podepsaný radními Tšponem a Levým a zastu-

Plán města Přerova roku 1903, 1 : 5760, upravil ing. Karel Černý.
SOKA Přerov

piteli Moulíkem a Jordánem, je dochován v přerovském okresním archivu – jednalo se o zápůjčku části hřbitova s válečnými hroby vojinů. Správcem byla ustanovena správa městského hřbitova, byla stanovena výše poplat-

ků i závazek zřízení pomníků se seznamem všech pohřbených vojáků ze strany vojenské správy.⁴⁸

Přesto, že o zřízení krematoria bylo rozhodnuto hned po vzniku republiky, v pravidlech o vybírání poplatků z roku 1924 dosud nejsou zmiňovány poplatky za urny. Ty byly poprvé stanoveny až v pravidlech o vybírání poplatků z roku 1927,⁴⁹ téhož roku došlo k dalšímu rozšíření hřbitova.⁵⁰ S největší pravděpodobností se mohlo jednat právě o část, kde měl být zanedlouho zřízen první urnový háj.

V následujícím volebním období 1927–1931 spadal referát pohřební ústav a hřbitov do kompetence radního P. Al. Čápa.⁵¹ Hned roku 1927 provedl stavební úřad zaměření obelisku ve vojenské části hřbitova z důvodu podezření ze statického narušení.⁵² O rok později byly z vojenského sektoru převezeny ostatky jugoslávských vojáků do mauzolea v Olomouci.⁵³

Roku 1929 byla vypracována nová pravidla o vybírání hřbitovních poplatků na léta 1929–1934. Toho roku se již zřejmě počítalo nebo dokonce započalo se zřízením urnového háje v sektoru S. V sazebníku zde byl totiž výslovně uveden i pronájem urnových míst a poprvé jsou zmiňovány také kolumbáriové kobky. Jinak byly na hřbitově v tomto období pronajímány hrobky pro 2–8 osob, kapličkové hrobky pro 4–6 osob, rodinné, řadové a skupinové hroby, význačné dětské hroby do 6 let a skupinové (obyčejné) dětské hroby do 5 let.⁵⁴

V roce 1930 měl hřbitov po několikerém rozšíření rozlohu 52 631 m², v 6 209 hrobech, 241 hrobkách a čtyřech mauzoleích-hrobkách rodiny Pso-tovy, Kokorovy, Mikovy a Krejčířkovy – bylo na hřbitově od roku 1877 pohřbeno celkem 20 305 osob.⁵⁵ O podobě městského hřbitova na počátku 30. let vypovídá poměrně podrobně práce R. Kantora.⁵⁶ Hřbitov měl nad branou nápis z Janova evangelia 11, 25: „*Já jsem vzkříšení a život. Kdo ve mne věří, byť také umřel, živ bude.*“ První, hlavní široká alej byla zdobena po obou stranách hustě popínavými, vytrvalými růžemi, celkově měl hřbitov parkovou úpravu, čisté chodníky a široké cesty. Mezi významnými osobnostmi, tehdy na hřbitově pohřbenými, autor jmenoval lékaře dr. Richarda Kantora (I, 2), dr. Emanuela Dostála (VII, 31), dr. Jana Skopala (VI, 72), dr. Bohuslava Oščádala (VIII, 13 – zde byl pohřben také jeho otec prof. gymnázia František Oščádal), prvního ředitele gymnázia Jakuba Škodu (IV, 21), starostu Františka Kramáře (IV, 1 – hrobka rodiny Pso-tovy), dr. Josefa Dostála (L, VI, 1), Františka Štěpku (II, 16), čestného občana Hranic a Přerova Františka Troppera (VII, 21), Jindřicha Matzenauera (V, 24), dr. Františka Skácelíka (I, 18), ředitele vyšší hospodářské školy ing. Jana Adamce (VI, 26), prvního ředitele strojní a státní průmyslové školy Karla Vlasáka (V, I, 23), děkany a faráře Arnošta Vychodila (G, V, 69), konsistorního radu Kajetána Slámu (G, V, 68), arcibiskupského radu Ignáce Zavřela (L, II, 68), generála – intendanta Františka Řepku (IV, 12 – na jeho hrobě byl podle R. Kantora náhrobek se zdařilým reliéfním portrétem) a podplukovníka Václava Kabelíka (IV, 14). V Kantorově výčtu uměleckých děl jsou zahrnuty práce mistra Jana (!)⁵⁷ Pelikána – pomník okresního inspektora, profesora gymnázia a dirigenta Ferdinanda Vaňka (II, 7), reliéf na hrobce rodiny Večeřovy (II, 12), Kristus na hrobce rodiny Bartoškovy (IV, II), pomník na hrobech rodiny Motkovy (H, IV, 34–35),

pomník na hrobce rodiny Hlávkovy (VII, 3) a pomník na hrobce rodiny Polednovy (VIII, 14). Od dalších autorů jsou pak v Kantorově práci uvedeny tyto náhrobky: pomník na hrobce Františka Slaměníka (I, 4) od Františka Úprky a pomník Slavomíra Kratochvíla (G, I, 36–37), jehož model vytvořil Antonín Mára a z kamene vytesal mistr Mádle v Přerově. Mimo tyto pomníky autor uváděl syenitový kříž na hrobce rodiny Kubánkovy (III, 9) a kříž z impregnovaného dubu na hrobce rodiny dr. Leopolda Riedla (III, 7), městského lékaře. Pro svou architekturu nebo nákladnost údajně stály za povšimnutí pomníky Kozánků (II, 8), Skácelíků (I, 18), Lipnerů (IV, 25), Macalíků (II, 19), Adamců (IV, 26), Weiglů (VII, 32–33) i jiné.⁵⁸ Urnový háj dosud nebyl dobudován, neboť autor hovoří o urnách „viděných zde od nedávna“, a to „v mausoleích Psoťové a Kokorové“ a na hrobkách. Zvlášť R. Kantor upozornil na hrob známého spisovatele a vydavatele „Bibliotéky pedagogických klasiků“, učitele Františka Bayera, od něhož pochází první „Průvodce Přerovem“ – F, II, 69,⁵⁹ který dnes již, stejně jako řada dalších, autorem zmiňovaných náhrobků, bohužel neexistuje.

Od roku 1931 případ referát hřbitov spolu se sady opět městskému radnímu P. Al. Čápovi, pohřební ústav pak K. Kouřilkovi.⁶⁰ Veřejnosti byl v tomto volebním období předán do užívání první urnový háj.⁶¹ Stalo se tak patrně hned v roce 1931. Napovídá tomu např. do dnešní doby dochovaný náhrobek rodiny Mazačovy z roku 1931, navržený architektem Františkem Procházkou.

Podle stručného popisu z roku 1933 byl městský hřbitov sadovnický zajímavý, a to zejména tím, že všechny aleje byly lemovány mohutnými břízami a lípami. Nejnovější část hřbitova – urnový háj, měla geometricky pravidelný sloh, k výsadbám zde bylo použito především stromů a keřů lesního charakteru.⁶² Není vyloučeno, že se na návrhu urnového háje podílel sám autor dobového popisu, správce městských sadů a zahradní architekt František Procházka i s ohledem na jeho dochovanou signaturu na jednom z prvních náhrobků v urnovém háji.

V roce 1933 také bylo uvažováno o výstavbě nové hřbitovní budovy s ohledem na to, že „*hřbitovní budova jako márnice, pítavná a současně výkrovní síň nevyhovuje*“. Ze dvou firem, které podaly nabídku, doporučovala správa sadů a hřbitova městské radě výstavbu nové hřbitovní budovy podle návrhu firmy J. Jandásek (druhou, nevybranou nabídkou byl návrh firmy Fr. Volf), rozpočet byl stanoven na 180 000 Kč, předpoklad stavby v roce 1934. Městská rada dopisem z 13. 11. 1933 odkázala návrh stavebnímu úřadu k projednání a vypracování plánů a rozpočtu. Měl být přesunut i vchod proti středu nové budovy. V neutříděném archivu města Přerova ale dosud nebyly nalezeny žádné konkrétní údaje o případné realizaci ani ikonografie, která by dokládala přesun brány na jiné místo. Snad tedy došlo jen k úpravě budovy stávající.⁶³

V roce 1934 ovšem došlo k dalším úpravám vojenského hřbitova. V archivu města Přerova se zachovala z tohoto roku korespondence mezi správou hřbitova, městskou radou a Posádkovým velitelstvím v Přerově, týkající se konkrétních úprav vojenského hřbitova a jejich financování – hovoří se o vysazení mnoha smrků, cypřišů, pnoucích a jiných růží, velkého množství krušpánků a keřů mimo mnoha vytrvalých květin..., vysa-

Exteriér staré obřadní síně. SOkA Přerov, fond Pozůstalost Františka Totha, fotografa v Přerově 1932–1981, inv. č. 411, sign. XVII, č. kart. 27

zovány byly zvonky, chodníky vysypávány drtí. Vojenská správa byla zavázána přispívat na udržování a obnovu 3 Kč na každý hrob.⁶⁴

Velká pozornost byla ve třicátých letech věnována hřbitovní zeleni. V archivních materiálech najdeme konkrétní zmínky například v dokumentaci k listopadovým vzpomínkovým slavnostem na hřbitově, v dopise z 18. 10. 1935 se hovoří o sadové úpravě urnového háje, 24. 10. 1935 se uvádí zcela konkrétní údaj k zatravnění ploch („*teprve letos podařilo se nám docílití kompaktního trávníku...*“).⁶⁵ Podle rozpočtu městského hřbitova byla do výsadeb na hřbitově investována významnější částka – 15 359,95 Kč – i v roce 1936.⁶⁶

Několik zajímavých údajů o podobě urnového háje i o uměleckých dílech, umístěných na hřbitově, se objevilo v dobovém tisku v roce 1937.⁶⁷ Urnový háj byl řazen mezi nejnádhernější v republice, zásluhy za to byly připisovány jednak zkušenému zahradnímu architektovi Františku Procházkovi, jednak přerovské firmě Polášek a Urban, která údajně zhotovila v urnovém háji desítky děl. Náhrobky zde byly podle dobových údajů doplňovány plastikami akademického sochaře Františka Mádleho, který s firmou Polášek – Urban spolupracoval. Podle dobového tisku měl nejvíce prací na přerovském hřbitově právě akademický sochař František Mádle, dále tu byl hojně zastoupen mistr Julius Pelikán z Olomouce svými mramorovými sochami, v obecné rovině byly uváděny též práce přerovského sochaře Josefa Bajáka, jediné zde umístěné dílo Aloise Bučánka, který před vál-

Interiér staré obřadní síně. SOKA Přerov, fond Pozůstalost Františka Totha, fotografa v Přerově 1932–1981, inv. č. 411, sign. XVII, č. kart. 27

kou pracoval v závodě sochaře a kameníka Františka Poura, dvě plastiky zhotovené podle děl akademického sochaře Suchardy a dílo pražského sochaře M. Havlíčka – hrobka rodiny Skácelíkovy.

V roce 1937 proběhly významnější stavební úpravy budovy čp. 666 za 15 135 Kč, dále drobné úpravy zdi, brány a veřejného WC, více bylo také investováno do výsadby keřů a stromů (11 217,40 Kč) a stavby hrobek (celkem 16 023,45 Kč).

Roku 1938 byla stavebně upravována budova čp. 666 v objemu 2 414,65 Kč, proběhly menší úpravy zdi a brány, významná částka však byla investována do okrášlení a úpravy, tedy i výsadby, a to ve výši 18 010,45 Kč, stavba hrobek stála necelých 7 500 Kč. O rok později podle rozpočtu městského hřbitova byly provedeny větší stavební úpravy čp. 666 v objemu 3 150 Kč, dále bylo investováno do oprav zdi, plotu a brány, nákupu náčiní a náradí za 21 400 Kč, úprava cest a chodníků stála 4 000 a stavba hrobek 8 000 Kč.

Z opisu pravidel o vybírání poplatků na hřbitově pro léta 1940–1945 lze zjistit, že od počátku čtyřicátých let byly na hřbitově pronajímány následující kategorie hrobových míst: hrobky pro 2, 4, 6 a 8 osob, kapličkové hrobky pro 4, 6, a 8 osob, hroby rodinné, řadové, skupinové, dětské do 5 let a dětské 5–6 let. Dále byly rozlišeny poplatky za pomníky do 1 m šířky a širší, malé železné kříže do 120 cm a velké nad 120 cm, pro urny byla pronajímána místa v urnovém háji a kolumbáriu.⁶⁸

Po druhé světové válce byl zřízen 2. urnový háj v poli M, který má 305 hrobů a zaplnil se koncem 70. let.⁶⁹

V roce 1947 byla na hřbitově na začátku pole D u hřbitovní zdi s přístupem od 1. rozptylové loučky pohřbena těla mužů – karpatských Němců, zastřelených v noci z 18. na 19. 6. 1945 příslušníky 17. pěšího pluku z Petržalky a pohřbených do hromadného hrobu spolu s postřelenými ženami a dětmi na Švédských šancích. Těla žen a dětí byly zpopelněna v olomouckém krematoriu. Důstojného památníku s připomenutím této zbytečné a nesmyslné poválečné tragédie se však její oběti dočkaly až o mnoho let později.⁷⁰

Dne 12. 4. 1952 byly na hřbitově pochovány přenesené pozůstatky 21 přerovských občanů, účastníků přerovského povstání, popravených 2. 5. 1945 na střelnici v Lazcích u Olomouce.⁷¹ Těmto i dalším obětem nacismu byl na hřbitově v roce 1953 odhalen pomník od akademického sochaře Václava Suchomela.⁷²

Další památník pak přibyl na hřbitov v roce 1959, kdy po zrušení evangelického hřbitova a demolici evangelického kostela za nádražím v Přerově byl na hřbitov přenesen pomník a společný hrob 151 pruských vojáků, zemřelých v přerovské vojenské nemocnici po bitvě v roce 1866.⁷³

V polovině 60. let došlo ke zmenšení hřbitova v dolní levé části o nepoužívanou podmáčenou plochu, postoupenou pro výstavbu družstevních garáží.⁷⁴ Úvahy o uzavření dosavadního hřbitova „v dohledné době“ se datují již od roku 1966, pro nový hřbitov bylo určeno místo na prostranství mezi Meoptou a silnicí do Želatovic.⁷⁵

Roku 1973 se začalo na městském hřbitově používat rozptylu na 1. rozptylové loučce v poli M, o dva roky později byla zřízena 2. vsypová loučka pod 3. urnovým hájem.

V osmdesátých letech proběhla přestavba starého „vojenského“ hřbitova. Černý obelisk zůstal zachován, ale byl začleněn jako dominanta do nového prostoru v polích O, P, R a T, kde byly vykáceny stromy a celá plocha čtyř dosavadních polí byla určena pro postupné budování třetího urnového háje.

Od roku 1980 jsou ve vyklizené kryptě hrobky rodiny Mikových ukládány nevyzvednuté urny či urny zemřelých bez příbuzných, do roku 1997 to bylo celkem 488 urn. Do téhož roku spadá počátek pohřbívání v 3. urnovém háji, během deseti let zde bylo vybudováno 650 hrobových míst.

Úpravami, které probíhaly do roku 1987, byl hřbitov rozšířen téměř o polovinu plochy směrem na východ na místo zrušeného nepoužívaného bazénu. Byl také postaven nový vchod z Hřbitovní ulice a na nejvyšším místě nová obřadní síň. V budově staré obřadní síně byl zbourán katafalk a v síni je nyní sklad náradí a strojů správy hřbitova. Bývalá kancelář je pronajata kamenickým firmám. Zmodernizované květinářství zůstalo na místě i s vazárnou věnců, ale bylo zrušeno zahradnictví. Nová obřadní síň s přilehlým areálem byla předána do užívání roku 1987. Na novém hřbitově pak byl postupně budován 4. urnový háj, do konce roku 1997 zde bylo 275 hrobů.

Také v devadesátých letech proběhlo na přerovském městském hřbitově několik důležitých úprav a událostí. Roku 1991 byla zřízena 3. vsypo-

Interiér staré obřadní síně. SOkA Přerov, fond Pozůstalost Františka Totha, fotografa v Přerově 1932–1981, inv. č. 411, sign. XVII, č. kart. 27

vá loučka před pomníkem obětí 2. světové války. 14. 11. 1993 odhalil u hřbitovní zdi starosta Petr Dutko památník 267 postřelených karpatských Němců na Švédských šancích v noci z 18. na 19. 6. 1945. Bohoslužbu celebroid v kostele sv. Michala msgr Tatarko, mluvčí kněží a karpatských Němců ze Spiše. Dne 4. 5. 1995 byl odhalen pomník účastníka 2. a 3. odboje, umučeného v roce 1949 Státní bezpečností na Pankráci, Oldřicha Vodičky.

V roce 1998 byly realizovány rozsáhlé úpravy zeleně při vstupu z ulice 9. května. Podle poslední publikované statistiky bylo do roku 1998 na přerovském hřbitově pohřbeno 35 575 občanů, hřbitov měl v téže době celkem 6985 hrobových míst.⁷⁶

V roce 2000 započaly přípravné práce pro celkovou obnovu zeleně na hřbitově a byl zpracován umělecko-historický průzkum náhrobků na starém hřbitově.⁷⁷

Poznámky

- 1 KREJČÍ, V.: Přerovské hřbitovy. Sborník Státného okresního archivu Přerov, Přerov 1998, s. 106.
- 2 DORAZIL, V.: Z dějin města Přerova. In: Přerov. Přerovsko–Kojetínsko. Brno 1933, s. 12.
- 3 Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOkA Přerov), Archiv města Přerov (dále jen AMP), nyní složka V/1866 Hřbitov nový. Zakoupení pozemků k zařízení jeho.
- 4 Krejčí, 1998, s. 131.

- 5 Viz pozn 3, fol. 39.
- 6 Dopis okresního hejtmána z 12. 3. 1877. SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1877. Hřbitov nový. Zřízení jeho.
- 7 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1893. Hřbitov starého zrušení.
- 8 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1877. Hřbitov nový. Zřízení jeho.
- 9 Krejčí, 1998, s. 121.
- 10 Krejčí, 1998, s. 106. Povolení k vysvěcení podepsal za arcibiskupskou konsistoř v Olomouci dne 5. 9. 1877 Emanuel hrabě Pötting-Persing (originál je uložen v neutříděném materiálu AMP, SOkA Přerov).
- 11 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1878. Hřbitov nový. Zřízení ohrady.
- 12 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1878 Hřbitov starý. Prodej hřbitovního domu.
- 13 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1893. Hřbitov starého zrušení; Dostál, J.: Přerovské hřbitovy. Kultura Přerova, 1963, únor, s. 7.
- 14 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1893. Hřbitov starého zrušení; Krejčí 1998, s. 120.
- 15 KANTOR, R.: Hřbitovy. (Dějiny a str. přehled význ. pohřbených osobností.) In: Přerov a okolí. Přerov 1930, s. 34.
- 16 Viz pozn. 77. Katalog náhrobků.
- 17 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1893. Hřbitov starého zrušení.
- 18 Krejčí, 1998, s. 106.
- 19 Krejčí, 1998, s. 133.
- 20 V sektorech U, V, Y a Z, navazujících na řady hrobek V.–VIII., lze nalézt např. náhrobky z let 1897 (Z 2), 1898 (Z 6), 1903 (Z 3), 1901 (V 1), 1902 (V 2), 1900 (V 6) (ojediněle 1892 (V 2), 1885 (Y 2) – zde však půjde nejspíš o náhrobky přenesené či s mladším vyznačením staršího data pohřbu). V samotných zadních řadách hrobek V.–VIII., které podle literatury (Krejčí, 1998, s. 106) měly vzniknout až po roce 1903, lze nalézt náhrobky starší – např. několik náhrobků z roku 1901 (VII.)
- 21 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1907 Udělení renumerace hrobníkům; AMP, nyní složka V/1908 Hřbitov nový. Hrobníků týkající se spisy; AMP, nyní složka V/1910 Hřbitov katol. Telefonické spojení s měst. důchodem a AMP, nyní složka V/1911 Hřbitov městský. Zřízení veřej. záchodu nákladem obce.
- 22 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1908 Hřbitov nový. Zřízení mříže nad vchodem.
- 23 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1910 Hřbitov katol. Nová parcelace.
- 24 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1911 Hřbitov městský. Zřízení veřej. záchodu nákladem obce.
- 25 Krejčí, 1998, s. 106.
- 26 PRCHAL, L.: Dvacet let samosprávy. In: Přerov. Přerovsko–Kojetínsko. Brno 1933, s. 58 a 66.
- 27 Prchal, 1933, s. 54.
- 28 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157. Pravidla o vybírání hřbitovních poplatků od r. 1921 do r. 1928.
- 29 Prchal, 1933, s. 56.
- 30 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.1. Dopis starosty ze dne 22. 11. 1927.
- 31 Kantor, 1930, s. 36; Krejčí, 1998, s. 115.
- 32 Krejčí, 1998, s. 117–118.
- 33 Kantor, 1930, s. 36; Krejčí, 1998, s. 115.
- 34 SOkA Přerov, AMP, nyní složky V/1919, 157.1. a V 1916/N; 1918; 1919. Uvedené firmy, které se ucházely o zakázku v tomto výběrovém řízení, byly pravděpodobně zhotoviteli četných litinových křížů na civilních hrobech přerovského hřbitova.
- 35 SOkA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157. II – 24.
- 36 Krejčí, 1998, s. 118.
- 37 SOkA Přerov, AMP, dnes složka V/1918.
- 38 Dorazil, 1933, s. 15.
- 39 KOSTÍKOVÁ, A.: Oběti rakouské persekce na přerovském hřbitově. (S. Kratochvíl, J. Matějka.) Vlastivědný sborník pro mládež župy olomoucké, 6, 1927–1928, příl. k č. 6, Přerovsko, s. 6.

- 40 Prchal, 1933, s. 59.
- 41 Krejčí, 1998, s. 141.
- 42 Prchal, 1933, s. 58.
- 43 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.1.
- 44 AMP, nyní složka V/1919, 157.1.
- 45 Prchal, 1933, s. 63.
- 46 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/ 1919, 157. Hřbitovní poplatky; Prchal 1933, s. 66.
- 47 Prchal, 1933, s. 66.
- 48 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.1.
- 49 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157. Pravidla o vybírání hřbitov. poplatků od r. 1921 do r.1928.
- 50 SOKA Přerov, nyní složka V/1919, 157. Hřbitovní poplatky.
- 51 Prchal, 1933, s. 67.
- 52 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.1.
- 53 K převozu došlo 25. 10. 1918. SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.1.
- 54 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157. Hřbitovní poplatky.
- 55 Kantor, 1930, s. 32.
- 56 Kantor, 1930, s. 32–37.
- 57 Správně Julia Pelikána, nikoli Jana.
- 58 Kantor, 1930, s. 33–36.
- 59 Kantor, 1930, s. 36.
- 60 Prchal, 1933, s. 73.
- 61 Prchal, 1933, s. 77.
- 62 Procházka, F.: Přerovské sady. In: Přerov. Přerovsko–Kojetínsko. Brno 1933, s. 163.
- 63 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.15.
- 64 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157.1.
- 65 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 20/II.
- 66 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157. Hřbitovní poplatky.
- 67 –lský: Mosaika z města mrtvých. (Úpravy přerovského hřbitova, přehled.) Obzor, 31. 10. 1937, s. 2.
- 68 SOKA Přerov, AMP, nyní složka V/1919, 157. Hřbitovní poplatky.
- 69 Krejčí, 1998, s. 122.
- 70 Krejčí, 1998, s. 120.
- 71 Krejčí, 1998, s. 118.
- 72 Seznam nemovitých kulturních památek okresu Přerov. Olomouc 1993, s. 99.
- 73 Dostál, J.: Přerovské hřbitovy. Kultura Přerova, 1963, únor, s. 7; Dostál, J.: Před sto lety skončila u Přerova válka rakousko-pruská, Kultura Přerova, 1966, s. 100–101; Krejčí 1998, s. 117.
- 74 Krejčí, 1998, s. 106.
- 75 Dostál, 1963, s. 7.
- 76 Krejčí, 1998, s. 115–116, 118–119, 121–123, 135.
- 77 Kubešová, I.: Umělecko-historický průzkum náhrobků na městském hřbitově v Přerově, prosinec 2000.

Věra Fišmistrová

Příběh o tanečnici a špiónce Hedvice Navrátilové alias Gaby Deslys

Během 1. světové války i několik let po jejím skončení způsobila v Evropě velkou senzaci francouzská tanečnice Gaby Deslys. Byla či nebyla jedna z největších hvězd varietního světa na počátku 19. století totožná s Hedvikou Navrátilovou z Horní Moštěnice u Přerova?

Umělkyně žila ve Španělsku, nejčastěji vystupovala v Paříži, Londýně, Vídni, ale i v řadě amerických měst. Články, ale i smyšlené povídky o životě této tanečnice, zpěvačky a herečky rozvířovaly několik let hladinu veřejného mínění doma i ve světě. Záměna Hedviky Navrátilové se světově proslulou tanečnicí francouzského původu Gaby Deslys není dosud řádně vysvětlena. Tato světoběžnická Moravanka, záhadami obestřená milenka pozdějšího portugalského krále Manuela II., bývala v tisku označována moravskou Mata Hari. Údajně byla vyzvědačkou ve službách Francie a Anglie. Na Hedviku Navrátilovou alias Gaby Deslys byl za 1. světové války vydán rakouskými vojenskými úřady zatykač, v němž byla Navrátilová obviněna ze špiónážní činnosti v prospěch států Dohody.¹ V zatykači bylo uvedeno, že Hedvika Navrátilová vystupovala pod uměleckým jménem Gaby Deslys. Dala se do služeb anglické vlády, která „verbovala“ válečné dobrovolníky a každému získanému nováčku dala umělkyně hubičku... Po svém vystoupení často navštěvovala anglické raněné vojáky a dávala jim květinové dary.²

Byla Hedvika Navrátilová skutečně Gaby Deslys či se jednalo o dvě různé osoby? Kdo vlastně byla Hedvika Navrátilová? Strípky tohoto příběhu se skládají velice obtížně. Archiválii se zachovalo minimálně a při sestavování tohoto příspěvku lze vycházet především z novinových článků, mnohdy nepřesného až zavádějícího obsahu, různých domněnek, kombinací a spekulací... Životopisné osudy krásné tanečnice by se snad mohly odehrát i následujícím způsobem.

Hedvika Navrátilová se narodila dne 31. 10. 1884 v Horní Moštěnici č. 84 v rodině podruha. V roce 1890 se rodina Jana a Anny Navrátilových s pěti dětmi odstěhovala do maďarského městečka Hatvánu, ale bez Hedviky, kterou údajně vychovávala babička. Do dvanácti let chodila v Přerově do klášterní školy, pak odjela za rodinou do Maďarska, kde se v tamější škole naučila jazyku.³ Byla zde však nespokojená, odmítala být služkou v domácnosti. Chtěla se stát tanečnicí, a proto dvakrát od rodičů utekla. V šestnácti letech již vystupovala jako tanečnice v pochybném zábavném podniku v Brně. Odtud odjela k sestře do Vídně, kde se prý měla v 16 či 17 letech provdat. Sňatek odmítala a utekla k příbuzným do Celovce, pak se vrátila zpět do Vídně.⁴ V roce 1903 se v Lipníku n. B. při seznámení

Portrét Gaby Deslys. Uveřejněno ve Světozoru, rok 1927, č. 25, s. 500–502, autor V. Štech

s Richardem Martinčíkem, olomouckým typografem, vydávala za kuchařku ve Vídni. Ten byl mnohem později jedním z důležitých svědků v celém případě ohledně dokazování původu umělkyně. Hedvika si určitý čas s Richardem dopisovala. V jednom z dopisů mu sdělila, že vystupuje ve Vídni jako tanečnice a přijala jméno francouzské tanečnice Gaby Deslys. Společně trávila s Martinčíkem jedny prázdniny v Itálii, kde veškeré výdaje hradila sama. Brzy ho však opustila a věnovala se dalším známostem...⁵ Zde se však informace rozcházejí. V letech 1903–1904 byla totiž zaměstnána jako služka v Praze, což ovšem mnohem později Hedvika popírala. Toto její zaměstnání ale potvrzovaly čelední knížky, které vystavil František Zavadil, starosta obce Horní Moštěnice. Ze záznamů v těchto dokladech dále vyplynulo, že Hedvika byla římsko-katolického vyznání, postavy prostřední, obličej měla okrouhlý, oči modré, obočí světlé, nosánek špičatý, zvláštní znamení neměla. Pravděpodobně v tomto období ztratila

rodina přehled o jejím dalším životě, protože z Prahy „zmizela a nebylo o ní žádných zpráv“.⁶

Vše nasvědčuje tomu, že Hedvika pravděpodobně od roku 1904 účinkovala jako tanečnice a zpěvačka v divadlech ve Velkém Varadínu, Aradu, v Rumunsku, v Rusku, Lvově, Katovicích, Varšavě. Krátce působila i v Berlíně, kde jedno z vystoupení skončilo bujarou zábavou, při které se zastřelil její snoubenec, boháč, německý šlechtic Walter Bernhadt. Ten byl sice okouzlen její krásou a půvabem, podporoval její taneční talent a vystupování, ale během jejich společného soužití ji často fyzicky napadal.⁷

Hedvika během pár let své kariéry tanečnice vystřídalala celou řadu uměleckých jmen, např. **Heddy Roger, Hedy Nogrady**, ve Lvově vytvořila s tanečnicí Nelly Vossovou **duo Sisters Roggers**. Dle jedné verze obveselovala asi v roce 1907 Lvov společnost ruských tanečníků v čele s Harry Vicelem či Vogelem. Ten se velice zajímal o dívku s modrýma očima a krátce nato vznikl exotický taneční pár: **Gaby Deslys a Harry Pilcer**. Duo mělo velký úspěch nejen ve Lvově, ale především ve Vídni, která tak otevřela „dveře“ evropské scéně těmto dosud neznámým umělcům. Dle jiné verze vystupovala Navrátilová ve Varšavě, Německu, Londýně, na francouzské riviéře, kde se, dle vlastních slov, letmo setkávala s tanečnicí Gaby Deslys a jejím partnerem Vogelem, ale s Gaby Deslys se prý blíže neznanala...⁸

V roce 1908 vystupovala ve Vídni kabaretní hvězda Gaby Deslys v hlavní roli v Helmsbergerově operetě „Děvče s fialkami“. Poté tančila v Paříži a Londýně ve skeči „Tanečnice a tři milovníci“. Byla slavná a vystupovala na největších a nejznámějších scénách celé Evropy.⁹ V téže době poznala poručíka Manuela, portugalského prince, který byl zasnouben s princeznou Augustou Viktorií z Hohenzollernů. Manuel se seznámil s Gaby Deslys, která byla o několik let starší než on, v Paříži, a jejich milostný poměr nezůstal tajemstvím. Románek budil pozornost evropského tisku a bezesporu přispěl k větší popularitě tanečnice.¹⁰ Při státním převratu dne 1. 2. 1908 v Lisabonu byl zavražděn portugalský král Karel I. a jeho starší syn. Po atentátu se stal králem mladší syn Manuel II. Ten vládl jen krátce, protože byl revolucí svržen a dne 5. 10. 1910 byla vyhlášena Portugalská republika.¹¹ Lásky k této ženě prý ovládla Manuela natolik, že zanedbával nejen státnické záležitosti, ale také utrácel pro ni obrovské sumy. Obdarovával ji šperky a dalšími cennostmi, zakoupil jí palác v Elysejských polích a údajně i zámek na francouzském venkově a sídlo v Londýně.¹² Právě když Gaby vystupovala ve Vídni, byl Manuel ze země vypuzen. Gaby Deslys, tanečnice divadla Apolla, byla v té době ubytovaná ve vídeňském hotelu Astoria.¹³

Během jejího pobytu v hlavním městě monarchie navštívily hotel dvě Moravanky v hanáckém kroji. Jednalo se o sestru a tetu Hedviky Navrátilové, které ji přišly navštívit na popud vídeňského soukromého detektiva Fischera. Ten dostal od rodiny Navrátilovy úkol zjistit, co se stalo s jejich neznámou příbuznou a především ověřit, zda zámožná a slavná kabaretní hvězda Gaby je totožná s Hedvikou, která se „do země propadla“ a rodina o ní nemá žádné zprávy. Krásná tanečnice je však odmítla přijmout a tajně ve spěchu odjela i se svým tanečníkem, s nímž slavila ve Vídni tri-

Portrét Gaby Deslys. Uveřejněno ve Světozoru, rok 1927, č. 25, s. 500–502, autor V. Štech

umf. Zajímavé je, že údajně zapomněla zaplatit nejen hotelový účet ve výši 900 K, ale u klenotníka i šperk za 2000 K. „Zmizelá“ tanečnice se pak vyzývala výměrem vídeňského soudu, později rozsudkem, k zaplacení všech pohledávek. Na návrat k modrému Dunaji však neměla pomýšlení, protože musela čelit dalším problémům.¹⁴

Právě ke konci roku 1910 a počátkem roku následujícího se objevovaly pochybnosti o jejím původu. Určitě k tomu přispěla další návštěva její sestry ve Vídni. Umělkyně se nikdy k rodině nehlásila, nemluvila o ní. Pro celou Evropu a především pro Francii byla rodilou Francouzskou z bohaté rodiny. Příbuznou, která snad chtěla získat peníze, snad se chtěla sblížit se „ztracenou a znovu nalezenou“ sestrou, Gaby nepřijala a vyhodila ji. Z pomsty pak sestra podala reportéru časopisu „As Ezt“ informace o rodinném zázemí, životě a zaměstnání Hedviky v mladších letech. Prostřednictvím tisku byla rozpoutaná polemika o podivném původu umělkyně. Pro snobskou Paříž a celou Francii bylo obrovskou potupou, že jejich milá-

Zajímavé noviny, 1912, č. 22

ček Gaby Deslys „...je prý pouhou Češkou, že údajně byla služkou, která drhla podlahu a porodila se v zemi, kde chodí vesnickými humny medvědů více než ve Francii ovčáckých psů, že pochází z nemajetné rodiny, že není urozeného původu, a že tudíž pochází ze země c i k á n s k é!!!!“ Nejspíše proto se objevuje v tisku zpráva o její údajné sebevraždě.¹⁵

V roce 1911 vystupovala Gaby v Americe. Operetní hvězda si zde dělala obrovskou reklamu ze svého poměru k Manuelovi. Plakáty ji zde oslovovaly ne jako umělkyni, ale jako „krasavici, která pomáhala povaliti trůn“. ¹⁶ Skutečností však je, že v Evropě se o ní hovořilo již jako o bývalé královně milence. V tomto období, kolem roku 1911, byla na vrcholu své slávy. Byla považována za Francouzku, v Paříži i Londýně udávala tón v módě, eleganci, měla krásu a šarm. V roce 1913 opět navštívila New York, kde vystupovala v nové operetě Emmericha Kálmána „Malý král“. Opereta byla hrána v dalších dvanácti amerických městech. Děj operety tvořila milostná aféra bývalého portugalského krále Manuela II. s krásnou tanečnicí. Gaby zde představovala vlastně sama sebe. Tuto operetu hráli v Pra-

Domnělá Hedvika Navrátilová v Paříži prokazovala svoji totožnost a vyvracela verzi, že Deslysová a Navrátilová byla jedna a táž osoba. *Národní politika*, 19. 1. 1930

ze-Vinohradech pod názvem „Veselý král“ v 1. čtvrtletí roku 1913 celkem jedenadvacetkrát. V novinových recenzích a článcích se však neustále připomínalo, že „...*Gaby Deslys je asi jen pouhou Češkou z Moravy, její rodiče jsou chudými Čechy, slečna dcera se pofrancila a na svůj původ zapomněla ...*“.¹⁷

Zde je na místě položit si otázku, jak vlastně došlo k záměně obou tanečnic, z nichž jedna (ale která?) byla spolupracovnicí francouzské a anglické špionážní služby? Pravděpodobně se tak stalo v roce 1911 na plese v Paříži, kterého se údajně zúčastnily obě umělkyně, a kde se Hedvice Navrátilové ztratily veškeré osobní doklady.¹⁸ Odcizili je agenti výzvědné služby, aby je mohli použít pro skutečnou Gaby Deslys, která byla v jejich službách? Nápadná podoba obou žen by tak umožnila vyzvědačce Deslysové pracovat ve Vídni, aniž by byla odhalena, protože by měla průkazy rakouské příslušnice Navrátilové. Faktem je, že po vypuknutí 1. světové války v roce 1914 hrozilo Navrátilové, jako příslušnici nepřátelského státu, vypovězení z Francie. A tak později, při zdoluhavém dědickém řízení, při kterém musela prokazovat svůj původ, Navrátilová prohlašovala, že nebyla Gaby Deslys, nikdy nebyla špiónkou, a že během války žila jen ve Španělsku, kam se jako příslušnice nepřátelského Rakousko-Uherska uchýli-

Do Prahy přijela z Paříže Hedvika Navrátilová.
Národní politika, 30. 1. 1930

la z Francie. Přesto se však objevily dokumenty které potvrzují, že Gaby žila během války většinou v Londýně. Byla obviněna z protistátní činnosti a byl na ni vydán rakouskými úřady zatykač, v němž se uvádělo, že špiónka Hedvika Navrátilová vystupuje pod uměleckým jménem Gaby Deslys.¹⁹

A nyní se objevuje na scéně další jméno – **Gabrielle Cairre**, nar. 5. 11. 1881 v Marseilli, Francie, tanečnice, zpěvačka, konferenciérka, která vystupovala pod uměleckým jménem Gaby Deslys. Skutečná Gabrielle Cairre byla dcerou Hypolitte Cairre, garderobiérky, a jejího manžela, krejčího Cairre. Cairrovi měli údajně dvě dcery, z nichž jedna zemřela. Svědkové později popsali rozdíly v podobě mezi Gabriellou a Hedvikou. Gabriella hovořila francouzsky a částečně anglicky, neuměla česky, maďarsky, německy ani španělsky (na rozdíl od Hedviky), a s rodinou Navrátilových z Horní Moštěnice neměla nic společného, v letech 1908–1910 určitě neprožívala milostný románek s portugalským králem. Lze předpokládat, že během doby, kdy musela Gaby Deslys prokazovat svůj francouzský původ, využila známosti se svou garderobiérkou. S největší pravděpodobností použila upravený (či zfalšovaný) rodný list její zemřelé dcery Gabrielly. Tak byla Gaby Deslys falešným dokladem prohlášena rodilou Marseillankou a dcerou Hypolitty Cairre.²⁰

V tomto období působila v Paříži slavná nizozemská tanečnice **Mata Hari**, vl. jm. Margareta Geertruida Zelleová (nar. 7. 8. 1876, zemř. 15. 10. 1917). Vystupovala po celé Evropě, od roku 1905 působila v Paříži, nejprve pod jménem MacLeodová (manželka skotského důstojníka C. MacLeoda). Za 1. světové války byla milenkou německých i francouzských vládních úředníků i důstojníků. Proslula jako vyzvědačka ve službách Německa a zajímaly se o ni tajné služby několika států. Přestože se její spolupráce s německou tajnou službou věrohodně neprokázala, byla Francouzi zatčena, obviněna ze špionáže a popravena. Mata Hari se stala hrdinkou pozdějších bulvárních románů a romantických legend, jejichž základem byly polopravdy, které sama šířila.²¹ Stojí jistě za úvahu, že mnohé tyto poznatky (skandály, milenci, vymyšlené historiky) jsou totožné s údaji o Gaby Deslys alias Hedvice Navrátilové. Ta se velice obávala zatčení, a proto neustále trvala na tom, že nikdy pro špionážní službu nepracovala a že tuto činnost musela provádět osoba, která jí odcizila dokumenty, o které později žádala na Obecním úřadě Horní Moštěnice.²²

V letech 1916 a 1918 tato kráska, známá svým dobrodružným životem, opět podnikla cestu za oceán a vystupovala v New Yorku ve hře, jejíž hlavní atrakcí bylo neustálé svlékání a oblékání šatů a záměna kostýmů. Pro tento účel bylo přepraveno do Ameriky přes sto kostýmů a obrovské množství klobouků. Umělkyně byla totiž také známá nošením obrovských až extravagantních klobouků, z nichž jeden měl průměr jeden metr. Během svých tanečních kreačí často vystupovala nahá, čím budila veřejné pohoršení.²³

Po skončení války se vrátila do města lásky i půvabná Marseillčanka Gaby Deslys. Kromě obrovského bohatství „královny ze Sáby“ přivezla z New Yorku i rytmus džezu a ragtimu. Na scénu se vrátila proto, aby v srdcích vojáků zahojila válečné rány. Cassino de Paris znovu otevřelo umělkyni své brány. Při vystoupeních prý s Gaby společně účinkovalo na scéně okolo sto tanečnic a tanečníků. Ale i sláva Gaby Deslys pomalu vyhasínala, když její místo začala pomalu nahrazovat nová, mladší vycházející hvězda varietního světa Mistinguette.²⁴

Rozmarná Gaby měla řadu milenců nejen v Evropě, ale značné oblibě se těšila i u mnohých amerických milionářů. Když ji požádal o ruku její dlouholetý taneční partner Harry Pilcer, nabídku přijala, ale v zápětí si vše rozmyslela, a to svérázným způsobem. V roce 1919 uprchla s francouzským vévodou Louistem de Crussol do Ameriky, za kterého se ihned provdala. Jejím přáním bylo věnovat se zde především filmu. Stala se ale vévodkyní a opět zaplnila stránky tisku. Novináři se však znovu zabývali především její pestrá minulostí. Dobrodružná povaha nedovolila Gaby být vzornou manželkou, protože několik dní po svatbě uprchla novomanželi zpět do Francie.²⁵

V roce 1920 se promítal v Praze film s názvem „Bonnelette“ v hlavní roli s Gaby Deslys. Recenze uváděly, že herečka neobyčejně krásy a nevšedních vlastností se představuje i jako vynikající mimická umělkyně.²⁶ Přerovské kino Orania uvedlo sedmidílné drama „Kadeřávka“ (Bouchatta) dle románu M. Herbiera „Půlnoční anděl“ v hlavní roli s naší krajankou rodem z Horní Moštěnice, Hedvikou Navrátilovou.²⁷ Krátce nato přinesly noviny

Portrét portugalského krále

a časopisy celé Evropy šokující zprávu o úmrtí Gaby Deslys. Umělkyně **zemřela dne 11. 2. 1920** o páté hodině odpolední v soukromém sanatoriu v Montrouge následkem operativního zákroku. Operace se zdařila, ale pacientka dostala vysokou horečku a přes veškerou péči jí věnovanou se nepodařilo ji zachránit. Její jméno opět zaplňovalo stránky tisku. Obsahem článků byly především polemiky o jejím obrovském jmění ve výši 400 000 liber. Jelikož ale Gaby zanechala právoplatnou závěť, předpokládalo se, že celé dědické řízení bude mít hladký průběh. Důchody plynoucí z jmění odkázala své matce a sestře, po jejich smrti mělo jmění připadnout rodnému městu Marseille. Nezapomněla ani na bývalého tanečního partnera H. Pilcera, jemuž odkázala 1 milion franků. Nemalé problémy nastaly s prodejem značného množství cenností, které Gaby zanechala. Doslova se „válčilo“ o zlatou postel, kterou pro ni nechal zhotovit Manuel u italských umělců. Za toto lože, které zůstalo v Anglii, musela zájemkyně zaplatit přes 150 000 korun.²⁸

Celé toto řízení se protahovalo a stalo se předmětem zájmu novinářů, a tudíž i veřejnosti dalších deset let – jednalo se o obrovské bohatství, na které přece měla nárok Francie!! Neustále se řešil problém, zda Gaby Deslys je opravdu Hedvika Navrátilová z Horní Moštěnice u Přerova na Moravě. Po jejím úmrtí se právě z Moravy přihlásilo neskutečné množství příbuzných (mezi nimi asi 150 sestřenic), kteří uplatňovali nárok na dědictví a předkládali nejrůznější důkazy o rodinných vazbách, a tudíž oprávněném nároku na majetek.²⁹ O krásnou Gaby se dokonce začala zajímat i Chropyně, kde prý údajně měli doklady o jejím tamějším narození.³⁰ Čs. konzulát v Marseilli oznámil, že všechny údaje a důkazy jsou nepodstatné, nepodložené, protože Gaby se narodila v Marseilli, její pravé jméno bylo Gabrielle Cairre a její rodiče dosud v tomto městě žijí. Rovněž bylo prokázáno, že závěť uložená u notáře Paula Marii byla psaná rukou zesnulé.³¹ Celým zmatečným případem byl v Paříži pověřen vyšetřující soudce Amelin. Ten vyslechl řadu svědků, kteří tanečnici osobně znali. H. Pilcer tvrdil, že Gaby byla francouzského původu, olomoucký typograf Martinčík byl přesvědčen, že Deslys je skutečně Navrátilová z Horní Moštěnice, kde dosud žil její strýc Fešper, který rovněž uplatňoval nárok na dědictví. Tvrdil, že Gaby je jeho neteř. Milovanou Hedviku prý považoval za mrtvou, protože si nedovedl vysvětlit, proč o sobě nedala žádnou zprávu. Sám vlastnil několik fotografií a dopisů od Hedviky, poslední s datem dne 18. 5. 1920 z Paříže, které údajně při uplatňování nároku na dědictví předal konzulátu v Budapešti. Ty prý ale záhadně zmizely. Také věděl, že Hedvika měla gardedámu Hypolitte Cairre, která měla dvě dcery, z nichž jedna zemřela a Hedviku Navrátilovou prý adoptovala. Do celé komplikované záležitosti se vložil i přerovský továrník E. Weigl, který se v Paříži pokoušel uplatnit nárok rodiny Navrátilovy na dědictví po zesulé Gaby, dále to byl i bývalý nájemce Hanácké kyselky v Horní Moštěnici Norbert Beinhauer, který měl v Paříži pronajatou vinárnu. Rodina Hedviky se nevzdávala - předložila další nový a zaručeně nezvratný důkaz, kterým byl pařížský adresář „Tout Paris“, ročníky 1915–1921, kde u jména Gaby Deslys byla poznámka, že se jedná o pseudonym Hedviky Navrátilové.³²

Po několika letech, kdy se vedl nekonečný a „senzační“ spor o dědictví, byl uveřejněn v tisku snímek pomníku na hrobě zesulé tanečnice Gaby Deslys na marseillském hřbitově. Je z bílého mramoru s nápisem „Gaby Deslys“. Nad deskou je bronzová, silně zlacená lilie, kterou věnoval Harry Pilcer.³³

Novináři se snažili udělat z celé kauzy veřejnou záležitost. Objevovali stále nové a nové svědky a uveřejňovali zaručeně pravé informace v této ojedinělé soudní při. Francouzský list Journal vyslal do Marseille zvláštního reportéra, aby se zabýval tímto záhadným případem. V tomto městě ale nikdo nevěřil nějakým Navrátilovým z neznámé Moravy.³⁴ V roce 1927 rozvířila hladinu veřejného mínění zpráva, která způsobila zcela jistě obrovskou senzaci: **Hedvika Navrátilová žije** a pobývá přechodně v basickém lázeňském pobřežním městě Biarritz. Napsala prý rodičům dopis ve kterém je vyzývala, aby ihned zastavili soudní proces ve věci dědického požadavku po Gaby Deslys. Prohlásila, že si nikdy nepropůjčila jméno této umělkyně.³⁵ Příbuzní všechna sdělení včetně důkazů odmítli a pro-

Pomník Gaby Deslys na hřbitově v Marseille

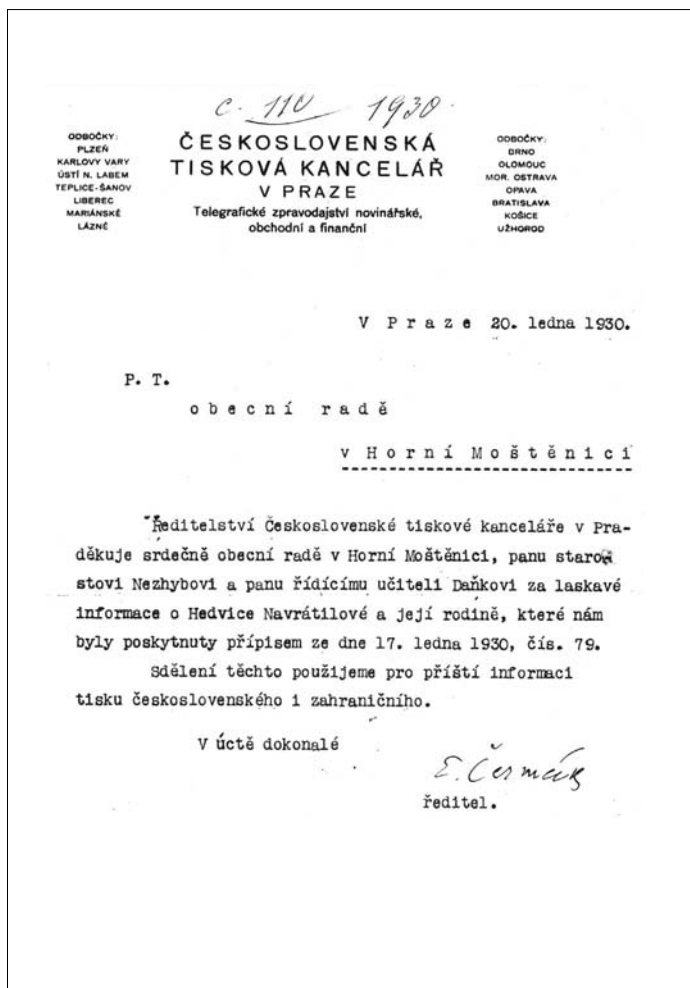
hlásili ji za podvodnici a nároku na dědictví se nevzdali. Soudní úřady pověřily komisaře soudní policie Amelina, aby osobně provedl výslech dotyčné osoby. Navrátilová přijela do Francie a byla vyslýchána v pařížském Justičním paláci. Zde se prokázala „křesťním“ listem vydaným v Horní Moštěnici, dále pasem vydaným v Madridu a dokladem o trvalém bydlišti v San Sebastianu ve Španělsku.³⁶ Uvedla, že píše a mluví česky, německy, francouzsky, španělsky, maďarsky. Tvrdila, že tanečnici Gaby Deslys znala jen od vidění, její jméno nikdy neužívala. Skutečností je, že podoba obou byla, dle fotografií, velmi nápadná, ne-li shodná. Ujistila přítomné, že členové rodiny Navrátilovy se neucházejí o dědictví z vyděračství, ale z opravdového přesvědčení, že Hedvika Navrátilová zemřela a byla tanečnicí Gaby Deslys. Uvedla, že dědictví po zesnulé není prý tak pohádkově obrovské, jak se uvádí, ale ve skutečnosti prý činí jen asi čtvrtinu sumy.³⁷ Pokud by nebyla tato osoba Gaby Deslys či ji opravdu neznala a nebyla s ní ve styku, jak mohla být informována o výši dědictví?? Komisaři Amelinovi neochvějně tvrdila, že ve špionážní službě nikdy nepůsobila a kategoricky se tomuto obvinění bránila. Také se nezapomněla zmínit o zcizení svých osobních dokladů v roce 1911, atd. atd... Vysoký úředník francouzské policie velmi opatrně uvedl v deníku Liberté, že G. Deslys si mohla za války opravdu přisvojit jméno Navrátilové, aby mohla snadněji vykonávat zpravodajskou činnost ve prospěch své rodné Francie. Dodal, že francouzská služba měla několik spolupracovníků mezi artysty, pro které bylo cestování do různých zemí v tomto povolání pravidlem, a tudíž

nebyl problém získávat nejrůznější informace.³⁸ V tisku se objevila i zpráva tohoto znění: „Podle raportů rakouské policie č. Z. 487 H. St. 1917, které byly nedávno nalezeny, je v seznamu českých velezrádců a jejich pomocníků též G. Deslys, ihned za Arnoštem Denisem. Gaby Deslys, Künstlername, richtig Hedwig Navratil, Tänzerin, geboren am 31. October 1884 in Ober Moschtenitz bei Prerau (Mähren), ebendatum zuständig, kath., ledig...“.³⁹ Aby celá záležitost byla komplikovaná stále více, objevily se i dohady o údajných, odložených dcerách Gaby Deslys.⁴⁰ Tisk uvedl, že v americkém Los Angeles již v roce 1903 působila další dvojnice tanečnice Gaby Deslys, dokonce se ze zámoří objevil požadavek na dědictví...⁴¹

Novou vlnu pochybností do procesu o dědictví vnesl ředitel pražského vinohradského kina Variet-Bio, světový impresario Rellos. Netajil se přesvědčením, že Hedvika a Gaby jsou totožné a že za Hedviku Navrátilovou vydávaná a objevení se žena nemůže být Navrátilovou z Horní Moštěnice. Byl však přesvědčen, že Gaby byla Češka, která opravdu začala jako služebná, ale která se díky talentu naučila skvěle tančit. Gaby Deslys byl představen v Paříži. Uvedl, že když psala závěť, netušila, že nemoc je smrtelná. Protože se bála prozrazení svého původu, psala v závěti o sobě jako o Gaby Deslys.⁴² I přerovský tisk se zajímal o osudy tanečnice a informoval čtenáře o průběhu řízení. Zcela jistě pravá fotografie Gaby D. byla vystavena ve výkladní skříni lidového knihkupectví OBZORU. Snímek zachycoval detail slavné tanečnice z francouzského filmu „Kadeřávek“. Obrázek byl desetinásobnou zdařilou zvětšeninou z uměleckého fotostudiu Janovského.⁴³

Po úporném naléhání přijala během pobytu v Paříži údajná Hedvika Navrátilová k rozhovoru zpravodaje ČTK. Jmenovaná však téměř na všechny dotazy odpovídala vyhýbavě, neúplně, či odpověď zcela přešla mlčením. O tanečním partnerovi Pilcerovi hovořila se zjevnou záští. Uvedla, že v Paříži se do ní zamiloval španělský bankéř, s nímž žila řadu let v San Sebastianu a Biarritzu. Pár byl velice známý v hernách obou basických lázeňských měst. Prohry, rozmařilý život, snad i spekulace zruinovaly bohatého Španěla. Známost prý skončila, ale Navrátilová zůstala v San Sebastianu, kde má byt. Na scéně již nevystupovala řadu let. Čtené otázky nebyly zodpovězeny, mezery v rekonstrukci života se nepodařilo vyplnit. Patrně se rozhodla říci či prozradit jen málo, snad jen to, co bylo již dříve známé z tisku. Doslova hrůzu v ní vyvolal dotaz ohledně podezření z vyzvědačství. S láskou vzpomínala na strýčka Fešpera, ale vrátit se do Československa či Maďarska rázně odmítla.⁴⁴

Během celých dlouhých a nekonečných deseti let se stále objevovaly nové a nové přímé i nepřímé důkazy o totožnosti Hedviky Navrátilové alias Gaby Deslys, vyslýchání byli stále další a další svědkové, kteří by mohli znát obě umělkyně. Mnozí tvrdili, že Gaby Deslys je Hedvika Navrátilová, další opak, jiní tuto možnost zcela vylučovali. Rodina neustala v požadavku na získání obrovského dědictví. Zajímavý byl negativní postoj H. Pilcera, který jistě znal svou partnerku nejlépe. Francouzi tvrdili, že zemřela Gabrielle Cairre alias Gaby Deslys, ostatní, kteří znali Hedviku Navrátilovou jako Gaby Deslys, tvrdili, že zemřela Navrátilová. Příbuzní stále trvali na tom, že osoba, která byla v Paříži úředně uznána za Hed-

Poděkování ČTK za informace o H. Navrátilové. SOKA Přerov

viky Navrátilovou, je podvrženou figurkou ke zmatení celého případu, a proto dědický proces povedou dále...⁴⁵

Je možné, že Gaby Deslys alias Hedvika Navrátilová nechala zemřít jen své umělecké jméno, což dělala řada hvězd po ukončení své kariéry. Jak je tedy možné, že tři měsíce po svém údajném úmrtí, obdržel strýc Fešper (pokud si toto nevymyslel) dopis od Hedviky z Paříže? Pokud by tento údaj byl pravdivý, Hedvika tímto sdělením potvrdila, že žije a tudíž by dál mohla užívat svého majetku. Fešper se pozastavoval nad skutečností, proč dosud neobdržel od Hedviky z Biarritzů žádnou zprávu.⁴⁶ Stovky či tisíce lidí mohly dokázat, že Hedvika Navrátilová byla Gaby Deslys, ale Gaby zemřela. Nikdo nepotvrdil a neprokázal, že Navrátilová žila dál ve Špa-

CONSULADO DE ESPAÑA
PRAGA

59-X

V Praze, dne 25. února 1927 .

Slavná

obec Horní Moštěnice
u Přerova

Morava.

Španělský konzulát v Praze žádá o zaslání
domovského listu Hedviky Navrátilové, dcery Jana Navrátila
a Anny roz. Fesperové, narozené dne 31. října 1884.

5 koliků po 1 Kč jsou přiloženy.

Vzdávaje své díky znamenám

v dokonalé účtě

El Cónsul de España

5 koliků po 1 Kč!

doporučně!

S. Karol

Žádost španělského konzulátu o domovský list H. Navrátilové.
SOKA Přerov

nělsku. Ta ale po absolvování všech výslechů v Paříži přijela koncem ledna roku 1930 do Prahy, kde se ubytovala v hotelu Ambassador. Týden vystupovala v podniku Alhambra za denní honorář 2 500 franků (prý obrovská částka – snad šlo v tisku o nesprávný údaj).⁴⁷ Byla stále krásnou a elegantní ženou. Při osobním setkání ji v Praze údajně poznala její bývalá taneční partnerka z počátku její kariéry Nelly Vossová, strýc Fešper, její bratr a sestra Marie, která byla provdaná v Uhrách za Alexandra Berkesse. Ta již během pobytu v Paříži v roce 1927 uvedla, že Gaby alias Hedvice jako příslušnici Rakousko-Uherska hrozilo během války vypovězení či internování, a proto si opatřila ženu H. Cairre, která vystupovala jako její

matka. Pro typografa Martinčíka byla tato žena cizí osobou – trval na tom, že znal a měl milostný poměr s pravou Gaby Deslys, která prý byla skutečnou Hedvikou Navrátilovou z Horní Moštěnice.⁴⁸ Navíc prohlášoval, že ona žena v Paříži se jmenuje Rézi a je bývalou partnerkou Navrátilové, která s ní vystupovala na uměleckých zájezdech, zejména ve Varšavě a Berlíně. Pocházela prý z ostravského předměstí Fifejdy. Podoba obou žen byla zarážející, a proto by nebyla záměna obou tanečnic při vystupování případně při vykonávání špionážní činnosti nemožná. Touto novou skutečností se ovšem rozuzlení celého případu značně zkomplikovalo.⁴⁹ V tisku se objevila zpráva, že exkrál Manuel při výsledku sdělil, že Gaby byla Maďarkou.⁵⁰ Z těchto indicií vyplývá, že do hlavního města zcela jistě přijela pravá Hedvika Navrátilová. Ta v Praze poskytla rozhovor novinářům ČTK. Znovu se roztáčí kolotoč novinářských senzací, domněnek, spekulací a s tím vším spojená obrovská reklama a neustálé opakování, že ...Hedvika nebyla služkou, rodiče nebyli chudí, otec nebyl topič, ale úředník a později ředitel Skeneho cukrovaru, že nevystupovala jako Gaby Deslys, tuto osobu neznala, nestýkala se s ní, nebyla špiónkou ... atd., atd.⁵¹

V Paříži oznámil komisař Amelin, že dne 11. 2. 1930 skončila zákonitá lhůta pro podání odvolání ve věci dědického řízení po zemřelé Gaby Deslys. Stížnosti a nároky rodiny Navrátilovy z Horní Moštěnice byly definitivně zamítnuty. Nepochybně spor vyhráli francouzští advokáti. Rozsudek zněl: Gaby nebyla Češka – zemřela dcera Francie!⁵²

Je možné, že existovala skutečná Gaby Deslys, Francouzka, tanečnice, která vlastnila odcizené doklady Hedviky Navrátilové, prováděla špionáž ve prospěch Francie a Anglie, byla milenkou portugalského krále. Lze připustit, že ji při radě jejích vystoupení opravdu zastupovala zmíněná Rézi, aby sama mohla provádět špionážní činnost. Kdo ví... Snad Hedvika Navrátilová, rodačka z Horní Moštěnice, rovněž tanečnice, která vystupovala pod různými uměleckými jmény, a tedy i pod pseudonymem Gaby Deslys, čímž zcela zmátla příbuzné i veřejnost, pravděpodobně nedosáhla velkého majetku (na začátku kariéry prý byla podporována rodinou). Jelikož si obě umělkyně byly značně podobné, lze předpokládat, že Hedvice lichotila záměna s proslulou Gaby a především i fakt, že byla považována za Manuelovu „milovnici“. Možná proto tuto skutečnost nikdy nevyvracela. Reklama byla a je pro uměleckou dráhu nepostradatelná! Pokud skutečná Gaby Deslys opravdu zemřela v roce 1920 (a Francouzi tvrdili, že v Montrouge zemřela Gabriella Cairre-Gaby), skutečné datum a místo úmrtí Hedviky se zjistit nepodařilo. Také její další osud je neznámý. Patrně zemřela v cizině, daleko od svého rodného kraje, jako neznámá žena.

Během krátkého pražského pobytu v roce 1930 neměla zájem navštívit Horní Moštěnici.⁵³ Lze předpokládat, že se vrátila do Paříže, San Sebastianu, možná Anglie či dokonce Ameriky ...kdo ví ...Vše nasvědčuje tomu, že Gaby byla skutečně Hedvikou Navrátilovou z Horní Moštěnice. Zde však opět musí zapracovat naše fantazie. Je zřejmé, že Hedvika alias Gaby nebyla tak slavná jako tanečnice a špiónka Mata Hari, ale ve své době i ona zaplňovala příběhy a milostnými aférami ze svého výstředního života stránky tisku a pochopitelně si tak dělala obrovskou reklamu. Snad by se v rakouských a francouzských městských a především policejních a soud-

ních archivech našly další písemnosti o této kabaretní hvězdě a potvrdily se by se domněnky o její špionážní práci. Pak by jí zcela jistě právem příslušel název „moravská Mata Hari z Horní Moštěnice“. Byl by tak s definitivní platností vyřešen tento životní příběh chudé, ale krásné dívky z vesnice u Přerova, která získala ve světě slávu a bohatství a snad i ke štěstí přišla... A nebo nebyla Hedvika Gaby Deslys a jednalo se o zcela jinou ženu?...

Poznámky

- 1 Při dokončení tohoto příspěvku se autorce dostala do rukou publikace Pavla Hejckmana „Královské fandango“ (Příběh české Mata Hari), vyd. MF 1991. Tento autor dobrodružných, historických a kriminálních publikací popsal románovou formou „příběh téměř neuvěřitelný o jedné z největších dobrodružek našeho století Gabriele Deslys“. V knize o 208 stranách není uveden poznámkový aparát, z něhož autor čerpal, takže lze připustit, že i takto se mohl odvíjet život této tanečnice asi do ukončení 1. světové války. Dalším osudem Gaby se tato publikace nezabývá. Dohoda (Trojdohoda), vojensko-politický blok Velké Británie, Francie, Ruska, založená 1907 jako protiváha Trojspolku. Za 1. sv. války se rozrostla v koalici 25 států. Trojspolek, tajný obranný spolek Německa, Rakousko-Uherska, Itálie, uzavřený dne 20. 5. 1882 a do 1. světové války několikrát obnovovaný (1887, 1891, 1902, 1912).
- 2 Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov), fond Okresní úřad Přerov (dále jen OkÚ Přerov), pres. spisy, rok 1930, inv. č. 1055, k. č. 45, č. pres. 233. Jedná se německy psané spisy týkající se Hedviky Navrátilové – Gaby Deslys, rodačky z Horní Moštěnice, podezřelé z vyzvědačství za 1. sv. války: Žádost PZÚ o zaslání spisů a odpovědi OkÚ z let 1916–1930; Policejní ředitelství Praha píše prezidiu pražského zastupitelství; Policejní ředitelství v Brně zasilá dne 11. 8. 1916 přípis OkÚ Přerov tohoto znění: „*Redakci pražských novin Čech byl adresován a zabaven pohled se známkou Skotsko, Dakota, 2. 9. 1915, a na adresní stránce pohledu je výstřížek s textem: „Čech“ z 18. 7. píše: Gaby Deslysová, bývalá přítelkyně portugalského krále, dlí za války v Londýně. Na Horní Moštěnici na Moravě, kde se narodila a na původní své jméno Hedvička Navrátilová za válečného ryku sotva vzpomíná. Ježto tanečnicím i prvního řádu za války nedaří se valně, našla vynalézavá kráska nové zaměstnání. Dala se do služeb anglické vlády, jež verbuje válečné dobrovolníky a za slavnosti rekrutů v paláci Comberville sklidila dle „B.T.“ každému hubičku, když vstoupí do vojska. Slib svůj údatně splnila a políbila každého nováčka.“ Na Horní Moštěnici na Moravě, kde se narodila a měla své vlastní jméno Hedvika Navrátilová asi sotva během válečných událostí myslí ... Kromě toho (k novinovému výstřížku je připsána *velezáradná poznámka, která obsahuje hruhou urážku veličenstva a pohanění německého císaře*) jsou rukou připsány následující velezáradné řádky: „Sláva jí! Ona jistě dělá více pro českou vlast, než-li ty pražské husy, zdobící české vojiny, kteří prolévají svoji krev za šileneho Viléma a jeho nohsledu starého Francka J. I. Pereat rakušácký Rotes Kreuz! Vivat Gaby!“ Další německy psaný přípis je ze dne 16. 8. 1916, kdy Obecní úřad Horní Moštěnice píše okresnímu hejtmanství (OH) Přerov: „*S odvoláním na zprávu, že Deslys Gaby-Hedvika Navrátilová, se narodila v Horní Moštěnici dne 31. 8. 1884, okres Přerov, a tam příslušná, je římsko-katolického vyznání, dosud netrestaná, má být dosud svobodná, herečka, navštěvovala zde národní školu, vlastní v Horní Moštěnici movitý a nemovitý majetek. Je dcerou manželů Jana a Anny Navrátilových. Její otec byl svého času, když bydlel v Moštěnici, vaříčem v cukrovaru u Přerově, asi před 25 lety se Hedvika se svými rodiči odstěhovala do Hatvánu u Budapešti v Maďarsku, kde se její rodiče zdržují a kde její otec je zaměstnán jako vaříč v tamějším cukrovaru. Její matka Anna vlastní dosud v obci domek v ceně 2000 korun, na kterém vázne dluh 600 korun ve zdejší spořitelně. Strýc Hedviky jménem Fešpr zde bydlí jako domkař, ale v žádném písemném kontaktu s manželí Navrátilovými ani**

s uvedenou osobou není. Nic bližšího nelze o rodině Navrátilové a Hedvice zjistit.“ Dále Okresní hejtmanství Kroměříž píše OH Přerov dne 29. 11. 1916 (něm.): „Gaby Deslys správně Hedvika Navrátilová z Horní Moštěnice není podle údajů hospodářského správce Rudolfa Dohnala v Kvasicích sestrou jeho manželky. Dohnalova manželka Emilie, roz. Navrátilová, má jen sestru jménem Sofie, která je prodána za krejčovského mistra Sebastiana Lachotu v Ruclavicích, okr. Holešov. Rodiče Emilie Dohnalové, roz. Navrátilové, se jmenují Rudolf a Marie Navrátilovi a bydlí v Horní Moštěnici, kde je Navrátil v tamějším dvoře šafářem. Podle výpovědi Dohnala pochází Hedvika Navrátilová z jiné rodiny Navrátilů v Horní Moštěnici. Rudolf Dohnal je ve dvoře v Kvasicích zaměstnán již více let jako hospodářský správce a má dobrou pověst a je bezúhonný.“ Viz také: Přerovský obzor (PO), 20. 10. 1914, č. 101, s. 3, 12. 3. 1915, č. 71, s. 4, 19. 10. 1920, č. 240, s. 3, 2. 10. 1927, č. 228, s. 3, 22. 3. 1930, 66, s. 2.

- 3 Zemský archiv Olomouc, Rodná a křestní matrika Horní Moštěnice, str. 51, svazek V, rok 1884. Otec Jan Navrátil, podruh v Moštěnici, syn Jana Navrátila, podsedníka v Moštěnici a jeho manželky Anny, dcery Václava Kuželi, podsedníka v Moštěnici. Matka Anna, dcera Jiřího Fešpra, domkaře v Moštěnici, a jeho manželky Barbory, dcery Jiřího Olehlíka, domkaře v Moštěnici.

SOKA Přerov, fond AO Horní Moštěnice, kniha domovských listů, pracovních a služebních knížek, inv. č. 4, 1864–1913. V jednotlivých letech jsou záznamy o vydání domovských listech či pracovních knížkách členů rodiny Navrátilových při cestách do Hatvanu v Uhrách.

SOKA Přerov, fond Soukromá měšťanská škola dívčí s právem veřejnosti, 1891–1942, třídní výkazy o docházce a prospěchu, inv. č. 1–15, 1891–1897 – v těchto letech zde Hedvika nestudovala.

SOKA Přerov, fond NŠ Horní Moštěnice, katalogy, inv. č. 13–30, 1889–1895. V těchto letech Hedvika do zdejší školy nechodila. Pouze jsou zde záznamy o jejich sourozencích. Viz: inv. č. 13, šk. rok 1889–1890, I. třída, č. 12 – Josef Navrátil, nar. 18. 3. 1883, poznámka: odstěhovali se do Uher dne 30. června 1890, inv. č. 14, šk. rok 1889–1890, II. třída, č. 4 – Florian Navrátil, nar. 24. 5. 1881, pozn. dne 1. července 1890 odstěhoval se s rodiči do Hatvanu (v Uhrách), inv. č. 15, 1889–1890, III. třída, č. 42 – Antonie Navrátilová, nar. 12. 6. 1878, pozn. dne 1. července 1890 odstěhovala se s rodiči do Hatvanu v Uhrách. U všech tří sourozenců Hedviky je uveden otec Jan, domkař v Moštěnici č. 84. Vše nasvědčuje tomu, že se i ona v roce 1890 odstěhovala s rodiči do Uher a patrně se později vrátila zpět, datum se však zjistit nepodařilo.

SOKA Přerov, fond Sčítací operáty ze Sčítání lidu, rok 1880, Horní Moštěnice č. 84: Vešpr Jiří, žena Barbora, syn Jan, zeť J a n Navrátil, nar. 28.9.1850, žena A n n a, nar. 11.8. 1855, dcera Antonia, nar. 1878, syn Jan, nar. 1880. Sčítání lidu, rok 1890, Horní Moštěnice č. 2 – uvedena i rodina Jana Navrátila, nar. 1822, manželka Františka a syn Alois, č. domu 38 –rodina Fešprova, č. 84 – Fešprová Barbora, nar. 1826, rok 1900, č. 38-rodina Fešprova, rok 1910, č. 38 – rodina Fešprova.

Viz také PO, 15. 1. 1930, s. 3 – Hedvika měla bratry Arnošta, Floriana, Josefa, sestry Antonii a Marii (bratři a sestra Marie žili v Hatvanu).

V tisku se objevovaly zprávy o nemanželském původu Hedviky, ale doklad o této informaci neexistuje. Negativní bylo i dohledávání ve fondech SOKA Přerov, FÚ Horní Moštěnice, inv. č. 98, k. č. 8, Přílohy křestní matriky, 1835–1939, AO Horní Moštěnice, inv. č. 65, k. č. 3, Věci matriční všeobecně, 1892–1935.

- 4 PO, rok 1927, č. 74, 75, 79, 80, 81.
- 5 Kronika obce Horní Moštěnice, 1 kniha, 1923–1945, s. 240–242, rok 1930, uloženo OÚ Horní Moštěnice (přiloženo i foto Hedviky Navrátilové). 6 Hedvika údajně sloužila do 10.10. 1903 v Praze Marie Lóbllové, dne 8. 2. 1904 ukončila službu u Karla Vodičky. Viz: Světozor, rok 1927, č. 25, s. 500–502, autor V. Štech.
- 7 Národní politika, 21. 1. 1930, s. 11. Viz také č. 6
- 8 Viz také č. 4, 6
- 9 PO 22. 1. 1930, č. 17, s. 3

- 10 Viz také č. 4, 6, 7
- 11 V Portugalsku byla nestabilita, monarchistický systém ztrácel na popularitě. Byl rozpuštěn parlament a opět nastolena diktatura. Ze všeobecných voleb v srpnu 1910 vyšli nejsilnější republikáni, ale v poslanecké sněmovně většiny nedosáhli. V Lisabonu dne 3.10. 1910 povstala vojenská posádka, k níž se přidal i lid. Dne 5. 10. 1910 byla vyhlášena Portugalská republika. Poslední portugalský král Manuel II. byl revolucí svržen. Uprchl na pláž v Ericeiře, odkud se s rodinou dostal do Gibraltaru a pak na britské jachtě do Anglie. V exilu se věnoval hudbě. Do Portugalska se již nikdy nevrátil. Zemřel v roce 1932 v Twickenhamu na kraji Londýna. Viz také Klíma Jan: Dějiny Portugalska, LN 1996, s. 149–153, 161, 165.
- 12 Viz také č. 6
- 13 Zajímavé noviny, 5. 1. 1911, ročník II, č. 1, s. 2 (nepodařilo se zjistit, zda onou osobou vystupující ve Vídni během portugalské revoluce byla opravdu Gaby alias Hedvika či se jednalo o její dvojnici).
- 14 Viz také č. 6
- 15 Zajímavé noviny, 5. 1. 1911, ročník II, č. 1, s. 2, 30. 5. 1912, ročník III, č. 22, s. 340, 16 Obzor, 15. 1. 1930, č. 11, s. 3, viz také č. 6.
- 17 Zajímavé noviny, 16. 11. 1911, ročník II, č. 46, s. 729.
- 18 Zajímavé noviny, 17. 4. 1913, ročník IV, č. 16
- 19 Obzor, 18. 1. 1930, č. 14, 3, 31. 1. 1930, č. 25, s. 3.
- 20 PO, 12. 3. 1915, č. 71, s. 4, Národní politika, 11. 1. 1930.
- 21 Obzor, 5. 1. 1930, č. 4, s. 4, 17. 1. 1930, č. 13, s. 1, Haná, 18. 7. 1925, č. 160, s. 2. Národní politika 5. 1. 1930. Viz také: francouzský slovník Larouse, 1982, heslo Deslys (G. Cairre).
- 22 Velký encyklopedický slovník naučný (Encyklopedie Diderot), 1999, M–Ž.
- 23 SOKA Přerov, fond AO Horní Moštěnice, inv. č. 36, k. č. 3 (obsahuje 5 přípisů) –
1. Německy psaná žádost Hedviky Navrátilové o zaslání jejího rodného listu ze 4. 10. 1926, uvedena její adresa: **Hedwige Navratil, Euskal-Erria No. 8 – 3. Stok, San Sebastian, Spanien.**
  2. Španělský konzulát v Praze žádal o zaslání domovského listu Hedviky, 25. 2. 1927
  3. ČTK Praha žádal informace o Gaby Deslys, jelikož se zahraniční a především pařížské listy stále více zajímají o její případ, 8. 1. 1930.
  4. ČTK Praha děkuje za informace starostovi Nezhybovi a učitelu Daňkovi, 20. 1. 1930
  5. ČTK Praha zaslala na vědomí OÚ Horní Moštěnice záznam rozhovoru s Navrátilovou, při jejím příjezdu do Prahy (není přiložen).
- 24 PO, 23. 2. 1916, č. 5, Národní politika, 26. 8. 1912 (Gaby Deslys již zase straší v Londýně, na jevišti se svléká a tančí nestoudný tanec a dělá nám ostudu). Nepodařilo se zjistit, jak na její v té době odvážná, šokující a provokativní vystoupení reagovala policie.
- 25 Kalina, Ján L.: Svet kabaretu, Obzor Bratislava 1966, kapitola: Hviezdy music-halu, s. 39.
- 26 Obzor, 21.10. 1919, č. 288, s. 5, 9. 1. 1920, č. 6, s. 3.
- 27 Obzor, 25. 1. 1920, č. 20, s. 3.
- 28 Obzor, 19. 10. 1920, č. 240, s. 3 (mj. i sdělení, že ...za války byla Gaby Deslys vedena v policejním seznamu Čechů, kteří za hranicemi pracovali proti Habsburkům...), Národní politika, 25. 6. 1921 uvedla, že Gaby Deslys hraje hlavní roli ve filmu „Bůh náhody“, který se toho dne promítal v LIDO BIO v Praze.
- 29 Obzor, 15. 2. 1920, č. 37, s. 3, 18. 2. 1920, č. 39, s. 3 (jmění ve výši 40 000 anglických liber), Národní politika, 16. 2. 1920. Viz také č. 6.
- 30 Obzor, 3. 9. 1921, č. 199, s. 2,
- 31 Haná, 19. 4. 1925, č. 89, s. 4.
- 32 Obzor, 13. 4. 1927, č. 86, s. 3.
- 33 Haná, 18. 7. 1925, č. 160, s. 2.

- 34 Obzor, 12. 1. 1930, č. 9, s. 1, 17. 1. 1930, č. 13, s. 4, 16. 1. 1930, č. 12, s. 3, 18. 1. 1930, č. 14, s. 3, 19. 12. 1930, č. 15, s. 5.
- 35 Národní politika, 17. 1. 1930, s. 3 (foto).
- 36 Obzor, 9. 1. 1930, č. 6, s. 1.
- 37 Národní politika, 19. 1. 1930, s. 4, Obzor, 11. 8. 1930, č. 8, s. 2.
- 38 SOkA Přerov, Fond AO Horní Moštěnice, inv. č. 36, k. č. 3. Viz také č. 22.
- 39 Obzor, 17. 1. 1930, č. 13, s. 1.
- 40 Obzor, 19. 1. 1930, č. 15, s. 5.
- 41 PO, 2. 10. 1927, č. 228, s. 3. Ernest (Arnošt) Denis, nar. 3. 1. 1849, Nîmes, Francie, zemřel 5. 1. 1921, Paříž, Francie, francouzský historik. Badatelský zájem soustřeďoval na Německo a slovanské národy. V letech 1872–1875 podnikl studijní cesty do Čech, navázal styky s F. Palackým a J. Vrchlickým, za 1. sv. války spolupracoval s T. G. Masarykem a E. Benešem, 1915–1917 redigoval revui La Nation tchéque (Český národ), od 1917 revui Le Monde slave (Slovanský svět) apod. Aktivně se účastnil boje Čechů a Slováků za samostatný stát během 1. sv. války. Jeho články z této doby shrnuje kniha V boji I–III, rok 1923.
- 42 Obzor, 22. 3. 1930, č. 66, s. 2. Viz také č. 17, 36.
- 43 Viz č. 40.
- 44 Obzor, 22. 1. 1930, č. 17, s. 3.
- 45 Obzor, 17. 1. 1930, č. 13, s.
- 46 Národní politika, 22. 1. 1930, s. 5 (Co o sobě a svém životě vyprávěla „pařížská“ Hedvika Navrátilová). Viz také č. 36.
- 47 Obzor, 1930, 5. 1., č. 4, s. 4, 9. 1., č. 6, s. 1, 12. 1., č. 9, s. 4, 11. 2., č. 33, s. 2, 26. 2., č. 46, s. 2, 4. 4., č. 77. s. 1, Národní politika, 18. 1. 1930.
- 48 Obzor, 19. 1. 1930, č. 15, s. 5.
- 49 Obzor, 26. 1. 1930, č. 21, s. 4, Národní politika, 30. 1. 1930.
- 50 Obzor, 4. 2. 1930, č. 27, s. 3, 13. 2. 1930, č. 35, s. 1. Viz také č. 45.
- 51 Národní politika, 18. 1. 1930. Viz také č. 42.
- 52 Obzor, 13. 2. 1930, č. 35, s. 1.
- 53 Obzor, 31. 1. 1930, č. 25, s. 3.
- 54 Obzor, 12. 2. 1930, s. 1, 4. 4. 1930, č. 77, s. 1.
- 55 Viz také č. 42, 49.

Marta Jandová

Historie a vývoj Moravského ornitologického spolku a Moravské ornitologické stanice v Přerově K 70. výročí založení v roce 1932

1. Počátky české ornitologie

V českých zemích je ornitologie poměrně mladou vědou. První poznámky o výskytu některých ptáků můžeme nalézt sice již ve středověku („Ortulus physiologiae“ /„Fyzilogiář“/ mnicha svatovítské kapituly v Praze Claret /?-1379, Klaret, Bartoloměj z Chlumce, Bartholomeus de Solencia/, roku 1364–1365, Nechutová 1991), většina použitelných pramenů však pochází teprve ze 17. a 18. století. Je to např. přehled českých ptáků v díle Bohuslava Balbína (1621–1688) „Miscellanea historica regni Bohemiae“, roku 1679, (Hudec & Černý 1972). Linnéovská éra 2. poloviny 18. století u nás nenašla pracovníky schopné rozvíjet tento směr. Pouze na Slovensku působil jako profesor v Banské Bystrici v letech 1766 až 1776 známý systematik Ital Jan Scopoli.

I když se u nás objevují první ornitologické zprávy kolem roku 1820, k rozvoji vlastní ornitologie dochází až koncem 19. století. Začínají se objevovat soubornější práce, podrobnější záznamy o hnízdění, vejcích, potravě a také publikace zabývající se ekologií. Většina prací byla publikována v němčině a ornitologové byli tehdy organizováni v rakouské ornitologické společnosti. Ve Vídni se konal v roce 1884 I. mezinárodní ornitologický kongres, který byl svolán z podnětu rakouského korunního prince Rudolfa (sám byl úspěšným ornitologem).

V českých zemích jsou spjaty počátky ornitologie s činností dr. Antona A. Palliardiho (1799–1873), lékaře působícího v Mariánských Lázních. Na jeho odbornou a publikační činnost navázal prof. Antonín Frič (1832–1913, Hudec 1999), kustod zoologického oddělení Národního muzea v Praze (v roce 1882 byl dokonce rektorem české univerzity v Praze). Jeho tehdejší posluchač, pozdější mnichovohradištský lékař dr. Alfred Hořice (1865–1945, Hudec 1999), pořídil v pozdějších letech největší sbírku českého ptactva (po jeho smrti se stala základem sbírky Národního muzea v Praze). Další posluchač prof. Friče, prof. Jiří Janda (1865–1938, Hudec 1999) se stal později známým ornitologem, jedním ze zakladatelů Československé společnosti ornitologické a prvním ředitelem pražské zoologické zahrady. Z německých ornitologů předválečné generace je možné jmenovat Julia Michela (1859–1929, Hudec 1999), učitele v Podmoklech u Děčína. Jako první u nás kroužkoval ptáky Curt Loos (1859–1933), do

První český odborný časopis v ČSR.

Československý ornitholog

Ročník 1934.

Vedoucí redaktor: Fr. Ginter. / Zodpovědný redaktor: Zd. Schultz.

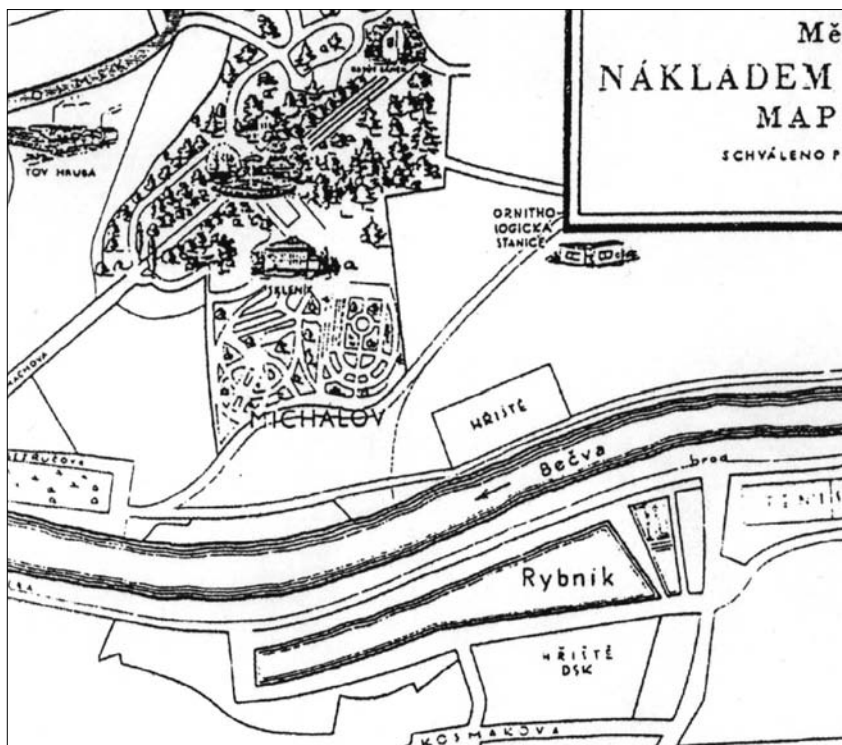
Nákladem Morav. Ornithologického spolku se sídlem v Přerově.

Tiskem knihtiskárny Fr. Bartoš v Přerově.

Titulní strana časopisu „Československý ornitholog“ z roku 1934 se znakem Moraského ornitologického spolku (hnízdno moudivláčka lužního)

roku 1910 maďarskými kroužky, po roce 1913 založil stanici LOTOS s vlastními kroužky (Hudec 1999, Opatrný & Petruška 1999).

Z nejstarší generace ornitologů na Moravě lze jmenovat Antona Müllera (1799–1864), kustoda zoologických sbírek Františkova (dnes Moravského zemského) muzea v Brně. V Místku působil lékárník Adolf Schwab

Umístění Moravské ornitologické stanice nedaleko Michalova v blízkosti slepého ramene řeky Bečvy na plánu města Přerova z roku 1938

(1807–1891), jeden z největších sběratelů a znalců ptáků této doby. U A. Schwaba získal své první ornitologické znalosti učitel Josef Talský (1836–1907), později vůdčí osobnost české ornitologie 2. poloviny 19. století. Publikování ve vídeňských ornitologických časopisech a účast na čtyřech mezinárodních ornitologických kongresech z něj učinily po zásluze jednoho z nejznámějších českých ornitologů vůbec (Hudec 1999).

Se vznikem samostatné Československé republiky se začala situace v ornitologii měnit. V českých zemích, kde nebyla kontinuita z předválečné doby celkem přerušena, došlo k intenzivnímu rozvoji ornitologie. Na Slovensku však nebyla v období kolem 1. světové války osobnost, která by na tuto předválečnou činnost navazovala. Slovenská ornitologie tak prakticky ve 20. letech neexistovala. Hlavní úspěch tohoto období spočíval ve vzniku ornitologických organizací a vydávání ornitologických periodik. První takovou organizací byla ornitologická sekce Klubu přírodovědeckého v Brně (1921). Brzy následovalo založení Československé společnosti ornitologické v Praze (1928) a **v roce 1932 založení Moravského ornitologického spolku v Přerově.**

František Ginter, zakladatel a dlouholetý předseda
Moravského ornitologického spolku

2. Vnik a vývoj činnosti Moravského ornitologického spolku (MOS)

2. 1. Činnost MOS do roku 1939

Myšlenka lepší organizace ornitologické činnosti na Moravě a co nejširší propagace ochrany ptactva byla podnětem pro založení Moravského ornitologického spolku v Přerově zdejšími občany.

Ustavující schůze MOS se konala 4. prosince 1932 v restauraci Akciového pivovaru v Přerově za účasti 21 členů. Předsedou byl zvolen učitel František Ginter (1904–1986)¹, člen městské rady a od roku 1945 poslanec Zemského národního výboru v Brně. Právě tento přerovský rodák byl iniciátorem vzniku spolku a organizátorem jeho další činnosti po dalších několik desetiletí. Je obdivuhodné, kolik energie a entuziasmu kolem sebe dokázal šířit jediný člověk, který získal pro myšlenku výzkumu a ochrany ptáků nejen desítky přátel, ale i důležité osobnosti z řad městských a stát-

František Hejl, dlouholetý člen výboru spolku
(od roku 1939 do roku 1989)

ních úředníků a vědeckých pracovníků. Právě s jejich pomocí později spolek pracoval a je zajímavé, že se pro mnohé z nich stala ornitologie a aktivní ochrana přírody zcela novým pojmem. Místopředsedou spolku byl zvolen MVDr. Alfred Chajda, městský zvěrolékař a později ředitel městských jatek, jednatelem Zdeněk Šulc, pokladníkem Karel Janovský, fotograf, hospodářem R. Šenk, členy výboru prof. V. Dorazil, F. Procházka, správce městských sadů, ing. L. Šilhavý, F. Novák, O. Řezáč, městský komisař, a J. Kuchyňka, poštovní tajemník (Záleský 1932).

V prvním období se spolek zaměřil ve své činnosti na propagaci ochrany ptactva, zejména v období hnízdění a zimního přikrmování. Byly vytvořeny jednotlivé sekce, které souběžně rozvíjely činnost MOS, zejména sekce zvěrolékařská, lesnická, luční a sadová, fotofilmová, právní, propagační a další. V prvních třech měsících svého trvání získal spolek do svých řad 89 členů. Během krátkého období se dařilo výboru organizovat exkurze a zájezdy,

např. ornitologická pozorování v okolí Přerova, Chropyně a Lednice. Na podporu spolku byly pořádány koncerty v městském přerovském parku Michalov a bylo zřízeno tzv. „Ptačí muzeum“ prozatímně umístěné v prostorách přerovského zámku.

Již od počátku svého trvání měl spolek v Přerově pevnou pozici. Jeho výbor tvořily vlivné osobnosti města, které v počátcích, ale i později spolek podporovaly finančně. Byli to mimo F. Gintra např. MVDr. A. Chajda, F. Procházka, zahradní architekt, O. Řezáč, vrchní městský komisař, ing. A. Němec, ředitel Středomoravských elektráren, K. Zejda, majitel továrny KAZETO, nebo F. Chmelík, vrchní rada.

Protože zpočátku vážla spolupráce s mimopřerovskými členy, bylo výborem rozhodnuto o vydávání vlastního časopisu. První číslo časopisu *Moravský ornitholog* vyšlo v lednu 1934.² Pro velký ohlas a zájem všech členů, spolupracovníků a ochranářů byl časopis přejmenován od března 1934 na *Československý ornitholog*. Stal se časopisem nejen vědeckým, ale i popularizujícím, a brzy pronikl také do širších lidových vrstev. Československý ornitholog byl nejen prvním československým ornitologickým časopisem, ale tehdy také jedinou českou odbornou ornitologickou periodickou publikací v republice (Záleský 1935).

Přibližně v té době začal MOS rozvíjet plán tzv. praktické ornitologie, který spočíval v zakládání poboček v okolních obcích. Získal tím zájem zemědělců o význam ptactva a jeho ochranu. Pobočky poskytovaly mimo jinou činnost také bezplatné poradenské služby, např. o správném používání chemických postřiků na zahradách a polích. První taková pobočka byla založena v obci Tučín.³ Členové spolku započali v této době s kroužkováním ptáků kroužky vlastní výroby s označením MOS-Přerov-ČSR (Záleský 1936). Byla navázána spolupráce s redakcemi zahraničních ornitologických časopisů v USA, Austrálii, Velké Británii, Belgii, Lucembursku, Švýcarsku a Itálii a realizovala se reciproční výměna odborných časopisů. Širší veřejnosti se představil spolek vlastní expozicí na Středomoravské výstavě v roce 1936.⁴

Dne 4. října 1936 byl v Brně ustanoven Ústřední akční výbor československých ornitologů, který sdružoval všechny organizace a instituce zabývající se výzkumem a propagací ornitologie v Československu. Jeho programem bylo organizovat ornitologický výzkum, vytvořit jednotnou ornitologickou organizaci a vybudovat ornitologický ústav v Lednici (Hachler 1937). Již v roce 1922 vypracovali prof. Emil Bayer (1875–1947, Hudec 1999) a prof. Štěpán Soudek (1889–1936, Hudec 1999) program i statut ornitologického ústavu. Protože se stavba z finančních důvodů neuskutečnila, podal v roce 1923 prof. J. Janda nový návrh a v roce 1936 další návrh prof. E. Bayer. Tentokrát byl předložen propracovaný a jednoduchý projekt ústavu, ve kterém měl pracovat pouze jediný vědecký pracovník. V roce 1930 bylo v Brně znovu o ústavu jednáno, ale bez úspěchu.⁵ Také tentokrát, po návrhu akčního výboru, byla zamítnuta vládou subvence na stavbu ornitologického ústavu. Předseda a jednatel MOS, F. Ginter a Zdeněk Šulc (1907–1979, Hudec 1999), kteří byli zároveň funkcionáři tohoto akčního výboru, podali proto dne 18. května 1937 na mimořádné valné hro-

madě spolku návrh na vybudování Výzkumné ornitologické stanice v Přerově.⁶ Podařilo se jim přesvědčit o významu této stavby městské a okresní úřady a brzy byly schváleny Ústředním akčním výborem československých ornitologů v Brně a příslušnou vědeckou komisí definitivní plány stanice.

Na jaře 1937 pokročily přípravy na stavbu stanice tak daleko, že mohla být 10. června 1937 zahájena. Jako stavební místo bylo vybráno zákoutí parku Michalov v blízkosti lužního lesa a slepého ramene řeky Bečvy. Podle návrhu ing. arch. H. Friesinga provedl stavbu stavitel F. Volf. Na svou dobu to byl odvážný pokus tehdejší mladé generace třicátých let, která měla dostatek energie a odhodlání začít se stavbou prvního ornitologického ústavu v ČSR v době hospodářské stagnace a nezaměstnanosti. Stavba stanice byla umožněna díky subvencím okresního hejtmana, městské rady, městské spořitelny, přerovského děkanství, okrašovského spolku, městské školní rady a dalších. Město věnovalo pozemek a děkan olomouckého arcibiskupství dřevo na stavbu. Část prostředků byla získána většími dary členů spolku a sbírkou mezi přerovskými občany. Později poskytla městská spořitelna výhodnou půjčku. Finančně byla celá stavba jištěna směnkou na soukromý majetek tří členů výboru MOS: F. Gintra, Z. Šulce a JUDr. J. Lančíka. Je třeba zdůraznit, že tuto průkopnickou práci vykonal spolek téměř bez finanční podpory státu. Stavba pokračovala velmi rychle a byla dokončena za necelý rok. Slavnostně měla být otevřena dne 28. října 1938 v rámci oslav 20. výročí vzniku ČSR a při příležitosti připravovaného mezinárodního ornitologického kongresu. V důsledku tragických událostí spojených s obsazováním československého pohraničí však k této slavnosti nedošlo. Proto odevzdal spolek veřejnosti první ornitologické a ochranné pracoviště na území státu v tichosti.

2. 2. Činnost MOS během 2. světové války

Ani během války neustala činnost spolku. Spolek udržoval v provozu stanici, shromažďoval sbírky dermoplastických preparátů ptáků, hnízd a vajec a budoval knihovnu. Dále zajišťoval vyvěšování budek, zřízení krmítek, zaznamenával tahy a přelety ptáků a soustřeďoval faunistické a bionomické údaje z ornitologie. Rozsáhlou dotazníkovou akcí se pokusili přerovští ornitologové doplnit údaje o výskytu ptačích druhů na Přerovsku a na Moravě. Činnost stanice se i přes válečné útrapy rozvíjela úspěšně a jen v roce 1940 ji navštívilo 6000 zájemců (kromě školních výprav a exkurzí).

Spolek vydával dále svůj časopis. Z rozkazu okupační správy byl omezen jeho název pouze na slovo Ornitholog. Pod tímto názvem vycházel časopis až do roku 1945. Všichni členové redakční rady pracovali zdarma a autoři publikovali příspěvky bez nároku na honorář. Zájem o časopis vzrůstal a v roce 1944 měl 570 odběratelů.⁷

Na stanici se soustřeďovalo různé živé ptactvo a spolek se chtěl zaměřit na chov ozdobné a užitkové drůbeže, bažantů a andulek. Potřeboval

Moravská ornitologická stanice před dokončením v roce 1938

Novostavba Moravské ornitologické stanice z roku 1938

Moravská ornitologická stanice v roce 1946 (po opravě zničených částí bombardováním v roce 1944)

Vnitřní prostory Moravské ornitologické stanice (část knihovny)

zaplatit poslední dluhy spojené se stavbou stanice. Tehdy zde byla také dobudována dílna na výrobu budek a krmítek a členové MOS pokračovali v kroužkování ptáků vlastními kroužky.

Dne 20. listopadu 1944 byla stanice bombardována při jednom z náletů amerických letadel na Přerov.⁸ Škoda byla odhadnuta na 142 000 korun. Tříštivé bomby velmi poškodily budovu i střechu stanice a zničily voliéry a depozitáře. Zcela byla znehodnocena oologická sbírka a třetina dermo-plastických preparátů. Téměř nepoškozena zůstala jen knihovna a dílna. Díky peněžitým darům členů výboru a ochotě přátel spolku, hlavně dělníků a řemeslníků, bylo možné začít téměř okamžitě s opravami. Ještě v zimě 1944 byla zahájena rekonstrukce vnitřních prostor objektu stanice a 1. května 1945 byly dokončeny všechny větší opravy budovy včetně venkovních voliér.⁹ Třetí číslo XII. ročníku časopisu vyšlo již pod původním názvem Československý ornitholog a mělo více než 1200 odběratelů.¹⁰

2. 3. Činnost MOS po roce 1945

Po roce 1945 pokračoval spolek v činnosti. V letech 1946–1947 byl vybudován nákladem 43000 korun vodovod, zavedena a zařízena dílna pro preparátora (Oldřich Vítoslavský, Hanák 2000) a znovu postavena a vybavena dílna na výrobu ochrannářských pomůcek. Dne 5. října 1947 bylo založeno u stanice družstvo ORNIS¹¹ se sídlem v Přerově. Vyrábělo ochrannářské pomůcky pro ptáky, prodávalo krmivo na zimní přikrmování ptactva, pro cizokrajné ptáky chované v zajetí a drůbež, živé ptáky odchované na stanici, dermo-plastické preparáty ptáků a finančně tak zabezpečovalo chod stanice a činnost spolku. Předsedou družstva byl ing. Jaroslav Ferulík, ředitel Vyšší rolnické školy v Přerově (1887–1966, Hudec 1999).

Členové spolku si byli vědomi skutečnosti, že stanice potřebuje stálého vědeckého pracovníka a usilovali proto o řádné personální obsazení. Současně se na stanici připravovalo zřízení laboratoře pro výzkum potravy, chorob a parazitů ptáků. Vedoucím laboratoře měl být MVDr. A. Chajda (1903–1949, Hudec 1999), který však náhle zemřel. V tomto období zemřel také velký příznivec ornitologie a MOS a významný zoolog prof. E. Bayer. Spolek se dostal do složité finanční situace, která se stávala bezvýhodnou.

V roce 1950 byl rozmach spolkové činnosti utlumen výnosem tehdejšího ministerstva informací a osvěty, podle kterého byly slučovány časopisy. Tím bylo zastaveno vydávání Československého ornithologa.¹² Ztráta odborného zázemí a spojení se členy silně poznamenala činnost spolku. Výbor zaslal na ministerstvo několik dopisů od ONV, Spolku pro ochranu zvířat v Olomouci a Brně a podnikl řadu osobních jednání. Vše bezvýsledně. Protože docházela řada urgencí o zaslání časopisu, snažil se výbor MOS najít náhradní řešení. Zpočátku chtěl vydávat alespoň tištěné letáčky, později se snažil prosadit samostatné ornitologické přílohy do Vlastivědného sborníku opavského muzea. Dokonce bylo navázáno ornitologické spojení se Slovenskem a jednalo se o zřízení ornitologické stanice v Bratislavě a společném vydávání časopisu. Nic z toho se však nepodařilo prosadit. Potíže s vydáváním časopisu nebyly jediné.

Zhoršila se již tak složitá finanční situace spolku. Chyběly peníze na provoz a další úpravy stanice a preparátor byl nucen odejít do „výroby“.¹³

Na květen 1951 se připravovala valná hromada spolku. Proto zaslal výbor kandidátní listinu ONV v Přerově, který však váhal s jejím schválením. Do této situace přišla zpráva o slučování a rušení spolků podle zákona č. 68/1951 Sb. ze dne 12. 7. 1951 „O dobrovolných organizacích a shromážděních“. Výboru spolku se nezdálo výhodné navrhované spojení s Československou společností ornitologickou v Praze nebo s muzeem v Olomouci (SLUKO). Výbor spolku se proto rozhodl pro změnu stanov a zachování statutu samostatného okresního spolku.¹⁴ Od roku 1952 nemohl figurovat F. Ginter z politických důvodů jako předseda nebo člen výboru spolku. Funkci předsedy vykonával, víceméně formálně, František Pelcl, ředitel školy v Přerově-Předmostí.

Již bylo jisté, že zatím nebude vycházet časopis,¹⁵ i když stále docházely urgencye od jeho čtenářů a spolek byl nucen vracet předplatné.¹⁶ Ze zahraničí stále přicházela odborná literatura získávaná reciproční výměnou za Československého ornithologa.

V těchto letech přeměn organizací a rušení spolků nastala také průvodní letecké stanice MOS. V roce 1954 byla spolku zamítnuta subvence od ministerstva školství a kultury.¹⁷ Provoz stanice byl zajišťován jen s velkými obtížemi. V roce 1955 byl zvolen předsedou spolku opět F. Ginter. I s minimem finančních prostředků zajišťoval spolek ochranářskou činnost a propagaci ochrany ptactva. V roce 1955 také zaniklo družstvo ORNIS.

Povzbuzením pro všechny nadšené amatérské i profesionální ornitology a milovníky ptactva bylo povolení k vydávání časopisu.¹⁸ Jeho první číslo, tentokrát pod názvem Zprávy Moravského ornitologického spolku v Přerově (Zprávy MOS), vyšlo v lednu 1956. Zprávy MOS byly vydávány v letech 1956–1958 jako cyklostylovaná tiskovina. Jejich rozmnožování zajišťoval člen výboru František Hejl (1909–1989, Hudec 1999) v Praze, kde tehdy působil jako policista.¹⁹ Do roku 1963 byly Zprávy MOS zhotovovány rotaprintem a od roku 1964 byly vydávány tištěné.

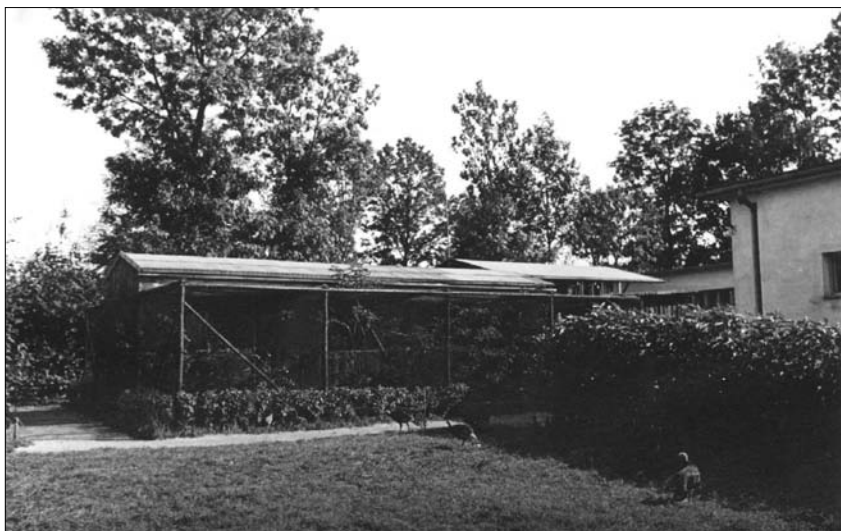
Přestože žil spolek v tomto období pouze z finanční podpory družstva ORNIS a příspěvků členské základny, uspořádal v prostorách ornitologické stanice v období 26. 8. až 23. 9. 1956 zajímavou výstavu s názvem Ochrana přírody k ochraně člověka.²⁰ Výstava přiblížila všem návštěvníkům ochranářské snahy na střední Moravě a shrnula výzkumy přerovských ornitologů. Při instalaci a výtvarném řešení výstavy bylo pamatováno nejen na odbornou stránku, ale byl kladen důraz také na stránku expoziční, vzdělávací a výchovnou. Knihovna a archiv byly upraveny jako ukázka činnosti spolku. Kniha návštěv je dodnes důkazem, že o výstavu projevil zájem ochránci přírody z celé republiky, např. z Prahy, Tábora, Liberce, Ústí n. L., Brna, Opavy, Krnova, Vyškova, Svitav nebo Bratislavy. Během necelého měsíce navštívilo výstavu 3158 platících osob. Dokonce na ni zavítal tehdejší ministr školství a kultury dr. František Kahuda. Výstava se stala nejen účinnou propagační prací spolku, ale podpořila rozhodnutí MNV v Přerově uvolnit z výtěžku akce „M“ částku 20000 korun, za něž byly ještě v tomtéž roce vybudovány nové

Dílna Moravské ornitologické stanice (sídlo družstva ORNIS)

Moravská ornitologická stanice v roce 2001

Voliéry zookoutku při Moravské ornitologické stanici v roce 1946

Moravský ornitologický spolek a družstvo ORNIS měly kancelář také přímo v centru města Přerova v domcích, které stávaly uprostřed dnešního Žerotínova náměstí

voliéry. Členové spolku upravovali okolí stanice, pořádali exkurze a přednášky, opravovali a instalovali ptačí budky a krmítka v rezervacích. Byla navázána spolupráce s myslivci, rybáři a chovateli.²¹ Stanice byla tehdy znovu otevřena pro veřejnost.

Na podzim roku 1957 došlo k jednání se zástupci okresního mysliveckého spolku v Přerově,²² kteří přišli s návrhem spojení s Moravským ornitologickým spolkem. Návrh podporovaný také ONV byl však členy výboru MOS jednoznačně zamítnut. Na dalším jednání vyšla najevo skutečnost, že ONV a KNV by neměly zájem na rozpuštění spolku nebo jeho spojení s OMS, kdyby je k tomu nevedly politické důvody, a že ani ministerstvo nemá snahu rušit spolky, jejichž členové pracují dobrovolně a ve prospěch společnosti. Proto na výborové schůzi spolku dne 29. března 1958 byly sděleny členům výboru důvody abdikace F. Gintra a JUDr. F. Ošťádal.²³ Oběma bylo při prověrkách nadřízenými orgány vytýkáno, že se nepříčinili o začlenění spolku do OMS. Proto také nechtěli, aby byly jejich osoby překážkou při schvalování kandidátky a v další činnosti MOS. Na výroční schůzi MOS dne 27. dubna 1958 byl zvolen znovu předsedou spolku F. Pelcl.²⁴ Na této schůzi došlo opět k jednání se zástupci MNV v Přerově o začlenění spolku do OMS, ale ani tentokrát nesouhlasil s tímto návrhem žádný člen spolku.

3. Vznik a vývoj činnosti Moravského ornitologického sdružení (MOS) v Přerově

3. 1. Přičlenění MOS k Vlastivědnému ústavu v Přerově v roce 1961

V roce 1958 proběhla další jednání o připojení spolku ke vhodné organizaci. Dne 13. listopadu 1958 bylo schváleno na mimořádné výborové schůzi spolku jeho připojení k Moravskému muzeu v Brně.²⁵ Muzeum mělo přijmout spolek jako zájmovou organizaci pod názvem Moravské ornitologické sdružení. Jednání se vlekle a stále chybělo schválení ministerstva. Teprve přípisem Moravského muzea ze dne 2. prosince 1959 byla záležitost ukončena s tím, že všechny otázky ohledně budov, sbírek a financí budou řešeny dodatečně po projednání na ministerstvu školství a kultury. V tuto dobu mělo sdružení kolem 900 členů a stále vydávalo Zprávy MOS. Po zrušení subvence od ministerstva nastaly opět problémy s nedostatkem finančních prostředků potřebných pro provoz stanice.

Nová územní reorganizace v roce 1960 přinesla nové starosti a nová jednání, neboť finanční podpora od Moravského muzea byla vázána na převzetí veškerého majetku spolku. Po jednáních v říjnu a listopadu 1960 došel spolek k názoru, že bude nejúčelnějším řešením spojení s přerovským muzeem. V lednu 1961 bylo schváleno konečné rozhodnutí, že MOS bude přičleněno k Vlastivědnému ústavu v Přerově jako celek se samostatným hospodařením.²⁶ Ornitologická stanice se stala součástí přírodovědného oddělení muzea pod správou Osvětové besedy v Přerově. Měla sloužit dále svému účelu ve správě MěstNV (OS), který počítal s jejím rozšířením. Na jaře 1961 se začalo s nejnnutnějšími opravami a na podzim byla stanice zpřístupněna veřejnosti, i když nebyla zcela dobudována.

Celé období od roku 1961 do dubna 1962 se vyznačuje poklesem aktivity členů sdružení, a zejména snahou o znevážení dřívější vzdělávací a ochranné práce ornitologické spolku až k nesmyslnému návrhu na přejmenování ornitologické stanice na vivarium. Tím měla být prakticky ukončena dlouholetá záslužná a bohatá činnost tehdejších dobrovolných pracovníků.²⁷ Moravské ornitologické sdružení mělo v roce 1962 více než 1100 členů, vydávalo Zprávy MOS a pořádalo exkurze, přednášky a besedy.

V květnu roku 1962 byla rozhodnutím rady MěstNV v Přerově zřízena jako samostatná osvětová organizace Moravská ornitologická stanice a při ní zookoutek. Tím byla stanice vrácena svému účelu, tedy ornitologii a ochraně přírody. Do čela stanice byla zvolena rada, jejímž členem byl i zakládající člen spolku a jeho dlouholetý předseda F. Ginter.

3. 2. Přičlenění Moravské ornitologické stanice k Vlastivědnému ústavu v Přerově v roce 1970

V roce 1970 byla Moravská ornitologická stanice převedena definitivně od správy Vlastivědného ústavu v Přerově.²⁸ Rozhodnutím rady KNV ze 16. ledna 1966, posléze i rady ONV, byla přírodovědnému oddělení muzea schválena specializace na ornitologii. Po převzetí byly sloučeny sbírky i knihovny obou zařízení a Vlastivědný ústav začal s opravou celého objektu.

4. Znovuotevření Moravské ornitologické stanice v roce 1972

4. 1. Vývoj Moravské ornitologické stanice od roku 1972

Dne 12. dubna 1972 byla ornitologická stanice znovu slavnostně otevřena. Na výroční členské schůzi Moravského ornitologického sdružení byl zvolen předsedou RNDr. Stanislav Svoboda a členy výboru se stali F. Ginter, Z. Šulc, O. Rozhold, F. Hejl a akademický malíř Vlastimil Kozák (1911–1997, Hudec 1999).

Ke 40. výročí založení MOS byla ve dnech 1. a 2. prosince 1972 uspořádána celostátní ornitologická konference. Z tehdejších významných českých ornitologů přijeli do Přerova např. doc. Walter Černý (předseda ČSO), ing. Otto Kadlec (člen výboru ČSO), doc. Karel Hudec (člen výboru ČSO) a další hosté.

Od roku 1971 začal působit na stanici trvale jako odborný pracovník-ornitolog RNDr. Jiljí Sitko. Dále zde působil František Hejl, od roku 1939 jeden z neaktivnějších členů výboru MOS. S Moravskou ornitologickou stanicí spojil podstatnou část svého života a pracoval zde v té době jako knihovník, překladatel, archivář a správce. Preciznost, nadšení, upřímné přátelství a především láska k přírodě – to jsou vlastnosti, kterými lze charakterizovat jednoho z našich nejvýznamnějších amatérských ornitologů. Byl doslova posledný sběratelskou činností a díky tomu mohly být položeny základy knihovny, oologické sbírky a sbírky dermoplastických preparátů. F. Hejl zachránil pro českou ornitologii mnoho vzácných faunistických dokladů ptáků. Sjezdil kvůli nim desítky

školních kabinetů a soukromých sbírek. Podobně se mu podařilo zachránit řadu unikátních sběrů cestovatele MUDr. Emila Holuba, které potom věnoval Africkému muzeu MUDr. E. Holuba v Holicích. Ve výboru MOS pracoval téměř 50 roků. Za své mimořádné zásluhy o českou a československou ornitologii byl vyznamenán diplomem a medailí J. A. Komenského v Přerově, plaketou 100 let Vlastivědného spolku muzejního v Olomouci, pamětní medailí Afrického muzea v Holicích a 15. dubna 1989 byl jmenován na výroční členské schůzi České společnosti ornitologické jejím čestným členem.

V roce 1972 tomu bylo 20 let, kdy začal pracovat ve výboru MOS akademický malíř Vlastimil Kozák z Přerova. Ornitologie ho přitahovala již od dětství a mezi ornitology MOS našel ve F. Gintrovi a F. Hejlovi blízké přátele na celý život. Po řadu let prováděl faunistický výzkum ornitologických lokalit v Tovačově, Záhlinicích a malých vodních ploch v okolí Přerova. Organizoval ornitologické exkurze, po dlouhé roky byl lektorem řady přednášek a besed z ornitologie a ochrany přírody. Výsledkem jeho ornitologických výzkumů bylo množství faunistických prací a pozorování publikovaných především ve Zprávách MOS. V nejistých šedesátých letech byl iniciátorem a zástupcem u řady jednání o osudu MOS a ornitologické stanice. Dlouholetými členy výboru MOS byli JUDr. František Ošťádal a Hubert Odrážka, kteří vykonávali dlouhodobě funkci jednatele. F. Ošťádal (1911–1984) působil v Přerově jako učitel středních škol a předseda Družstva Hanáchov. H. Odrážka (1882–1970) pracoval jako učitel a ředitel pomocné školy v Přerově, zpíval v pěveckém sdružení Přerub a jako člen Sokola hrál loutkové divadlo. Byl zakládajícím členem MOS.

Na stanici začal pracovat také dokumentátor a preparátor. Stanice brzy nestačila prostorovými možnostmi svému poslání. Proto poskytl MěNV v Přerově v roce 1975 finanční prostředky na přístavbu výstavní síně v hodnotě 200 000 korun. Ve stejném roce byla schválena rekonstrukce celé budovy Moravské ornitologické stanice v hodnotě 1 997 000 korun.

Stavební práce byly zahájeny v roce 1979 a ukončeny koncem roku 1981. Vyměnily se při nich stropy ve staré budově, vybudovala se nová posluchárna pro 50 posluchačů, 4 pracovny, parazitologická laboratoř, preparátorská dílna a dokumentační středisko. Autorem projektu byl ing. arch. Z. Coufal. Po dokončení stavby v roce 1982 byla Moravská ornitologická stanice vybavena vnitřním zařízením. Byly koupeny nové skříně na knihy, časopisy a kožky ptáků. Novým nábytkem byly vybaveny všechny pracovny a posluchárna. Svépomocně byly zhotoveny vitríny do nové expozice Ptáci České republiky. Dále byla vybavena fotokomora, laboratoř, preparátorská dílna a dokumentační středisko.

4. 2. Sbírková činnost Moravské ornitologické stanice od roku 1972

Od roku 1972 byla na Moravskou ornitologickou stanicí získána řada sbírkového materiálu. V letech 1972 až 1981 provedl pracovník stanice F. Hejl sběry vzácnějších preparátů ptáků z kabinetů škol téměř na celé Moravě. Navštívil při tom více než 160 škol různých typů a získal pro stanicí přes 800 preparátů různých druhů ptáků, z toho např. 46 sokolů, 30 orlů různých druhů, 196 exotických ptáků.²⁹ Nové sbírkové předměty (preparáty a vejce ptáků) byly dále získávány akvizicí a koupí soukromých sbírek a pozůstalostí. Soukromé sbírky a pozůstalosti pocházejí od následujících dodavatelů: Lipecký (1972), Holub, Sajdl, Řehůřek (1973), Verbiss (1976, Tichý (1978), Augsten (1979), Klůz (1980), Kožina (1981), Gregor (1982), Matuška, Borůvka, Jemelka, Toufar (1983), Pohle (1984), Ptáček (1986), Plachý (1987), Chládek, Král (1988), Diviš (1990).³⁰ Na stanici se stále shromažďují faunistické údaje z ornitologie, expoziční dermoplastické preparáty a vědecký dokladový materiál (kožky, prsní kosti, preparáty helmintů (parazitických červů), biometrické údaje apod.). V současné době (v roce 2001) obsahuje sbírka 3000 dermoplastických preparátů ptáků, 3500 kožek ptáků, 500 dermoplastických preparátů cizokrajných ptáků, přes 12000 vajec ptáků, 3000 prsních kostí (stern) ptáků a 10000 mikroskopických preparátů helmintů ptáků.

Knihy a časopisy byly získávány koupí knihoven ornitologů (Balát, Hachler, Hanzák, Hejl, Hudec, Kadlec, Klůz, Pelikán, Staněk, Štancl, Toufar, Urbánek, Vraný), převody z institucí (Biologická stanice Lednice, Masarykova univerzita Brno, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno, Střední lesnická škola Hranice, Ústav biologie obratlovců AV ČR Brno, Veterinární a farmaceutická univerzita Brno) a vytríděním mrtvých fondů přerovského muzea. V současné době (v roce 2001) obsahuje knihovna Moravské ornitologické stanice 18000 knihovních jednotek (knih, časopisů, separátů). V knihovně je většina základních ornitologických děl, které byly vydány ve střední Evropě. Knihovna shromažďuje kompletní českou ornitologickou literaturu. Většina světových ornitologických časopisů je získávána výměnou za Zprávy MOS.

4. 3. Publikační a osvětová činnost Moravské ornitologické stanice od roku 1972

Od roku 1974 začala vycházet nová řada časopisu Zprávy MOS. Stanice i sdružení získaly v té době spojením s muzeem vhodnější podmínky pro publikační činnost. Od té doby vychází tento sborník pravidelně 1x ročně v rozsahu 150 až 200 stran. Od roku 1975 vycházely pro členy MOS metodické příručky v edici „Knihovna MOS“. Jednalo se o práce monografického typu, které byly vítanou pomůckou pro ornitology a ochránáře. Jako první vyšla práce M. Záruby: Metodika kroužkování a získávání dat v ornitologii. Potom následovala řada dalších, např. J. Pikula: Metodika výzkumu hnízdní bionomie ptactva, Z. Klůz: Naše ptactvo v lidovém názvosloví a vědecké terminologii a Ochrana ptactva, K. Hudec a O. Kokeš: Československá ornitologická bibliografie 1 a 2, V. Hájek: Určování stáří a pohlaví pěvců a nepěvců. Jako poslední vyšla publikace K. Hudec: Ornitologo-

vé České republiky. Celkem bylo vydáno v této edici 14 monografií. Sborník Zprávy MOS je zasílán asi 300 institucím v České republice a zahraničí. Reciproční výměnou tak získává Moravská ornitologická stanice odborné časopisy z celého světa.

Od roku 1985 pořádala Moravská ornitologická stanice a Moravské ornitologické sdružení ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí ČR, Českou společností ornitologickou, ornitologickou sekcí České zoologické společnosti a Slovenskou ornitologickou společností každoročně odborné tématické konference. V roce 1985 to byla konference Dravci 1985, v roce 1986 Sovy 1986, v roce 1987 Vodní ptáci 1987, v roce 1988 Pěvci 1988, v roce 1989 Biologie některých málo početných ptačích řádů a potrava ptáků 1989, v roce 1991 Dravci a sovy 1991 a v roce 1992 Ptáci mokřadů a jejich ochrana 1992. Na těchto pracovních setkáních se pravidelně scházelo 120 až 150 ornitologů a referáty z nich byly publikovány ve sbornících. V oblasti osvětové činnosti zajišťovali pracovníci stanice přednášky pro veřejnost, články do denního tisku a vedli zájmový ornitologický kroužek pro děti a mládež.

Moravské ornitologické sdružení pracovalo v té době jako dobrovolná organizace při stanici a sdružovalo ornitology a zájemce o ochranu ptactva. K 1. březnu 1987 mělo sdružení 729 členů, z toho 6 ze zahraničí. Členy sdružení byli i všichni tehdejší význační českoslovenští ornitologové. Výroční členské schůze se konaly pravidelně každý rok a 2x ročně byly pořádány exkurze. Členové MOS se zúčastnili mezinárodního sčítání zimujících vodních ptáků, mezinárodního mapování hnízdního rozšíření ptáků, sčítání labutí, sčítání hnízd čápů bílých apod. Členové MOS byli i členy redakční rady Zpráv MOS. Na výroční členské schůzi v roce 1981 byl zvolen František Ginter čestným předsedou MOS za velké zásluhy o rozvoj ornitologie na Moravě. Pokud mu to dovoľoval zdravotní stav, účastnil se významných akcí MOS až do své smrti v roce 1986.

Dne 13. listopadu 1985 byla v Moravské ornitologické stanici slavnostně otevřena expozice „Ptactvo České republiky“. Jednalo se o jedinou expozici svého druhu u nás. Je v ní vystaveno 1041 preparátů ptáků 360 druhů, které v České republice hnízdí, zimují, protahují nebo se sem zatoulávají. U většiny druhů jsou vystaveny preparáty samců, samic a juvenilních jedinců. Expozici navštěvuje široká veřejnost, školy, zájmové organizace a profesionální i amatérští ornitologové. Nová expozice rozšířila výrazně možnosti osvětové práce Moravské ornitologické stanice.

Po roce 1972 bylo navázáno v osvětové činnosti na tradiční a osvědčené formy, které dříve prosazoval ornitologický spolek. V 70. letech 20. století byly na stanici pořádány prázdninové kurzy pro ornitology a velký význam měla přímá účast pracovníků stanice a členů MOS na kroužkování ptáků při akci Balt.

4. 4. Vědeckovýzkumná činnost Moravské ornitologické stanice od roku 1972

Mezinárodní akce Balt sloužila k výzkumu tahu pěvců a stanice i MOS se jí zúčastnily od roku 1976. Akce Balt probíhala souběžně v Německu, Maďarsku, Polsku a bývalém SSSR. Předpokladem použitelných a srovnatelných výsledků z této akce byl odchyt ptáků na stejných lokalitách, ve stejnou roční dobu a se stejným počtem a typem sítí. Na našem území organizovala stanice a MOS odchyt při akci Balt v Záhlinicích (okres Kroměříž) v roce 1976. V porostech rákosin a lužního lesa bylo tehdy odchyceno, změřeno a okroužkováno asi 3400 ptáků (Chytil 1989). Další odchyt se prováděl na této lokalitě na jaře (asi 2000 ptáků) a na podzim (asi 1900 ptáků) roku 1977.³¹ V letech 1986 až 1990 se odchyty v Záhlinicích opakovaly a bylo odchyceno, změřeno a okroužkováno asi 3000 ptáků (Sitko 1991). Při opakovaných odchycích šlo o dokumentování a vyhodnocení změn, ke kterým došlo za desetileté období od předchozích odchytů, a dále o vytipování stabilních odchytových míst, na kterých by se pokračovalo v odchytu.

V letech 1978 až 1985 řešily stanice a MOS výzkumný úkol (ve spolupráci s tehdejší Ústavem pro výzkum obratlovců ČSAV Brno, dnes Ústav biologie obratlovců AV ČR Brno) nazvaný „Dlouhodobé změny početnosti protahujících a domácích populací ptáků způsobené vlivem životního prostředí a možnosti jejich ochrany“. Úkol byl řešen v rámci akce Balt a obdobné akce *Acrocephalus*. Odchyt probíhal na rybníce Nesyt u Sedlce u Mikulova v Chráněné krajinné oblasti Pálava. Během osmi let zde bylo odchyceno a okroužkováno přes 25000 ptáků. Nezanedbatelným vědeckým úkolem stanice byl také výzkum helmintů ptáků.

5. Další vývoj Moravského ornitologického sdružení

V roce 1990 projednala výroční členská schůze MOS další vydávání Zpráv MOS, zajištění pomůcek pro ochranu ptactva, rozpracování ornitologických výzkumných programů pro členy a pořádání ornitologických přednášek a exkurzí. Byl přijat program sčítání racků chechtavých na hnízdištích i na místech pravidelného výskytu v hnízdní době. Součástí výroční schůze byla přednáška J. Šálka a K. Weidingera „Ptactvo a příroda ussurijského kraje“. Jarní exkurze se uskutečnila 7. dubna 1990 na Novomlýnské nádrže a letní exkurze 18. srpna 1990 na Záhlinické rybníky, která byla spojena s odchycem a kroužkováním ptáků. Ve dnech 6. srpna až 2. září 1990 proběhl odchyt a kroužkování ptáků v Záhlinicích (917 ptáků 38 druhů). V tomto roce mělo MOS 698 členů.

V roce 1991 projednala výroční členská schůze vydání Zpráv MOS a výzkumnou činnost členů. Na výroční schůzi byla přednesena přednáška S. Svobody „Příspěvek k poznání ptactva jižní Moravy“. Byly předvedeny hlasové nahrávky rodů *Emberiza*, *Plectrophenax* a *Calcarius*. Dále byly předneseny referáty o hnízdění a výskytu luňáků červených na jižní Moravě, zajímavosti z hnízdění orlů skalních na Slovensku a o hnízdění puštíků obecných v budkách z plastových nádob. Exkurze se uskutečnily dvě, 8. srpna 1991 na Neziderské jezero v Rakousku a 16. listopadu na Lednické rybníky. V tomto roce mělo MOS 673 členů.

Expozice Moravského ornitologického spolku
na Středomoravské výstavě v Přerově ve dnech 20. 6. až 15. 8. 1936

Den ptactva v Přerově v roce 1954, který zorganizoval
Moravský ornitologický spolek v čele s Františkem Gintrem

Ornitologická zajímavost z roku 1944, kterou zaznamenal v areálu stanice František Hejl – hnízdění ledňáčka říčního v opuštěném hnízdě moudivláčka lužního (všechny předchozí snímky archiv MOS)

Od let 1990 a 1991 lze také sledovat posun v další činnosti MOS. Již v roce 1990 poukázali někteří členové výboru na nedostatky v činnosti sdružení. Navrhli, aby tyto nedostatky byly zpracovány jako požadavky a návrhy pro ředitelství Okresního vlastivědného muzea J. A. Komenského v Přerově. Hlavní důraz byl kladen na aktivizaci členů sdružení. Na jaře 1991 se odtrhla od sdružení skupina mladších členů a jejich registrací u Ministerstva vnitra ČR vznikla dne 26. března 1991 nezávislá organizace s původním názvem Moravský ornitologický spolek. Již od počátku pracoval spolek velmi aktivně a snažil se navázat na tradice spolku založeného F. Gintrem. Na podzim 1991 vydal Zpravodaj Moravského ornitologického spolku 1/1991. Pro velký zájem autorů i čtenářů začal tento zpravodaj vycházet od roku 1992 čtyřikrát ročně pod názvem Moravský ornitolog. Prezidentem spolku se stal Jiří Šafránek.

Spolek navazoval rychle kontakty s domácími i zahraničními partnery. Zásadní změny v rozvoji ochranné práce viděl v realizaci kvalitních ornitologických projektů a přímé ochraně jednotlivých druhů živočichů a jejich biotopů. Podporoval a sám usiloval o řádnou propagaci ornitologie včetně osvětové činnosti ve všech sdělovacích prostředcích a v regionálním a odborném tisku.

V březnu 1992 byl zvolen nový výbor sdružení, který usoudil, že v zájmu ornitologie a ochrany ptactva bude prospěšnější spolupráce obou přerovských ornitologických organizací (sdružení a spolku) než vzájemná nevrzlivost a ignorance, přičemž nevylučoval ani možnost jejich spojení. Při volbě nového výboru se stali jeho čestnými členy RNDr. S. Svoboda a akademický malíř V. Kozák. Předsedou byl zvolen ing. Stanislav Bureš. V průběhu dubna proběhla jednání mezi Moravským ornitologickým sdružením a muzeem, která vyvrcholila podepsáním smlouvy o vzájemné spolupráci (9. dubna 1992). Na jaře 1992 mělo Moravské ornitologické sdružení 570 členů. Mezi nimi bylo uspořádáno na základě jednání sdružení a spolku referendum o případném spojení obou organizací. Většina z nich souhlasila se spojením Moravského ornitologického sdružení a Moravského ornitologického spolku. Tím se obě organizace spojily pod jednu s názvem Moravský ornitologický spolek. Jednání za sdružení vedl ing. S. Bureš, za spolek J. Šafránek.

Od 1. července 1992 stojí v čele Moravského ornitologického spolku prezidium. Prezidentem zůstal J. Šafránek. Zpočátku byla spolurozhodujícím orgánem vědecká rada složená z členů bývalého výboru sdružení. Vědecká rada se stala později redakční radou Zpráv MOS, které vycházejí dodnes ve spolupráci spolku a muzea. Většina členů bývalého Moravského ornitologického sdružení přešla administrativní cestou do Moravského ornitologického spolku a stala se jeho členy. V roce 1992 měl MOS pět stálých pracovníků a prezidium se scházelo 1x týdně. Po zvládnutí všech počátečních administrativních prací působí v prezidiu spolku dobrovolní pracovníci a prezidium se schází 1x za dva týdny.

6. Závěr

Moravský ornitologický spolek vybudoval v Přerově tradici, která neměla a nemá obdoby v žádném jiném městě republiky, tedy tradici ornitologického výzkumu a ochrany ptactva. Vydáváním časopisu Československý ornitholog a později Zprávy MOS umožnil spolek českým a slovenským profesionálním i amatérským ornitologům zveřejňovat jejich poznatky v českém časopise. Dříve mohli publikovat své výzkumy pouze v německém časopise LOTOS v České Lípě, kde působila i německá kroužková stanice pro celé území našeho státu.

Moravská ornitologická stanice patří k nejvýznamnějším výzkumným a osvětovým zařízením v Přerově. Později se stala přírodovědným oddělením Muzea Komenského v Přerově (dříve Vlastivědný ústav Přerov, poté Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského) a udržela v Přerově a na střední Moravě tradici ornitologického výzkumu a ochrany ptactva. Rozvinutím ornitologické specializace v roce 1966 i později se zdokonalila úroveň muzejní práce, vědeckého výzkumu v ornitologii a popularizace ornitologie.

Jubilejní rok 1992, kdy uplynulo šedesát let od založení Moravského ornitologického spolku, uzavřel přechodné období změn a stagnace v této organizaci. Výsledek změn potvrzuje správnost cesty, po níž se vydala v Přerově již třetí generace ornitologů.

Poznámky

- 1 Šulc Z., jednatel. Protokol ustavující valné hromady Moravského ornitologického spolku z 4. 12. 1932, archiv MOS.
- 2 Šulc Z., jednatel. Protokol schůze výboru MOS z 3. 12. 1933. Projednání otázky časopisu a rozhodnutí vydat první číslo Moravského ornithologa začátkem ledna 1934. Do redakční rady byli zvoleni: Ginter, Řezáč, Šulc, Bernard, archiv MOS.
- 3 Šulc Z., jednatel. Zápis z řádné valné hromady MOS z 2. 12. 1934, archiv MOS.
- 4 Šulc Z., jednatel. Protokol o schůzi výboru MOS z 5. 10. 1935. Projednání Středomoravské výstavy, na kterou byl spolek pozván. Výborem MOS bylo rozhodnuto zúčastnit se vlastní ochranářskou expozicí, archiv MOS.
- 5 HACHLER, E.: Jak uspišiti zřízení Čs. ústavu ornithologického. Čs. ornitholog, r. 3, č. 2/1936, str. 21–24.
- 6 Lančík J., člen výboru. Zápis z mimořádné valné hromady MOS z 18. 5. 1937, archiv MOS.
- 7 Odrážka H., jednatel. Zápis z výborové schůze MOS z 2. 11. 1944, archiv MOS.
- 8 Odrážka H., jednatel. Zápis o náletu, kterým byla postižena ornitologická stanice v Přerově, kniha protokolů MOS, datum?, archiv MOS.
- 9 Odrážka H., jednatel. Zápis z členské schůze MOS z 22. 9. 1945, archiv MOS.
- 10 Odrážka H., jednatel. Zápis z 13. valné hromady MOS z 15. 6. 1946, archiv MOS.
- 11 Ošťádal F., jednatel družstva ORNIS. Zápis ustavující schůze představenstva družstva ORNIS z 5. 10. 1947, kniha protokolů představenstva, archiv MOS.
- 12 Dr. Veselý. Dopis z Ministerstva školství, věd a umění MOS v Přerově z 7. 7. 1950: Sdělení o tom, že toto ministerstvo u Ministerstva informací a osvěty zasahovat ve věci dalšího vycházení časopisu nebude, neboť rozhodnutí tiskového odboru je konečné. Doporučuje spolupráci se Sylvií, časopisem České společnosti ornitologické. Korespondence spolku, archiv MOS.
- 13 Odrážka H., jednatel. Jednatelská zpráva z valné hromady MOS z 22. 6. 1952, archiv MOS.
- 14 Odrážka H., jednatel. Zápis z mimořádné výborové schůze MOS z 22. 12. 1951. Zde byl projednán návrh nových stanov spolku, schválen a zaslán KNV, archiv MOS.
- 15 Odrážka H., jednatel. Zápis z výborové spolku z 2. 6. 1951. Z ministerstva zemědělství bylo sděleno spolku pro ochranu zvířat, že nebude toto ministerstvo podporovat žádost zaslanou tímto spolkem, protože Čs. ornitholog neslouží rozvoji JZD, archiv MOS.
- 16 Odrážka H., jednatel. Zápis z výborové schůze MOS z 2. 2. 1952, archiv MOS.
- 17 Odrážka H., jednatel. Zápis z výborové schůze MOS z 6. 3. 1954, archiv MOS.
- 18 Odrážka H., jednatel. Zápis z výborové schůze MOS z 6. 11. 1954. Viz sdělení dr. Svobody, archiv MOS.
- 19 Hejl F., člen výboru od r. 1939, ústní sdělení.
- 20 Zpráva z výroční členské schůze MOS z 2. 6. 1957, archiv MOS.
- 21 Kozák V., člen výboru spolku od r. 1952, ústní sdělení.
- 22 Odrážka H., jednatel. Zápis o hospodářské schůzi MOS z 19. 10. 1957, archiv MOS.
- 23 Odrážka H., jednatel. Zápis z výborové schůze MOS z 29. 3. 1958, archiv MOS.
- 24 Odrážka H., jednatel. Zápis z výroční členské schůze MOS z 27. 4. 1958, archiv MOS.
- 25 Odrážka H., jednatel. Zápis z mimořádné výborové schůze MOS z 13. 11. 1958, archiv MOS.
- 26 Odrážka H., jednatel. Zpráva z výroční členské schůze MOS z 30. 4. 1961, archiv MOS.
- 27 Uvíra S., Moravská ornitologická stanice – osvětové zařízení MěNV v Přerově, příloha Kultury Přerova, květen 1968, str. 12–14.
- 28 Sitko J., Padesát let práce MOS, Právy MOS 1983, str. 7–12.
- 29 Hejl F., Statistika mých školských sběrů ptáků na Moravě 1972–1981, archiv MOS.
- 30 Sitko J., Moravská ornitologická stanice, ústní sdělení.
- 31 Chytil J., Moravská ornitologická stanice, ústní sdělení.

Prameny a literatura

1. Archivní materiály

Archiv města Přerova

– Kronika města Přerova rok 1959/část III., str. 628–629 (Moravský ornitologický spolek v Přerově – Zpráva za rok 1959).

– Kronika města Přerova rok 1960/str. 919–922 (Moravské ornitologické sdružení se sídlem v Přerově).

– Kronika města Přerova rok 1961/část V., str. 640–641 (Zpráva o činnosti složek dobrovolných pracovníků – Vlastivědný sbor okresu Přerov).

Archiv Moravského ornitologického spolku, sdružení a stanice (archiv MOS).

2. Literatura

Ginter, F., 1962: 30 let Moravského ornitologického sdružení. – Kultura Přerova, prosinec 1962: 5–6.

Hanák, F., 2000: Kořeny Moravské ornitologie v Přerově. – In: Lapáček, J. (ed.): Přerov. Povídání o městě, pp. 226–230. Město Přerov, Přerov.

Hanák, F., 2000: Preparátor Oldřich Vítoslavský devadesátiletý. – Ptáci kolem nás 1/2000: 27–28.

Hachler, E., 1937: Reorganisace ornithologického výzkumu naší republiky. – Příroda, 30: 97–103.

Hudec, K., 1999: Ornitologové České republiky. – MK, AMG ČR a MOS, Přerov.

Hudec, K. & Černý, W. (eds.), 1972: Fauna ČSSR. Ptáci 1. – Academia, Praha.

Chytil, J., 1989: Akce Baltik – Záhlinice 1986. – Zprávy MOS, 31: 10–16.

Nechutová, J., 1991: Claretus, Ptačí zahrádka. – Petrov, Brno.

Opatrný, E. & Petruška, F., 1999: Dějiny české zoologie. – PF UP, Olomouc.

Československý ornitholog, r. 2-5 (1935-1938), r. 12–16 (1946–1949), Moravský ornitholog, r. 1 (1934), Ornitholog, r. 6-12 (1939–1945).

Sitko, J., 1991: Výsledky výzkumu tahu některých druhů ptáků na lokalitě Záhlinice (okr. Kroměříž) v letech 1987–1990. – Zprávy MOS, 49: 59-68.

Sitko, J., 1992: Šedesát let práce Moravského ornitologického spolku v Přerově. – Minulost Přerovska, 1992: 39–53.

Sitko, J., 1996: Vznik a vývoj knihovny přírodovědného oddělení Muzea Komenského v Přerově. – Minulost Přerovska, 1996: 161–174.

Záleský, M., 1932: Ustanovení ornithologického spolku v Přerově. – Obzor, 23 (50), 6. 12. 1932.

Záleský, M., 1935: Ptákověda v Přerově. – Záhorská kronika, 17 (1934–1935): 110–111.

Záleský, M., 1936: Kroužkovací akce Moravského ornitologického spolku se sídlem v Přerově. – Příroda, 29: 136–137.

Zásměta, V. (ed.), 1973: Padesát let české myslivecké organizace. – SZL, Praha.

3. Ústní podání

Ginterová M., manželka zakládajícího člena MOS F. Gintera

Hejl F., člen výboru MOS od r. 1939 do r. 1989

Chytil J., RNDr., Moravská ornitologická stanice (1982–1987)

Kozák V., člen výboru MOS (1952–1991)

Sitko J., RNDr., CSc., Moravská ornitologická stanice (1971–), člen výboru MOS (1971–1991)

Svoboda S., RNDr., předseda MOS (1971–1991)

Apendix

František Hanák

1. Moravský ornitologický spolek v Přerově v letech 1992 až 2001

Od roku 1992 pracoval Moravský ornitologický spolek pod vedením pětičlenného prezidia v čele s prezidentem Jiřím Šafránkem. Do roku 1999 byla jeho sídlem Kramářova ulice 5 v Přerově, od roku 1999 je sídlem Ekologické centrum MOS na ulici Čapka Drahlovského 3 v Přerově. V prezidiumu pracovali nebo pracují Jiří Šafránek (dosud), Hynek Matušík (do roku 1993), Marek Tomčala (do roku 1996), doc. Stanislav Bureš (do roku 1997), Jaroslav Svoboda (2000), František Cigánek (dosud), RNDr. František Hanák (dosud), Ing. Jiří Šírek (dosud) a Jiří Polčák (dosud).

V roce 1992 se konala výroční členská schůze MOS dne 8. února 1992 v klubovně Biologické stanice v Přerově. Na schůzi bylo konstatováno, že se úspěšně rozvíjejí kontakty s hnutím Brontosaurus, ČSOP, OkÚ, ČSO, českou sekci ICBP, MŽP ČR apod. Na této schůzi byli členové také seznámeni s projekty MOS a plánem činnosti na další období. Byly prezentovány následující projekty: P. Šálek a J. Moštěk: „Kvantitativní výzkum ornitofauny Hostýnských hor“, P. Schäfer: „Podpora a reintrodukce sokola stěhovavého v Jeseníkách“, M. Mach: „Vytvoření hnízdních příležitostí pro poštolku obecnou a puštíka obecného na Kroměřížsku a Zlínsku“, P. Džubera: „Výzkum ornitofauny vojenského prostoru Libavá“ a J. Šafránek: „Vytvoření umělých hnízdních příležitostí pro hohola severního na rybnících střední Moravy“. Až do roku 1995 vycházel časopis Moravský ornitolog, který se od roku 1996 nazývá Ptáci kolem nás a vychází doposud. Zrovna tak doposud vychází sborník Zprávy MOS. Dne 21. března 1992 se konala také poslední schůze Moravského ornitologického sdružení, která připravila půdu pro následné spojení Moravského ornitologického spolku a Moravského ornitologického sdružení.

V roce 1993 se konala výroční členská schůze MOS dne 20. února 1993 na Moravské ornitologické stanici a hlavním bodem byla mimo jiné změna a doplnění stanov MOS. Důvodem k těmto změnám a doplňkům byly následující skutečnosti: vznik České republiky rozpadem původního státního celku (ČSFR) a zavedení kategorie rodinného členství vzhledem k ekonomické situaci některých rodin. Tato změna stanov byla zaregistrována MV ČR dne 3. března 1993. Dále bylo na členské schůzi konstatováno, že cílem MOS je vytvořit silnou a početnou organizaci ornitologů. Přitom je nutná spolupráce se všemi médii. Dodnes (do roku 2002) bylo uveřejněno v tisku členy MOS nebo o práci MOS téměř 2000 článků. Proti roku 1992 stoupl počet členů na více než 450, tedy vzrostl o 100%. Tím se podařilo získat v krátké době MOS významné postavení a prestiž mezi ochránářskými organizacemi.

V roce 1994 se uskutečnila výroční členská schůze MOS dne 26. února 1994 na Moravské ornitologické stanici. Byla zde vyzvednuta kampaň „Propagace výroby ptačích budek“, její součástí bylo pravidelné publikování článků v tisku o výrobě budek a zimním příkrmování ptactva. Dne 17. dubna 1994 byl uspořádán ve spolupráci se stanicí Den otevřených dveří, při

kterém byly předvedeny ptačí budky a krmiva a provedena ukázka sokolnického výcviku. Také se v tomto roce jako pak každoročně konaly ornitologické exkurze na rybníky v Tovačově a Záhlnicích. Pro členy MOS byl připraven projekt „Hnízdní mapování vybraných druhů ptáků Moravy a Slezska“. Ing. J. Šírek připravil projekt „Mapován hnízdního rozšíření ohrožených druhů vodního a bahenního ptactva v okrese Přerov“ a M. Vavřík projekt „Záchrana hnízdišť břehouše černoocasého a vodouše rudonohého před vysečením“. Členové spolku se zapojili do mapování hnízd čápa bílého v okrese Přerov a do pořádání Světového festivalu ptactva (jako pak již každoročně). Také se díky aktivitě prezidia rozběhl projekt zaměřený na spolupráci se zoologickými zahradami při výrobě a dodání jmenovek k vystavovaným zvířatům, který umožnil členům MOS navštěvovat zoologické zahrady v Olomouci, Jihlavě, Vyškově, Brně a Lešně u Zlína zdarma (projekt probíhá dodnes). J. Růžička z Kout nad Desnou přednesl své zkušenosti s výrobou ptačích budek a K. Zvářal ze Zlína demonstroval na diapozitívech nový způsob zavěšení ptačích budek na šikmo jako prevenci proti vybírání mláďat z budek kunami a myšicemi.

V roce 1995 se konala výroční členská schůze MOS dne 4. února 1995 na Moravské ornitologické stanici. Na této schůzi byly předneseny následující odborné referáty přítomnými odborníky – O. Suchý: „Ochrana hnízd motáka lužního“, M. Král: „Teritoriální chování samic lejska bělokrkého“, J. Slechan: „Hnízdění krutihlava obecného v budkách“, D. Horal: „Potrava tří druhů pěvců v oblasti gradace ploskohřbetky smrkové“ a J. Trnka: „Příspěvek k rozšíření a bionomii sýkořice vousaté na Slovensku“. Jako již v minulých letech, tak i v tomto roce bylo vydáno několik letáčků zaměřených na ochranu přírody a ptactva: „Každý může pomoci“ o poskytování první pomoci zraněným vysíleným ptákům a opuštěným mláďatům, „Čáp bílý“ a „CHKO Litovelské Pomoraví“. Již dříve byly vydány letáčky o výrobě ptačích budek a zimním přikrmování ptáků. Z kampaní bylo velmi úspěšné mapování hnízd čápů bílých a výroba ptačích budek. V roce 1995 stoupla členská základna na 703 členů. V tomto roce byla vyhlášena a vyhodnocena anketa o vyvěšování ptačích budek. Členové MOS vyvěsili 483 nových budek a starali se celkem o 4592 ptačích obydlí.

V roce 1996 se konala výroční členská schůze MOS dne 2. března 1996 na Moravské ornitologické stanici. Na této schůzi byly předneseny odborné příspěvky – S. Bureš: „O chudinkách linduškách a prevítech hraboších polních“, O. Suchý: „Sýc rousný“, J. Pavelka: „Hnízdění orlů královských na západním Slovensku“, F. Černý: videofilm „Poznáváme naše ptáky – I. díl“ a P. Červenka: videosnímek o adoptivním chování páru sýkor koňader, které vyseděly a vyvedly 8 mláďat lesků bělokrkých a o hnízdění krutihlavů obecných. MOS vydal několik letáčků představující jednotlivé mezinárodní dohody o ochraně živočišných druhů a jejich životního prostředí. Pro velký zájem veřejnosti byly znovu vydány letáčky s návodem na výrobu a vyvěšování ptačích budek a na přikrmování ptáků v zimním období. Úspěšnými akcemi bylo mapování zimovišť a hnízdišť labutí velkých, sčítání chocholoušů obecných a anketa o vyvěšování ptačích budek. Pokračoval projekt M. Macha „Vytváření hnízdních příležitostí pro naše sovy“. Některé projekty byly jako granty podpořeny MŽP ČR – S. Bureš: „Prak-

tická ochrana lindušky horské v CHKO Jeseníky“, V. Plšek: reedice letáku „Pomozte nám – pomozte ptákům“ (seznámení veřejnosti c cíli a posláním MOS) a projekt prezidia MOS: „Zapojení veřejnosti do praktické ochrany ptactva“ (mediální kampaň na propagaci výroby ptačích budek, sčítání zimujících a hnízdicích labutí, propagace mezinárodních dohod na ochranu přírody a propagace správného příkrmování ptáků v zimním období). V roce 1996 měl MOS 821 členů.

V roce 1997 se konala výroční členská schůze MOS dne 1. března 1997 na Moravské ornitologické stanici. Na této schůzi zazněly následující referáty a příspěvky – K. Zvářal: „Problematika stavby ptačích budek“, O. Suchý: „Zkušenosti s vyvěšování budek pro sýce rousné v Jeseníkách“, P. Červenka: videosnímek „Různé konstrukce ptačích budek“, P. Pavelčík: diapozitivy z ornitologických lokalit v CHKO Bílé Karpaty a Slánských vrších na Zvolensku a lokalita kulíška nejmenšího, J. Sedlár: videokazeta o Zoo Olomouc, M. Král: videofilm „Sovinecký přírodní park“ a F. Černý: videofilm „Poznáváme naše ptáky II. díl“. MOS se podílel spolu s OkÚ Přerov na vydání brožurky „Chráněné části přírody na Přerovsku“ a spolu s AOP v Olomouci a CHKO Litovelské Pomoraví na vydání publikace „Mokřady střední Moravy“. Byl vydán leták o biologické ochraně zemědělských kultur pomocí dravců a sov (s podporou MŽP ČR). MOS byl realizován projekt „Zlepšování vztahu veřejnosti k ochraně přírody“ za podpory americké nadace The Foundation for a Civil Society. V roce se rozrostla členská základna a MOS měl již 1078 členů.

V roce 1998 se konala výroční členská schůze MOS dne 21. února v Rytířském sále Korvínského domu Muzea Komenského v Přerově (stav po povodni na stanici). Na schůzi informoval ředitel Muzea Komenského dr. F. Hýbl o výši škod na Moravské ornitologické stanici po povodni v roce 1997. Další informace o povodni podal dr. Hanák. Na schůzi zazněly následující příspěvky – O. Suchý: „Tahová zastávka kulíka zlatého na Uničovsku“, F. Hanák: „Cizokrajní ptáci ve sbírkách Muzea Komenského“, F. Černý: videofilm z ornitologických exkurzí MOS a film Informačního vzdělávacího centra USA z roku 1947 „Obloha nezná hranic“, který pojednával o ptačích migracích na americkém kontinentě. Komentář namluvil Jan Werich. Byl připraven letáček o významu živých plotů a ptačích napajedel. Velmi úspěšná byla kampaň působení na veřejnost na ochranu přírody a ptactva, za kterou dostal MOS za rok 1997 od japonské nadace Sasaki 3. cenu ve výši 3000 USD. MOS také prezentoval samolepící siluety dravců určené k instalaci na velkoplošné zasklené stěny (eliminace ptáků zabíjených o sklo). Za pomoci MŽP ČR byl řešen projekt F. Hanáka „Hnízdění čápů bílých v okrese Přerov v roce 1998“. Tento projekt pokračuje dále, zatím do roku 2001. V roce 1998 měl MOS 1700 členů. Také byla schválena změna stanov MOS v oblastech poslání spolku, legalizace místních organizací MOS a přesné formulace rodinného členství. Dále byl zaveden institut čestného členství. Čestnými členy byly v roce 1998 jmenováni: doc. K. Hudec z Brna, B. Gavenda z Prus, dr. Z. Rumler z Olomouce, O. Suchý z Dlouhé Loučky a dr. S. Svoboda z Hodonína.

V roce 1999 se konala výroční členská schůze MOS dne 27. února 1999 na Moravské ornitologické stanici. Byly předneseny odborné referáty

a demonstrovány videosnímky – O. Pavelčík: „Poznatky z odchyty dravců a sov“, S. Bureš: videosnímek z výzkumné expedice za linduškami do Norska, J. Šafránek: „Úhyny ptáků na silnicích“, J. Polčák: videofilm „Expedice za ptáky Turecka“ a zahraniční filmy o určování dravců a racků v terénu. MOS se v roce 1998 postaral o 12 zraněných ptáků a opuštěných mláďat 6 druhů, kteří byli dopraveni do Zoo Olomouc nebo Záchrané stanice živočichů v Bartošovicích. Na základě upozornění MOS byl zastaven odstřel havranů polních na hřbitově v Kroměříži. V Michalově byly vyvěšeny ptačí budky a byla zahájena informační kampaň a následná distribuce samolepících siluet dravců. Další kampaň byla vedena proti nesmyslnému střílení kormoránů velkých. Byl vydán letáček o živých plotech a ptačích napajedlech. V roce 1999 měl MOS 1760 členů. Čestným členem byl jmenován ing. Č. Folk z Brna.

V roce 2000 se konala výroční členská schůze MOS dne 26. února 2000 na Moravské ornitologické stanici. Byly předneseny následující příspěvky nebo demonstrovány videosnímky – F. Hanák: „Odstraňování následků povodně v roce 1997“, J. Šafránek: „Předběžné výsledky mapování kormoránů velkých na střední Moravě“, J. Polčák: videosnímek „Expedice za ptáky Španělska“ a M. Vinkler: videosnímek o ptácích Gibraltaru. MOS zachránil v roce 1999 celkem 9 zraněných ptáků a opuštěných mláďat 7 druhů a zajistil jejich dopravu do zoo nebo záchrané stanice. Byla vybudována náhradní hnízdní podložka pro čápy bílé v Želatovicích. Pokračovala distribuce samolepících siluet dravců a podařilo se prosadit provádění náhradních výsadeb za kácení stromů v řadě správních řízení a doplnění nově budovaných tras elektrického vedení 22 kV o zábrany proti dosedání dravců. Jako nový projekt byl zahájen projekt s podporou MŽP ČR „Zpřístupnění ornitologických dat pro orgány státní správy“ (databázové zpracování ornitologických pozorování) a dokončen projekt F. Hanáka „Hnízdní ornitocenózy arboreta v Bílé Lhotě u Olomouce“. MOS zřídil Ekocentrum s prodejem přírodovědné literatury, ptačích budek, krmítek, krmení na zimní příkrmování a dalších ochrannářských pomůcek a informačním a poradenským centrem pro veřejnost (včetně nabídky ochrannářských letků MOS a dalších ekologických organizací). Došlo k odlivu a vyřazení neplaticích členů a MOS měl v roce 2000 členskou základnu 1640 osob. Čestnými členy byli jmenováni: O. Vítoslavský z Přerova, V. Příkryl ze Skaličky a F. Cigánek z Přerova.

V roce 2001 se konala výroční členská schůze MOS dne 24. února 2001 na Moravské ornitologické stanici. Na této schůzi byly předneseny odborné referáty a demonstrovány videosnímky – J. Šírek: „Výskyt vzácných druhů ptáků na Kojetínsku a Tovačovsku“, J. Polčák: videosnímek „Expedice za ptáky Chorvatska“, J. Polčák: videosnímek o výskytu faunisticky významných druhů na Kojetínsku a Tovačovsku a videosnímek M. Vinklera o kroužkování ptáků ve Švýcarsku. Ekocentrum MOS bylo často kontaktováno veřejností o pomoc při záchraně zraněných ptáků a opuštěných mláďat. Záchraným stanicím a zoo bylo předáno celkem 23 ptáků 13 druhů a 4 savci 2 druhů. Pokračovala distribuce samolepících siluet dravců a účast v řadě správních řízení v zájmu ochrany ptáků a životního prostředí (usměrňování správního řízení orgánů státní správy). MOS byly

zahájen projekty „Ornitologický vzájemně informační systém“, kterým se elektronickou cestou informují ornitologové o výskytu, pozorování a hnízdění vzácných druhů ptáků (zejména pro účely ochrany), pokračoval projekt „AVES 2000“ (faunistická evidence výskytu ptáků) a byl dokončen za podpory MŽP ČR projekt F. Hanáka „Hnízdní ornitocenózy arboreta v Novém Dvoře u Opavy“. Došlo k dalšímu vyřazení neplatících členů a členská základna se v roce 2001 ustálila na 1550 členech. Čestným členem byl jmenován F. Černý z Pivína.

Moravský ornitologický spolek je zájmová organizace milovníků ptactva a živé přírody, která navazuje na dlouholeté tradice původního MOS. Je moderní mezinárodní společností ochránců ptactva, mající díky svému atraktivnímu zaměření stovky členů z Čech, Moravy a Slovenska. Jen v Evropě se ochraně a pozorování ptáků věnuje více než milion pozorovatelů ptáků (tzv. birdwatchers). MOS pomáhá lidem trávit volný čas v přírodě, kteří chtějí přispět k její ochraně a zachování, a spojuje zájemce, kterým učarovala krása přírody, půvabný let a zpěv ptáků a jejich jedinečná pestrost tvarů a barev. K hlavním cílům MOS patří: vytváření příznivých podmínek pro život a hnízdění ptáků, popularizace ochrany ptáků a rozšiřování poznatků o jejich životě, propagace pozorování ptactva jako atraktivní formy využití volného času (zejména pro mládež), získávání nejširší veřejnosti pro ochranu ptactva, organizační pomoc místním skupinám ochránců a pozorovatelů ptáků, výkup a údržba území významných pro život ptáků, záchrana zraněných ptáků a opuštěných mláďat a spolupráce s našimi i zahraničními ochránářskými organizacemi. Všichni členové MOS dostávají zdarma čtvrtletník Ptáci kolem nás, dostávají tematicky zaměřené materiály, mají možnost zakoupení odborného sborníku Zprávy MOS, mají bezplatný vstup i s rodinou do vybraných zoologických zahrad a muzejních expozic a mají možnost využít rozsáhlé knihovny Moravské ornitologické stanice. Podíl členů na činnosti MOS je různý a záleží pouze na jejich dobré vůli a možnostech. Může mít charakter finanční podpory nebo aktivního zapojení do ochrany ptactva ve svém regionu a také pouze prostého sympatizování a propagování myšlenek ochrany přírody.

2. Moravská ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově v letech 1992 až 2001

V tomto období pracovala Moravská ornitologická stanice jako přírodovědné oddělení Muzea Komenského. Jako specializované oddělení se zabývalo muzejní činností, pečovalo o rozsáhlou odbornou knihovnu, vyvíjelo rozsáhlou osvětovou činnost a provádělo ornitologický výzkum.

Muzejní činnost spočívala v udržování, dokumentaci, ochraně a shromažďování přírodovědných sbírek a ve všestranné péči o expozice. Moravská ornitologická stanice spravuje ornitologický, oologický, entomologický a mineralogický sbírkový fond. V roce 1992 pečovala stanice o čtyři následující expozice: Entomologie, Mineralogie, Ptáci České republiky a Ekologie zvířeny. Entomologická expozice je uzavřenou kolekcí, jejímž autorem je řídící učitel Ladislav Hudeček (1872–1941) a v muzeu je umístěna od roku 1927 (expozice je přístupná v přerovském zámku). Rovněž mineralogická expozice je uzavřeným souborem pocházejícím ze sběrů ing. Aloise

Němce (1886–1959), tehdejšího ředitele Středomoravských elektráren v Přerově (rovněž je prezentována na přerovském zámku). Entomologické a ornitologické expozice a sbírky byly pravidelně ošetřovány proti hmyzím škůdcům, všechny sbírky ošetřovány proti prachu. Dokumentace sbírek spočívala ve vedení chronologické (přírůstková kniha) a systematické evidence (evidence druhého stupně). Ptáci byli získáváni buď sběrem kadáverů ornitology v terénu, nebo jejich přebíráním ze záchranných stanic živočichů (např. v Bartošovicích). Kadávery jsou jednak podrobeny helmitologické pitvě na získání parazitických červů, jednak preparovány preparátorem stanice do ornitologického fondu (depozitáře nebo expozice). K ornitologickému sbírkovému fondu náleží ještě soubor ptačích stern. Oologická sbírka (sbírka vajec) je také uzavřeným fondem a byla získána koupí z dřívějších soukromých sběrů. Expozice Ptáci České republiky je největší ornitologická expozice ve střední Evropě. V průběhu devadesátých let 20. století bylo také prezentováno několik krátkodobých výstav (Obratlovci města Přerova, Obratlovci Přerovska, Cizokrajní ptáci ve sbírkách Muzea Komenského, Dermoplastické obrazy ptáků /Ptačí reliéfy/ ve sbírkách Muzea Komenského, Polodrahokamy a zkameněliny ve sbírkách Muzea Komenského, Ze života ježků).

Odborná knihovna Moravské ornitologické stanice je vědeckou knihovnou, která slouží zejména badatelům z oboru ornitologie. Odborná a muzejní pracoviště a knihovna byly vybaveny v průběhu první poloviny devadesátých let 20. století počítačovou technikou, která je užívána k dokumentaci, ukládání a počítačovému zpracování sbírek, zpracování a publikování vědeckého materiálu a informací a k vedení knihovního fondu. V té době byl knihovní fond (odborné knihy, časopisy a separáty) odborně zpracován a převáděn do elektronické podoby. Knihovna byla založena již ve třicátých letech 20. století členy MOS a její základ vytvořili členové výboru spolku z knih a časopisů, které darovali ze svých soukromých knihoven. Dříve byl ze zahraničními i našimi institucemi vyměňován Československý ornitholog, nyní je vyměňován sborník Zprávy MOS (v roce 2002 vyjde již jejich 60. ročník, Zprávy MOS jsou pokračovatelem Československého ornithologa), a odborná knihovna stanice za něj získává recipročně zahraniční tuzemské ornitologické a přírodovědné časopisy. Všem zájemcům a badatelům půjčuje knihovna prezenčně odborné publikace (knihovní jednotky jsou považovány za sbírkové předměty). V současné době je největší počet uživatelů knihovny mezi diplomanty a doktorandy vysokých škol z celé republiky. Bohatý fond českých ornitologických prací jim umožňuje úplné zpracování zadaných témat i z oblasti ochrany životního prostředí. Knihovna stanice je jednou z největších specializovaných ornitologických knihoven v České republice.

Vědecká práce Moravské ornitologické stanice je rozsáhlá a je zaměřená zejména na výzkum ptáků. Stanice přitom spolupracuje s vědeckými ústavy (vysokými školami, Akademií věd ČR), dalšími muzei a dalšími odbornými institucemi u nás i v cizině. Výzkum je zaměřen na tah ptáků, studium helmintů ptáků, zastoupení těžkých kovů ve svalovině ptáků a jejich parazitických červů, determinaci a revizi cizokrajních ptáků a jejich parazitických červů, studium helmintů ptáků, zastoupení těžkých kovů ve svalovině ptáků a jejich parazitických červů, determinaci a revizi cizokrajních ptáků v moravskoslezských sbírkách ptáků, soupis a verifikaci našich ptáků

Ekocentrum Moravského ornitologického spolku v Přerově
na ulici Čapka Drahlavského (rok 1999) (foto Jiří Šafránek)

v moravskoslezských sbírkách ptáků a ekologii ptáků, popř. dalších obratlovců (zámecké parky, městské parky, zemědělská krajina, chráněná území). Zvláštní pozornost je věnována výzkumu vertebrat (obratlovců) města Přerova a výskytu nových živočišných taxonů na Přerovsku (např. kudlanky nábožné, lyšaje oleandrového, strašníka dalmatského). Výsledky vědecké práce jsou prezentovány v mnoha našich i zahraničních časopisech a na vědeckých konferencích jako referáty a posterly.

Při popisu činnosti Moravské ornitologické stanice v posledním desetiletí se nelze nezmínit o osvětové práci. Ta je nejen rozsáhlá, ale také je prováděna na odborné bázi vyplývající ze zaměření stanice a výsledků jejich výzkumných úkolů. Jedná se o průvodcovskou činnost, odborné a populární přednášky, populární a informační články v denním tisku, šoty v televizi, rozhlasové pořady, Dny otevřených dveří apod. Pracovníci stanice podávají velmi často odborné informace a odpovídají na dotazy veřejnosti, návštěvníkům, badatelům, studentům, učitelům, chovatelům a dalším zájemcům. Časté jsou i písemné odpovědi na korespondenční dotazy. Nezanedbatelná není ani účast ve zkušebních komisích (státní, rigorózní a doktorské zkoušky) a oponentury diplomových, rigorózních a disertačních prací.

Dne 7. července 1997 byla zasažena Moravská ornitologická stanice povodní řeky Bečvy a zatopena do výše 1,86 m. Voda zde stála tři dny a opadla až 10. července 1997. Zatopena byla expozice Ptáci České republiky, expozice Ekologie zvířeny, depozitář a odborná knihovna.

Prodejní část Ekocentra Moravského ornitologického spolku s knihami a ptačími budkami a krmítky, v popředí znak MOS (foto Jiří Šafránek)

Od zničující povodně v Přerově uplynuly již více než čtyři roky. Tato přírodní katastrofa způsobila na Moravské ornitologické stanici škodu, která byla vyčíslena na téměř 6 milionů Kč. Z 90% bylo poškozeno více než 6 tisíc mnohdy unikátních preparátů ptáků a kožek a z 50% odborná ornitologická knihovna. Expozice ptáků i odborná knihovna měly minimálně středoevropskou úroveň. Pohled na tři dny zatopenou stanici včetně expozice, depozitáře, knihovny a dalších ploch do výše téměř 2 m byl velmi skličující. Popadané vitríny s preparáty ptáků a hromady odborné literatury uprostřed bahna vyvolávaly pocity bezmocnosti a beznaděje. Jen díky nezměrnému úsilí všech pracovníků stanice a muzea, členů Moravského ornitologického spolku a dalších dobrovolníků se podařilo během měsíce odstranit nejhorší následky povodně.

Na prvním místě je nutné se zmínit o opravě budovy Moravské ornitologické stanice, která byla velmi náročná a složitá. Kompletní renovace budovy byla dokončena v podzimních měsících

roku 1998 díky pochopení Okresního úřadu v Přerově, který zajistil potřebné finanční prostředky. V roce šedesátého výročí založení Moravské ornitologické stanice (1938) bylo toto úsilí zakončeno následujícími akcemi: pokrytí podlahy novou dlaždicovou krytinou, sanace omítek, vymalování objektu, pořízení nových dveří, oprava a nátěry oken, radiátorů, mříží apod., oprava dřevěného obložení stěn, oprava elektrických obvodů, pořízení nového plynového a ekologicky vyhovujícího topení včetně digitální regulace atd. Již dříve bylo důkladně vyčištěno okolí a opraven obvodový plot. Přednostně byly uvedeny do provozu místnosti pro expozici Ptáci České republiky, knihovnu a depozitáře. Od těchto aktivit se odvíjela obnova expozice, ornitologické knihovny a odborné činnosti stanice.

Stěžejním úkolem pracovníků stanice bylo obnovení expozice ptáků a odborné knihovny, které byly před povodní plně využívány odborníky, amatérskými badateli a školami. Proto byla vyvinuta mnohostranná intenzivní činnost směřující k tomuto cíli. Mnohdy nešlo jen o hmotnou pomoc, ale i o morální podporu, neboť někdy nám připadala popovodňová mravenčí práce téměř nekonečná (zejména při repreparaci stovek dermoplastických preparátů ptáků a čištění tisíců povodní poškozených knih a časopisů od bahna stránku po stránce). Tato práce byla namáhavá nejen fyzicky, ale i organizačně a časově (stovky dopisů po celé ČR a do ciziny se žádostí o finanční příspěvek a dary ornitologických publikací včetně děkovaných odpovědí v několika světových jazycích). Moravský ornitologický spolek zorganizoval sbírku mezi ornitology a odbornými institucemi, která vynesla 28 tisíc Kč. Tato částka byla použita na nákup materiálu pro kniháře (na vojenské civilní službě), který velmi precizně vyčistil 350 publikací před vazbou a sám převázal 111 kusů. Dále se z této částky pořídilo protiprachové těsnění expozičních vitrín, přes 400 ks jmenovek k expozičním preparátům ptáků a zahraniční literatura.

S pomocí Moravského ornitologického spolku byly získány finanční prostředky ve výši 35 000 Kč v roce 1998 a ve výši 59 500 Kč v roce 1999 od Nadace rozvoje občanské společnosti z konta SOS-Povodeň. V roce 1998 byla obnovena vazba u 206 publikací a v roce 1999 to bylo celkem 410 knih a časopisů. Dále byl poskytnut díky pochopení senátu finanční příspěvek na vazbu a vyčištění povodní poškozených odborných publikací od Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií v Praze ve výši 30 tisíc Kč, který posloužil k opravě dalších 270 knihovních jednotek a k pořízení nápisů (autoři a názvy) na vazbách 111 knih převázaných na stanici. Senát AMG ČR tím prokázal nesmírné pochopení pro ojedinělou a prospěšnou odbornou i osvětovou činnost přírodovědného oddělení muzea a patří mu náš vřelý dík. K obnově činnosti odborné knihovny Moravské ornitologické stanice byl dále využit příspěvek Rotary Clubu Přerov v částce 20 000 Kč, za který byl zakoupen počítač do knihovny sloužící k evidenci a bibliografii ornitologických knih a časopisů.

V odborné knihovně byla dále dokončena reevidenční a inventarizační práce odborných knih a časopisů včetně obnovy kartoték a pořízení knih a seznamů úbytků (odpisů) knihovního fondu zničeného po povodni. Poté bude následovat stejná práce se separáty odborných ornitologických článků. Počítačově je zpracována i evidence darů odborných ornitologických publikací do fondu odborné literatury stanice od vědeckých institucí z celého světa. Celkem jsme tímto způsobem obdrželi po povodni 2200 ornitologických knih, časopisů, sborníků, výročních zpráv, separátů apod. Zvláštní poděkování zasluží Schweizerische Vogelwarte (ornitologická stanice) v Sempachu ve Švýcarsku, odkud nám přivezli 540 kg odborné literatury v hodnotě 3 tisíc DEM, a Berliner ornithologische Arbeitsgemeinschaft e. V. (ornitologická společnost) s 280 kg odborné literatury v hodnotě 1,1 tisíc DEM. Odborná knihovna stanice již plně poskytuje služby badatelům a byla zpřístupněna v roce 2000 s využitím počítačové evidence a bibliografie knihovních jednotek.

Moravský ornitologický spolek poskytl místo ve svých periodických publikacích (čtvrtletník „Ptáci kolem nás“, sborník „Zprávy MOS“) a na svých internetových stránkách k publikování žádostí o finanční příspěvek, dary odborných publikací, k informacím a rekapitulaci odstraňování povodňových škod včetně aktuálního stavu expozice a knihovny i k poděkování všem, kteří nám jakýmkoli způsobem nezištně pomohli.

Prioritní akcí pracovníků Moravské ornitologické stanice byla obnova v minulosti velmi frekventované expozice „Ptáci České republiky“, ve které bylo uloženo 1041 dermoplastických preparátů 360 druhů ptáků u nás hnízdících, přezimujících nebo vzácně zatoulaných. Mezi nimi je mnoho faunisticky vzácných nálezů (dokladu o výskytu na území ČR), které musí být zachovány pro budoucí generace.

Dnes, více než čtyři roky po povodni, je plně renovován mobiliář expozice i přilehlého a pro fungování expozice nezbytného depozitáře (více než 100 vitrín bylo po povodni natřeno, zaskleno a znovu dokončováno téměř 300 m² dřevotřísky zničené povodní). Ve vitrínách se již nachází 1200 dermoplastických preparátů a kožek ptáků, z nichž většina byla reparaována z prostředků poskytnutých prostřednictvím Moravského ornitologického spolku odborem vnějších ekonomických vztahů Ministerstva zahraničí ČR a ve formě grantů od Ministerstva kultury ČR. Reparace navazující na obnovu po povodni je prováděna na patřičné odborné úrovni, neboť je velmi náročná. Na tomto místě je nutné vyzvednout preparátorskou zručnost a profesní dovednost a um preparátorů Jiřího Jandy z Přerova, Michala Jakubce z Ostravy a Viléma Borůvky z Opavy. Stranou nestojí ani preparátor Moravské ornitologické stanice Petr Svozil. Na žádost škol (motivační a doplňovací výuka zoologie) a veřejnosti byla tato expozice zpřístupněna již 11. září 1999 u příležitosti Dnů evropského kulturního dědictví, i když s neúplným počtem exponátů. Plně dokončena byla expozice v roce 2000, kdy do ní bylo umístěno ještě několik nových druhů získaných ze sbírek Střední lesnické školy v Hranicích.

Moravská ornitologická stanice již zase pracuje po povodni ve všech oblastech své činnosti. Ještě bude potřeba nějaký čas, aby mohly být reparaovány všechny dermoplastické preparáty a kožky v depozitářích. Pře-

sto lze dnes odpovědně říci, že Moravských ornitologický spolek i Moravská ornitologická stanice ovlivnily během své dlouhé činnosti ornitologii a ochranu ptáků nejen na Moravě, ale i v Čechách a na Slovensku. Do povědomí široké veřejnosti se dostaly propagací praktické ochrany ptactva a životního prostředí a publikováním výsledků vědeckého výzkumu.

(Materiály k 70. výročí moravské ornitologie připravil do tisku RNDr. František Hanák, Moravská ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově)

Václav Bednář

Druhá světová válka posuzovaná z Hranic

V okresním archivu v Přerově-Henčlově je ve spisové agendě Městského národního výboru Hranice, v kartonu č. 52, pod inventárním číslem 463, uložen obsáhlý písemný materiál, nazvaný „Československo ve II. světové válce“.

Základem uváděného písemného materiálu je osobní deník, který si v dramatickém roce 1938 začal psát profesor Hospodářské školy v Hranicích Alfonz V. Musiol. V roce 1939 byl prof. Musiol přeložen do Bzence na stejnou školu a zde byl v roce 1942 penzionován. Po penzionování se vrátil do Hranic, kde vlastnil rodinný dům a v psaní deníku, o němž zprvu předpokládal, že ho využije pro zápisy do rodinné kroniky, pokračoval. Vzhledem k tomu, že poznámky prof. Musiola odrážely události v Hranicích v době nacistické okupace, i v letech služebního působení v Bzenci, neboť autor do Hranic pravidelně dojížděl, usnesl se MNV Hranice na svém zasedání dne 28. května 1946 pověřit prof. Musiola, aby zpracoval se zpětnou platností kroniku města od roku 1939 do 1. května 1946.¹ Po tomto datu měla vést kroniku města Hranic učitelka Semerádová.²

I když to ze zápisů MNV ani Rady MNV přímo nevyplývá, je pravděpodobné, že v průběhu prepisování původně stenografických zápisů z válečných let do podkladové zprávy pro kroniku města si profesor Musiol uvědomil, že jeho poznámky jsou příliš subjektivní a ve vztahu k Hranicím málo konkrétní. Ačkoliv tyto podkladové materiály ukončil 27. července 1947, rozhodl se pro zásadní obohacení zdrojů tím, že se obrátil na více než čtyřicet institucí a osobností s požadavkem, aby pro obecní kroniku i oni vylíčili průběh válečných událostí.

Shromažďování těchto svědectví se protáhlo o další dva roky. Mezi tím však došlo v únoru 1948 k nastolení totalitního systému. Když tedy v říjnu 1949 předložil prof. Musiol soustředěný písemný materiál ke schválení tzv. letopisecké komisi MNV, byl jako ideologicky nepřijatelný odmítnut. Vyplývá to ze zápisů Rady MNV z 28. října 1949. Zápis bodu 7 konstatuje: „*Předseda MNV soudruh Matyáš sdělil*“, že „*letopisecká komise uznala*“, že „*kronika navržená prof. Musiolem naprosto nevyhovuje, a že tento kroniku nemůže přepracovat... Usneseno odvolat prof. Musiola z funkce kronikáře, ustanovit kronikářem Miloše Semeráda a požadovat od prof. Musiola vrácení všech dokumentů a sdělení, které se mu dostalo od veřejných úřadů a podniků.*“³

Jak je vidno z dopisu prof. Musiola MNV města Hranic z 14. listopadu 1949⁴, podkladové rukopisy pro obecní kroniku Hranic za válečné roky 1939–1945 obsahují tři základní části:

1. Fascikl spisu „A“ 43 příloh. Jde o svědectví osobností, vybraných kronikářem a popisujících dle stenografických záznamů jejich subjektivní zážitky z nacistického období.⁵
2. Spis „B“ je výpis A. V. Musiola z „vlastní kroniky“, tedy ze soukromého deníku válečných let. Je uspořádán tematicky podle událostí a začíná konfliktem československého státu se sudetskými Němci a jeho zneužívání nacistickým Německem, přes mnichovskou tragédii a likvidaci československého státu. Podle dohody kronikáře se zástupci MNV Hranice nekončí ukončením 2. světové války v Evropě, který se shodou okolností kryje se dnem osvobození města Hranic od nacistické poroby (8. 5. 1945), ale překračuje válečné události do roku 1946. Dokumentuje poválečné volby dne 26. května 1946, kdy se v ČSR, jako v jediném evropském státě, komunistická strana, pomocí relativně svobodných voleb stala vládnoucí silou, dále okolnosti a průběh návštěvy prezidenta Dr. Edvarda Beneše v Hranicích dne 17. července 1946 a nakonec i dobové názory autora na Dvouletý hospodářský plán.⁶
3. Fascikl „C“ doplňuje obě svědectví 30 dalšími tzv. Prameny obecní kroniky.⁷

Do konfliktní situace s MNV Hranice v roce 1949 sestavil prof. Musiol návrh definitivního zápisu do kroniky města za roky 1938 a 1939. Ostatní části předpokládané kroniky jsou ve formě podkladů. To však nikterak neumensňuje jejich faktografický význam pro historii Hranic a hranického regionu. Je tomu spíše naopak, neboť přes mnohé další pokusy nebyla válečná kronika Hranic až dosud zpětně dopsána. Řada subjektivních prožitků a svědectví o 2. světové válce, jak je sebrané písemné materiály souhrnně nazvané „Československo ve 2. světové válce“ poskytují, tím tvoří významný zdroj poznání nejen o konkrétních událostech, ke kterým v Hranicích a okolí v letech 1938–1946 došlo, ale také, a především, vzácně vystihují atmosféru poválečných let. Podtrhují autory přehlížený a nevnímaný dobový nacionalismus, svádějící jednostranně zločiny válečných let na „*Němce, Maďary a kolaboranty*“, aniž by specifikoval, že šlo o prvou v českých zemích poznanou formu totalitního systému, ohrožující samotnou fyzickou existenci českého národa a vyvolanou a umožněnou nacistickou ideologií. I když jen v náznacích a v méně či více zřetelných narážkách, zvláště svědectví, shromážděná prof. Musiolem ve fasciklu „A“ dokumentují, jak byl poválečný „český“ nacionalismus umně využíván KSČ jako nezmírně účinný prostředek k centralizaci moci. I když tedy jde o lokální mozaiku subjektivních vyprávění, je komplex těchto svědectví cenným historickým materiálem.

Do roku 1989 byl materiál uzavřen v archivu a nemohl být využit k historickému výzkumu, neboť trvala ideologická nepřijatelnost řady svědectví, nazývaných prof. Musiolem „referáty“. Po roce 1989 nebyl zatím k historické práci využit.

Smyslem tohoto upozornění je poukázat na cennost uváděných písemností. Výběr z některých svědectví si dává za cíl přesvědčit příslušné orgány Městského úřadu v Hranicích, aby uvažovaly o vydání „Československa ve 2. světové válce“. Předpokládám, že publikace, která by takto

vznikla, by se stala žádanou pomůckou výuky dějepisu na základních a středních školách hranického regionu a byla by využívána i odborníky.

Výběr z „referátů“ hranických osobností a institucí autor této stati provedl podle vlastního uvážení. Vybral jsem vyprávění, která jsem považoval za zajímavá a pro mě neznámá či překvapivá. Samozřejmě to znamená, že historik-odborník by mohl za daleko podstatnější pokládat jiné části soustředěných svědectví, či osobního deníku prof. Musiola. Jedině souborné vydání celého díla, shromážděného prof. Musiolem, se může vyvarovat přiznané jednostrannosti a neúplnosti.

Výběr z některých „referátů“:

1. František Hradil, stolařský dělník, bytem Hranice Pod Hůrkou 601, narozen v roce 1924.

Jmenovaný uvedl, že byl v roce 1944 totálně nasazen na práci v Němecu. Pracoval v Hamelu, jižně od Hanoveru v letecké továrně. Z Hranic a okolí tam bylo nasazeno asi 300 mladých lidí. Práce byla normálně placena, pracovní doba byla dvanáctihodinová, trvala od 6.00 do 18.00 hod.. Stravování bylo v závodě, ale jídlo nekvalitní, maso jen jednou v týdnu, v pátek. Za 9 měsíců nasazení ušetřil asi 6000 korun, které však nemůže použít, neboť jsou na vázaném vkladu. Celkově v továrně pracovalo kolem 6000 osob, mezi nimi i političtí vězni. Pan Hradil uvedl, že osobně pomáhal jednomu z nich, doktorovi práv z Brna, vězněnému v nedalekém koncentračním táboře tím, že mu přenášel poštu a balíky.

2. Paní Kořínková, v zastoupení své sestry Anny Stehlíkové, rozené Valentové, narozené v Hranicích 30. prosince 1881, bývalé učitelky, nyní v penzi. Paní Kořínková vyprávěla za sestru, která se právě léčila v lázních.

Paní Stehlíková byla gestapem zatčena 5. listopadu 1941. Příčinou zatčení a současné domovní prohlídky byl poslech zahraničního rozhlasu. Udání údajně učinil škpt. bývalé ČSA Savicki, ruský emigrant, zajatý Němci v 1. světové válce. Savicki bydlel u paní Kořínkové a jeho milenka Vosáhllová chodila k paní Stehlíkové poslouchat zprávy cizího rozhlasu. Paní Stehlíková byla odsouzena v Olomouci na 1,5 roku vězení. Trest si odpýkávala v ženské věznici Jauer v Horním Slezsku. Zde onemocněla TBC pátěře a vězeňské orgány ji přemlouvaly, aby se přihlásila k německé národnosti, že bude propuštěna a bude se moci léčit. Odmítla, ačkoliv se její zdravotní stav neustále zhoršoval. Vězeňkyně byly ideologicky ovlivňovány i táborovým knězem. Chodily povinně každou neděli na mši a kněz kázal, že Němci jsou Bohem vyvolená rasa, určená vládnout světu. Vrátila se těžce nemocná 24. dubna 1943 po odpýkání trestu a za vězení jí byl vypočítán dluh 8505 korun, který po měsíčních splátkách platila až do května 1945. Po návratu z vězení byla 5 měsíců hospitalizována v hranické nemocnici, z toho 2 měsíce v sádrové šněrovačce. Podle paní Kořínkové: „*Po požívání koňského masa a mazání koňským sádlem se její zdravotní stav zlepšil.*“

K výpovědi je dodatečná poznámka: „*Zemřela náhle v roce 1947.*“

3. Štábní kapitán Arnošt Hrbáč popisoval podrobnosti obsazení Hranic německými vojsky dne 15. března 1939.

15. 3. 1939 před 8. hodinou ranní přijelo před budovu divize vojenské auto. Vystoupil vyšší důstojník německé branné moci a byl uveden k veliteli posádky gen. Birulovi, aby s ním projednal předání posádky. Okupace kasáren byla prováděna po celý den 15. 3. 1939. Mužstvu byly zakázány vycházky, gážísté směli nosit pobočné zbraně. Celkově se likvidace československé posádky protáhla až do června 1939, v červnu 1939 byl do kasáren umístěn německý pěší pluk pod velením plk. Rosuma. Potom nastalo v Hranicích velké soustředování vojska. V srpnu 1939, po projevu polského ministra zahraničí Becka, se již vědělo, že se blíží polsko-německá válka. V té době začali do Polska přebíhat odpůrci nacistického režimu, ze Skaličky přeběhl například ThDr. Šrámek, který se později stal předsedou vlády v emigraci. V národnostně smíšených Hranicích vyvíjeli nacisté značné úsilí, aby se Češi s nějakým německým předkem hlásili k německé národnosti. K tomu byli určeni blokleitři, kteří pátrali po matrikách a poskytovali úřadům podklady. Na vytipované občany byl potom činěn znatelný nátlak.

4. František Voldán, šofér u firmy Kopečný, kamenolomy Hranice.

(Podle mého názoru výpověď pana Voldána přináší množství dosud málo známých údajů, především fakta, že nacisté nijak zvlášť neskrývali vyvražďování Židů po vzniku německo-sovětské války. Vyprávění pana Voldána dokazuje, že holocaust pravděpodobně nebyl zcela nečekaným a neuvěřitelným zločinem.)

Na základě nařízení oberlandrátu v Olomouci byl pan Voldán i s vozidlem odeslán v červnu 1940 do Polska. Firma Kopečný musela vyslat dvě nákladní vozidla i se šoféry. Po příjezdu do Krakova byli přiděleni k stavebnímu závodu Schalinger-Viděň, stavba silnic a mostů.

V roce 1942 byli převedeni k Todtově organizaci. Dostali za úkol postavit silnici na úseku Rovno-Korec. „*Viděli jsme, jak policie, složená z Litvanů přepadla židovskou obec v Rovně. Já jsem ujel omylem s autem do této židovské obce a nevěděl jsem, co se tam děje. Byla střelba a pobíhali tam lidé. Jeden policista řekl, že tam nesmím jet, ale já se nemohl s vlečákem otočit, tak ten policista jel se mnou. A já viděl jak strážníci berou děti a házejí je do dřevěných kár. Vzali děti jako kusy dřeva a házeli je do vozů. Ženské, které nemohly chodit, také naházeli na vůz, takže se přitom udusilo mnoho lidí... Policista si sedl ke mně a projeli jsme celým židovským městem. A tak jsem viděl, jak začínají vraždit Židy. Toho dne posbírali asi 22.000 Židů. Vyvezli je do okolních lesů, kde si museli vykopat jámy, svléci se a vojáci SS je postríleli. O počtu postrílených Židů jsem se dozvěděl od rakouských vojáků.*“

V srpnu 1943, při pracovním nasazení v Kyjevě, dostal pan Voldán měsíční dovolenou. Je možno předpokládat, že alespoň v kruhu rodiny a přátel o děsivých zločinech nacistů nemlčel. Druhou řádnou dovolenou dostal v dubnu 1944 v Krakově, z té se již nevrátil a skrýval se, byl však zatčen a vězněn v Altenburku. Krátce před osvobozením koncentračního tábora uprchl a po měsíční anabazi se vrátil domů.

6. Jan Škrdla, člen SNB Hranice.

Podal svědectví o posledních dnech nacismu v Hranicích. Ústup Němců z Hranic trval nepřetržitě 3 dny a 3 noci. Hlavní ústup proběhl 6. a 7. května 1945 od Bělotína přes Jelení kopec, dále od Potštátu, Stříteže a Teplic. Němci ustupovali na Přerov. Pan Škrdla jako člen městské policie hlídkoval na ochozu radnice.

6.5. Němci vyhazovali koleje na městském nádraží, hradlo Pod Hůrkou a most u černotínských vápenek. Na nádraží nechali cisterny s lihem, který si potom rozebrali místní obyvatelé. „Dozvěděl jsem se také, že lidé rozebrali vojenské skladiště u severního nádraží (mundury, boty a jiné).“

V neděli Němci zaujali palebná postavení dělostřelectva na Jelením kopci, kde byla celnice Protektorátu. Děla byla rozestavěna také na polích mezi divizí a tratí, v Drahotuších a u Rybářů. Odtud střelili směrem na Černotín.

V pondělí ráno 7. května 1945 zmizela děla od divize, u Drahotuš ještě zůstala. V poledne hlásila četnická stanice Střítež, že je ostřelována dělostřelectvem. Večer 7. května byl viděn první ruský tank u Kostelíčka, ale ještě se vrátil. Na město dopadly první ruské granáty 7. května ve 22 hodin. Přitom bylo zraněno 22 německých vojáků na Teplické třídě. Vzápětí byly vyhozeny všechny hranické mosty. Ráno bylo ohlášeno, že veškerou moc ve městě přejímá kpt. Žák. V 5. hod. ráno byl na radnici vyvěšen bílý prapor a vlajky sprátelených států, „po zjištění, že německá vojska nejsou na blízku“.

7. Josef Čoček, obuvnický mistr v Hranicích.

Na jaře 1945 byl nasazen na výkop mezi Bělotínem a Kunčicemi. Pracovali pod dohledem německých vojáků. Spolu s kamarády se pokusil opít tři důstojníky a vzít jim zbraně. To se však nepovedlo, musel utéci a až do osvobození města se skrýval Na pasekách u Koblihů.

8. Alžběta Pólová, manželka zahradníka na Teplické třídě.

Večer 7. května kolem 21.30 hod. dopadly dělostřelecké granáty do jejich skleníku. Ráno se tam šli podívat „a teprve jsme viděli tu hrůzu. Moc pobítlých Němců. Jeden ještě žil a měl pod hlavou chlebník. Když jsem se na něj podívala, usmál se a řekl: „Keine. Hilfe. Wasser.“ Nechtěla jsem mu dát vodu, ale strážník mi řekl, abych mu vodu dala. A vtom přišel první Rus. Přišel pěšky. Ti Němci byli naloženi na plachtové vozy. Ruský voják hned šel a prohlížel jim kapsy. Radovala jsem se a plakala. V tom přijelo ruské auto a zrovna k nám. Toho dne u nás spalo 5 ruských vojáků. Čtyři na zemi a poručík na posteli. Ráno odjeli. Slušně se chovali, nic nevezali.“

Paní Pólová dále popisovala tragické osudy raněných německých vojáků, kteří se marně snažili z místa náletu uprchnout.

9. Stanislav Zbořil, krejčovský mistr na Lipnické ulici.

Uvedl podrobnosti svého zatčení pro poslech „nepřátelského rozhlasu“ a podezření, kdo ho udal Gestapu. Byl vězněn od 13. června 1940 do 31. května 1942.

Připojil i podrobnosti o situaci v objektech bývalé VA krátce před osvobozením Hranic: „V sobotu 5. května 1945 jsem stále vyhlížel před svým stavením blízko Vojenské akademie. Viděl jsem, jak německý četník hlídá

dva zajatce: Rusa a Angličana. Ustupující němečtí vojáci jim házeli cigarety, ale četník jim je nedovolil vzít. Přesto se oba zajatci usmívali, když viděli ten zmatený ústup německé armády. V pondělí 7. 5. 1945 jsme se souseedem Březíkem šli hlídat divizi. Německé vojsko tam již nebylo... V zahradě u Poláška jsme viděli 7 koní. Měli k sobě přivázané zabité husy. Ve VA byla nalezena motorka. Odvezl si ji mladý Hapala, ale potom se objevili dva němečtí vojáci a zbrani si vynutili motorku zpět. Při vchodu do akademie jsme viděli spoustu zabitých koní s vyhrželými střevy.“

10. Evžen Sláma, kpt. zahraniční armády, 21. čerence 1946 na návštěvě u matky v Hranicích, jinak žijící v Anglii.

Emigroval 10. května 1939 do Polska, odtud lodí z Gdyně do Francie, kde nejprve pracoval jako číšník. Po zahájení války se přihlásil do ČSA a podrobil se výcviku v Agde. V dubnu 1940 nasazen na frontu, v létě 1940 se zúčastnil bojů na Marně a Loire. Po dramatickém 500 km ústupu se nalodil na anglickou uhelnou loď Cette a kolem Pyrenejského poloostrova doplul do Anglie. V hodnosti kapitána působil jako styčný důstojník u 21. pěší divize americké armády. 5. října 1942 se oženil se slečnou Unou Gillett, kresličkou vojenské kanceláře.

„Na vojně nechci zůstat. Chci se věnovat civilnímu povolání a převzít zastoupení československých výrobků v Anglii. Do ČSR se nevrátím. Jsem zde jen na dovolené, za matkou, žijící v Hranicích. Moje matka dostala za bratra Mirka, o rok mladšího, válečný kříž 1939 in memoriam.“ (Bratr pana Evžena Slámy – Jaromír Sláma – narozen 31. prosince 1911 v Hranicích, účastník protinacistického odboje, zemřel 17. března 1945.)

11. Antonín Vlodek, majitel domu na Staré střelnici:

„Hlavní Němci (dnes bychom uvedli nacisté), kteří to zde vedli, byli Juratsch z Hellerovy továrny a majitel pily Losert. V našem domě bydlel Sluszarz, plukovník ve výslužbě. Ten mě informoval o stížnostech Němců na Čechy a varoval před Němci. Bylo na mě udání a onen Sluszarz (snad rodem Polák) mě na to upozornil. Dříve byl členem Svazu československých důstojníků, a když přišli Němci, zástupcem Gestapa. Šéfem v Hranicích byl Clavin. Poněvadž Sluszarz nebyl dost radikální, byl prý odstraněn.“ (Plk. v. v. Sluszarz býval hejtmanem rakousko-uherské armády. V hranické Vyšší vojenské reálce zastával kromě jiného také funkci ceremoniáře a měl tedy „hlavní slovo“ při návštěvách významných osobností a při externích maturitních zkouškách synů vysoké šlechty na hranické vojenské škole.)

Pan Vlodek uvedl také podrobnosti likvidace mostu přes Bečvu:

„Před explozí byla vyhláška rozhlasem, abychom otevřeli okna, že nastane výbuch. Kameny doletěly až do našeho sadu. Obyvatelé našeho domu, 60 osob, se uchýlilo do sklepů, jež jsou velmi pevné... Rusové sem nemohli přijít, ježto byl zbořen most. Zbudovali pontonový most, který během 5 hod. odmontovali a odjeli k Přerovu. Měli jsme tu božský klid...“

12. Akademický malíř a sochař Ladislav Vlodek, bytem tamtéž doplnil, že *„Hitler jako malíř – šetřil umělce... Umělci byli šetřeni až do 1. listopadu 1944, kdy bylo nařízeno totální nasazení všech umělců“*. Mistr Vlodek byl od 1. listopadu 1944 do 15. března 1945 nasazen u firmy KUNZ. Potom

„zašel jsem za Smetivým na Úřadě práce v Lipníku, dodal mu nějaké kresbičky, a tak jsme to udělali. Úřad práce mě vyškrtl ze seznamu“.

13. Majitel autodílny Karel Helsner vzpomínal na „komunistického předačáka Antonína Čížka, který byl elektrotechnikem v Hranicích. Po uzavření paktu s Ruskem si připevnil červenou hvězdu na kabát a známým také připevňoval takovou hvězdu. A tento snad nemístný žert se mu stal osudným. Byl vzat Gestapem do vazby a odsouzen na 4 a ½ roku vězení. Asi za dva roky zemřel na TBC. Komunisté Bégl a Milián, natěrači, byli rovněž zatčeni, ale vrátili se živí.“

Pan Helsner se dále ve vzpomínkách vrátil k záhadné vraždě obecního sluhu ze Zbrašova, jehož mrtvola, svázaná drátem, byla v dubnu 1945 vylovena z Bečvy. Podle jeho tvrzení do vraždy byl údajně zapleten domovník z hotelu Klíč Vítek, který byl po roce 1945 odsouzen Lidovým soudem v Olomouci na 15 let. Za bližší zjištění by stálo tvrzení pana Helsnera, že „čeští četníci hledali“ v jeho autodílně záhadné auto. Snad to bylo ve spojitosti s útekem francouzského generála Girauda. (Soupeř De Gaulla v protinacistickém odboji, orientující se na úzkou spolupráci s Američany.)

Velitelem německé domobrany v Hranicích (Volkssturmu) byl podle pana Helsnera Jambor, učitel na německé lesnické škole. Pan Helsner dodal: „Ten uprchl první.“

14. Josef Vavřík z hospodářského družstva v Čaputově ulici popsal okolnosti demolice 2 mostů u družstva 7. května 1945 v 23.30, dále škody způsobené dělostřeleckým ostřelováním Hranic v noci z 7. na 8. května 1945. Kromě toho řekl: „Stanislav Andrys, skladník hospodářského družstva v Bělotíně dostal ze Skaličky radiopřijímač od Monsignora Šrámka, který se před útekem do ciziny skrýval v Cyrilometodějském ústavu pro duševně nemocné ve Skaličce. Aparát měl zasypán pšenicí a zprávy sděloval známým.“ Dále obvinil ředitele hospodářské školy Sklenáře a bývalého pplk. ČSA, zvěrolékaře VA MVDr. Kračmára, že údajně „hájl Němce, že potřebují životní prostor“. Podle Vavříka se Sklenář stal v roce 1940 „strašným nacistou a obdivovatelem Třetí říše.“ Měl ho slyšet tvrdit: „Až se emigranti budou stěhovat domů ze zahraničí, vypůjčím si pušku a budu je strílet.“ Nadával na Židy a tvrdil, že „od Němců bylo hrdinství, že s Židy tak zúčtovali“.

Podle mého názoru uvedený výběr dokazuje, že svědectví hranických občanů solidním způsobem doplňuje poznatky o období nacismu v Hranicích a v hranickém regionu. Spolu s komentáři prof. Musiola o klíčových událostech 2. světové války a jejich odrazu v myšlení a chování našich předků je soubor písemností „Československo ve 2. světové válce“ unikátním retrospektivním pohledem na dějinné události, které dosud ovlivňují politický i mravní život současné společnosti.

Poznámky a přílohy:

- 1 Státní okresní archiv Přerov, Kniha zápisu MNV Hranice, zápis schůze dne 28. 5. 1946.
- 2 Tamtéž, zápis schůze ze dne 24. 6. 1946.
- 3 Tamtéž, zápis schůze dne 28. 10. 1949 (bod č. 9).

- 4 Tamtéž, kopie dopisu prof. Musiola MNV Hranice z 14. 11. 1949. (Příloha č. 1.)
- 5 Tzv. Referáty, zhotovené dle stenografických zápisů prof. Musiola a datované 11. 11. 1949. (Příloha č. 2.)
- 6 Příjezd prezidenta Beneše do Hranic, str. 73–74, výpis z kroniky prof. Musiola (karton č. 52, inv. č. 463).
- 7 Příspěvky jednotlivců, úřadů a korporací (karton č. 52, inv. č. 463 OA Přerov, příloha č. 3)

Příloha č. 1

V Hranicích dne 14. listopadu 1949.

P. T.

Místnímu národnímu výboru města HRANIC.

Současně odvádím rukopisy pro obecní kroniku za válečná léta 1939 až 1946 a k tomu doklady a přílohy. Dovoluji si žádati, aby mi byl laskavě vyplacen zbytek odměny za tuto veškerou práci.

Fascikl A obsahuje přílohy dle seznamu (43 kusů), B rukopis strojem: ČSR ve 2. světové válce, dle vlastní kroniky a seznam odváděných knih a brožur.

Fascikl C obsahuje prameny obecní kroniky města Hranic za léta 1939 až 1945. Příložen je podrobný seznam těchto listin.

Výtahy z B a Doplňky z A jsou rukopisem budoucí Obecní kroniky. Dva roky 1938 a 1939 jsou již upraveny pro rukopis ku přepsání do knihy.

Dále odvádím Obecní kroniku z pera zesnulého ředitele Emila Cigánka za roky: 1935–1937. K ní jsem zhotovil OBSAH na 7 listech. Tyto listy musí vlepít knihař.

Dále odvádím nezávaznou Obecní kroniku, rovněž z pera řed. E. Cigánka za rok 1938. K ní je připojen mnou vyžádaný životopis autora a jeho vzpomínky z let 1938/1939 na 12 listech.

Jako doplněk této kroniky doporučuji vlepiti Parte o úmrtí obou hranických kronikářů: inspektora Č. Kramoliše a ředitele Emila Cigánka. Obě Parte jsem si vyžádal od ředitele P. Hykla.

Co jsem mohl vykonati pro obecní kroniku za léta 1939–1946, snažil jsem se udělati. Snad klidnější pozdější doby ocení i tuto práci.

Poručím se Vám, pánové, a jsem mile rád ochoten podati vysvětlení při zpracování těchto listin za léta okupace.

Alfa Musiol, prof. v. v.
(podpis)

Příloha č. 2

A

Dne 11. XI. 1949

Obecní kronika města Hranic.

Referáty zhotovené dle stenogramů. Z těchto jsou výtahy v rukopise, vedené jako DOPLŇKY.

1/ Frant. Hradil, stol. dělník, Pod Hůrkou č. 601

2/ Josef Žeravík, pokladník ČSD, člen MNV

- 3/ Anna Stehlíková, odb. učitelka, Teplická tř.
- 4/ Arnošt Hrbáč, major, Teplická tř.
- 5/ Fr. Voldán, šofér firmy Kopečný, kamenolomy
- 6/ Jan Škrdla, člen SNB
- 7/ J. Čoček, mistr obuvn.
- 8/ A. Pólová, manželka zahradníka, Teplická
- 9/ Stan. Zbořil, krejč. mistr, Lipnická
- 10/ K. Gazda, posluchač lesnické školy
- 11/ Evžen Sláma, kapitán zahraniční armády
- 12/ Ant. Vlodek, maj. domu, Lad. Vlodek, ak. malíř
- 13/ K. Helsner, maj. autodílny, Masarykova tř.
- 14/ J. Vavřík, správce Hospod. družstva
- 15/ Jar. Tichák, ředitel školy, Vlasta Ticháková, posluchačka medicíny
- 16/ JUDr. Rudolf Šlachta, tajemník MNV
- 16 a/ Seznam ulic, jména
- 17/ Fr. Novotný, stavitel města Hranic
- 18/ Jiřina Pastrňáková, V Polomi, fojtství č. 1 (z toho není výtah)
- 19/ Michal Zeniuk, svrškař a II. nám. MNV. Odpovědi dle dotazníku.
(Pozn. Zdá se mi, že mnohé tyto odpovědi se nedostaly do Doplnků.
Nutno ještě prozkoumat. A.M.)
- 20/ J. Žeravík, pokladník ČSD
- 21/ Fr. Šrot, vrchní strážm.
- 22/ Fr. Jorda, úředník MNV
- 23/ Alfa Musiol, Přepis tajných stenogramů z válečné doby
- 24/ J. Pírek, správce plynárny, Dva dopisy
- 25/ Fr. Vítek, štrm. : 70 měsíců v zahraniční armádě
- 26/ Anna Zdráhalová, Vzpomínky z války
- 27/ Úřad práce v Lipníku 3 strany
- 28 a/ Fr. Bláha, Věci zemědělské 2
- 28 b/ Dějiny plynárny, vodárny a lázní 3
- 29/ Internační tábor 1
- 30/ Hellerova továrna, suken. 3
- 31/ Kunzova továrna čerpadel 3
- 32/ Vápenka Skalka 2

List 2. Ob. kronika Hranic. Přehled referátů. STRAN

- 33/ Cihelna Grodova 2
- 34/ Junák v Hranicích 1
- 35/ Německý referát (správa konfisk. domů v Hran.) 1
- 36/ Okresní soud, Dr. Vaněk 2
- 37/ B. Pavlíček, dozorce vězňů u Okr. soudu 3
- 38/ Ceník potravin r. 1937 1
- 39/ Stručné dějiny Voj. Akademie 7.5. až 14.5. 1945 6
- 40 a 41 vyškrtáno
- 42/ Fotografie řed. Pošty J. Vojteckého
- 43 vyškrtáno

ČSR ve druhé světové válce

Přepsal dle vlastní soukromé kroniky Alfa Musiol, prof. 74 stran
Seznam zhotovil v listopadu 1949 Alfa Musiol, ob. kronikář.

Kronikář A. Musiol, vrací Nár. výboru tyto knihy:

Fr. Zapletal: Osvěžme si paměť, příručka pro kronikáře

Dr. Fr. Beneš: Jak vésti pamětní knihu obce

Radimír Kunc: Clay – Eva volá Londýn

60 let Sokola HRANICE 1887–1947 (2 výtisky)

Zborov 1917 – 1947

Fascikl C. Ob. kronika Hranic – prameny obecní kroniky C

Příspěvky jednotlivců, úřadů, spolků a korporací.

1C/ Br. Alois Schützer, mučedník, článek z novin

2C/ Úmrtní oznámení Anny Stehlíkové, odb. učitelky

152/ Florián Beneš, řed. Reál. gymnasia, životní data

153/ Josef Vojtecký, poštovní úředník, životní data

254/ Dotazník o Hranicích, stručné údaje o době okupace

261/ Binko Josef, praporečkář: Činnost kriminální policie za okupace

271/ Měšt. škola dívčí: Výťah ze školní kroniky

272/ Veřejná okr. nemocnice: referát

275/ Učňovská škola v Hranicích – referát o době okupace

277/ Obecná škola v Hranicích – výťah ze školní kroniky

342/ Fr. Sedláček: Čsl. církev na Hranicku

350/ B. Hajzner: Zpráva o německé činnosti za okupace (40 stran)

359/ Zemědělské oddělení ob. úřadu za okupace

373/ Běh celé samosprávy za okupace (Dr. Šlachta)

385/ Sbor nár. bezpečnosti, referát dle otázek

386/ Římsko-katolický farní úřad: data dle otázek

389/ J. Šnerch a Fr. Šrot: (příslušníci SNB) referáty o době okupace přílohy: Policejní věstník 1942 (Listiny z doby aféry s Heydrichem)

398/ Lázně Teplice během války

408/ Kino Olympia

409/ Občanská beseda JURIK

435/ Městská hudební škola B. Smetany

436/ Staniční úřad ČSD Hranice – město

437/ Železniční stanice Hranice – Severní nádraží

440/ Okresní národní výbor: referát dle otázek

444/ Účty obce Hranic za léta okupace

488/ C. Božek : Činnost zásobovacího úřadu v Hranicích

491/ Hospodářské družstvo v Hranicích za války

493/ Spořitelna v Hranicích : referát

515/ 20. výroční zpráva státního reálného gymnasia v Hranicích s přehledem 1939/47

516/ Památník 1939 – 1945 (Okr. jednotka čs. nár. odboje 1946)

Seznam zhotovil 14. 11. 1949 Alfa Musiol, obecní kronikář

Příloha č. 3

ČESKOSLOVENSKO VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

(Svoje zážitky vypisuje z vlastní kroniky A.V. Musiol.)

OBSAH:	Stránka
Spor se sudetskými Němci	1
President Dr. Edvard BENEŠ se vzdává	2
Kroky dějin	4
Černý 14. březen 1939 a středa 15. březen 1939	5
Válka Německa s Polskem	11
Rok 1940	12
Evropská válka, nyní světová	16
Příměří na západě	17
Rok 1941	19
Rusko ve válce	23
Rok 1942	33
Dny hrůzy	34
Smutná směs	36
Rok 1943	39
Rok 1944	44
Ruská ofensiva	47
Den letecké hrůzy v Hranicích	48
Rok 1945	52
Den hrůzy v Hranicích: 11. 4. 1945	55
Výbuch za Černotínem	57
Události letí, 28. 4. 1945	58
Československý rozhlas PRAHA 415	61
Slavný den v Hranicích, 8. května 1945	65
Konec války v Japonsku	68
Den 28. října 1945	69
Oslavy 5. 5. 1946	71
Volby 26. 5. 1946	72
Příjezd presidenta Dr. Edvarda BENEŠE do Hranic	73
Dvouletý plán hospodářský	74

Oldřich Fiala

Třicet pět let jazzových festivalů v Přerově

**Bibliografický příspěvek ke vzniku a historii
„Československého amatérského jazzového festivalu“,
„Přerovského jazzového festivalu“
a „Československého jazzového festivalu“
v letech 1966–2001**

Motto:

„Bylo to, tuším, v roce 1965. V Pardubicích se konalo Ústřední kolo soutěže tvořivosti mládeže pouze pro taneční hudbu, ale na jazz se pozapomnělo. Proto jsem tehdy jako člen Ústředního poradního sboru Lidové umělecké tvořivosti nabídl, že jazz udělám příštího roku v Přerově. A tak se zrodil Československý amatérský jazzový festival Přerov.“

Rudolf NEULS

Třicet pět roků uplynulo 3. června 2001 od okamžiku, kdy v tehdejší přerovském Klubu dopravy a spojů zazněly první tóny programu Československého amatérského jazzového festivalu (ve zkratce ČAJF). Skupina zanícených pořadatelů (soustředěná v Okresním domě osvěty) tak uzavírala svoje dosavadní úsilí připravit akci, jež doposud neměla obdoby nejen v Přerově, ale vlastně ani v celé republice. Ti, kdo byli u toho, stali se svědky základů tradice... S různými peripetemi se v Přerově a blízké Kroměříži uskutečnilo deset ročníků ČAJFu, jedenáct ročníků Přerovského jazzového festivalu (PJF) a od roku 1996 šest ročníků Československého jazzového festivalu (ČJF), jehož počátky jsou spjaty s Karlovými Vary. Od roku 1966 tedy Přerov patří jazzu a jazz Přerovu. Jazzovou historií zde během let prošly další desítky organizátorů, hudebníků či zpěváků aktivně se začleňujících do soutěžního nebo mimosoutěžního programu, hudebních teoretiků, publicistů, ale také fotografů, výtvarníků a jiných osobností z celého světa podílejících se průběžně na realizaci doprovodných akcí - seminářů, fotografických a výtvarných výstav, vzdělávacích pořadů pro děti a mládež atp.

Základní část bibliografie respektuje chronologickou řadu jednotlivých let a festivalových ročníků. Uvádí proto nejprve rok, následuje ročník festivalu, ve zkratce jeho název a datum konání. Následuje přehled literatury čerpaný převážně z fondu Státní vědecké knihovny v Olomouci (za vstřícnou spolupráci děkuji především pracovnicím Eleonore Vojtáskové a Růženě Karáskové). Jen příležitostně je doplněn z jiných, převážně soukromých zdrojů. Řazení je voleno obvyklým abecedně-jmenným způsobem.

Obdobnou formu mají navazující části, tj. přehled některých účinkujících a soutěžících souborů, ale také jednotlivých - jakkoliv na programu i organizaci zainteresovaných – osob (organizátor, hudebník - sólista, porotce, publicista atd.). Odkazy na literaturu jsou rovněž řazeny v abecedním pořádku, bez ohledu na časovou posloupnost. Závěrečná část připomíná myšlenky a názory k přerovskému festivalovému dění.

Pozornému čtenáři neunikne nejednotnost v psaní některých slov nebo názvů skupin (např. Academic – akademik – akademik – akademik; jazz – džez...). Rozdíly se projevíly proto, že v těchto případech je zachována podoba psaní měnící se během let v původních tiskovinách nejen vlivem změn pravidel českého pravopisu, ale také přejímáním tvarů a zvyků z jiných jazyků do obecné češtiny.

V zájmu snadnější orientace je zpracován autorský a jmenný rejstřík odkazující na číslo příslušné bibliografické citace.

ČESKOSLOVENSKÝ AMATÉRSKÝ JAZZOVÝ FESTIVAL

1966 = 1. ročník ČAJF = 3. až 5. června

01. Co nám řekl Jiří Kek ze sekretariátu Mezinárodní jazzové federace - Praha. In: *ČAJF Přerov 1966.* (Zpravodaj.) Přerov, Okresní dům osvěty 1966. Nestr.

02. ČAJF Přerov 1966. (Zpravodaj.) Přerov, Okresní dům osvěty 1966. 3 sešity.

03. DORUŽKA, Lubomír: Šéfredaktor Melodie zdraví festival. In: *ČAJF Přerov 1966.* (Zpravodaj.) Přerov, Okresní dům osvěty 1966. Nestr.

04. Foto session Přerov 1966. In: *ČAJF Přerov 1966.* Přerov, Okresní dům osvěty 1966. Nestr.; *Československá fotografie*, **17**, 1966, č. 6, s. 229–231; *Nové Přerovsko*, **7**, 1966, č. 8, 26. II., s. (3).

05. CHLÍBEC, Jiří: Budou překvapení na ČAJFU? *Melodie*, **4**, 1966, č. 5, s. 104.

06. CHLÍBEC, Jiří: První československý amatérský festival ante portas. *Melodie*, **4**, 1966, č. 2, s. 27.

07. CHLÍBEC, Jiří: První československý amatérský festival Přerov 1966. *Hudební nástroje*, **3**, 1966, č. 4, s. 91–92, 3 obr.

08. CHLÍBEC, Jiří: (Tak první koncert máme za sebou...) In: *ČAJF Přerov 1966.* (Zpravodaj.) Přerov, Okresní dům osvěty 1966. Nestr.

09. JEHNE, Leo: Ostravský jazz v mezinárodní konkurenci. *Nová svoboda*, **22**, 1966, 13. X., č. 246, s. 2.

10. JEHNE, Leo: Přerov patřil jazzu. *Nová svoboda*, **22**, 1966, 7. VI., č. 136, s. 7.

11. (jj) (=Jiří Ježek): Foto-session. *Nová svoboda*, **22**, 1966, 7. VI., č. 136, s. 7, 1 obr. (Františka Totha)

12. NEULS, Rudolf J(an): (Snad mi uvěříte...) In: *ČAJF Přerov 1966.* (Zpravodaj.) Přerov, Okresní dům osvěty 1966. Nestr.

13. (p): Zahraníční soubory vystoupí dnes na festivalu jazzu v Přerově. *Nové Přerovsko*, **7**, 1966, č. 22, 4. VI., s. (3).

14. POSPÍŠIL, Ladislav: Proč festival a proč amatérský? (Zpravodaj) *ČAJF Přerov*, (1), 1966. Nestr.

15. PRCHALOVÁ, Jarmila: **Foto session Přerov 1966.** (Zpravodaj ČAJF Přerov, (1), 1966. Nestr.

16. **První č(es)koslovenský amatérský jazzový festival Přerov 1966.** (Informativní tisk k organizaci a programu festivalu.) Přerov, (Okresní dům osvěty) 1966. Nestr.

17. (r): **Ceny Foto session.** Nové Přerovsko, 7, 1966, č. 22, 4. VI., s. (3).

18. (r): **První československý amatérský jazzový festival v Přerově.** Nové Přerovsko, 7, 1966, č. 21, 28. V., s. (3).

19. TITZL, Stanislav: **Džezové festivaly.** My 66, 3, 1966, č. 8, s. 48–51.

20. (ž) (=Jaroslav Žáček): **Kde hrají nejlepší jazz.** Mladá fronta, 1966, 11. VI., s. 5.

1967 = 2. ročník ČAJF = 14. až 16. dubna

21. DLOUHÁ, Nina: **Přerov: úspěchy i otazníky.** Hudební rozhledy, 20, 1967, č. 10, s. 308–309.

22. CHLÍBEC, Jiří: **Amatérský džezový festival.** Kulturní práce, 7, 1967, č. 6, s. 14, 1 obr.

23. CHLÍBEC, Jiří: **Připravuje se druhý ČAJF Přerov 1967.** Melodie, 5, 1967, č. 2, s. 26, 1 obr.

24. **Jazzový festival v Přerově.** Nové Přerovsko, 8, 1967, č. 14, 8. IV., s. (3), 1 obr.

25. JEHNE, Leo: **Jazzové jaro v Přerově.** Nová svoboda, 23, 1967, 18. IV., č. 93, s. 4.

26. **(K přerovskému II. čs. amatérskému jazzovému festivalu...)** Nová svoboda, 23, 1967, 20. IV., č. 95, s. 2, 1 obr. (Osvalda Karoly)

27. MATZNER, Antonín: **Přerovský ČAJF podruhé.** Melodie 5, 1967, č. 6, s. 126–127, 4 obr.

28. **Mezinárodní soutěž v tradičním jazzu.** Nové Přerovsko, 8, 1967, č. 12, 25. III., s. (3).

29. NEULS, Rudolf: **Druhý ČAJF Přerov 1967.** Kultura Přerova, 10, 1967, č. 4, duben, s. 55.

30. (red): **Na shledanou na III. československém jazzovém festivalu.** Nové Přerovsko, 8, 1967, č. 16, 22. IV., s. (3).

31. **Slovo poroty.** Nová svoboda, 23, 1967, 18. IV., č. 93, s. 4.

32. TITZL, Stanislav: **Jazzfestivaly a amatéři.** Svobodné slovo, 23, 1967, 7. IV., č. 96, s. 4, 1 obr.

33. WASSERBERGER, Igor: **Jazzový Přerov.** Hudba-spev-tanec, 1967, č. 6, s. 175, 2 obr.

1968 = 3. ročník ČAJF = 26. až 28. dubna

34. **Černobílý jazz aneb zamyšlení nad II. fotosession.** Nové Přerovsko, 9, 1968, č. 17, 27. IV., s. (5).

35. DORŮŽKA, Lubomír: **Nezemřel ba ani nespí.** Melodie, 6, 1968, č. 7, s. 202–205, 7 obr.

36. (ek) (=Drahošlav Volejníček): **ČAJF zahajuje.** Nová svoboda, 24, 1968, 26. IV., č. 100, s. 2.

37. HAMBÁLEK, Miloš: **Třetí ČAJF – Přerov.** Nové Přerovsko, 9, 1968, č. 17, 27. IV., s. (3), 1 obr.

38. HOFMAN, M.: **Přátelé jazzu se sešli v Přerově.** Hudební nástroje, **5**, 1968, č. 5, s. 97–98.

39. J. Č. (=Josef Černý): **Ceny Fotosession Přerov 1968.** Nové Přerovsko, **9**, 1968, č. 11, 16. III., s. (5).

40. (J.Č.) (=Josef Černý): **(V Přerově bude v letošním roce opět celostátní přehlídka fotografií s jazzovou tematikou...)** Nové Přerovsko, **9**, 1968, č. 3, 20. I., s. (5), 1 obr.

41. JEHNE, Leo: **Jazzový Přerov potřetí.** Hudební rozhledy, **21**, 1968, č. 11–12, s. 363–364.

42. MATZNER, Antonín: **Třetí Československý amatérský jazzový festival Přerov 1968.** Hudba-spev-tanec, 1968, č. 7, s. 206–207, 3 obr.

43. NEULS, Rudolf: **Třetí ČAJF Přerov 1968 – Porota rozhodla.** Kultura Přerova, **11**, 1968, č. 6, červen, s. 86.

44. NEULS, Rudolf: **Třetí Československý amatérský jazzový festival – Přerov 1968.** Kultura Přerova, **11**, 1968, č. 4, duben, s. 52–53.

45. NEULS, R(udolf) J(an): **Buďte všichni srdečně vítáni!** Zpravodaj ČAJF Přerov, 1968, č. 1, s. 3.

46. **Porotci o souborech.** Zpravodaj ČAJF Přerov, **3**, 1968, č. 2, s. 3–4.

47. RATIBORSKÁ, Jana: **Třetí ČAJF – Přerov 1968 před námi.** (Rozhovor s ředitelem festivalu Rudolfem Neulsem.) Kultura Přerova, **11**, 1968, č. 3, březen, s. 38–39.

48. **Třetí ročník ČAJF.** Nové Přerovsko, **9**, 1968, č. 4, 27. I., s. (1).

49. VOLEJNÍČEK, Drahošlav: **Ohlédnutí za ČAJF.** Nová svoboda, **24**, 1968, 30. IV., č. 103, s. 2.

1969 = 4. ročník ČAJF = 17. až 19. dubna

50. **ČAJF Přerov 69.** (Informace převzatá z ČTK.) Nová svoboda, **25**, 1969, 18. IV., č. 91, s. 5.

51. **Čtvrtý ČAJF zahájen.** Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 16, 18. IV., s. (1).

52. **Dobří jazz v Přerově.** Nová svoboda, **25**, 1969, 21. IV., č. 93, s. (1)–2.

53. HAMBÁLEK, Miloš: **Čtvrtý Československý Amatérský Jazzový Festival.** Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 15, 11. IV., s. (1), 1 obr.

54. -kř- (=Břetislav Kramář): **Mezinárodní jazzový festival Přerov 1969.** Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 7, 14. II., s. (3).

55. -mk- (=Miloš Hambálek): **Čtvrtý Československý Amatérský Jazzový Festival.** Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 14, 4. IV., s. (1), 1 obr.

56. NEULS, Rudolf: **ČAJF a tradice.** Kultura Přerova, **12**, 1969, č. 4, duben, s. 54.

57. TITZL, Stanislav: **Amatéri hrají jazz.** Svobodné slovo, **25**, 1969, 24. IV., č. 96, s. 4.

58. TITZL, Stanislav: **Jazz nad Bečvou.** Melodie, **7**, 1969, č. 6, s. 176–178, 4 obr.

59. **(V sobotu 19. dubna, přesněji v neděli v ranních hodinách, skončil v Přerově IV. Československý amatérský jazzový festival.)** Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 17, 25. IV., s. (1), 1 obr.

1970 = 5. ročník ČAJF = 23. až 25. dubna

60. DORUŽKA, Lubomír: **Proč se jezdí do Přerova.** Melodie, **8**, 1970, č. 7, s. 212–213, 2 obr.

61. -ir-: **Tri přerovské dni plné džezu.** Hudobný život, **2**, 1970, č. 10, s. 6, 1 obr.

62. -jo- (=Jana Johnová): **Pátý ČAJF „Přerov 1970“ skončil.** Kultura Přerova, **13**, 1970, č. 6, červen, s. 92.

63. NEULS, Rudolf: **Pátý Československý amatérský jazzový festival - Přerov 1970.** Kultura Přerova, **13**, 1970, č. 4, duben, s. 52–53.

64. **Pátý ČAJF v Přerově.** Nové Přerovsko, **13**, 1970, č. 15, 17. IV., s. (5).

65. SEKEROVÁ, Zdena: **Třetí foto - session v Přerově.** (Informace o výsledcích soutěže a pozvánka na výstavu.) Nové Přerovsko, **13**, 1970, č. 13, 3. IV., s. (5), 1 obr.

66. TRUHLÁŘ, Antonín: **Přerovský ČAJF popáté.** G 70 – noviny ze světa hudby a zvuku, **6**, 1970, č. 7–8, s. 5.

67. (Ve středu 15. dubna byla ve výstavní síni Pasáž v Přerově otevřena výstava Fotosession Přerov 1970.) Nové Přerovsko, **13**, 1970, č. 16, 24. IV., s. (3), 1 obr.

68. **Výsledky pátého ČAJF.** Nové Přerovsko, **13**, 1970, č. 19, 15. V., s. (3).

1971 = 6. ročník ČAJF = 15. až 17. dubna

69. A. K. (=Alena Karasová) **Československý amatérský jazzový festival – Přerov.** (Hodnocení dosavadních ročníků a příprava 6. ročníku 1971.) Nové Přerovsko, **14**, 1971, č. 14–15, 9. IV., s. 11, 1 obr. (Františka Totha)

70. **ČAJF v Přerově pošesté.** Nové Přerovsko, **14**, 1971, č. 13, 2. IV., s. 5.

71. (j) (=Jiří Ježek): **Jazzový Přerov.** Ostravský večerník, **4**, 1971, 19. III., č. 55, s. 4.

72. Ka (=Alena Karasová): **Šestý ČAJF skončil.** Nové Přerovsko, **14**, 1971, č. 17, 23. IV., s. 2, 2 obr. (Františka Totha)

73. MATZNER, Antonín: **Přerovské imprese 1971.** Melodie, **9**, 1971, č. 7, s. 208–209, 3 obr.

74. NEULS, Rudolf: **Šestý Československý amatérský jazzový festival – Přerov 1971.** Kultura Přerova, **14**, 1971, č. 4, duben, s. 52.

75. (rot): **(O úspěchu českotěšínských hudebníků na letošním Československém amatérském jazzovém festivalu v Přerově...)** Nová svoboda, **27**, 1971, 23. IV., č. 95, s. 5, 1 obr.

76. sl: **Jazz úspěšně soutěžil.** Svobodné slovo, **27**, 1971, 23. IV., č. 95, s. 4.

77. TITZL, Stanislav: **Jazz v Přerově.** Hudební nástroje, **8**, 1971, č. 3, s. 85–86, 4 obr.

1972 = 7. ročník ČAJF = 27. až 29. dubna

78. -čka-: **Fotografie a jazz.** Nové Přerovsko, **15**, 1972, č. 16, 21. IV., s. 8, 1 obr.

79. (jh) (=Leo Jehne): **Jazzová pohoda v Přerově.** Na okraj Československého amatérského jazzového festivalu. Ostravský večerník, **5**, 1972, 22. V., č. 99, s. 4.

80. JJ (=Jana Johnová): **Sedmý ČAJF Přerov 1972.** Nové Přerovsko, **15**, 1972, č. 9, 3. III., s. 3, 1 obr.

81. MAREK, Ivo: **Zamyšlení nad jazzovým festivalem.** Nové Přerovsko, **15**, 1972, č. 19, 12. V., s. (5), 1 obr.

82. MATZNER, Antonín: **Sedmý jazzový v Přerově.** Melodie, **10**, 1972, č. 7, s. 211–212, 2 obr.

83. tzl (=Stanislav Titzl): **Tři jazzové dny.** Svobodné slovo, **28**, 1972, 11. V., č. 109, s. 4.

1973 = 8. ročník ČAJF = 19. až 21. dubna

84. -kř- (Břetislav Kramář): **Výsledky ČAJF 1973.** Nové Přerovsko, **16**, 1973, č. 17, 27. IV., s. 5.

85. (rčk) (=František Horáček): **Svátky amatérského jazzu.** Lidová demokracie, **29**, 1973, 10. V., č. 111, s. 5, 1 obr.

86. TITZL, Stanislav: **Amatéri a jazz.** Svobodné slovo, **29**, 1973, 6. III., č. 55, s. 4.

87. TITZL, Stanislav: **Jazzové trofeje z Přerova.** Svobodné slovo, **29**, 1973, 4. V., č. 105, s. 4.

88. VENCÁLEK, Ladislav: **O jazzu a amatérech.** (Osmý mezinárodní amatérský jazzový festival v Přerově.) Brněnský večerník, **6**, 1973, 25. IV., č. 82, s. 2, 1 obr.

89. WASSERBERGER, Igor: **Cesta do Přerova.** Melodie, **11**, 1973, č. 7, s. 215, 2 obr.

1974 = 9. ročník ČAJF = 16. až 18. května

90. A. K. (=Alena Karasová): **Jak skončil IX. ročník ČAJF.** Nové Přerovsko, **17**, 1974, č. 21, 24. V., s. (5), 1 obr.

91. DORŮŽKA, Lubomír: **Přerovské konfrontace 1974.** Melodie, **12**, 1974, č. 8, s. 242–243, 2 obr.

92. PRCHALOVÁ, Jarmila: **Fotosession 1974.** Nové Přerovsko, **17**, 1974, č. 17, 26. IV., s. (7), 1 obr.

93. tzl (=Stanislav Titzl): **Vavříny jazzovým amatérům.** Lidová demokracie, **30**, 1974, 31. V., s. 5.

94. **Zpravodaj IX. Československého amatérského jazzového festivalu Přerov.** Přerov, Sekretariát ČAJF 1974, č. 1, 14 s.

1975 = 10. ročník ČAJF = 30. října až 1. listopadu / Kroměříž

95. BEZRUČ, Jiří: **Jazzový maratón.** Amatérský festival tentokrát v Kroměříži. Nová svoboda, **31**, 1975, 26. XI., č. 279, s. 5.

96. (čz) (=Česlav Zapletal): **Jazzfestival v Kroměříži.** Zemědělské noviny, **31**, 1975, 19. XI., č. 273, s. 2.

97. MATZNER, Antonín: Jak chutnaly brambory v jazzové Kroměříži. Melodie, **14**, 1976, č. 1, s. 20–21, 3 obr.

98. -ON- (=Oldřich Netopil): Amatéřský jazzový festival v Kroměříži. Kroměřížská jiskra, **26**, 1975, č. 36, 11. IX., s. 3, 1 obr.

99. WASSERBERGER, Igor: Desátý Československý amatérský jazzový festival – Kroměříž – 1975. Rytmus, **27**, 1976, č. 1, s. 28–29, 2 obr.

PŘEROVSKÝ JAZZOVÝ FESTIVAL

1985 = 1. ročník PJF = 26. až 28. září

100. MATZNER, Antonín: Za přerovským jazzovým festivalem. Přehledka vysoké úrovně. Rudé právo, **66**, 1985, 28. X., s. 5.

101. MOTL, Tomáš: Přerov opět jazzový. Gramorevue, **21**, 1985, č. 12, s. 16, 1 obr.

102. (šf): Přerov ve znamení jazzu. Práce, **41**, 1985, 3. X., s. 6, 1 obr.

103. tzl (=Stanislav Titzl): Za jazzem do Přerova. Svobodné slovo, **41**, 1985, 6. IX., č. 210, s. 5.

1986 = 2. ročník PJF = 25. až 27. září

104. DĚRDA, Jiří: Druhý jazzový festival v Přerově. Kulturní měsíčník, **4**, 1986, č. 12, s. 32–33.

105. DĚRDA, Jiří: Opět se blíží svátek jazzu v Přerově. Nové Přerovsko, **29**, 1986, č. 30, 25. VII., s. (4), 1 obr.

106. DĚRDA, Jiří: Přerovský jazzový festival. Kulturní měsíčník, **4**, 1986, č. 1, s. 43–44.

107. DOBROVSKÁ, Wanda: Jazz v Přerově. Československý jazzový festival. (Rozhovor s Ivanem Poledňákem.) Tvorba, 1986, č. 42, s. 10.

108. DOBROVSKÁ, Wanda: Podle mého názoru. Tvorba, 1986, č. 43, s. 20.

109. DOBROVSKÁ, Wanda: Skupiny JOP 7 a jiní. Tvorba, 1986, č. 51, s. 10.

110. KVAPIL, Jaroslav: Doteky s jazzem. Na Přerovském jazzovém festivalu vyhrála dobrá hudba. Nové Přerovsko, **29**, 1986, č. 40, 3. X., s. (5), 4 obr.

111. Program svátku jazzu. Jazzový festival přede dveřmi. Nové Přerovsko, **29**, 1986, č. 38, 19. IX., s. (5) 1 obr.

112. Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí. Kultura Přerova, **29**, 1986, č. 9, září, s. 135–137; č. 11, listopad, s. 168–169, 1 obr.

113. Přerovský jazzový festival s novinkami. Přerovský strojař, **34**, 1986, č. 30, 21. VIII., s. (3), 1 obr.

114. -r-: Svátek příznivců jazzu. Přerovský strojař, **34**, 1986, č. 33, 11. IX., s. (3) 2 obr.

1987 = 3. ročník PJF = 24. až 26. září

115. Fotosession 87. Kultura Přerova, **30**, 1987, č. 5, květen, s. 72.

116. KOTEK, Josef: **Jazzové návraty Josefa Kainara (1917–1971).** In: *Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí 24.–26. září 1987.* (Programový a informační tisk.) Praha, Česká jazzová společnost 1987. 31 s., 8 obr.

117. -MR- (=Michael Racek): **Přerovský jazzový festival 1987 ve výsledcích.** Kultura Přerova, **30**, 1987, č. 11, listopad, s. 169–170, 1 obr.

118. PH: **Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí.** Kultura Přerova, **30**, 1987, č. 9, září, s. 136–137.

119. POLEDŇÁK, Ivan: **Slabší soutěž - podněty v přehlídce.** Rudé právo, **68**, 1987, 30. IX., č. 229, s. 5.

120. **Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí 24.–26. září 1987.** (Programový a informační tisk.) Praha, Česká jazzová společnost 1987. 31 s., 8 obr.

121. STARÝ, Jiří: **Přerovský jazzový festival 1987.** Gramorevue, **24**, 1988, č. 1, s. 2, 2 obr.

122. (tod): **Přerovské ohlédnutí.** Svobodné slovo, **43**, 1987, 8. X., č. 236, s. 5, 1 obr.

1988 = 4. ročník PJF = 22. až 24. září

123. -MR- (=Michael Racek): **Ohlédnutí za P(řerovským)J(azzovým)F(estivalem) 1988.** Kultura Přerova, **31**, 1988, č. 11, listopad, s. 165–166, 1 obr.

124. PEŠKOVÁ, Jana: **Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí.** Kultura Přerova, **31**, 1988, č. 9, září, s. 132–133.

125. **Přerovský jazzový festival 22. 9. - 24. 9. 1988.** In: VAVROUŠEK, Jaroslav: *Krab to byl swing.* Historie, fakta, vzpomínky aneb čtení o muzikantech a kapelách v Přerově 1944–1994. Přerov, J. Vavroušek (1995) s. 164–165.

126. **Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí. 22.–24. září 1988.** Praha, Československá jazzová společnost 1988. Nestr.

127. TITZL, Stanislav: **Jazz: Přerovská transfúze.** Rudé právo, **69**, 1988, 4. X., s. 5.

128. TRUHLÁŘ, Antonín: **V září Haná pulsovala jazzem aneb 4. přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí.** Gramorevue, **25**, 1989, č. 1, s. 14, 1 obr.

129. tzl (=Stanislav Titzl): **Jazz pro Přerov.** Svobodné slovo, **44**, 1988, 14. IX., s. 5.

130. ža (=Petr Žantovský): **Bez triků a pověr.** Tvorba, 1988, č. 46, s. 14–15.

131. (žp) (=Petr Žantovský): **Jazzterapie a jazztvorba.** Práce, **44**, 1988, 29. IX., s. 3, 1 obr.

1989 = 5. ročník PJF = 21. až 23. září

132. -bb-: **Přerov opět jazzový.** Nové Přerovsko, **32**, 1989, 15. IX., s. 5.

133. BENDA, Aleš: **Jen kousek za tenisem.** Tvorba, 1989, č. 42, 18. X., s. 15.

134. -JaM-: **Výsledky Přerovského jazzového festivalu s mezinárodní účastí 1989.** Kultura Přerova, **32**, 1989, č. 11, listopad, s. 163.

135. MĚRKOVÁ, Svatava: Je na co se těšit! Přerovský jazzový festival se blíží: 21.–23. září. Nové Přerovsko, 1989, 8. IX., s. 5.

136. -mr- (=Michael Racek): Fotosession 89. Kultura Přerova, **32**, 1989, č. 5, květen, s. 73.

137. NP: Tóny jazzu budou znít i ulicemi města. Přerovský strojař, **37**, 1989, č. 35, 14. IX., s. (3).

138. POLEDŇÁK, Ivan: Zápisník. Hudba. (Přerovským jazzovým festivalem.) Kmen, **2**, 1989, č. 45, s. (10–11).

139. Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí. (Zpravodaj PJF '89.) Přerov, Městské kulturní a společenské středisko: Okresní kulturní středisko 1989, č. 1, 21. IX., 16 s.; č. 2, 22. IX., 19 s.; č. 3, 23. IX., 16 s.

140. Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí 21.–23. září 1989. (Programový a informační tisk.) Red. Aleš Benda. Fot. Jan Čep, Roman Kočí, František Rous. Praha, Česká jazzová společnost 1989. Nestr., 10 obr.

141. Přerovský zubr udělen. 5. ročník jazzového festivalu. Nová svoboda, 1989, 25. IX., s. 2.

142. RAŠTÁK, František: Svátek jazzu se blíží. (Pátý ročník Přerovského jazzového festivalu.) Kultura Přerova, **32**, 1989, č. 9, září, s. 131–132.

143. TITZL, Stanislav: Cesta do Přerova. Melodie, **27**, 1989, č. 1, s. 13.

144. V lesku a s pochvalou. Skončil 5. ročník Přerovského jazzového festivalu. Nové Přerovsko, 1989, 29. IX., s. 5.

145. Výsledky jazzového zápolení. Přerovský strojař, **37**, 1989, č. 37, 28 IX., s. (3).

1990 = 6. ročník PJF = 27. až 29. září

146. pík: Po roce Přerov opět jazzový. Zpravodaj města Přerova, **1**, 1990, č. (9), září, s. 195–196, 1 obr.

147. POLEDŇÁK, Ivan: Přerov '89. (Přerovský jazzový festival.) Melodie, **28**, 1990, č. 1, s. 14.

148. PRÁŠILOVÁ, Eliška: Bude či nebude Přerovský jazzový festival? Zpravodaj města Přerova, **1**, 1990, č. (11), listopad, s. 243.

149. Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí. (Zpravodaj PJF '90.) Přerov, Tiskové středisko PJF 1990, č. 1, (27. IX.), 19 s.; č. 2, (28. IX.), 19 s.; č. 3, (29. IX.), 21 s.

150. ŠVARCOVÁ, Valentina: Jazz na Hané. Práce, **46**, 1990, 4. X., s. 7.

1991 = 7. ročník PJF = 27. až 28. září

151. Jazzpress. Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí. (Zpravodaj.) Fot. Jan Čep. Přerov, Městské kulturní a společenské středisko 1991. Nestr.

152. KVAPIL, Jaroslav: Nevzdávejme to! Jeden festival skončil, ať žije další. Přerovsko, **34**, 1991, č. 39, 4. X., s. 5, 3 obr.

153. PRÁŠILOVÁ, Eliška: Právě začíná. Přerovský jazzový festival. Přerovsko, **34**, 1991, č. 38, 27. IX., s. (1), 1 obr.

154. RACEK, Michal: Přehledka špičkových interpretů. Hanácké noviny, **2**, 1991, č. 151, 17. IX., s. 2.

155. ZÁCHOVÁ, M.: Blíží se dny tónů. Jazzmani už ladí na 7. obnovený festival. (Rozhovor s ředitelkou festivalu Eliškou Prášilovou.) Přerovsko, 1991, č. 11, 26. VII., s. 1–2.

1992 = 8. ročník PJF = 24. až 26. září

156. (raš): Přerovské jazzové dozvuky. Seznámení rodáků z Indianapolisu na Hané. Moravskoslezský den, **3**, 1992, 1. X., č. 231, s. 5, 1 obr.

157. ZS (=Zdenka Sekerová): Přerovský jazzový festival letos ve slavnostním. (Rozhovor s Eliškou Prášilovou, ředitelkou PJF.) Přerovské echo, 1992, č. 8, srpen, s.(1), 1 obr.

1993 = 9. ročník PJF = 23. až 25. září

158. ČECH, Vladimír: Ticho, které okouzilo. Devátý Přerovský jazzový festival patřil k nejlepším v historii. Nové Přerovsko, **2**, 1993, 1. X., s. 5.

159. (Lami) (=Lada Michnová): Přerováci – jazzoví nadšenci. Nové Přerovsko, **2**, 1993, 5. X., s. 5.

160. (-nh-) (=Naděžda Holíková): Přerovský jazzový festival za dveřmi. (Program.) Nové Přerovsko, **2**, 1993, 17. IX., s. 4.

161. PETRUŠ, Marek: Jazzuplný Městský dům. Ve čtvrtek zahájil devátý Přerovský jazzový festival. Hanácké noviny, **4**, 1993, 25. IX., č. 221, s. 2, 1 obr.

162. STARÝ, Jiří: Jazzový Přerov. Hudební rozhledy, **46**, 1993, č. 11, s. 502.

163. TICHÁK, Tomáš: V Přerově hrál Jim Hall. Hanácké noviny, **4**, 1993, 29. IX., č. 224, s. 6, 1 obr.

1994 = 10. ročník PJF = 22. až 24. září

164. Nadace Přerovského jazzového festivalu. Výroční zpráva za rok 1994. Přerovské echo, 1995, č. 6, červen, s. 15.

165. Přerovský jazzový festival podesáté. Nové Přerovsko, **3**, 1994, č. 39, 30. IX., s. (1) a 9, 3 obr.

166. STARÝ, Jiří: Přerovské jazzové jubileum. Hudební rozhledy, **47**, 1994, č. 11, s. 21.

167. TICHÁK, Tomáš: Desátý Přerovský festival - síla v jednoduchosti. Hanácké noviny, **5**, 1994, č. 216, 27. IX., s. (1) a 5.

168. -tt- (=Tomáš Tichák): Jazz nad Bečvou. Hanácké noviny, **5**, 1994, č. 215, 24. IX., s. 5.

169. (VLČE) (=Vladimír Čech): Jazzové srdce zaplesalo. Nové Přerovsko, **3**, 1994, č. 40, 7. X., s. 11, 1 obr.

1995 = 11. ročník PJF = 21. až 23. září

170. (ali): Společenská událost roku. Přerovský jazzový festival s osvědčenou dramaturgií. Moravský den, **6**, 1995, 25. IX., č. 224, s. 4.

171. Finanční zpráva Nadace Přerovského jazzového festivalu za rok 1995. Přerovské echo, 1996, č. 9, září, s. 14.

172. NEULS, Rudolf: Přerovský jazzový festival do druhé desítky. Přerovské echo, 1995, č. 6, červen, s. 15, 1 obr.

173. Výroční zpráva Nadace Přerovského jazzového festivalu za rok 1995. Přerovské echo, 1996, č. 7–8, červenec–srpen, s. 12, 1 obr.

ČESKOSLOVENSKÝ JAZZOVÝ FESTIVAL

1996 = 13. ročník ČJF = 19. až 21. září

174. JEHNE, Leo: Amatérský jazzový festival. ...Zbyněk Mácha. Hudební rozhledy, **19**, 1996, č. 15, s. 467.

175. Ještě k „jazzáku“. (Informace o návštěvách ze Slovenska, Holandska a Rakouska.) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 39, 4. X., s. 10.

176. KLEMENT, Ilja: Jazzovému festivalu vévodili vokalisté. Mladá fronta Dnes, **7**, 1996, 23. IX., č. 223, příl. Střední Morava, s. 2.

177. KVAPIL, Jaroslav: Ferguson's Big Bop zářil jako ohňostroj. XIII. ČJF – Vrcholný jazz přišel (vrátil se) opět do Přerova. Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 38, 27. IX., s. (1) a 8, 4 obr.

178. (Lami) (=Lada Michnová): Zahraniční návštěvy přijdou na jazz. (Delegace družebních měst Cuijk a Bardejov.) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 37, 20. IX., s. 3.

179. (LEŠ) (=Lenka Štolfová): Jazzový festival s ohňostrojem. Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 32, 16. VIII., s. (1).

180. MARKULČEK, (Petr): Třináctý československý jazzový festival. Velký sál Městského domu Přerov 19.–21. září 1996. ... (Miloslav) Flašar. Přerov, Městský úřad 1996. (Plakát.)

181. NEULS, Rudolf: Přerovský jazzový festival letos jinak. Přerovské echo, 1996, č. 7–8, červenec–srpen, s. 12.

182. -pan- (=Slavomír Panák): Přerovský jazzový festival povýšil. Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 82, 11. VII., s. 5.

183. PANÁK, Slavomír: Přijede také Maynard Fergusson. Československý jazzový festival poprvé v Přerově. Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 103, 29. VIII., s. 5.

184. Přerov žil jazzem. Přerovské echo, 1996, č. 10, říjen, s. 1 a 11, 6 obr.

185. Střípky jazzu a kolem jazzu. Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 38, 27. IX., s. 8.

186. Superstar na závěr jazzového festivalu. (Americký trumpetista Maynard Ferguson.) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 37, 20. IX., s. 8, 1 obr.

187. TICHÁK, Tomáš: Jazzový festival skončil zemětřesením. Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 114, 24. IX., s. 5, 1 obr.

188. (toš): Maynard Ferguson oslnil jazzový Přerov. Mladá fronta Dnes, **7**, 1996, 23. IX., č. 223, příl. Střední Morava, s. (1), 1 obr.

189. (toš): Všechno, nebo vůbec nic, zpívala Karen Edward. Mladá fronta Dnes, **7**, 1996, 23. IX., č. 223, příl. Střední Morava, s. 2, 1 obr.

190. Třináctý Československý jazzový festival Přerov. (Program.) Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 36, 13. IX., s. 13; Přerovské echo, 1996, č. 9, září, s. 14.

191. -tt- (=Tomáš Tichák): **V Přerově se jazz hlavně zpíval.** Hanácké noviny, **7**, 1996, č. 113, 21. IX., s. 5, 1 obr.

192. (vha): **Amerického jazzmana přiveze starostův služební automobil.** (Allen Harris.) Mladá fronta Dnes, **7**, 1996, 19. IX., č. 220, příl. Střední Morava, s. (1).

1997 = 14. ročník ČJF = 18. až 20. září

193. FLAJŠAR, Jiří: **Džungle v Městském domě.** Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 38, 26. IX., s. 15.

194. gáj (=Lada Gájová): **„Džezák“ proběhne příští týden.** Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 36, 12. IX., s. 17.

195. gáj (=Lada Gájová): **Připravuje se 14. ročník Č**(eskoslovenského) **J**(azzového) **F**(estivalu). Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 32, 15. VIII., s. 15, 1 obr.

196. KVAPIL, Jaroslav: **Jazzový festival ve znamení USA a Jamajky.** Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 38, 26. IX., s. 15, 4 obr.

197. KVAPIL, Jaroslav: **Souznění publika s Rhodou i jazzem.** Místo fejetonu. Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 38, 26. IX., s. 15.

198. MARKULČEK, Petr: **Čtrnáctý československý jazzový festival.** Přerov 18.– 20. září 1997. Přerov, Městský úřad 1997. (Plakát.)

199. PANÁK, Slavomír: **Přerovský jazzový svátek se blíží.** Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 99, 30. VIII., s. 5.

200. -ryg- (=David Rygel): **Přerovský jazzový festival nezklamal.** Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 109, 23. IX., s. 5.

201. RYSEL, David: **Jazzový festival v Přerově ozdobí zahraniční hosté.** Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 107, 18. IX., s. 5.

202. RYSEL, David: **Přerov i letos potvrdil dobrou úroveň festivalu.** Hanácké noviny, **8**, 1997, č. 108, 20. IX., s. 3, 1 obr.

1998 = 15. ročník ČJF = 17. až 19. září

203. kvaj (=Jaroslav Kvapil): **Eva Hrachovinová Quartet na XV. ČJF.** Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 36, 11. IX., s. 10.

204. kvaj (=Jaroslav Kvapil): **Patnáctý Československý jazzový festival proběhne v Přerově od 17. do 19. září.** Hranický týden, **4**, 1998, č. 33, 28. VIII., s. 8.

205. KVAPIL, J(aroslav): **Patnáctý Československý jazzový festival.** Nové Přerovsko, **7**, 1998, č. 38, 25. IX., s. 10.

206. MARKULČEK, Petr: **Patnáctý Československý jazzový festival.** Přerov. 17.– 19. září '98. Přerov, Městský úřad 1998. (Plakát.)

207. (Ns) (=Rudolf Neuls): **Jazzový festival v Přerově.** Haló noviny, **8**, 1998, 4. IX., č. 207, s. 9, 1 obr.

208. PUSTĚJOVSKÁ, Ivana: **V Přerově začíná 15. ročník Československého jazzového festivalu.** Mladá fronta Dnes, **9**, 1998, 17. IX., příl. Střední Morava, s. 3.

209. (ryg) (=David Rygel): **Dnes zahajuje jazzový festival.** Středomoravský den, **9**, 1998, 17. IX., č. 218, s. 6.

210. ŠAFRÁNKOVÁ, Eva: **Prerov opět žije jazzem.** XV. Československý jazzový festival Prerov '98 se letos koná ve dnech 17.–19. září. Přerovské echo, 1998, č. 9, září, s. 1.–2.

211. UVÍROVÁ, Petra: **Hvězdou letošního jazzového svátku byl Ray Brown.** Příští rok vkročí přerovský festival do další patnáctky roků svého trvání. Hanácký den, 9, 1998, 21. IX., č. 160, s. 6, 1 obr.

212. UVÍROVÁ, Petra: **Úvodní večer udával rytmus Slováckův Big Band.** Dnes patnáctý ročník jazzového festivalu končí. Hanácký den, 9, 1998, 19.–20. IX., č. 159, s. 8, 1 obr.

1999 = 16. ročník ČJF = 30. září až 2. října

213. BRUNDOVÁ, Renata: **Československý jazzový festival i letos nabídne dobrou muziku.** Nové Přerovsko, 8, 1999, č. 28, 23. VII., s. 3.

214. KÖNIGOVÁ, Alžběta: **Gén Geheur z holandského Boxmeeru dělal atmosféru.** Dozvuky šestnáctého Československého jazzového festivalu. Nové Přerovsko, 8, 1999, č. 40, 15. X., s. 20.

215. KOTRLA, M.: **Jazzový festival může spoléhat na šťastné číslo.** Mladá fronta Dnes, 10, 1999, 30. IV., č. 101, příl. Střední Morava, s. 3.

216. MARKULČEK, Petr: **Šestnáctý československý jazzový festival.** Prerov 30. září a 2. října '99. Prerov, Městský úřad 1999. (Plakát.)

217. NOVOTNÝ, Bedřich: **Jazzoví fandové si přišli na své.** Ani letošní šestnáctý ročník festivalu v Přerově své příznivce nezklamal. Svoboda, 9, 1999, 4. X., č. 231, příl. Středomoravský deník, s. 4.

218. (pan) (=Slavomír Panák): **Již zítra začne další Československý jazzový festival.** Hanácký a středomoravský den, 10, 1999, 29. IX., č. 227, s. 12.

219. PANÁK, Slavomír: **Na přerovském pódiu se střídají americké hvězdy.** Vrcholem festivalu bylo vystoupení Johna Scofielda. Hanácký a středomoravský den, 10, 1999, 2. X., č. 230, s. 6.

2000 = 17. ročník ČJF = 12. října až 14. října

220. (ben) (=Bedřich Novotný): **Jazzový festival je přede dveřmi.** Mohlo by vás zajímat. Svoboda, 10, 2000, 7. X., č. 234, s. 5 – Slezský deník.

221. (ben) (=Bedřich Novotný): **Letošní jazzová přehlídka v Přerově.** Zaujalo nás. Svoboda, 10, 2000, 12. X., č. 238, s. 10.

222. ČEP, Jan: **Sedmnáctý československý jazzový festival Přerov.** 12.–14. října 2000 Velký sál Městského domu. Prerov, Město Prerov 2000. (Plakát.)

223. DVOŘÁČEK, Marek: **Nejistota s Cobhamem zahájila jazzový festival.** Mladá fronta Dnes, 11, 2000, 13. X., č. 239, příl. Střední Morava, s. 10, 2 obr.

224. (maš): **Festivalu chyběly jen ženy a zpěv.** Mladá fronta Dnes, 11, 2000, 17. X., č. 242, příl. Severní Morava a Slezsko, s. 8.

225. (maš): **Ženy a zpěv jazzu v Přerově chyběly.** Mladá fronta Dnes, 11, 2000, 16. X., č. 241, příl. Střední Morava, s. 3.

226. MOŤKOVÁ, Jitka: **Jazzový svátek bude svítit Francouz Ponty i Michal Prokop.** Festival vznikl v roce 1966, ale slaví jen sedmnáctiny. Hanácký a středomoravský den, 11, 2000, 12. X., č. 238, s. 13, 1 obr.

227. MOŤKOVÁ, Jitka: Velký jazzový svátek dnes zahájí Michal Prokop. Moravskoslezský den, **11**, 2000, 12. X., č. 238, s. 13.

228. NOVOTNÝ, Bedřich: O jazzový festival je zájem. V kostele sv. Vavřince v Přerově vystoupí dnes soubor Spirituál kvintet. Svoboda, **10**, 2000, 14. X., č. 240, s. 13, 1 obr.

229. (pbl): Holandská pouliční kapela zve na jazzový festival. Hanácký a středomoravský den, **11**, 2000, 13. X., č. 239, s. (1), 1 obr.

230. Výňatek z výroční zprávy Nadačního fondu Přerovského jazzového festivalu za rok 2000. Přerovské echo, 2001, č. (9), září, s. 4, 1 obr.

2001 = 18. ročník ČJF = 11. října až 13. října

231. Šaf (=Eva Šafránková): Jazz opět v Přerově. Přerovské echo, 2001, č. (10), říjen, s. (1), 1 obr.

232. ŠAFRÁNKOVÁ, Eva: V říjnu Přerov opět přivítá jazzmany. Přerovské echo, 2001, č. (9), září, s. 11, 1 obr.

Souhrnné příspěvky

233. (NH) (=Naděžda Holíková): Když se řekne „Přerovský jazzový festival“. (Historie.) Nové Přerovsko, **3**, 1994, č. 32, 12. VIII., s. 4, 2 obr.; č. 33, 19. VIII., s. 4, 1 obr.; č. 34, 26. VIII., s. 11, 1 obr.; č. 35, 2. IX., s. 11, 2 obr.; č. 36, 9. IX., s. 11; č. 37, 16. IX., s. 12, 2 obr.; č. 38, 23. IX., s. 11, 2 obr.

234. (zr): Trocha historie pamětníka. (Rozhovor s Rudolfem Neulsem.) Haló noviny, **4**, 1994, 21. IX., č. 222, s. 5, 1 obr.

Dále viz záznam č. 69.

Účinkující soubory

Academik Jazz Band – Přerov

Z literatury:

235. Academic Jazz Band. In: *Jazzpress*. Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí. (Zpravodaj.) Přerov, Městské kulturní a vzdělávací středisko 1991. Nestr., 1 obr.

236. Academic Jazz Band. In: VAVROUŠEK, Jaroslav: *Krab to byl swing*. Historie, fakta, vzpomínky aneb čtení o muzikantech a kapelách v Přerově 1944–1994. Přerov, J. Vavroušek (1995), s. 142–165.

237. DĚRDA, Jiří: Akademic Jazz Band. Kulturní měsíčník, **7**, 1989, č. 1, s. 50.

238. (ec): Před amatérským festivalem. Academic Jazz Band. (Rozhovor s Ladislavem Tšponem.) Nová svoboda, **28**, 1972, 25. IV., č. 97, s. 6.

239. (jda) (=Jiří Děřda): Úspěšní amatéři. Přerovský Academic patnáctiletý. Nová svoboda, **29**, 1973, 13. IX., č. 218, s. 6.

240. KOČÍ, Roman: Umělecký vedoucí Akademik Jazz Bandu Ota Smejkal. Kulturní měsíčník, **4**, 1986, č. 1, s. 43.

241. KÖNIGOVÁ, Alžběta: Třicet pět let Academic Jazz Bandu. (Rozhovor s Otakarem Smejkalem a F. Bulantem.) Hanácké noviny, 1993, 16. II., s. 6.

242. KRAMÁŘ, Břetislav: Přerovský jazz ve Španělsku. ... Vladimír Výstřela. Nové Přerovsko, 16, 1973, č. 33, 17. VIII., s. (5); č. 34, 24. VIII., s. 5; č. 35, 31. VIII., s. (5); č. 36, 7. IX., s. (5); č. 37, 14. IX., s. 7; č. 38, 21. IX., s. (4–5); č. 39, 28. IX., s. 5.

243. (kř) (=Břetislav Kramář): Academic v Sebastianu. Melodie, 11, 1973, č. 11, s. 342, 1 obr.

244. (kř) (=Břetislav Kramář): Výročí Academic jazz bandu. Nové Přerovsko, 16, 1973, č. 24, 15. VI., s. (4)–5.

245. -mk- (=Miloš Hambálek): Academic jazz band – representant Přerova. Nové Přerovsko, 9, 1968, č. 17, 27. IV., s. (3), 1 obr.

246. (rs): Přerovský Academic Jazz Band slavil minulý týden již čtyřicetileté výročí svého hudebního působení. Hanácké noviny, 1998, 3. VI., s. 6; Moravský den, 9, 1998, 3. VI., č. 128, s. 6.

247. SEHNAL, Miroslav: Academic jazz band. Kulturní měsíčník, 4, 1986, č. 1, s. 43.

248. SMEJKAL, O(takar): Academic Jazz Band Přerov. Přerovské echo, 1998, č. 7–8, červenec–srpen, s. 13, 1 obr.

249. SMEJKAL, Otakar: Academic Jazz Band v Německu. Nové Přerovsko, 5, 1996, č. 27, 12. VII., s. 8.

250. SMEJKAL, Otakar: Od Dixielandu 11. A po Academic Jazz Band. Nové Přerovsko, 1993, 23. XI., s. 5.

251. SMEJKAL, O(takar): Jubileum v rytmu jazzu. Kultura Přerova, 31, 1988, č. 10, říjen, s. 151.

252. -smi- (=Stanislav Miloš): Academic Jazz Bandu bude 35 let. Hanácké noviny, 1993, 29. XI., s. 7.

253. ŠTOLFOVÁ, Lenka: Začalo to ve školní lavici. Dixieland 9. A, později Academic Jazz Band, slaví 35 let od svého založení. Nové Přerovsko, 1993, 1. X., s. 5.

Istropolitana – Bratislava

Z literatury:

254. O dvou ze sedmi. (Informace o souborech „KM Studio Nová Paka“ a „Istropolitana Bratislava“.) Zpravodaj ČAJF Přerov, 3, 1968, č. 2, s. 12–13.

Jazz Fiddlers – Praha

Z literatury:

255. of: Jazz Fiddlers. Rozhovor s Karlem Mezerou o amatérské skupině tradičního jazzu.) Melodie, 6, 1968, č. 10, s. 297, 1 obr.

John Scofield Trio – USA

Z literatury:

256. SPILKA, V.: John Scofield Trio. (Recenze.) Harmonie, 7, 1999, č. 11, s. 38.

KM Studio Jednotného klubu pracujících – Nová Paka

Z literatury:

257. O dvou ze sedmi. (Informace o souborech „KM Studio Nová Paka“ a „Istropolitana Bratislava“.) Zpravodaj ČAJF Přerov, **3**, 1968, č. 2, s. 12–13.

Old Time Jazz Band – Loučná nad Desnou

Z literatury:

258. (mm) (=Marcela Michalíková): **Old Time Jazz Band premiérově.** Ostravský večerník, **6**, 1973, 21. X., s. 4.

Orchestr Gustava Broma

Z literatury:

259. BERÁNEK, Jan: **Diskografie orchestru Gustava Broma.** In: BROM, Gustav: *Můj život s kapelou. ...* Jiří Majer, Jiří Zapletal. Fot. Miloš Budík. Praha, Thalia 1994, s. 175–204.

260. FORET, Miroslav: **Novinky pro Broma.** (Veřejná rozhlasová nahrávka.) Melodie, **21**, 1983, č. 4, s. 100.

261. FORET, Miroslav: **Z bromovské dílny.** (Koncert na Mezinárodním hudebním festivalu.) Melodie, **21**, 1983, č. 12, s. 360.

262. OŠČÁDAL, Jan: **Leptá a dráždí Brom!** Moravskoslezský týden, **1**, 1990, č. 2, s. 3; č. 3, s. 3; č. 4, s. 3.

Revival Club – Praha

Z literatury:

263. HANZA, Čestmír: **Revival Club Praha = Neratovice versus ostatní svět.** Melodie, **22**, 1984, č. 8, s. 236-237, 1 obr.

Hudebníci

= sólisté – dirigenti – zpěváci – skladatelé

Osobnosti jiných oborů

Organizátoři

Pavel Blatný

*14. září 1931 v Brně

– hudební vědec, skladatel, pedagog, člen odborné poroty

Z literatury:

264. BLATNÝ, Pavel: **Skladatelova jubilea i bilance.** Od mediálního velebení k osobním pochybnostem a vádám na kráse. Rovnost-Moravské noviny, **6**, 1996, 14. IX., č. 216, příl. Víkend, s. 2.

265. (ck): **Výrazná osobnost nejen kulturního Brna.** Předseda Klubu moravských skladatelů Pavel Blatný dnes v kruhu přátel oslavuje své životní jubileum. Rovnost-Moravské noviny, **6**, 1996, 14. IX., č. 216, s. 13, 1 obr.

266. TOMEŠ, Josef: **Český biografický slovník XX. století. 1. díl A–J.** Praha:Litomyšl, Paseka: Petr Meissner 1999, s. 104.

Gustav Brom

vlastním jménem Gustav FRKAL

*22. května 1921 ve Velkých Levárech / okres Senica

†25. září 1995 v Brně

– klarinetista, zpěvák, skladatel, kapelník

Z literatury:

267. BROM, Gustav: Můj život s kapelou. ...Jiří Majer, Jiří Zapletal. Fot. Miloš Budík. Praha, Thalia 1994. 204 s., obr. příl.

268. Fanda Hanácké Slavie. In: MRVA, Jiří: *Zlatá stopa*. Hulín, Fikus (1992), s. (21)–31, 1 obr.

269. Gustav Brom se svým orchestrem na Jazzfestivalu Kroměříž 1980. Zpravodaj města Kroměříže, 1980, č. 6, červen, s. 132.

270. NOVÁK, Zdeněk: Rozhovor po drátě s Gustavem Bromem a Jaromírem Hniličkou. Zpravodaj města Kroměříže, 1969, č. 2, únor, s. 35.

271. ŠUBERT, Josef: Spisovatelka Marie Chmelová, Gustav Brom a Kroměříž. Zpravodaj města Kroměříže, 1975, č. 3, březen, s. 54–56; č. 4, duben, s. 75–76.

272. TOMEŠ, Josef: Český biografický slovník XX. století. 1. díl A–J. Praha:Litomyšl, Paseka:Petr Meissner 1999, s. 142.

Larry Coryell

– kytarista / USA

Z literatury:

273. ČEP, J(an): Americký kytarista Larry Coryell. Přerovské echo, 1996, č. 7–8, červenec–srpen, s. 12. (Fotografie)

Lubomír Dorůžka

*18. března 1924 v Praze

– člen řídicího výboru, hudební vědec, publicista, překladatel

Studoval (1942) skladbu u Jana Rychlíka, navázal (1945–1950) hudební vědu, filozofii a angličtinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Působil v Syndikátu (později Svazu) československých skladatelů, byl redaktorem Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, pracoval v odboru zahraničních vztahů nakladatelství Supraphon, vedl (1965–1971) redakci měsíčníku „Melodie“. Spolupracuje s Českým rozhlasem - pro stanici „Vltava“ připravuje pořady o jazzové hudbě, publikuje v periodickém tisku (Hudební rozhledy, Jazz, Mladá fronta, aj.).

Z vlastních prací:

274. ABC jazzu. ...Miloš Bergl. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury hudby a umění 1960. 31 s. In: *Taneční hudba a jazz*. Sborník statí a příspěvků k otázkám jazzu a moderní taneční hudby, příl.

275. Amatérský jazzový festival ve Vídni. In: Zpravodaj III. ČAJF Přerov 1968. Přerov, Okresní dům osvěty 1968, č. 4, s. 17–18, 1 obr.

276. Československý jazz. Minulost a přítomnost. ...Ivan Poledňák. Praha, Supraphon 1967. 309 s.

277. Fialová koule jazzu. Československé jazzové konfese. Praha, Panton 1992. 279 s.

278. Hovoříme o džezu, moderní taneční hudbě i lidovce. Praha, Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti 1962. 33 s. Rozmnoženo ofsetem.

279. Hudba amerických černochů. Metodický materiál pro vedoucí a členy tanečních a estrádních orchestrů. Praha, Ústřední dům lidové tvořivosti 1958. 84 s. Rotaprint.

280. Jazzová inspirace. Uspoř. ...Josef Škvorecký. Praha, Odeon 1966. 159 s.

281. Karel Vacek. Praha 1979; 2. dopl. vyd. 1984.

282. Od folklóru k Semaforu. ...Zbyněk Mácha. Praha, Státní hudební vydavatelství 1964. 153 s., obr. příl. Hudba na každém kroku. Sv. 18.

283. Panoráma jazzu. Il. Jiří Šlitr. Fot. Miroslav Jodas, Marek A. Karewicz, Stanislav Kožený. Praha, Mladá fronta 1990. 350 s., obr. příl. Máj. Sv. 539.

284. Panoráma paměti. (Autobiografie.) Praha, Torst 1997. 543 s.

285. Panoráma populární hudby 1918/1978 aneb Nevšední písničkáři všedních dní. Praha 1981; 2. vyd. 1987.

286. Populárna hudba - priemysel, obchod, umenie. Bratislava 1978.

287. Tvář jazzu. ...Josef Škvorecký. Praha 1964; 2. vyd. 1966.

288. Tvář moderního jazzu. Praha 1970.

Z literatury:

289. Československý biografický slovník. Praha, Academia 1992, s. 115.

290. Československý hudební slovník osob a institucí. Sv. 1. A–L. Praha, Státní hudební vydavatelství 1963, s. 256.

291. TOMEŠ, Josef: Český biografický slovník XX. století. 1. díl. A–J. Praha, Paseka: Petr Meissner 1999, s. 249.

292. Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha, Agentura Kdo je kdo 1998, s. 109–110.

Mirko Foret

vlastním jménem Miroslav FORET

*9. února 1922 ve Svitávce / okres Blansko

- trumpetista, dirigent

Z vlastních prací:

293. Jarní jazzový koncert. (V Brně.) Opus musicum, **11**, 1989, č. 6, s. 187–188, 1 obr.

Z literatury:

294. MAJER, Jiří: Mikrorozhovor s Mirko Foretem. Melodie, **5**, 1967, č. 2, s. 29.

Leo Jehne

*8. prosince 1930 v Hranicích / okres Přerov

†24. září 1999 v Praze

– hudební vědec, publicista, člen odborné poroty

Z vlastních prací:

295. Co potřebuje opera. Červený květ, **10**, 1965, č. 7, s. 214–216, 3 obr.

296. Crystal Collection a ty druhé. Hudební rozhledy, **42**, 1989, č. 11, s. 481–482.

297. Čím je džez dnes. Červený květ, **9**, 1964, č. 2, s. 56–57, 2 obr.

298. Dialog dvou festivalů. („Berliner Festtage“ a „Pražský džezový festival“.) Červený květ, **10**, 1965, č. 12, s. 372–373.

299. Dohání opera dobu? (Zamyšlení nad inscenací Smetanovy Čertovy stěny v opeře ostravského Státního divadla.) Červený květ, **11**, 1966, č. 2, s. 61.

300. „Filmová hvězda“ v Ostravě. (Recenze představení hudební komedie.) Červený květ, **5**, 1960, č. 7, červenec, s. 161.

301. Hudba na obrazovce. Červený květ, **10**, 1965, č. 5, s. 155–156.

302. Jazz na nových cestách. Červený květ, **12**, 1967, č. 2, s. 38–40.

303. Slavné tváře českého popu 60. a 70. let. ...Luboš Svátek. Praha, Práh 1999. 143 s., obr. v textu.

304. Sochař lidského hlasu. (Rudolf Vašíček.) Červený květ, **11**, 1966, č. 5, s. 148–150, 1 obr.

305. Soutěž písničků festival zpěváků. Červený květ, **11**, 1966, č. 8, s. 242–244, 4 obr.

306. Taneční hudba a ideologie. Červený květ, **13**, 1968, č. 12, s. 13–15.

307. Velký učitel pěvců zemřel. (Rudolf Vašíček.) Červený květ, **14**, 1969, č. (2), únor, s. 47.

308. Zpívají slavíci dobře? Červený květ, **11**, 1966, č. 4, s. 99–102, 7 obr.

Z literatury:

309. Československý hudební slovník osob a institucí. D. 1. A–L. Praha, Státní hudební vydavatelství 1963. 853 s. (Leo Jehne, s. 584.)

Břetislav Kramář

*6. března 1916 v Přerově

– klavírista, dirigent, tajemník řídicího výboru festivalu

Z vlastních prací:

310. Jaro. (Báseň.) Obzor, **28**, 1937, 28. III., č. 73, příl. Velikonoční pomlázka, s. 1.

311. Sám. (Báseň.) Obzor, **27**, 1936, 1. I., č. 1, s. 2.

312. Sylva. (Povídka.) Obzor, **28**, 1937, 6. VI., č. 128, s. 1–2.

313. Tanečnice. (Povídka.) Obzor, **28**, 1937, 23. V., č. 117, s. 1–2.

314. Tuláci. (Povídka.) Obzor, **28**, 1937, 11. IV., č. 84, s. 1–2.

315. Jiří Wolker. *29. III. 1900. Obzor, **28**, 1937, č. 73, s. 2.

Z literatury:

316. ŠTOLFOVÁ, Lenka: „Krabák“ je Bečvou křtěný Přerovák. Zakladatel swingového orchestru oslavil osmdesátiny. Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 11, 15. III., s. 13, 1 obr.

317. VAVROUŠEK, Jaroslav: Krab to byl swing. Historie, fakta, vzpomínky aneb čtení o muzikantech a kapelách v Přerově 1944–1994. Přerov, J. Vavroušek (1995). 244 s., obr. příl.

Peter Lipa

*30. května 1943 v Prešově / Slovensko

– prezident Slovenské jazzové společnosti

– zpěvák, člen odborné poroty

Z literatury:

318. Československý biografický slovník. Praha, Academia 1992, s. 410–411.

319. SVOBODA, Pavel: S Gustou jsem poznal jazz. Bratislavský zpěvák Lipa přijel do Poličky vzdát poctu kapelníku Bromovi. Rovnost-Moravské noviny, **6**, 1996, 19. VIII., č. 193, s. 11, 1 obr.

320. Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. Díl 2. G–L. Praha, Diderot 1997, s. 655.

Rudolf Jan Neuls

*17. dubna 1922 v Přerově

– basista, ředitel festivalu

Z vlastních prací:

321. Patnáct let dobré taneční hudby. (Vznik a působení orchestru Krab.) Kultura Přerova, **2**, 1959, č. (3), březen, s. 6.

Rudolf Neuls

*26. července 1947 v Přerově

– vedoucí tiskového štábu, ředitel festivalu

Z literatury:

322. (dar) (=Dagmar Rozkošná): **Československý jazzový festival.** Interview na tento týden s ředitelem ČSJF Rudolfem Neulsem. Nové Přerovsko, **10**, 2001, č. 38, 21. IX., s. 3, 1 obr.

323. UVÍROVÁ, Petra: Najít cestu k přerovskému divákovi není jednoduché, tvrdí Rudolf Neuls. Kulturní stálicí je Československý jazzový festival. (Rozhovor.) Moravský den, **9**, 1998, 13.–14. VI., č. 137, s. 6.

Eva Pilarová

rodným jménem Bojanovská

*9. srpna 1939 v Brně

– zpěvačka, trojnásobná vítězka ankety „Zlatý slavík“, fotografka

Z literatury:

324. JEHNE, Leo: Zpívá Eva Pilarová. (Recenze stejnojmenné gramofonové desky.) Melodie, **5**, 1967, č. 3, s. 69, 1 obr.

325. KAREŠOVÁ, Zdena: Zaplatpámbu za Evu Pilarovou. Signál, **3**, 1967, č. 38, 21. IX., s. (13), 1 obr.

Ivan Poledňák

*31. prosince 1951 ve Velkém Meziříčí / okres Žďár nad Sázavou
– člen / předseda odborné poroty, publicista

Z vlastních prací:

326. Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Díl 2. Část jmenná – světová scéna. ...Antonín Matzner, Igor Wasserberger. Praha, Supraphon 1986. 558 s.

Felix Slováček

vlastním jménem Antonín Slováček

*23. května 1943 ve Zlíně
– klarinetista, saxofonista, klavírista, dirigent

Z literatury:

327. Životní úspěch je, že člověk vůbec žije. (Rozhovor.) In: MRVA, Jiří: *Zlatá stopa*. Hulín, Fikus (1992), s. (97)–107, 1 obr.

Jiří Stivín

*23. listopadu 1942 v Praze
– flétnista, saxofonista, skladatel, dirigent, pedagog,
spoluzakladatel a člen souboru Jazz Q Martina Kratochvíla
– člen odborné poroty

Z literatury:

328. BARANČICOVÁ, Svatava: Stivínovy barokní variace. Hudební rozhledy, **44**, 1991, č. 3, s. 109–110.

329. Jiří Stivín v Přerově. Nové Přerovsko, **3**, 1994, č. 33, 19. VIII., s. 4. (Fotografie)

330. OCISKOVÁ, Eva: S Jiřím Stivínem o mladých i dospělých. Hudební rozhledy, **43**, 1990, č. 3, s. 115.

331. POLEDŇÁK, Ivan: Mně všechno dvakrát aneb o Jiřím Stivínovi. Praha, Panton 1989. 235 s. / Rec.=DORŮŽKA, Lubomír: *Ivan Poledňák: Mně všechno dvakrát aneb o Jiřím Stivínovi*. Hudební rozhledy, **43**, 1990, č. 5, s. 239–240.

332. TOMEŠ, Josef: Český biografický slovník XX. století. 3. díl. Q–Ž. Praha, Paseka: Petr Meissner 1999, s. 197.

333. VAŇÁK, V.: Jiří Stivín pod emblémem Bienále soudobé hudby. Hudební rozhledy, **42**, 1989, č. 1, s. 23. (Fotografie)

Stanislav Titzl

*9. února 1929 v Zábřehu na Moravě / okres Šumperk
†15. srpna 1990 v Praze
– hudební publicista, člen / předseda odborné poroty

Literatura:

334. ZAPLETAL, Petar: Za Stanislavem Titzlem. Hudební rozhledy, **43**, 1990, č. 10, s. 450–451, 1 obr.

Jiří Stivín na fotografii Jiřího Jemelky

Karel Velebný

*17. března 1931 / Praha

†07. března 1989 / Praha

– vibrafonista, skladatel, člen odborné poroty

Z vlastních prací:

335. Jazzová encyklopedie. Nový cyklus československého rozhlasu. Melodie, **5**, 1967, č. 4, s. 80.

Emil Viklický

*23. listopadu 1948 v Olomouci

– matematik, klavírista, skladatel, člen odborné poroty

Z literatury:

336. GŮBELOVÁ, Julie: **Emil Viklický.** Od matematiky k opeře. Xan-typa, 2000, říjen, s. (54)–57, 9 obr.

Doprovodné akce

29. května – 5. června 1966

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou v „Muzeu Jana Amose Komenského“ v Přerově. Porota (ve složení Miroslav Hucek a Jaroslav Spousta – Praha, Bohuslav Růžička – Ostrava, Oldřich Kohoutek a Karel Myška – Přerov) udělila:

1. cena Petr Honců ze Smržovky za snímek „Ted Curson“; **2. cena** Bohumír Zeman ze Špindlerova Mlýna za snímek „Hnědý šperk Ameriky

zpívá blues“; **3. cena** Miroslav Jodas z Prahy za snímek „Percy Heath“; **Cena časopisu Mladý svět** » Jaroslav Luzum z Českých Budějovic za snímek „První ples“; **Diplom** » Miroslav Jodas z Prahy za snímek „Klavírista“; Radomír Očenášek z Prahy za snímek „Improvizace“; **Čestné uznání** » Antonín Bahenský z Prahy za snímek „Satchmo“; Ladislav Rosík z Kralup nad Vltavou za snímky „Poslední přípravy“ a „Sólo“; Petr Štourač z Prahy za snímek „Temperament“; Ján Válek z Banské Bystrice za snímek „Bez názvu“.

Viz též záznamy č. 04 + 11 + 17

21. dubna – 28. dubna 1968

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou ve výstavní síni „Pasáž“ v Přerově

Porota (ve složení Jaroslav Spousta - Praha, Bohuslav Růžička – Ostrava, Dana Rosypalová a Rudolf Neuls – Přerov, Josef Černý – Hranice) udělila:

= v I. kategorii fotografií z ČAJF **1. cena** Miroslav Jodas z Prahy za snímek „Jam session na I. ČAJF“; **2. cena** Jaromír Roller ze Šumperku za snímek „Bez názvu 168“; **3. cena** Ladislav Rosík z Kralup nad Vltavou za snímky „Jam session II“ a „Ve světlech reflektorů“; **Čestné uznání** Jiří Jemelka z Přerova za snímek „Hráč na kontrabas“; Osvald Karola z Přerova za snímek „Bez názvu“; Drahošlav Žabička z Přerova za snímek „Sen o zlaté trubce“.

= ve II. kategorii ostatních fotografií s jazzovou tematikou **1. cena** Michael Gahut z Prahy za snímek „Charles Lloyd“; **2. cena** Jaromír Roller ze Šumperku za snímek „Cleo Laine“; **3. cena** Miroslav Majer z Bohdanče za snímky „Proměny džezmena I“, „Proměny džezmena II“, „Proměny džezmena III“; **Čestné uznání** Josef Homola z Prahy za snímek „J. Wood“; Jiří Janečka ze Slavičína za snímek „Kirk R. III“; Jaroslav Luzum z Českých Budějovic za snímek „Klarinetista“; Ladislav Rosík z Kralup nad Vltavou za snímek „Rex Stewart“; Antonín Šubrt z Hradce Králové za snímek „Extase“.

Z literatury:

337. Druhý Foto session Přerov 1968 - celostátní soutěž fotografií s jazzovou tematikou. Úvodní text Jaroslav Spousta. Grafická úprava Miroslav Vicenec. Přerov, Okresní dům osvěty 1968. Nestr. (Katalog výstavy.)

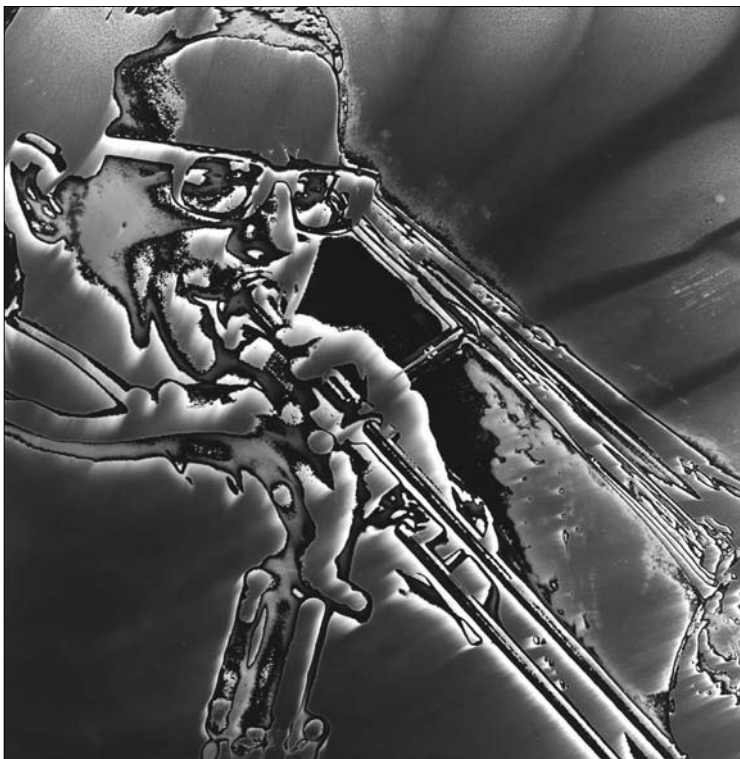
Viz též záznamy č. 39 + 40

15.–26. dubna 1970

Fotosession - soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou v Přerově

Porota (ve složení Bohumil Kabourek a Jaroslav Litomiský z Prahy, Oldřich Kohoutek a Rudolf Neuls z Přerova) udělila:

= v I. kategorii fotografií z ČAJF **1. cena** Ladislav Rosík z Kralup nad Vltavou za snímek „Klavírista“; **2. cena** Jan Kučera z Přerova za snímek „ČAJF1“; **3. cena** Oldřich Bujárek z Gottwaldova za snímek „Carsten Meindert I“.

Snímek Jana Kučery oceněný 2. cenou na III. fotosession Přerov 1970

= ve II. kategorii ostatních fotografií s jazzovou tematikou **1. cena** Zdeněk Chrapek z Prahy za snímek „Černý trumpetista“; **2. cena** Karel Hlaváč z Havlíčkova Brodu za snímek „Trumpetista“; **3. cena** Svatoslav Fiála z Brna za snímek „Ron Mac Kay“.

Čestné uznání Jiří Janečka ze Slavičína za snímky „Kenny Clark“ a „Jimmy Wood“; Jiří Jemelka z Přerova za snímky „Dvojportrét“, „Hráč na kornet“, „Soustředění“; Miroslav Jodas z Prahy za snímek „Keny Clark“; Miroslav Majer z Bohdanče za snímek „Bez názvu“; Jaromír Roller ze Šumperka za snímek „Bez názvu 1“; Antonín Válek z Havířova za snímky „Imprese“ a „Bez názvu“.

Z literatury:

338. Třetí Foto session Přerov 1970 – celostátní soutěž fotografií s jazzovou tematikou. Úvodní text Bohumil Kabourek. Grafická úprava Miroslav Vicenec. Přerov, Okresní kulturní středisko 1970. Nestr. {Katalog výstavy.}

Viz též záznamy č. 65 + 67

22. října 1970

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou ve výstavní síni Divadla hudby v Praze

1970

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou ve „Sdružené knihovně“ v Karviné 6

16.–30. dubna 1972

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou ve výstavní síni Pasáž v Přerově.

Porota (ve složení Alena Šourková, Bohumil Kabourek a Jiří Škoch - Praha, Rudolf Neuls - Přerov) udělila:

= v I. kategorii fotografií z ČAJF **1. cena** Oldřich Bujárek z Gottwaldova za snímek „Basista“; **2. cena** Miroslav Novotný ze Šumperku za snímek „Felix“; **3. cena** Jiří Janečka ze Slavičína za snímek „Solista“.

= ve II. kategorii ostatních fotografií s jazzovou tematikou **1. cena** Petr Honců ze Smržovky za snímek „Ella“; **2. cena** Miroslav Jodas z Prahy za snímek „Fázovaná trubka“; **3. cena** Jiří Janečka ze Slavičína za snímek „Stu Marten“; Jan Kučera z Přerova za snímek „Basista“; Ivan Köhler z Rajce za snímek „S. Jones“.

Čestné uznání Svatoslav Fiala z Brna za snímek „V extázi“; Petr Honců ze Smržovky za snímek „Dr. John the night Tripper“; Miroslav Jodas z Prahy za snímek „Světelné studie II“; Bedřich Kazík z Přerova za snímek „Rytmus XII“; Jiří Kheil z Prahy za seriál snímků „Rytmus a pot“; Jan Kučera z Přerova za snímek „Sólo“; Emil Münzberg z Prahy za snímek „T. Monk I“; Ladislav Rosík z Kralup nad Vltavou za snímky „Vizualizace rytmu“ a „Jazz portréty II“; Pavel Štícha z Poděbrad za snímek „Sugar Gane Harris“.

Z literatury:

339. Čtvrtý Foto session 1972. Úvodní text napsal Bohumil Kabourek. Redigovala a graficky upravila Marie Homolová. Přerov, Okresní kulturní středisko. Nestr. – volné listy. (Katalog výstavy.)

Viz též záznam č. 78

30. dubna 1974 – 20. května 1974

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou ve výstavní síni Pasáž v Přerově.

Porota (ve složení Jaroslav Litomiský - Praha, Osvald Karola – Přerov a Vladimír Poledna – Přerov) udělila: **1. cena** Jan Kučera z Přerova za soubor fotografií „Jack van Poll“, „Syntéza“ a „Setkání s múzou“; **2. cena** Miroslav Novotný ze Šumperka za snímek „Bez názvu“; **3. cena** Zdeněk Mauer z Vysokého Mýta za fotografii „Sólo“.

1975

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou

1985

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou. **1.cena** Antonín Roubíček z Prahy

1986

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou

1986 = kino Hvězda

Výstava kreseb Vladimíra Jiránka

24.–26. září 1987

Video jazz festival v ZK ROH „Strojař“

24. září 1987

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou v kině Hvězda

25. září 1987

Jazzové návraty Josefa Kainara – přednáška Josefa Kotka

Koncerty pro mládež

Seminář

21. září 1989–20. října 1989

Fotosession – soutěžní výstava fotografií s jazzovou tematikou v kině Hvězda.

Porota (ve složení Svatopluk Spáčil – Kojetín, Milan Janeček – Přerov, Jan Kučera – Přerov, Vladimír Poledna – Přerov a František Rous – Praha) udělila: **1. cena / Zlatý přerovský zubr** Jaroslav Kupčák z Frýdku-Místku za snímky „Jamsession 2“, „Sólo pro alt 1“, „Sólový part V“, „Jazzová imprese“, „Dixieland“; **2. cena / Stříbrný přerovský zubr** František Látal z Gottwaldova za seriál snímků „Jazz 1–6“; **3. cena / Bronzový přerovský zubr** Stanislav Kožený z Karlových Varů za snímky „Flétna J. S. I, II“ a „Jamsession“.

26. a 27. září 1991

v Klubu železničářů

24. září 1994 = knihkupectví Vlček

Autogramiáda Gustava Broma spojená s prodejem knihy „Můj život s kapelou“

Pořadatelé a spolupořadatelé

Česká jazzová společnost Praha; Československé hudební nástroje Hradec Králové; Československý rozhlas Ostrava; Fotochema Hradec Králové; Klub dopravy a spojů Přerov; Krajské kulturní středisko Ostrava; Krajské osvětové středisko Ostrava; Meopta Přerov; Město Přerov; **Městské kulturní a společenské středisko Přerov**; Městský dům, s. r. o.; Ministerstvo kultury ČSR i ČR Praha; Mladý svět = redakce týdeníku v Praze; **Nadace Přerovský jazzový festival Přerov**; **Okresní dům osvěty Přerov**; Okresní kulturní středisko Kroměříž; **Okresní kulturní středisko Přerov**; Okresní správa kin Přerov; Osvětová beseda Přerov; Slovenská jazzová společnost Bratislava; Ústav pro kulturně výchovnou činnost Praha; Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti Praha; Závodní klub ROH Přerovských strojiren; Závodní klub ROH železničářů Přerov.

Napsali

„Československý amatérský jazz našel v přerovském festivalu výbornou platformu, která – jak se zdá - bude zárukou jeho dalšího kvalitativního i kvantitativního růstu.“

Leo **JEHNE** (1967)

„Hodnota přerovských titulů {cen – *poznámka editora*} je podepřena skutečností, že v porotě vedle našich odborníků zasedají kritici i hudebníci z Německa, Maďarska i Polska a loni byl členem poroty také klarinetista Albert Nicholas.“

Stanislav **TITZL** (1973)

„Když festivalovou štafetu převzala před 11 lety Kroměříž, pak Praha a Karlovy Vary, bez nadsázky musím přiznat, že atmosféru oněch prvních ročníků v Přerově se nikdy nepodařilo vytvořit ani v jednom z těchto míst.“

Stanislav **TITZL** (1985)

„Mohu říci, že právě díky ohlasu mých vystoupení v Přerově jsem se stal uznávaným v celé východní Evropě. Mezitím jsem se stal hudebníkem z povolání a dělám turné po Evropě i Americe... Přesto stále miluji Přerov a snad nejsem neskromný, když si myslím, že Přerov miluje mne.“

Jack van **POLL** (1986)

„Proč jezdím rád do Přerova? ...Ne všude je tak dobrá jazzová atmosféra jako při přerovském jazzovém festivalu. A jazz právě není jen hudbou, ta atmosféra k němu odedávna patří. Proto tedy Přerov.“

Ivan **POLEDŇÁK** (1987)

„Atmosféra přerovského festivalu působí velmi pozitivně nejen na růst hudebních výkonů, ale přináší uspokojení dobře odvedené práce i dobrého poslechu samozřejmě dobré jazzové hudby. To vše bylo v Přerově pravidlem a tomu je třeba nadále držet palce.“

Jindřich **ZÁVODNÝ** (1987)

„Letošní Přerov potvrdil nejen to, že jazz má své pevné místo v našem hudebním světě, ale hlavně, že právě jazz lze dělat jedinečně bez triků a pověr.“

Petr **ŽANTOVSKÝ** (1988)

„...z Přerova byl jazz v sedmdesátých letech potupně vyhnán a teprve teď tam zase už několik let hledá zakotvení...“

Ivan **POLEDŇÁK** (1989)

AUTORSKÝ A JMENNÝ REJSTŘÍK

(ali)	170
-bb-	132
BARANČICOVÁ, Svatava	328
BENDA, Aleš	133 140
BERÁNEK, Jan	259

BERGL, Miloš	274
BEZRUC, Jiří	095
BLATNÝ, Pavel	264 265 266
BROM, Gustav	259 267 268 269 270 271 272 319
BROWN, Ray	211
BRUNDOVÁ, Renata	213
BUDÍK, Miloš	259 267
BULANT, F.	241
CORYELL, Larry	273
ČECH, Vladimír	158 169
ČEP, Jan	140 151 222 273
ČERNÝ, Josef	039 040
-čka-	078
DĚRDA, Jiří	104 105 106 237 239
DLOUHÁ, Nina	021
DOBROVSKÁ, Wanda	107 108 109
DORUŽKA, Lubomír	003 035 060 091 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 331
DVOŘÁČEK, Marek	223
(ec)	238
EDWARD, Karen	189
FERGUSON, Maynard	186 188
FLAJŠAR, Jiří	193
FLAŠAR, Miloslav	180
FORET, Miroslav	260 261 293 294
GÁJOVÁ, Lada	194 195
GEHEUR, Gén	214
GŮBELOVÁ, Julie	336
HAMBÁLEK, Miloš	037 053 055 245
HANZA, Čestmír	263
HARRIS, Allen	192
HNILIČKA, Jaromír	270
HOFMAN, M.	038
HOLÍKOVÁ, Naděžda	160 233
HOMOLOVÁ, Marie	339
HORÁČEK, František	085
HRACHOVINOVÁ, Eva	203
CHLÍBEC, Jiří	005 006 007 008 022 023
CHMELOVÁ, Marie	270
-ir-	061
-JaM-	134
JEHNE, Leo	009 010 025 041 079 174 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 324
JEŽEK, Jiří	011 071
JODAS, Miroslav	283
JOHNOVÁ, Jana	062 080

KABOUREK, Bohumil	338 339
KAINAR, Josef	116
KARASOVÁ, Alena	069 072 090
KAREŠOVÁ, Zdena	325
KAREWICZ, Marek A.	283
KAROLA, Osvald	026
KEK, Jiří	001
KLEMENT, Ilja	176
KOČÍ, Roman	140 240
KÖNIGOVÁ, Alžběta	214 241
KOTEK, Josef	116
KOTRLA, M.	215
KOŽENÝ, Stanislav	283
KRAMÁŘ, Břetislav	054 084 242 243 244 310 311 312 313 314 315 316 317
KVAPIL, Jaroslav	110 152 177 196 197 203 204 205
LIPA, Peter	318 319 320
MÁCHA, Zbyněk	174 282
MAJER, Jiří	259 267
MAREK, Ivo	081
MARKULČEK, Petr (maš)	180 198 206 216 224 225
MATZNER, Antonín	027 042 073 082 097 100 326
MĚRKOVÁ, Svatava	135
MEZERA, Karel	255
MICHALÍKOVÁ, Marcela	258
MICHNOVÁ, Lada	159 178
MILOŠ, Stanislav	252
MOTKOVÁ, Jitka	226 227
MOTL, Tomáš	101
MRVA, Jiří	268 327
NETOPIL, Oldřich	098
NEULS, Rudolf junior	172 181 322 323
NEULS, Rudolf senior	012 029 043 044 045 047 056 063 207 234 321
NOVÁK, Zdeně	270
NOVOTNÝ, Bedřich	217 220 221 228
NP	137
OCISKOVÁ, Eva	330
of	255
OŠČÁDAL, Jan	262
(p)	013
PANÁK, Slavomír	182 183 199 218 219
(pbl)	229
PEŠKOVÁ, Jana	124
PETRUŠ, Marek	161
PH	118
pík	146

PILAROVÁ, Eva	324 325
POLEDŇÁK, Ivan	107 119 138 147 276 235 326 331
POSPÍŠIL, Ladislav	014
PRÁŠILOVÁ, Eliška	148 153 155
PRCHALOVÁ, Jarmila	015 092
PROKOP, Michal	226 227
PUSTĚJOVSKÁ, Ivana	208
-r-	114
RACEK, Michael	117 123 136 154
(raš)	156
RAŠTÁK, František	142
RATIBORSKÁ, Jana	047
(rot)	075
ROUS, František	140
ROZKOŠNÁ, Dagmar	321
(rs)	246
RYGEL, David	200 201 202 209
SCOFIELD, John	219 256
SEHNAL, Miroslav	247
SEKEROVÁ, Zdena	065 157
sl	076
SLOVÁČEK, Felix	212 327
SMEJKAL, Otakar	240 241 248 249 250 251
SPIILKA, V.	256
SPOUSTA, Jaroslav	337
STARÝ, Jiří	121 162 166
STIVÍN, Jiří	328 329 330 331 332 333
SVÁTEK, Luboš	303
SVOBODA, Pavel	319
ŠAFRÁNKOVÁ, Eva	210 231 232
(šf)	102
ŠKVORECKÝ, Josef	280 287
ŠLITR, Jiří	283
ŠTOLFOVÁ, Lenka	179 253 316
ŠUBERT, Josef	271
ŠVARCOVÁ, Valentina	150
TICHÁK, Tomáš	163 167 168 187 191
TITZL, Stanislav	019 032 057 058 083 086 087 093 103 127
	129 143 334
(tod)	122
TOMEŠ, Josef	272 291 332
TOTH, František	069 072
TRUHLÁŘ, Antonín	066 128
TŠPON, Ladislav	238
UVÍROVÁ, Petra	211 212 323
VACEK, Karel	281
VANÁK, V.	333
VASÍČEK, Rudolf	304 307

VAVROUŠEK, Jaroslav	125 236 317
VELEBNÝ, Karel	335
VENCÁLEK, Ladislav	088
(vha)	192
VICENEC, Miroslav	337 338
VIKLICKÝ, Emil	336
VOLEJNÍČEK, Drahoslav	036 049
VÝSTŘELA, Vladimír	242
WASSERBERGER, Igor	033 089 099 326
WOLKER, Jiří	314
ZÁCHOVÁ, M.	155
ZAPLETAL, Česlav	096
ZAPLETAL, Jiří	259 267
ZAPLETAL, Petar	334
(zr)	234
ŽÁČEK, Jaroslav	020
ŽANTOVSKÝ, Petr	130 131

Jiří Lapáček

Josef Kainar a Přerov

Josef František Kainar se narodil 29. června 1917 v Husově ulici čp. 1625 (č. o. 17), šlo o jeden z činžáků sloužících k ubytování pracovníků na dráze, neboť jeho otec Josef Kainar, narozený ve Slavíči 17. března 1882 a pocházející z nádražácké rodiny, byl tehdy inspektorem státních drah. Maminka Josefa, rozená Tihelková, narozená 12. dubna 1886 v Uherském Hradišti, žila s rodiči v Otrokovicích. Prvním přírůstkem do rodiny byla dcera Irena narozená v roce 1908 v Otrokovicích. Do Přerova se Kainarovi přistěhovali v roce 1911, kde byli hlášeni od 3. března.¹

Mladý Josef zdědil po matce, která pěkně zpívala a z jejíhož podnětu se u Kainarů scházela hudbymilovná společnost, hudební nadání. Proto již od pěti let hrál na housle, zkoušel komponovat na klavír na tři ruce a roze-psal operu Horymír, v níž ho údajně trápilo, jak hudebně vyjádřit Horymírovův skok. Rodiče mu dokonce u jakéhosi Itala v Praze vypůjčili mistrovské housle-čtvrtky.² V sedmi letech napsal první básničku, Piráti na Helgolandu. Mimo jiné v ní byly i tyto verše: „... *klam to snad hlídky. / Ne, kapitán netrpí mezi nimi pitky.*“³ Vedle toho rád kreslil a maloval. Po otci zdědil lásku ke knihám. Dcera Irena absolvovala klavírní mistrovskou školu u profesora Maxiána. Od roku 1923 navštěvoval Palackého obecnou chlapeckou školu a projevoval se jako nadaný žák, v páté třídě měl samé jedničky, problémy mu dělaly pouze počty s měřictvím a nepovinná němčina, z nichž měl dvojku.⁴

Od 8. září 1926 bydlela matka s dcerou na jiné adrese v Husově ulici, výnosem Krajského soudu v Olomouci z 30. června 1927 bylo manželství rozloučeno. Matka se s dcerou odstěhovali později z Přerova na Slovensko.⁵ Otec krátce po rozvodu znovu uzavřel civilní sňatek v Olomouci 13. srpna 1927 s Marií, rozenou Kutálkovou, narozenou 8. února 1894 v Praze na Královských Vinohradech, magistrou farmacie, správkyní v lékárně u Můčků (U anděla strážce) na Masarykově náměstí.⁶ Dne 23. listopadu 1928 se rodina přestěhovala do Štefánikovy ulice čp. 2133. Dům, dnes č. o. 18, si nechala postavit Marie Kutálková-Kainarová od stavitele Karla Kovaříka. V projektu je vyznačen i studentský pokoj, o kterém se lze domnívat, že jej používal právě mladý Kainar. Stavba byla započata 5. března 1928, stavební povolení vydáno 2. května 1928 a povolení k užívání 21. ledna 1929. Kupní smlouvu z 6. února 1929 se manželé Kainarovi stali jeho majiteli. Na výpomoc v domácnosti v domě přebývala Julie Vánová.⁷

Ve školním roce 1928/1929 začal mladý Kainar studovat na přerovském gymnáziu, ale snad vlivem rozháraných rodinných poměrů chodil za školu, takže ze 43 zameškaných hodin jich měl 20 neomluvených. Za to si vysloužil sníženou známku z chování, což bylo doprovázeno i nepřilíh výraznými studijními výsledky, ze tří předmětů (latina, němčina, matematika)

měl pouze dostatečnou, tedy 4. V sekundě se Kainarův prospěch i docházka výrazně zlepšily, ale již v následujícím ročníku byl nucen složit reparát z matematiky, což se stalo i v kvartě a kvintě, kdy z matematiky propadl a musel opakovat. Výnosem Zemské školní rady v Brně ze 14. září 1932 byl osvobozen od návštěvy povinného římskokatolického náboženství. Otce k tomuto kroku zřejmě vedla, podobně jako u jiných studentů, snaha vyhnout se potížím s vyučujícím, neboť neshody s katechetou velmi často končily sníženou známkou z chování.⁸

V čele pedagogického sboru stál do roku 1931 Richard Kantor, přerovský rodák, profesor klasické filologie, který v letech 1901–1904 byl učitelem českého jazyka u arcivévody Karla, od roku 1916 rakouského císaře. Po vzniku republiky se daly pokusy zavést na škole jakousi studentskou samosprávu, ale podle ředitele „žactvo samo uznalo, že rozvázné vedení učitelů nejbezpečněji dovede je k žádoucímu cíli a nejlépe je uchrání od ukvapenosti. Zato obrácena mysl ke všemu, co povznáší, ať krásou, ať dobrem, co prohlubuje vědomosti a šíří rozhled.“⁹

Po Kantorově smrti vedl ústav Stanislav Podivínský, který do té doby vyučoval latinu na státním reálném gymnáziu v Olomouci. Z profesorů školy můžeme uvést Vlastimila Dorazila, přerovského literáta, který vyučoval Kainara v tercii český jazyk, malíře Antonína Kubáta, vyučujícího do kvarty kreslení, profesora matematiky Martina Králíčka od sekundy do kvinty, ředitele kůru při farním chrámu sv. Vavřince Stanislava Žaluda vyučujícího zpěv a nepovinnou orchestrální hru. Třídním byl od primy do kvinty profesor Jindřich Preč, latinář, podruhé v kvintě byl třídním profesor dějepisu Jan Machovec.¹⁰

Kainar nadále rozvíjel své hudební nadání, od primy navštěvoval nepovinný zpěv, od sekundy do tercie k tomu ještě přidal školu orchestrální hry. V jednom rozmarném autointerviewu napsal: „Ovšem, kreslím a maluji odmalička. Původně jsem chtěl být Alšem, postupně Rubensem, Vac Dycem a Kremličkou. Skončilo to u Picassa. Tam jsem ovšem zjistil, že bych se mohl stát jen Picassem č. 2. To se mi moc nezamlouvalo. Zběhl jsem poněkud od malířství a začal jsem uvažovat, jak se člověk co nejnázne může stát Beethovenem nebo džezovým trumpetistou. Celý tento bouřlivý vývoj spadá do let 1922–32. Cítím se jím poznamenán dodneška, že ještě dnes nevím, kým se vlastně stanu.“¹¹

Své nadání mohl Kainar uplatnit i ve škole, např. 7. března 1930 při oslavě 80. narozenin prezidenta T. G. Masaryka přečetl úryvky z Čapkových Hovorů s Masarykem, a to „Děti mezi sebou“ a „Dítě a jeho svět“. Spolu s Vilémem Vignatim, studentem kvarty, který doprovázel jeho houslovou hru na klavír přednesli „Méditation Ave Maria“ od Charlese Gounoda. V rámci Studentské akademie 10. května 1930 zahrál na housle za doprovodu klavíru „Chanson triste“, op. 40, čís. 2 od P. I. Čajkovského. Během akademie měl i možnost vyslechnout Jarmilu Urbánkovou, maturantku, recitující vlastní báseň Balada o pilotovi. O rok později při Masarykových oslavách zahrál Novákovu ukolébavku, doprovázel jej na klavír tehdy primán Gideon Klein, pozdější světoznámý klavírista, umučený nacisty. Za doprovodu Viléma Vignatiho přednesl Kainar ještě Ambrosiovu „Canzonettu“. Patnácté výročí samostatnosti si na přerovském gymnáziu připou-

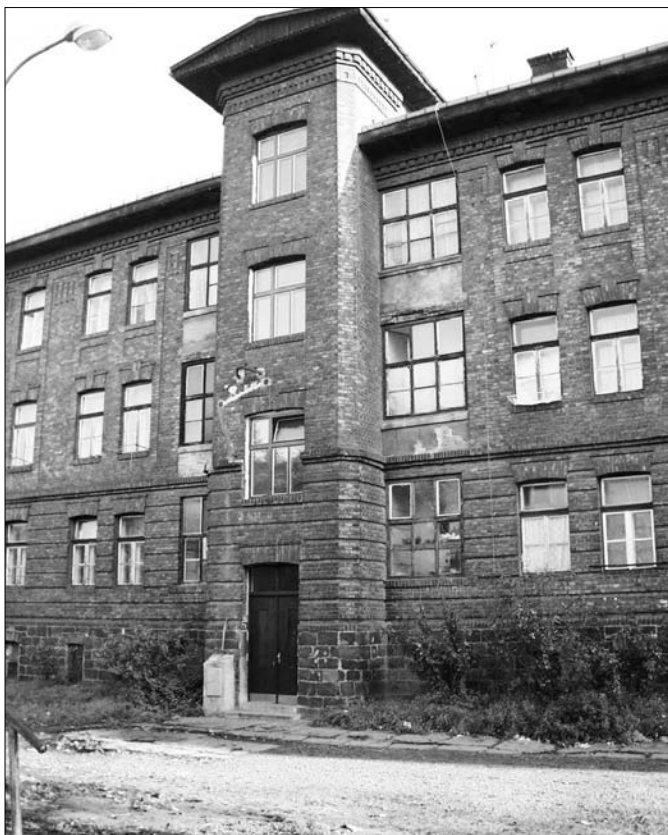
mněli domácí slavností 27. října 1933. Vedle sborového zpěvu, slavnostní řeči, klavírního vystoupení při té příležitosti přednesl Josef Kainar Dykovu báseň „Země mluví“.¹²

V tercii dal Kainar se svými spolužáky a kamarády dohromady malý tango-orchester v složení – Josef Kainar housle, Břetislav Kramář, klavír, František Passendorfer, bicí, Vladimír Mařík, harmonika, Jaroslav Doležel, kytara, Josef Metelka. Scházeli se v Sušilově ulici č. o. 22 v přízemí, kde Maříkův otec, učitel hudby, vyučoval a měl své nástroje. Na schůzkách se hodně kouřilo. Podle vyprávění dokázal Kainar i půl hodiny improvizovat. Podle podání Břetislava Kramáře vystupovali např. v sokolovně v blízkých Želatovicích, kde hráli k tanci. V kvintě se údajně také Kainar začal učit hrát na kytaru. Je pravděpodobné, že Kainar vystupoval i v jiných hudebních tělesech, např. při hudebních produkcích v parku Michalově.¹³

Podle básníkova sdělení využitého v Bláznově kabátě první Kainarovy písňové texty jsou z let 1933–1936. Z té doby je také „Pomalů plyne proud“ (Darling Nelly gray), „Já bych si rád najal dům“ (Rent Party Blues), „Diga Diga Do“, „Odcházím z domova a beru s sebou klíč“ (Coffee In the Morning), „Já vrátím se zpátky“ (Carry Me Back to Old Virginny) i první verze „Klarinetu“. Ta spolu s prvním zněním „Mrtvého vrabce“ jsou součástí rukopisné sbírky „Tulák spí na louce“ (1935). Dodnes jsou uchovány z přerovského období Kainarovou rukou psané noty, slowfoxtrott „Who Will Lend Me Some Money“ a jiné, a také notový zápis waltzu, který má v nadpisu název „Blues o mrtvém vrabci“.¹⁴

Josef Kainar začal psát básně zřejmě velmi záhy. Dochovala se vzpomínka jeho spolužáka ze studií v Olomouci, podle níž mu Kainar dával přečíst své básně, mimo jiné i jednu začínající „V tvých očích kouzelný pištec hraje...“, kterou napsal ve třinácti letech, tj. v roce 1930. V roce 1958 Kainar v rozhovoru uvedl, že „první básničky“ psal pod vlivem „Valéryho Námořního hřbitova“, jemuž „nerozuměl“ (překlad pod názvem Hřbitov u moře vyšel péčí B. Reynka v roce 1927) a že „naštěstí“ se pak „zamiloval do Hořejšího, kterému... rozuměl“.¹⁵

V době Kainarových předpokládaných prvních pokusů jej v Přerově mohla ovlivnit nepřímou řada autorů písňových básně, které byly uveřejňovány v Obzoru pod vedením Karla Haukeho. Jednalo se především o přerovského rodáka Oldřicha Mikuláška, od roku 1933 rovněž redaktora novin, Jarmilu Urbánkovou, Jaroslava Nečase, Josefa Strnadla, Vladimíra M. Strojila, Zdenku Pilcovou, Richarda Kantora, Vlastimila Dorazila, Josefa Kovaříka.¹⁶ Kainar své pokusy ovšem tajil, a když se pokoušel prosadit se svou produkcí v tehdy velmi populárním Studentském časopise, kde před ním své verše zveřejnili z Přerova již zmíněná Jarmila Urbánková pod pseudonymem Jura Baranák, dále Václav Poledna, Josef Svoboda, byla jeho básnická tvorba dvakrát odmítnuta. Vedle básní to byly i kratší povídky a divadelní scénky. Prvním jeho autorským debutem zde byla kresba v ročníku 1932/1933 v květnovém čísle s nadpisem „Ovidius byl dobrým výpravčím“, za níž získal v soutěži knihu v hodnotě 50 Kč. Na stránkách časopisu si tehdy také postěžoval, že na přerovském ústavu není dosti porozumění pro soudobé studentské snahy.¹⁷

Rodný dům v Husově ulici poblíž nádraží

Ve čtvrtek dne 2. března 1933 v podvečer uspořádal Spolek divadelních ochotníků „Tyl“ v Přerově recitační soutěž ve výstavní síni Žerotínova zámku. Byla konána jako třetí podnik tohoto druhu na Moravě. Po zahájení předsedou „Tyla“ Bedřichem Čechem, který vysvětlil podmínky soutěže, v níž kromě povinné básně Petra Kříčky „Medynia Glogowska“ směli účastníci přednášet ještě jednu báseň volnou, bylo přikročeno k soutěži, které se zúčastnilo sedm studujících a jedenáct dospělých. Mezi studujícími získala 1. cenu Jiřina Hauková z III. třídy reálného gymnázia, 2. cenu Valentin Hradil, žák VIII. tř. gymnázia a III. cenu Marketa Hlaváčková z rodinné školy. Mezi dospělými získali první tři ceny vesměs členové „Tyla“ Fred Přidal, Rajmund Štympl a Růžena Konečná. Pochvalné umění uděleno M. Štymplové, Idě Hornerové a Marii Rybkové. V porotě zasedali dr. Hudoušek a řed. Kočí, profesor Lendl, dr. Kvasnička a profesor Preč. Výsledek byl oznámen posluchačům, jichž se sešlo neobyčejné množství (mezi nimi bylo asi 15 hostů z Kroměříže) ihned po ukončení soutěže a až na nepatrné výjimky byl kvitován naprostým souhlasem. Vítězové byli odměněni pěknými knižními cenami, věnovanými firmami Rud. Ondráček a „Obzor“.

Podle vzpomínky básnířky a přerovské rodačky Jiřiny Haukové na recitační soutěži také vystoupil Josef Kainar, který byl v kvintě. Recitoval Halasova „Amundsena“, a to prý moc hezky, jenže špatně vyslovoval písmeno r, proto nedostal cenu.¹⁸

Zdá se být zřejmým, že Kainar měl úzké kontakty s členy přerovského ochotnického divadla, především díky své zálibě v recitaci. Přesně o rok později po přerovské recitační soutěži, 2. března 1934, se konala recitační soutěž v Kroměříži pořádaná mezi městy Přerov a Kroměříž. Večer zahájil J. Spáčil, který za městský osvětový sbor Kroměříž přivítal hosty, zvláště předsedu poroty, profesora dramatické školy v Brně a režiséra Zemského divadla R. Waltra. Soutěž se konala ve dvou kategoriích, dámské a pánské, účastníci museli být ve věku 16 a více. V porotě zasedli za Kroměříž J. Spáčil, prof. Mašek a prof. Hilgartner, za Přerov dr. Kvasnička, dr. Hudousek a prof. Lendl. Přerovských jedenáct soutěžících tvořili: M. Štymplová, p. Machovcová, Hornerová, sl. Škvrčková, p. Přidal, Jan a Rajmund Štympl, Randýsek, Josef Kainar, Kozák a Zbořil. Povinnou básní pro dámy byla Tomanova báseň „Březen“ a pro pány „Chudí“ od Josefa Hory. V druhé části převládaly básně Vítězslava Nezvala, Wolкера, Machara a Fráni Šrámka. Jak uvedl pisatel v přerovském Obzoru, ze zajímavých voleb bylo třeba uvést volbu p. Machovcové – báseň Jarmily Urbánkové, Josefa Kainara, který přednesl „vlastní líbeznou práci lyrickou“, a Freda Přidala, který volil dravou a bouřliváckou Nezvalovu báseň „Budoucí válka“. Posledně jmenovaný také v mužské kategorii vyhrál, za ním skončili Rajmund a Jan Štymplovi.¹⁹

Ze vzpomínek Jiřiny Haukové opět víme, že Josef Kainar tehdy přednášel báseň „Pochod villonvců“, která pak vyšla ve Studentském časopise jako první jeho tiskem uveřejněná báseň až 10. května 1936. Nedostal zase cenu pro své nešťastné r. Některé pány z poroty prý pohoršovalo, že má odvalu recitovat svou báseň. Později o tom Kainar řekl: „*Tehdy jsem byl ještě ctižálostivý.*“²⁰

„Pochod villonvců

kupředu chudí zoufalci
vždyť není cesty zpět
hrdinům dejte čestně mřít
psy nechte zcepenět

paličky prší na bubny
blýská se ocel na časy
zrezaví v pochvě váhání
ten kdo meč netasí

zatajte už ten hořký dech
vy zlodějící žití
sestupte v sklepy sytosti
snadností svojí zpiti

Vila ve Štefánikově ulici, kde Kainar žil v letech 1929–1934

zuřící vítr na horách
o skály dře svůj hřbet
jiskří se líných koček srst
když začne burácet

úkradkem pohled k domovu
ať srdce nezavyje
a potom pochod do noci
jež vroucně zahálí je“

Můžeme jen předpokládat, že podnětem k napsání básně byla četba Françoise Villona v překladu Otokara Fischera, poprvé vyšlo v roce 1927, podruhé v roce 1931.²¹

Připomeňme si, že tímto se dovídáme o nejstarší Kainarově básnické tvorbě, a to z přerovského prostředí, o které jsme se jen dohadovali. Kainarův spolužák v Olomouci Stanislav Havlíček nám zanechal vzpomínku, podle níž dostal Kainarovy verše k přečtení až po trvalém loudění, ale později je Kainar Havlíčkovi přímo nabízel a ponechával. Krátce po svém

odchodu na gymnázium v Hlučíně napsal Kainar 20. listopadu 1935 Havlíčkovi expresivní dopis následujícího znění: „*Nic se nestalo, nikdo neumřel, naopak, něco velkého se rodí, jak zpívá jepice v Čapkově hře. A to velké je básnická sbírka, která bohdá uzří denní světlo ještě do vánoc.*“ Na to požádal o zaslání všech svých rukopisů, které prý skrývá ve svých tajuplných šuplatech. Jako dovětek napsal: „*Zajisté vyhovíš prosbě mé a papíry ty mi zašleš, skrze něž požehnání budiž přivoděno na vše počínání tvé, na dům tvůj, manželku tvou a služebné děvečky tvoje i hovada tvá.*“ Byl v dobrem rozmaru, když to psal, zřejmě plný naděje, že mu tak brzy vyjde knížka, pro kterou si vymyslel název *Tulák spí na louce*. Havlíček mu vskutku poslal většinu jeho rukopisů a těch několik, s kterými se nedovedl rozloučit, mu poslal v opise. Navíc z těch, které si ponechal, sestavil sbírku nazvanou *Josef Kainar, BÁSNĚ*. Po takřka 50 letech ji předal do literárního archivu Památníku národního písemnictví.²² V Památníku se v současné době nachází rukopis označený titulem „*Tulák spí na louce*“, který zahrnuje 46 číslovaných básní: je v nich pouze málo škrťů nebo opravených slov, několik málo poznámek, buď o tom, kam byl rukopis poslán k uveřejnění, nebo kde vznikl, jinak je text čistý a v podstatě se shoduje s opisy. Havlíčkův sešit s Kainarovými verši, rovněž uložený v Literárním archivu, je širší a Kainar z něj zřejmě vybíral básně pro připravovanou sbírku.²³

Zdá se, že Kainar poslal celou takto sestavenou sbírku do Studentského časopisu. Ještě před otištěním *Pochodu Villonovců* ale dostal ze Studentského časopisu dne 29. dubna 1936 Řeřábkův dopis, že některé verše si ponechávají a budou tisknout, a k tomu jakýsi telegrafický posudek: „*Vaše pokusy jsou velmi slibné. Slibné – to ještě neznamená, že jsou dokonalé. Předností je silná obrazivost a emociálnost. Výtečná je zejména báseň Pochod villonovců. Je tu však též řada velmi levných efektů, ze nimiž čtenář nic necítí. Verše jsou zřejmě silně ovlivněny Halasem a Zavadou. Na vydání sbírky zatím nepomýšlejte. Jistě napíšete lepší věci. Tiskněte zatím po časopisech. Posílejte též do S. č. a vystavte se kolegiální kritice dopisovatelů. Tak budete mít nejlépe příležitost vypracovat se. Ve Vašich pracích není markantních nedostatků. Je tu třeba jen růstu a vývoje.*“²⁴

Můžeme předpokládat, že značná část básní ve sbírce *Tulák spí na louce* vznikla ještě v přerovském období Josefa Kainara.

Dne 5. května 1934 odešel Josef Kainar jako obvykle do školy, byl ale roztržitý a po 9. hodině opustil školní budovu a odešel k Bečvě. Cestou se dostal až za kapličku u nemocnice, kde v rozčilení vytáhl bubínkový revolver, který měl jako zástavu od kamaráda Františka Passendorfera za půjčených 10 Kč, a střílel se přes šaty do levého boku. Ucítil slabé píchnutí, ale stačil přejít po lávce na druhý břeh řeky k Michalovu, zde odhodit revolver a po svých dojít k obvodnímu lékaři Františku Vysloužilovi, který mu ránu ošetřil a poslal jej okamžitě do nemocnice. Zde se podrobil operaci, při níž mu byl projektil, který uvázl na 4. žeburu, vyoperován. Dne 12. května byl z nemocnice propuštěn. Při následném vyšetřování bylo konstatováno, že uvedený čin spáchal následkem duševní deprese, na niž však neměly vliv ani rodinné ani školní poměry. Revolver se nikdy nenašel, pro-

to nemohlo být ověřeno, zda zbraň, kterou Passendorfer údajně dostal již dříve od učitele řeči Krejčířika z Přerova, byla legálně držena.²⁵

O účinnosti zbraně se lidé z Kainarova okruhu posměšně vyslovili, že při cvičné střelbě, kterou s ní prováděli, bylo vidět letící kulku, a že se s takovou zbraní nedalo ani pořádně střílet. Zatímco soudce mládeže Špaček zastavil trestní řízení proti oběma mladíkům a označil celou věc jako mladistvou nerozvážnost, při níž si studenti nebyli vědomi možných následků svého činu, byl Josef Kainar nálezem Okresního úřadu v Přerově ze dne 30. května 1934 potrestán pro přestupek § 36 zbrojního patentu pokutou 30 Kč, kterou za něj uhradil jeho otec.²⁶ Trestem ze strany gymnázia byla ředitelská důtka a dvojka z mravů. Zřejmě i jeho odchod z gymnázia na konci školního roku předjímal větší či menší snahu v tomto směru ze strany ústavu. Podobně i druhý aktér incidentu František Passendorfer maturoval mimo přerovské gymnázium v Hranicích.

Ze vzpomínek kamarádů ale víme, že příčinou činu byla „nešťastná“ láska ke studentce Janě Jurečkové, narozené 15. května 1916 v Přerově v početné rodině správce Lučebních závodů (chemické továrny) v Přerově Josefa Jurečky. Dívka začala studovat ve školním roce 1927/1928 ve stejné třídě spolu s Kainarem, po celou dobu studia měla vyznamenání. Kainarův cit neopětovala, podle pozdějšího vyprávění jí vadilo, že se špatně učil a že to byl floutek. Ozvuky tohoto Kainarova prožitku snad nalézáme v básních cyklu „Z písní Janě“.²⁷

Ještě právě při přípravě první sbírky Příběhy a menší básně, která vyšla v edici První knížky, řízené Františkem Halasem pro nakladatelství Václava Petra, v Praze 1940, kde se výše uvedená báseň objevila, se k rukopisu vyjádřil sám Halas: „*Milý J. K., vrátíte-li mi definitivní rukopis do konce března nebo raději ještě dříve, byla by naděje vydat to ještě na jaře. Tak si pospěšte a dodělejte to. Jak víte, já básníkům neradím, ale potřebovalo by to místy přísnější výběr. V těch Písních Janě si Vám cit uvádí víc, než je poezii zdrávo. Podívejte se na to znova, jistě na to přijdete sám. Rozpočítejte si podle některé První knížky, kolik veršů se tam vejde, a podle toho dodejte rukopis. Máte tam verše krásné a já se na ně těším. Pozdravuje Vás Halas.*“²⁸

Na konci školního roku 1933/1934 požádal Kainarův otec o vydání klauzule na odchodnou a Josef Kainar pokračoval v dalším školním roce 1934/1935 ve studiu na gymnáziu v Olomouci, kam se rodiče rovněž přestěhovali začátkem roku 1935. Od 1. ledna 1935 rodina bydlela v Olomouci na tř. Československých legií 12.

V dalším životě již Kainar udržoval s Přerovem jen velmi volné kontakty. Jedním z nich byla Jiřina Hauková, která se s Kainarem opět setkala v roce 1937 na táboře Řadov, který byl mezi Brandýsem a Ústím nad Orlicí a patřil vždycky počátkem prázdnin Etickému hnutí čs. studentstva: byli to většinou představitelé a čtenáři Studentského časopisu z nejvyšších tříd střední školy a vysokoškoláci. Jezdily sem přednášet významné osobnosti z literatury a nejrůznějších oborů vědy. Bydlelo se v domečcích roztroušených na stráni nad říčkou Divoká Orlice.

Kainarovým prostředkováním se Hauková seznámila s Ivanem Blatným, který spolu s Pilařem a Kainarem bydlel v domě nejbliže u vody.

5. třída obecné školy chlapecké, škol. rok 1927/1928, Kainar ležící vpravo

Povídali si všichni o poezii. Blatný byl hubený, slabý, při řeči se zajíkal. A byl smutný a milý. Trochu jí připomínal Wolkera. Měla s sebou fotografický aparát a tak si ho vyfotografovala, jak sedí s knihou v ruce. Když za ní přijel otec, představila mu Ivana Blatného. S jeho otcem se velmi dobře znal z doby, kdy v přerovském nakladatelství Obzor vycházel literární časopis Host. Tam také vyšly některé knihy Lva Blatného, který zemřel v roce 1930, když Ivan šel do primy: jeho maminka umřela, když chodil do tercie. O svém zážitku z tábora napsala fejeton do Obzoru, při tom takřka doslova použila úvod Kainarova příspěvku do Studentského časopisu, který o rok dříve popsal své zážitky z téhož tábora.²⁹

Za války v sezóně 1940/1941 se Kainar živil jako profesionální kytarista v Doležalově tanečním orchestru, který hrál v ostravské kavárně Savoy, v sezóně 1942/1943 s tímtež souborem, rovněž jako houslista, ve Společenském domě ve Zlíně a příležitostně i jinde. Napsal některé písňové texty pro zájezdový pořad „Loď rytmu“, s nímž se objevil na konci roku 1940 i v rodném Přerově (kde Loď zrovna úspěch neměla, po prvním představení 31. prosince se již další tři plánovaná představení pro malý zájem diváků nekonala). Podle vzpomínky bratrance Emanuela Kutálka zůstal Kainar po tři měsíce v Přerově u strýce. „*Přes den spal a navečer ožil a sedl ke klavíru a hrál. ...Mezi mnou a Josefem byl velký věkový rozdíl dvanácti let. Byl jsem ještě kluk a chtěl jsem se naučit hrát studentskou hymnu Gaudeamus igitur, moc mi to nešlo. Pepa sedl ke klavíru, skladbu zahrál a za chvíli jsem měl před sebou narychlo napsaný notový part... V sobotu večer zašel Pepa spolu s rodiči do přerovského Grandu. Hrál na kytaru, zpíval a bylo to velké šou.*“³⁰

Dochoval se z té doby ale dopis, v němž psal Jiřině Haukové: „*Asi dvakrát jsem byl velmi blízký tomu, že Vás vyhledám, až jsem jednou zjistil v kavárně Sokolovny, že sedíte přímo proti mně. To šídlo v kapsě! Myslím, že se mi chvěly ruce. Proto jsem chvíli pečlivě pročetl módní hlídku v takovém něčem s obrázky, a přesně jsem vypočítal okamžik, kdy náhodou vzhlednu a...*

Nestalo se nic. Nevím, snad jste mne opravdu nepoznala, ale myslím, že jenom jednou v životě jsem zažil takovou ohavnou chvíli, kdy člověk neví, kam s očima a tak. Přiznám se, že jsem si potom nevěřil a ověřoval si nenápadným způsobem Vaši identitu. Ověření vyznělo zcela určitě v ten smysl, že Vy jste Jiřina Hauková, jako já jsem osel. A to bylo už docela zlé.

Čekal jsem do poslední chvíle, nedalo se dělat nic jiného. Pak jste odešla. Já jsem zaplatil a vytratil se průvanem. Venku mrzlo.

Připadá mi, že jsem vlastně napsal vyznání – ach ne, nevěřte tomu, to se jen fakta tak komicky seřadila. Ale je to zajímavé, to připusťte. A pak ani nevíte, čemu jste ušla tím, že jsem neznal Vaši adresu – dva dopisy stejně špatného slohu by Vás byly postihly.

Ale ve Vás už tři roky mám něco jako milý psací stůl, zvláště když jsem se dost často musel obejít bez něj. A tak jen trochu prudce chytám příležitost za rohy. Nezlóbite se?“ Z nedatovaného a spádemneslaného dopisu, uloženého ve strahovském literárním archivu Památníku národního písemnictví, vyplývá, že Kainar chtěl přijet do Přerova o vánocích některého z prvních válečných let, bude-li tam i Hauková. Z dopisu je nepřímou patr-

né, že mu tehdy chyběla možnost mluvit nebo jen mlčet o sobě, že mu chyběl Přerov.³¹

Jiřina Hauková o tomto ve své básnické sbírce „Spodní proudy“ (1984–1987), vydané roku 1992, v básni „Byli moji přátelé“ vzpomínala:

„...Josef Kainar mi řekl ve dvaadvaceti:

Bude z tebe ohyždná stařena.

Miloval mě tak, že se mi bál psát.

Neodeslané dopisy schovával.

Byla jich sytá hromádka.

Setkali jsme se za čtvrt století.

Dala jsem mu odplatou kytičku fialek.

Zemřít asi chtěl...“

Dne 1. ledna 1941 byla v Obzoru uveřejněna Kainarova báseň „Staroslověnská mše“ ze sbírky „Příběhy a menší básně“. Jiřina Hauková také v době, kdy pracovala jako redaktorka kulturní rubriky přerovského Obzoru, seznámila čtenáře s Kainarovou prvotinou v recenzi nazvané Nejmladší básníci se představují. Básník František Halas se ujal výběru a redigování Petrových Prvních knížek, které umožňovaly vystoupit nejmladším básníkům po prvé na veřejnost. Upozornila, že Josef Kainar se stal známý již z Jarního almanachu básnického z roku 1940, kdy na sebe upozornil mezi mladšími básníky jako zjev pozoruhodný. Byl námětově i výrazově nový a původní, kypěla v něm prudká krev spontánně tryskajících a hutně dobývaných obrazů, bezpečně posazených v rytmickém verši. Měl svůj vlastní obzor fantazie, barev a ovzduší. Od osobní lyriky dosáhly jeho básně objektivnosti prožhnuté ohněm (Selský tanec, Landsknechtská píseň). Úhoz každého Kainarova slova byl prudký, ždímající dřev jeho obrazu a básnického vidění. Při tom byly Kainarovy výrazové prvky v podstatě konkrétní. Jeho básně v části první „Příběhy“ měly nejednou námět epický, viděný lyricky. Na nich ukázal, že dovede zvládnout úspěšně delší básnickou formu. Za námětově a básnicky nejpозoruhodnější považovala Hauková jeho básně „Staroslověnská mše“, „O hrbatém děvčátku“, „Landsknechtská píseň“, ale i ostatní, třeba „Šárka“, „Kohout“, „Ryby“ svědčily podle ní o ojedinělém básnickém vidění. Závěrem napsala Hauková, že první Kainarova knížka je slibem mladé lyrice, který zavazuje.³²

Přerov si připomínal svého rodáka při různých životních jubileích, v roce 1984 také přejmenováním části ulice Kratochvílovy před obytným objektem Přerovanky – na ulic Josefa Kainara.

Poznámky

- 1 Kniha narozených a pokřtěných pro město Přerov, sv. XVI., str. 400, poř. čís. 165. Viz též Blahynka, M.: Člověk Kainar. Ostrava 1983, s. 14–15. Železniční prostředí bylo pro Kainara velmi důležité. Také Kainarův dědeček i strýc byli železničáři. Je milou shodou náhod, že ve Slavíci se nachází tunel, vystavěný při výstavbě Severní dráhy císaře Ferdinanda, který ale neslouží svému účelu, protože nakonec koleje vedou o pár desítek metrů níže. Vytvořila se pak legenda o tom, že tunel byl postaven proto, že císař miloval jízdu tunely, ale na trase z Přerova do Hranic žádný nebyl.
- 2 Kainar, Josef: Bláznův kabát. Praha 1972, s. 24.
- 3 Tamtéž, s. 32.

- 4 Státní okresní archiv Přerov (dále jen SOKA Přerov), fond Základní škola Palackého Přerov, inv. č. 48.
- 5 Blahynka, M.: cit. dílo, s. 15. Viz též SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov, zn. D/23781/1927.
- 6 Jejím otcem byl MUDr. Klement Kutálek, matkou Marie, roz. Jurečková. Dne 22. července 1927 vystoupila z církve. Lékárnickou praxi složila na konci roku 1933. SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov, zn. D/22765/1927
- 7 SOKA Přerov, fond Berní úřad Přerov, osvobození od domovní daně k č. p. 2133. Podle vyprávění Františky Mollinové, bydlící v sousedním domě č. o. 16, byl Kainarův otec vášnivý a nadaný zahradník. Nová matka si ale ponechala od dětí odstup, stávalo se prý, že při jejich návštěvě odcházela ostentativně do zahrady a zde zůstávala až do jejich odchodu.
- 8 SOKA Přerov, fond Gymnázium Přerov, inv. č. 240–245. Tamtéž, inv. č. 530, kart. č. 34.
- 9 Cekota, V.: Přerovské gymnázium od roku 1918 do současnosti. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov, 1995, s. 152, 187.
- 10 Viz poznámka č. 8. Srovnej Almanach k 100. výročí založení gymnasia v Přerově. Přerov 1970.
- 11 Blahynka, M.: Město Kainarova mládí. Květy, 1987, červen, s. 36–37.
- 12 Výroční zpráva 1929/1930, s. 24, 29, 1930/1931, s. 10, 1933/1934, s. 6.
- 13 Břetislav Kramář (6. 3. 1916) začal ve školním roce 1927/1928 navštěvovat přerovské gymnázium, ale po prvním pololetí sekundy ze školy vystoupil a vystudoval Učitelství ústav v Olomouci. Za války začal působit na přerovské pokračovací (učňovské) škole. František Passendorfer se narodil 23. 7. 1913, později se stal právníkem. Vladimír Mařík (25. 6. 1914, přezdívka Marcel) byl podle mimořádné porady profesorského sboru z 3. března 1933 potrestán dvouhodinovým karcerem pro urážlivé chování k třídnímu profesoru a v dalším školním roce pokračoval ve studiu na gymnáziu v Bučovicích, později lékař. Jaroslav Doležel (15. 4. 1916, později lékárník) opakoval ve školním roce 1932/33 kvintu, 1933/1934 byl trestán pro vyrušování při vyučování třídní důtkou, na konci školního roku dostal klausuli na odchodnou a školu dokončil jinde. Josef Metelka se narodil 4. 5. 1914, jako jediný školu dokončil v Přerově, později lékař.
Kromě spolkových hudebních těles hrajících klasickou hudbu se od poloviny 20. let i v Přerově začaly objevovat hudební skupiny, jimž učaroval džez. V roce 1929 byl proveden zápis do živnostenského rejstříku na jméno Jan Gebauer, držení hudební kapely. Šlo o těleso, jehož počátky spatřujeme již v roce 1926, které pod názvem Johnny And His Orchestra si získalo velkou oblibu, bylo zváno na plesy, sportovní karnevaly, studentské věnečky, účinkovalo o silvestrovských představeních v Městském domě, ale mělo i vlastní vystoupení v okolních městech střední Moravy. Moderní taneční hudbu v různém provedení se snažili hrát hudebníci okolo spolku Rund, v roce 1931 vznikl taneční soubor Melodie Jazz Rund. Viz Šiška, O.: Z historie tanečních a jazzových orchestrů v Přerově. Kultura Přerova, 1969, s. 57–59, 72–75. Za předpokladu, že Kainar byl horlivým čtenářem Studentského časopisu, jistě mu neunikl rozsáhlý článek Dalibora Kvíze nazvaný Jazz dobrý a špatný v 10. ročníku (1930/1931). Ve školním roce 1934/1935 přednášel v diskusním kroužku přerovského Sdružení studujících septimán Ratiborský na téma O jazzové hudbě.
- 14 Kainar, Josef: Bláznův kabát. Praha 1972, s. 15. Srovnej Kotek, J.: Jazzové návraty Josefa Kainara (1917–1971). Přerovský jazzový festival s mezinárodní účastí 24.–16. září 1987, s. 15–17. Blues o mrtvém vrabci
na střeše kavárny edison
ležel kdysi
mrtvý lysý
vrabec

v zatažených očích
hajal teplý sen
o červencových třešních
a dole v kavárně sedm hudebníků
sedm smolných much v pavučinách linek
zpívalo nejnovější blues:
na střeše kavárny edison
ležel kdysi
mrtvý lysý
vrabec

- 15 Blahynka, M.: Člověk Kainar. Ostrava 1983, s. 21. Srovnej Dějiny francouzské literatury 19. a 20. stol. Praha 1976, s. 378.
Na jaře 1917 došlo mezi středoškolskými studenty ze střední a východní Moravy (Přerov, Lipník, Ostrava, Olomouc, Valašské Meziříčí, Prostějov) k dohodě o vydávání vlastního studentského časopisu. Po neúspěšném vyjednávání s olomouckým nakladatelstvím Promberger našli pochopení u přerovského tiskaře Jaroslava Štrajla. První číslo vyšlo pod názvem Sborník českého studentstva na Moravě a ve Slezsku v září 1917 (později Sborník českého studentstva). Svou první básničku zde otiskl tehdejší septimán Jiří Wolker.
V roce 1921 se z podnětu lipnického básníka Bartoše Vlčka ustanovila v Brně literární skupina, která v říjnu téhož roku vydala v Přerově první číslo měsíčníku Host, do nějž přispěli Jiří Wolker, Lev Blatný, Čeněk Jeřábek, Zdeněk Kalista, Bartoš Vlček, František Götz a další, v dalších číslech to byli i Konstantin Biebl, Adolf Hoffmeister, Josef Hora, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Karel Teige aj. Host vycházel v Přerově v nakladatelství Obzor v letech 1921–1923. Jirko, M.: Septimán Jiří Wolker. Kultura Přerova, březen 1962, s. 4–5. Hauke, K.: Zrod moderní literární revue HOST v Přerově. Tamtéž, s. 5–6.
- 16 Viz např. Obzor, 21. 7. 1929, s. 1–3; 8. 9. 1929, s. 1–4; 3. 11. 1929, s. 1–4.
- 17 Studentský časopis, 1932/1933, s. 53, 270.
- 18 Velká recitační soutěž v Přerově, Obzor, 4. 3. 1933, s. 2. Večer recitační soutěže. Obzor, 5. 3. 1933, s. 2. Recitační soutěž. Obzor, 7. 3. 1933, s. 3. Báseň Amundsen pocházela ze sbírky Kohout plaší smrt, Jiřímu Mahenovi, jaro 1930. Hauková, J.: Záblesky života. Jinočany 1996, s. 28–29.
- 19 Meziměstská recitační soutěž Kroměříž–Přerov se stala velkou kulturní událostí. Obzor, 4. 3. 1934, s. 4.
- 20 Hauková, J.: cit. dílo. Viz též Studentský časopis, 1935/1936, 10. 5. 1936, s. 238. Na téže stránce byly básně Ivana Blatného, tehdy studenta v Brně a Jana Pilaře z Klatov. Převzato též časopisem Mladá kultura.
- 21 Připomeňme ještě, že Kainarův vzor Jindřich Hořejší byl také překladatelem Villonova Čtyřverší a Balady k Panně Marii. Skrže Hořejšího poznal francouzského básníka Jehana Rictuse (1. české vydání v překladu 1929), jehož apostrofoval jednou z básní rukopisné sbírky Tulák spí na louce. Dějiny francouzské literatury..., s. 277. Jakési volné spojení můžeme nalézt i u básně La belle dame sans merci, která vyšla ve sbírce Nové mýty. Podle životopisu v Bláznově kabátě, s. 46, ji Kainar napsal po vyprávění básníka Ivana Blatného o stejnojmenné baladě Keatsově. Ta v českém překladu vyšla již v roce 1928, ale např. v Obzoru ji Jarmila Urbánková uveřejnila ve svém překladu 15. ledna 1933. Navíc jde o obrat častý ve středověké provenzálské i francouzské lyrice, který Villon využil k parodování. Kainar si vymyslel i pracovní název pro svou první sbírku veršů – Tulák spí na louce. Nemůžeme zatím prokázat žádnou souvislost s názvem sbírky Jiřího Karáska ze Lvovic Písně tulákovy o životě a smrti z roku 1930, kterou napsal inspirován Villonem. Může tu jít o shodu pod vlivem stejné četby. Viz François Villon. Praha 1964, s. 121–123. Za zmínku také stojí, že v přerovském Obzoru 4. října 1931 uveřejnil Arne Křístek článek François Villon k údajnému 500. výročí básníkovy

narození. Shodou náhod hned vedle byla uveřejněna recenze první básnické sbírky Oldřicha Mikuláška Černý, bílý, ano, ne, která vyšla v Přerově v roce 1930. Ovlivnění Villonem je patrné i v básni Závěť:

– Ošatku hrušek na komoře
a hrnek medu za kamny,
pak našťípané dříví v dvoře
a soudek octa náramný,
dvě tajuplné žluté truhly
a šaty z dávných, drahých dob,
a kočku, černou jako uhlí, a věrnou jako čerstvý hrob,
ten od včerejška dala mánek,
doufám, že zuby nezláme,
pak tady zbývá můj kůň Janek,
a sedlo taky zcela mé,
kytara prasklá, která zvučí,
jak rozhněvaný zouvák. Střep.
Nikdo se na ni nenaučí.
Pak vějičky a ptačí lep,
trouchnivý žebřík, po němž nutno
jen bosý stoupat na příčel –
Komu však, pane? – je mi smutno.
Na to mu dech už nevyšel.

Kainar, J.: Poezie. Vybrané spisy. Praha 1987, s. 116–117 (ze ztracené sbírky Dvůr). Srovnej ohlas básně Pochod villonovců u Blahynka, M.: Člověk Kainar. Ostrava 1983, s. 36, 48. Je nutné připomenout, že zde uvedený údaj o vzniku básně Pochod villonovců se rozchází s míněním M. Blahynky, který soudil, že báseň vznikla pod dojmem shlédnutí hry Balada z hadrů v Osvobozeném divadle. Premiéra hry se konala 28. listopadu 1935. Viz Blahynka, M.: Člověk Kainar. Ostrava 1983, s. 32–33.

- 22 Havlíček, S.: Můj spolužák Josef Kainar. Středisko, 1987–1988, s. 24–26.
23 Viz Pohorský, M. v ediční poznámce k Josef Kainar, Vybrané spisy 1, Praha 1987, s. 421–422.
24 Kainar, Josef: Bláznův kabát. Praha 1972, s. 25. Srovnej Hamanová, R.: Literární pozůstalost Josef Kainar (1917–1971). Praha 1979, s. 43.
25 Viz SOKA Přerov, fond Okresní úřad Přerov, zn. I/18693/1934.

„Zemské četnické velitelství v Brně

Oddělení Kroměříž

Stanice Přerov čís. 31

Čís. jedn. 4257

Kainar Josef z Přerova, pokus sebevraždy zastřelením

Okresnímu soudu v Přerově

V Přerově dne 12. května 1934

Dne 5. května 1934 kolem 10. hodiny pokusil se spáchat sebevraždu zastřelením 17ti letý studující zdejšího gymnasia Josef Kainar z Přerova. Týž se střelil z bubínkového revolveru poblíže zdejší nemocnice do levého boku, avšak projektil uvázl na 4. žeburu a způsobil mu jen lehké poranění.

Šetřením bylo zjištěno toto:

Josef Kainar navštěvuje 5. třídu zdejšího reálného gymnasia. Jeho otec Josef Kainar jest vrch. insp. u státních drah v Olomouci a bydlí v Přerově, Štefánikova ul. čís. 26.

Dne 5. května 1934 odešel studující Josef Kainar jak obyčejně do školy. Týž byl nějaký roztržitý, a proto po 9. hodině při přestávce opustil školu a odešel k řece Bečvě. Kolem řeky Bečvy šel až ku zdejší nemocnici. Měl sebou bubínkový revolver. Když přišel za kapličku u zdejší nemocnice, v rozčilení vytáhl revolver a bez

rozmyšlení se střelil do levého boku přes šaty. Ucítil slabé zapíchnutí a po té šel zpět kolem řeky Bečvy do Přerova. Šel pak přes novou betonovou lávku na druhý břeh řeky Bečvy, kdež někde do křoví zahodil revolver. Na to se odebral k obvodnímu lékaři Dr. Františku Vysloužilovi, který mu ránu zalepil a odeslal ho ihned do zdejší nemocnice. Ve zdejší nemocnici byl podroben ihned operaci a projektil mu byl vyjmut. Na to byl ponechán v nemocnici v dalším léčení a dne 12. května 1934 byl jako uzdravený propuštěn.

Studující Kainar udal, že se postřelil následkem duševní deprese, na což prý neměly vztahy školní ani rodinné poměry.

Dr. Vysloužil udal, že dne 5. května 1934 po 10. hodině dostavil se k němu do ordinace studující Josef Kainar a pravil, že prý se při čištění zbraně postřelil. Ránu mu zalepil a odeslal ho ihned do zdejší nemocnice.

Jak bylo u rodičů a v reálném gymnasiu v Přerově zjištěno, byl studující Kainar často zadumčivý a velice přecitlivělý. Nějaká maličkost ho vždy rozčilila. Prospěch ve škole má dobrý.

O původu revolveru udal Kainar, že dne 1. května 1934 půjčil studujícímu Františku Passendorferovi, bytem v Přerově, Nám. Svobody čís. 13, 10 Kč. V zástavu dostal od tohoto výše uvedený bubínkový revolver. Tento revolver byl nabitý. Do týdne měl Passendorfer vrátiti Kainarovi 10 Kč a tento mu měl vrátiti onen revolver. Tím se stalo, že Kainar, který revolver nosil stále u sebe, se z něho výše uvedeného dne postřelil, chtěje spáchat sebevraždu následkem duševní deprese.

František Passendorfer bytem v Přerově, Nám. Svobody čís. 13, doznal, že dal studujícímu Josefu Kainarovi do zástavy za půjčených 10 Kč bubínkový revolver. Tento revolver mu měl Kainar během týdne vrátiti.

O původu uvedeného revolveru udal Passendorfer, že jej dostal svého času od učitele řečí Krejčířika z Přerova.

Jelikož nemohlo býti přesně zjištěno, zda se v daném případě jednalo o zbraň dovolenou neb zakázanou, pátrá se v tomto směru dále a budou-li zjištěny případy, kde bylo šlo o neoprávněné nošení zbraně, bude na jmenované podle případu učiněno oznámení buď tamnímu soudu neb okresnímu úřadu.

Podle udání Kainara jedná prý se v daném případě o zbraň dovolenou.

Revolver, kterým se Kainar postřelil a do křoví u Bečvy zahodil, nebyl dosud nalezen, ač bylo po něm pátráno.

Velitel stanice:

Vrch. strážm. Pírek v. r.

Okresnímu úřadu v Přerově

V Přerově dne 12. května 1934

Předkládám na vědomost

Velitel stanice:“

26 SOKA Přerov, fond Gymnázium Přerov, inv. č. 530, k. č. 36.

„Tv IV 88/34

3

Ředitelství

Státního reálného gymnasia

V Přerově.

V záležitosti pokusu sebevraždy Josefa Kajnara, studujícího 5. třídy reálného gymnasia v Přerově bytem v Přerově, Štefanikova ulice číslo 26 sdělují toto:

Josef Kajnar postřelil se v sebevražedném úmyslu dne 5. 5. 1934 a lehce se poranil na levém boku. V nemocnici byl mu projektil z rány vyňat a dne 12. května 1934 byl propuštěn z nemocnice uzdravený. Dle udání Josefa Kajnara spáchal čin následkem duševní deprese, na niž však neměly vztahy ani školní ani rodinné poměry.

Pokus sebevraždy stal se bubínkovým revolverem, který si vypůjčil Josef Kajnar od Františka Passendorfera, rovněž studujícího stát. reálného gymnasia v Přerově, bytem Nám. Svobody číslo 13.

Trestní řízení jak proti Josefu Kajnarovi, tak i proti Františku Passendorferovi bylo zastaveno, neboť tito nedopustili se žádného činu spadajícího pod trestní zákon, nýbrž pouze přestupku zbrojního patentu, který se trestá okresním úřadem a bylo také na ně učiněno oznámení okresnímu úřadu v Přerově.

Poněvadž ani Josef Kainar ani František Passendorfer nedopustili se žádného trestného činu ve smyslu zákona trestního, nebylo proti nim zakročeno ani soudem mládeže ve smyslu zákona ze dne 11. 3. 1931 č. 48/31.

Podepsaný soudce mládeže jest toho názoru, že v případě tomto jednalo se o mladistvou nerozvážnost a studenti nebyli si ani vědomi možných následků svého činu.

Okresní soud v Přerově

Odd./I., dne 5. června 1934

Špaček“

- 27 Jedna uveřejněna ve Studentském časopise v roce 1938, v Jarním almanachu básnickém 1940 vyšly kromě jiného i dvě další. Také v první básnické sbírce Příběhy a menší básně z roku 1940 se objevují dvě básně tohoto cyklu.

V rukopisu se dochovaly básně, kterými Kainar přerovské období hodnotil. Básničky v sešitě

Modrý sešit, bílá etiketa,
a jsou v něm lehké básničky
a jsou v něm perná léta.
To se to milovalo,
perem kvintána,
kdy každá dívka byla vítána,
jenom když měla, co má dívka mít,
tajemné obočí,
dvě nohy, vůni, cit,
to se to propadalo,
kvůli její zvůli,
když oči z černých rybízů
mě k smrti uhranuly,
to se to trpělo, když ona tajuplná,
ztichlá mlčíc
mě přivlála jak vlna,
jak vlna, kterou nemožné je zastavit.
Měla dvě nohy, vůni a talent a cit.

Můj životopis

Co lidské štěně když mě farář křtil
a vodu bohabojné z konve na mě lil
já v duchu jsem ho povýšil na psího syna
že vodu na mě lije místo vína

Vyrostl jsem nu tak jako všichni
podle zásady než mluvit raděj ztichni
nábožně slyš pravdy starších lidí
kteří cumlem moudrosti nás mladé šidí

Za rozšafných učitelů kázání a důtek
bylo mi bráněno koukat se za živůtek
I slýchal jsem co učitelé praví
Lidé rovni jsou a tudíž bez pohlaví

Pohnutí to kázání v mé duši nechalo
však pod břichem mě něco lechtalo
Když na ulici v září nočních lamp
Viděl jsem černooké růžolící vamp

Pak přišla láska první zápal citu
(to připočtu si k životu deficitu)

Zklamán krutě spáchal jsem blbinu
 Na chvíli octnuv se své smrti ve stínu
 No nedivte se vůbec že teď piji
 to piji z radosti že smrt svou nepřeziji
 In víno veritas a hodně alkoholu
 to veritas mi táhne hlavu k stolu
 Cit už nemám srdce z papíru
 na nervy si brnkám jako na lyru
 má slova jsou puchem leklé ryby
 Zbabělcem nejsem a odvaha mi chybí
 Prs v dlani hníst a hřát se dívčím retem?
 To byl bych raděj malým podsvinčetem
 a cucal mléko baculaté svině
 a místo v rozkoši se v hnoji hrabal líně
 Čas tělo rozleptá když padne v oběť červu
 Hlísta si brousí zuby: Kůži z něho servu
 Já udělám mu za životem tečku
 Začnu tím šťavnatým tak někde od zadečku
 Mám názory jak mniši v středověku
 proti těm už není vůbec léku
 Ztratil jsem vše a přitom svoji víru
 Prosím vás kde nechal tesař díru?

1934–1935 Rukopis

- 28 Viz Pohorský, M. v ediční poznámce k Josef Kainar, Vybrané spisy 1, Praha 1987, s. 420.
- 29 Hauková, J.: cit. dílo, s. 31–33. Obzor, 18. 7. 1937, s. 1–2. Srovnej Blahynka, M.: Člověk Kainar. Ostrava 1983, s. 38–39.
- 30 ilo: Bydlel pod hvězdnou oblohou a na stěnách mu viselo čtrnáct kytar. Nové Přerovsko, 16. 11. 2001, s. 10.
- 31 Hauková, J.: cit. dílo, s. 31–33.
- 32 Obzor, 24. 1. 1941, s. 5.

SBORNÍK STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU PŘEROV. 9.

Roku 2001 vydal Státní okresní archiv Přerov.

Odpovědný redaktor PhDr. Jiří Lapáček.

Tiskl ELAN, spol. s r. o. Přerov.

Náklad 400 výtisků.

Neprodejné.

ISBN 80-238-8009-8

